

VÄGEN FRAM?

Lutherska väckelserörelser i uppbrott

VÄGEN FRAM?

Lutherska väckelserörelser i uppbrott

Redigerad av Ola Österbacka

OF system, Vasa 2001

© OF system och författarna 2001

Boken kan beställas från:

Skolhusgatan 11 A 9, FIN 65100 VASA

Tfn: +358 50 339 6383; fax: +358 6 317 2973

<<http://www.ofsystem.fi>>

E-post: <ola@ofsystem.fi>.

Pärmlayout: Anna Granér

Ombrytning: Ola Österbacka

Tryck: Multiprint, Vasa

ISBN 951-98022-3-1

Förord

De nordiska folkkyrkorna präglas alla av sina väckelserörelser. De har utgjort ett salt mot ytlighet och förfall, och de har varit redskap för omfattande missionsverksamhet. Trots att de ofta har ställt sig kritiska till sina kyrkosamfund – och i många fall isolerat sig från deras verksamhet – har de flesta dock stannat inom deras ram. De fria lutherska församlingar som bildats under 1900-talet har förblivit ganska små.

Under de senaste åren har man inom flera inomkyrkliga väckelserörelser börjat ifrågasätta förhållandet till folkkyrkan och fråga hur man kan komma vidare. Denna bok presenterar några inlägg från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Dessutom ges korta fakta över kyrkor, församlingar och väckelserörelser samt olika organisationer som aktiverat sig i kyrkokampen.

Frågan gäller själarnas eviga väl eller ve. Vi vet att själafienden både kan klä sig som ljusets ängel och gå omkring som ett rytande lejon. För att hålla stånd mot honom duger ingenting mindre än Guds rena och klara ord och sakrament.

Vi som medverkar i denna bok representerar olika bakgrund och har inte alltigenom samma syn i enskilda detaljer. Varje författare ansvarar själv för sin framställning. Vi förenas dock av en nöd för det läromässiga sönderfall som pågår i folkkyrkorna, och som i stigande grad hotar också de inomkyrkliga organisationerna. Vår bön och förhoppning är att denna bok kan vara en hjälp för det lutherska väckelsefolket, till att besinna värdet av en hel församling där Guds ord ljuder rent och klart och där sakramenten förvaltas enligt Kristi instiftelse. Det är också vår bön och förhoppning att boken kan bidra till ett fördjupat studium av Guds ord och den lutherska bekännelsen, och till att befrämja enheten mellan den splittrade rest av bekännelseetrogna som finns inom den nordiska lutherdomen.

Författarna

Redaktörens förord

När detta nordiska projekt nu är klart vill jag framföra ett enkelt tack till de många, vilka gjort projektet möjligt genom sin hjälp och uppmuntran. Att räkna upp alla dem som på olika sätt medverkat är en omöjlighet. Jag vill dock rikta ett särskilt tack till de sex medförfattarna, vilkas uppmuntran och personliga engagemang har varit avgörande för bokens tillkomst.

Ett varmt tack går även till de vänner, som genomläst manuset och härvid både gett sakinformation och påpekat behov av rättelser, samt till alla de många som bidragit med information för faktarutorna.

Ord är för ringa att uttrycka min tacksamhet gentemot min hustru, som utstått stora påfrestningar för min skull och under arbetet med boken.

Slutligen vill jag tacka för alla förböner och allt annat stöd. "Äran, äran, den skall Jesus ha."

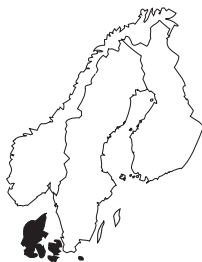
Vasa, den 2 februari 2001

Ola Österbacka

Innehåll

DANMARK	9
<i>Niels Ove Vigilius: Den folkkyrkliga situationen – var går vägen fram?</i>	15
Förhållandet mellan folk och kyrka i ett historiskt perspektiv	15
Luthers förslag till gudstjänstreform och församlingsordning	18
Pietismen och folkväckelserna	21
Vad historien lär oss om förhållandet mellan stat/folk och kyrka	24
Vår aktuella folkkyrkliga situation	26
Ett annat evangelium 26 – Obibliska ordningar 28 – Moraliskt förfall 28	
Var går vägen fram?	32
1. Den kyrkliga reformlinjen 33 – 2. Missionsförenings- eller lekmannalinjen 36 – 3. Friförsamlings- eller frikyrkolinjen 46	
<i>Mikkel Vigilius: Väckelserörelserna och folkkyrkan i Danmark</i> ...	57
Uppbrott	57
Budskap och andliga ideal	58
Ecclesiolae in ecclesia i kyrkohistorien	66
Utvecklingen sedan andra världskriget	77
Luthersk Missionsforening – från missionsförening till församlingsrörelse?	85
Uppbrott och bön	99
FINLAND	103
<i>Ola Österbacka: Att bekänna – och säga emot</i>	111
Inledning	111
Från enhetskyrka till öppen läropluralism	112
1800-talets brytningsstider 112 – Folkkyrka eller bekännelsekyrka? 115 – Kyrkokampen intensifieras 117	
Motrörelser och anpassning	122
I protest mot kvinnopräster 122 – Nya frontlinjer 126 – SLEF, kyrkofrågan och alternativa gudstjänster 129	
Att tillbakavisa och motsäga dem som lär annorlunda	136
1. Kristi Kyrka är inte tolerant och ömjuk gentemot den onde 136 – 2. Sanningen kan inte nöja sig enbart med rätt till samexistens med villfarelsen 140 – 3. Folkkyrkan är inte Kyrkan, inte heller vår andliga mor 142 – 4. Kristen tro bygger inte murar av yttre ordningar 145	
Sammanfattning: Vägen fram?	147
NORGE	151
<i>Jan Bygstad: Utmaningen från krisen i Den norska kyrkan</i>	155
a) Kyrkokampen i Den norska kyrkan	155
Kort historisk överblick 156 – De fria organisationerna och kyrkan 159	
b) På lokalplanet	161
Städerna 161 – Landsbygden 163	
c) Reaktionerna mot läroförfallet	165
”Strandebarm”	170
Sammanfattning	173

SVERIGE	175
<i>Per Gustafsson: Svenska kyrkans utveckling – avfall, protester, förklamation och förödelse</i>	181
I. Fädernas kyrka i Sveriges land	181
Kampen och ordningen 182 – Ungkyrkligheten 184 – Avguden 188 – Det avgörande beslutet 193 – De ödesdigra besluten och förändringarna samman- fattade 196	
II: Protester och proteströrelser	198
Vilka har reagerat på förfallet i Svenska kyrkan? 198 – Två grenar på det ungkyrkliga trädet 200 – Svenska kyrkans fria synod 201 – Kyrkliga Förbundet för evangelisk-luthersk tro 208	
III. Sammanfattande synpunkter	217
Bekymren för den inomkyrkliga minoriteten 218 – Att tvingas välja 219 – Kan reformationen upprepas? 220	
<i>Gunner Jensen: Ett andligt hem</i>	222
Bakgrund	222
Några församlingar	225
En församling i Småland 225 – Två församlingar i Västerbotten 226 – En församling i Halland 227 – Ett församlingsinitiativ med annan bakgrund 230	
Att hitta vägen fram	230
<i>Jan Nilsson: Vittnesbörd från en ”bönhuskyrka”</i>	235
En kort teckning av Evangelisk-Luthersk Samling	235
Faran från Rom – några utdrag ur Pietisten	239
”Ecce homo” och det katolska inflytandet 239 – Nutida ord om och av påven 241 – Aktuellt i tiden 245 – ”Alla vägar bär till Rom ...” 248 – Medvetenhet, likgiltighet och aningslöshet i Rom 250	

DANMARK

Från 1536 infördes reformationen och kungen blev kyrkans högste administrative ledare med biskoparna som ämbetsmän.

Danmark fick religionsfrihet 1849 då Danmark fick en demokratisk grundlag och enväldet avskaffades. Den evangelisk-lutherska kyrkan blev den danska folkkyrkan. Den har dock aldrig fått någon självständig författning och har inget kyrkomöte eller någon annan självständig teologisk ledning. Biskopskollegiets formella makt är mycket begränsad.

Från början av 1900-talet infördes församlingsråd.

I dag är 85 % av den danska befolkningen medlemmar i folkkyrkan. Dop- och konfirmationsprocenten ligger på 79 %.

Kyrkoministeriets adress: Frederiksholms Kanal 21, 1220 København K; tfn: 33 92 22 90; fax: 33 92 39 13; webbadress: <<http://www.km.dk>>. Information om folkkyrkan: <<http://www.folkekirken.dk/>>.

De följande religionssamfundet i storlek är islam och den romersk-katolska kyrkan. De evangeliska frikyrkorna omfattar 1 % av befolkningen.

1. Evangelisk-lutherska frikyrkor och friförsamlingar

Den evangelisk-lutherske Frikirke. I Danmark finns, vid sidan av folkkyrkan, endast en rikstäckande luthersk kyrka. *Den evangelisk-lutherske Frikirke* bildades i Köpenhamn 1855 av prästen N.P. Grunnet. Den var från starten starkt konfessionellt förankrad och har bevarat denna särprägel sedan dess. Från att ha 20 medlemmar 1855 växte kyrkan till att efter 10 år omfatta omkring 2 000 medlemmar. Inre splittring ledde emellertid snart till en stark reduktion. Efter andra världskriget har medlemsantalet legat omkring 150. Just nu är det 122.

Frikyrkan har kyrkogemenskap med Missourisynoden i USA. Den har även kontakt med andra lutherska frikyrkor i Norden. Kyrkan omfattar fem församlingar och har tre präster.

Adress: Pastor Leif G. Jensen, Ewaldsvej 9, 8723 Løsning.
Tfn: 75 65 16 60; fax: 75 65 16 62;
e-post: <lgj@vivit.dk>; webbadress:
<<http://www.vivit.dk>>.

Kristeligt Lutheransk Trossamfund är en självständig och ganska isolerad luthersk församling i Tjörning norr om Herning. Den har sin bakgrund i en lokal väckelse i tiden omkring 1850. De väckta underströk i en uppgörelse med sin samtids rationalistiska teologi arvsyndens allvar och frälsningsnödvändigheten av barn dopet. De tog starkt avstånd från folkkyrkans krav att man måste vara konfirmerad för att få ta emot nattvarden. Denna praxis tog åran från dopet och var utan grund i Bibeln och Martin Luthers skrifter.

Nattvards- och konfirmationsfrågan förde de väckta i ett spänningsförhållande till kyrkan som inte kunde lösas. 1856 började de med självständig nattvardsförvaltning, och 1863 blev de av folkkyrkan betraktade som utträdde ur folkkyrkan.

Från början var församlingen präglad av stark exklusivitet i förhållande till andra. Den hade inga relationer till andra grupperingar och har det inte heller idag. En gammalpietistisk prägel var dessutom framträdande från början och är fortfarande markant. Man sjunger från Kingos psalmbok från 1699 och läser vid var gudstjänst en epistel- och en evangeliepredikan av Luther. I församlingens friskola har man var dag tre kristendomslektioner där Luthers lilla katekes och Kingos psalmbok är huvudböcker. Församlingens lekmanpräst väljs genom lottdragning bland föreslagna kandidater. Sedan andra världskriget har en del medlemmar, men endast en minoritet, gått tillbaka till folkkyrkan. Medlemsantalet har under de senaste årtiondena legat stabilt på ca 250.

Adress: Sebbansannevej 8, 7400 Herning.

Evangelisk-lutherska friförsamlingar.

Från slutet av 1800-talet har det i Danmark funnits en rad evangelisk-lutherska friförsamlingar med samma bekänning som folkkyrkan. Det är församlingar utanför folkkyrkan, men de har traditionellt haft ett nära och gott förhållande till folkkyrkan. De flesta evangelisk-lutherska friförsamlingar har uppstått i grundtvigianska kretsar (kretsar påverkade av prästen, psalmdiktaren m.m., N.F.S. Grundtvig) och har inte bildats som kritik av folkkyrkan som sådan, utan i första hand utifrån en önskan om en större frihet t.ex. i liturgiskt avseende. I den folkkyrkliga lagstiftningen har evangelisk-lutherska friförsamlingar fått en rad speciella rättigheter. Deras präster har exempelvis rätt att bära folkkyrkans prästdräkt och kan med biskopens tillåtelse hålla gudstjänst i folkkyrkan.

Under de fem senaste åren har tolv nya friförsamlingar bildats ur den väckelseorienterade delen av folkkyrkan. Fem av dessa är karismatiska i sin teologi och form. De finns i Silkeborg, Odder och Randers samt två i Köpenhamn. Alla

dessa församlingar är knutna till nätverket *Forum for Fri Folkekirke*.

De övriga sju har en nära relation till de gamla väckelserörelserna och är präglade av en lågkyrklig, luthersk-pietistisk kristendomsform. De finns i Frederikssund, Aalborg, Randers, Sønderjylland, Hillerød, Helsingør og Köpenhamn. Friförsamlingen i Frederikssund har bakgrund i Indre Mission och står för närvarande utan något formellt nätverk. De övriga sex församlingarna är knutna till Luthersk Missionsforening. Förutom dessa 12 friförsamlingar, är en ny friförsamling, vars initiativtagare kommer från tre olika missionsföreningar, på väg att bildas i Köpenhamn. Denna församling kommer att vara fristående, men kommer att vara associerad till Luthersk Missionsforening.

Det totala antalet medlemmar i de tolv nya friförsamlingarna är ca 500.

Forum for Fri Folkekirkes adress är: Mønstergade 18, 2. tv., 8000 Århus C; tfn: 86 19 75 51 / 20 20 66 29; e-post: <heidi@treF.dk>; webbsida: <<http://www.treF.dk>>.

Friförsamlingen i Frederikssund har adressen: Mågevej 14, 3600 Frederikssund; tfn: 47 38 47 39.

Friförsamlingarna med anknytning till Luthersk Missionsforening finns i föreningens lista över lokala vängrupper. Listan är bl.a. tillgänglig på föreningens hemsida.

Den kommande friförsamlingen i Köpenhamn har följande adress: Damgården 14, 2. tv., 2620 Albertslund; tfn: 43 66 17 04; e-post: <info@nymenighed.dk>; webbadress: <<http://www.nymenighed.dk>>.

2. Väckelserörelser

Kirkelig Forening for den Indre Mission är den största och den äldste av Danmarks tre väckelserörelser. Den bildades 1861 och utmärkte sig redan från

början som kyrklig, inte enbart genom sitt namn utan också genom en bestämmelse om, att dess styrelse alltid skulle ha en majoritet av präster. Rörelsen har alltid försökt att så långt möjligt samarbeta med kyrkans präster men har samtidigt understrukit sin fria ställning inom kyrkan. Målet har varit och är att väcka och bevara det andliga livet i kyrkan och att hålla kvar kyrkan på dess grund. Indre Mission betonar starkt att folkkyrkan är en kristen kyrka, om än i allvarlig andlig kris. Rörelsens självuppfattning och dess uppfattning av sitt kall, är olösligt bunden till folkkyrkan.

Det är karakteristiskt att Indre Missions ordförande slog fast våren 2000, att den dag folkkyrkans ordning blir oacceptabla för bibeltrogna kristna, så existerar inte Indre Mission längre som den rörelse man känner i dag. Rörelsen kallar i den aktuella kyrkliga krissituationen de troende till att fortsätta kamp för sann och levande kristendom i kyrkan och den ställer sig kritisk till initiativ till bildande av fria församlingar. Dock kan friförsamlingsmedlemmar få rätt att arbeta med i rörelsen.

Indre Mission har ingen medlemsmatrikel, men antas i dag ha ca 40 000 vänner fördelade på ca 800 lokala vängrupper.

Adress: Korskærvej 25, 7000 Fredericia; tfn: 75 92 61 00; fax: 75 92 61 46; e-post: <sek@imh.dk>; webbadress: <<http://www.indremission.dk>>.

Luthersk Missionsforening blev till i samband med inre brytningar i en evangelisk-luthersk friförsamling på Bornholm, med anknytning till N.P. Grunnets evangelisk-lutherska frikyrka. Denna friförsamling hade bildats av prästen P.C. Trandberg 1863 och nådde upp till ca 1 600 medlemmar.

Under 1860-talet uppstod inre brytningar mellan församlingens medlemmar. En stor del av församlingens medlemmar blev påverkade av C.O.

Rosenius' förkunnelse, och de lämnade enligt dennes råd friförsamlingen och vände tillbaka till folkkyrkan. Deras ledare var Christian Møller. Friförsamlingen upplöstes en kort tid häfter. Christian Møllers anhängare bildade 1868, mot denna bakgrund, Luthersk Missionsforening.

Från början var förhållandet till folkkyrkans präster präglad av ömsesidig skepsis, och föreningens medlemmar hade från början ett distanserat förhållande till kyrkan och dess gudstjänster. I enlighet med en markant lågkyrklig syn betraktade man folkkyrkan som en yttre, borgerlig ordning. Det egentliga andliga hemmet för föreningens medlemmar var missionsföreningens vänkrets. Under de senaste 25 åren har Luthersk Missionsforenings medlemmar börjat gå mer regelbundet i kyrkan och har också börjat engagera sig direkt i den folkkyrkliga debatten. Två orsaker till detta är påverkan från Kristeligt Forbund for Studerende och ökningen i antalet erkänt bibeltrogna och väckelseorienterade präster. För somliga har det större medvetandet om betydelsen av sakramenten och en hel församlingsgemenskap lett till en önskan om att bilda friförsamlingar. 1997 öppnade Luthersk Missionsforenings ledning möjligheten att friförsamlingar ska kunna ingå som en integrerad del av föreningen, och idag finns det sex friförsamlingar inom föreningen.

Luthersk Missionsforening arbetar inte endast i Danmark, utan bedriver också ett omfattande ytremissionsarbete. Föreningen har i dag ca 10 000 medlemmar fördelade på 114 lokala vängrupper.

Adress: Industrivænget 40, 3400 Hillerød; tfn: 48 24 44 76; fax: 48 24 22 76; e-post: <dlim@dlim.dk>; webbadress: <http://www.dlim.dk>.

Evangelisk Luthersk Missionsforening bildades perioden 1889–1892 mot bakgrund av en intern strid i Luthersk

Missionsforening. Striden handlade bland annat om förmaningens plats i förkunnelsen och en del andra frågor. Brytningen störde förhållandet mellan personer från de två missionsföreningarna, och det inbördes förhållandet var länge verkligt spänt. Icke desto mindre bevarade föreningarna en hög grad av gemensam särprägel. Båda önskade föra vidare den rosenianska evangelieförkunnelsen. Evangelisk Luthersk Missionsforening präglades dock av ett mer markant understrykande av det objektiva i kristendomen och en starkare uppmärksamhet på den rena och sunda läran. Ett nära samarbete med Missions-sällskapet Bibeltrogna Vänner i Sverige bidrog dessutom till att stärka respekten för det kyrkliga ämbetet och för folkkyrkan som kyrka.

Efter en lång period präglad av isolering i förhållande till andra väckelsegrupperingar inom kyrkan började föreningens medlemmar på 1970-talet öppna sig för kontakt med andra. Sedan dess har man i ökande grad engagerat sig i den kyrkliga debatten. I dag märker man inget av den ursprungligen starka spänningen mellan Evangelisk Luthersk Missionsforening och Luthersk Missionsforening. 1997 tillkännagav föreningens ledning en principiell öppenhet för att friförsamlingar kan knytas till föreningen, men ännu har det inte skett.

Evangelisk Luthersk Missionsforening omfattar i dag ca 1 000 medlemmar fördelade på 19 lokala vängrupper.

Adress: Tværstræde 6, 3700 Rønne; tfn: 56 95 96 80; fax: 56 95 96 81; e-post: <elm@elm.dk>; webbadress: <http://www.elm.dk>.

3. Organisationer som har fört och för kyrkokamp

Kristeligt Forbund for Studerende (KFS) blev till på initiativ av en liten

grupp studerande i Köpenhamn, som inspirerades av mötet med en rad markanta representanter för bibeltrogen väckelsekristendom som C. Fr. Wisløff och D. Hedegård. Av stor betydelse för arbetets teologiska profil var studiet av Luther och Rosenius. Det nya evangelisk-lutherska studentarbetet etablerades 1956 och har haft oerhört stor betydelse för utvecklingen bland kyrkans väckelsefolk därefter. I organisatoriskt avseende byggde det nya arbetet en bro mellan grupperingar, som hittills hade haft mycket ringa inbördes kontakt. Och i teologiskt avseende bidrog det till att förmedla en frimodig tillit till Skriften som Guds ofelbara Ord, ett klart åtskiljande mellan lag och evangelium och en stark koncentration omkring det enda nödvändiga.

Genom det nya studentarbetet blev en stor grupp unga på 1960- och 1970-talet hjälpta till evangelisk tro och till en biblisk förankring för tro, liv och tänkande. Många framträdande väckelseförkunnare och aktörer i den kyrkliga debatten har formats andligt genom Kristeligt Forbund for Studerende. Arbetet har dessutom spelat en avgörande roll för grundandet av de två alternativa, teologiska utbildningsinstitutionerna Menighedsfakultetet och Dansk Bibel-Institut.

I förhållande till friförsamlingsproblematiken har KFS ledning förklarat att medlemmar i friförsamlingar principiellt betraktas som jämställda med folkkyrko-medlemmar i dess arbete.

Förbundet har ingen medlemsregistrering, men omfattar ca 2 000 studerande på gymnasiala och eftergymnasiala utbildningar.

Adress: Ryesgade 105 st., 2100 København Ø; tfn: 35 43 82 82; fax: 35 43 48 04; e-post: <kfs@kfs.dk>; webbadress: <<http://www.kfs.dk>>.

Menighedsfakultetet och Dansk Bibel-Institut etablerades båda i början av 1970-talet. Målet var att få en teologisk utbildning, som från början kunde utgöra

ett supplement och i framtiden ett alternativ till den trosnedbrytande undervisningen vid universitetens teologiska fakulteter.

Ursprungligen var tanken att det endast skulle bildas en institution. Men det visade sig vara omöjligt att bland initiativtagarna kunna enas om en bibeluppfattning. Resultatet blev två institutitioner – en i Århus och en i Köpenhamn. Menighedsfakultetet gav utrymme för en viss bredd i bibelsynen, medan Dansk Bibel-Institut tillkännagav en oreserverad tillit till Skriften som Guds ofelbara ord i allt vad den säger.

Denna divergens medverkade till, att Menighedsfakultetet från början primärt fick sitt stöd från Indre Mission, medan Dansk Bibel-Institut upplevde något motsvarande från de två andra väckelse-rörelserna. Som följd härav har Menighedsfakultetet varit präglad av en mer kyrklig profil än systerinstitutionen. Denna skillnad tycks dock vara utjämnad nu. Båda institutionerna markerar sig för närvarande mycket starkt som försvarare för väckelsefolkets engagemang i folkkyrkan och anbefaller unga teologer att söka prästtjänst i folkkyrkan.

I kyrkokampen har de två institutionerna fungerat som resurscentra. I samband med väsentliga kyrkliga debatter om t.ex. ny bibelöversättning och välsig-nelse av homosexuella par har de teologiska lärarna således utarbetat omfattande och tungt vägande inlägg, som har väckt stor respekt.

Menighedsfakultetets adress: Katri-nbjergvej 75, 8200 Århus N; tfn: 86 16 63 00; fax: 86 16 68 60; e-post: <mf@menighedsfakultetet.dk>; webbadress: <<http://www.menighedsfakultetet.dk>>.

Dansk Bibel-Instituts adress är: Frederiksborggade 1 B 1, 1360 København K; tfn: 33 13 55 00; fax: 33 13 69 89; e-post: <dbi@dbi.edu>; webbadress: <<http://www.dbi.edu>>.

Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse

bildades 1969, men rörelsen har en nog så väsentlig förhistoria. 1964 sände en grupp av 11 väckelsepräster och högkyrkliga präster ut en liten skrift som hette *Kirkens ja og nej*. Det var en genomarbetad och teologiskt skarp uppgörelse med den allmänna förkunnelse och praxis i folkkyrkan, som enligt skriften snarare syftade till att tillfredsställa majoritetens önskningsar än att leda människor till sann omvändelse och tro. Häftet var ett väckelserop till insikt om kyrkans andliga nöd och till påminnelse om, vad kyrkan var kallad till att vara och göra enligt sin grund. Skriften sändes ut till alla kyrkorädsmedlemmar i landet och utlöste den våldsammaste kyrkdebatten under det tjugonde århundradet.

Även om en högkyrklig tendens kunde anas både i häftet och i några av författarnas efterföljande inlägg, medverkade initiativet till att samla och ge nytt mod till hela den delen av kyrkan som ville hålla fast folkkyrkan på dess grund. Gruppen bakom häftet tog 1969 initiativ till bildandet av en rörelse som kunde föra kampen för kyrkans reformation vidare – genom inlägg i den kyrkliga debatten, genom stöd till en alternativ prästutbildning på biblisk grund och genom att stötta bibeltrogna präster som ville tala och tjäna i trohet mot Guds Ord. Ingen kyrklig gruppering har fört kyrkokamp med så stor teologisk skärpa och så stort mod som representanterna för Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse. I överensstämmelse med detta har de uppmanat de bibeltrogna bland kyrkofolket att ta en gemensam och klar uppgörelse med kyrkans falsklärande biskopar och eventuellt etablera alternativa ordningar för exempelvis prästvigning och tillsyn. Men de har mött ringa eller ingen förståelse från den övriga delen av kyrkans teologiskt konservativa flygel.

Rörelsen har inga medlemmar men skickar ut sitt blad *Kirkelig Information* till ca 200 prenumeranter.

Ordförandens adress: Erik H. Bennetzen, Kirkebakken 1, 7980 Vils; tfn: 97 76 70 29; fax: 97 76 77 29; e-post: <ehbennet@post5.tele.dk>; webbadress: <http://home5.inet.tele.dk/ehbennet/ehb.html>.

Fællesskabet Kirkelig Fornylse (Gemenskapen Kyrklig Fornylse) stiftades vid en festgudstjänst i Odense hösten 1979. Förhistorien är lika lång som högkyrklighetens historia i Danmark. 1958 började högkyrkligt orienterade präster och teologer ge ut tidskriften *Re-formatio*, och under 1960-talet slöt de ledande representanterna för denna gruppering upp omkring Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse. Men Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse ville vara en bredare organisation och omfatta också mer traditionellt kyrkliga grupper. Mot denna bakgrund ansåg de högkyrkliga det vara nödvändigt att bilda en egen gemenskap. 1977 hade 8–9 högkyrkliga präster bildat *Kristi Legems Broderskab* (Kristi Kropps Broderskap). Denna gruppering var emellertid starkt romaniserande, och prästerna bakom Fællesskabet Kirkelig Fornylse önskade markera en mer luthersk profil.

Det är till stor del samma personer som är medlemmar i Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse och i Fællesskabet Kirkelig Fornylse, och de två rörelserna står i många avseenden tillsammans i kyrkokampen. Men Fællesskabet Kirkelig Fornylse ser en särskild uppgift i att stötta och uppmuntra högkyrkliga folkkyrkopräster till att hålla fast och förmedla den högkyrkliga synen på gudstjänsten, ämbetet och sakramenten. Den högkyrkliga rörelsen har ca 75 medlemmar och sänder ut sin tidskrift *Re-formatio* till ca 250 abonnenter.

Ordförandens adress: Olav Fog, Joh. P. Sørensensvej 30, Tebstrup, 8660 Skanderborg; tfn: 86 53 80 08; e-post: <olavfog@vip.cybercity.dk>.

Den folkkyrkliga situationen – var går vägen fram?

Niels Ove Vigilius

Förhållandet mellan folk och kyrka i ett historiskt perspektiv

Vad var det som skedde då kristendomen kom till Danmark med *Ans-gar*? – Det var inte bara enskilda individer, som den gången genom kristen mission blev förda till en kristen tro och blev döpta. Övergången från hedendom till kristendom skedde i regel inte genom att enskilda personer eller minoritetsgrupper bröt med den rådande folkligt-religiösa och kulturella enheten, utan därigenom, att hela folkstammar – och ganska snart hela det danska folket – blev kristnade, dvs. döpta med det kristna dopet och började dyrka Vite Krist i stället för de gamla nordiska gudarna. Jämför med Jelling-stenens inskrift om kung Harald som ”gjorde danerna till kristna”.

Den folkligt-religiösa och kulturella enheten fick inte brytas. Hela folket skulle i fortsättningen ha en gemensam tro och gudsdyrkan, med samma seder och bruk. Därför måste alla också samtidigt säga farväl till de gamla gudarna, anta den nya tron och leva efter den nya ”seden”.

Kristnandet omfattade alla, antingen de hade blivit personligt överbevisade eller ej. Den gamla kulten blev förbjuden och den nya påbjuden, och efter detta måste alla rätta sig, om de inte skulle

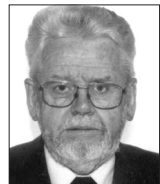

Niels Ove Rasmussen Vigilius (f. 1931) blev cand.theol. från Köpenhamns Universitet 1962. Landssekr. i KFS 1962–69; bibelskollärare på LM:s Højskole i Hillerød 1970–76; rektor på DBI 1975–99; seniorlärare på DBI 1999–2001.

Litteratur: *Den karismatiske vækkelse – pinse på ny?* 1971 (svensk utgåva *Den karismatiske vækkelsen*, 1974); *Åbenbaringstro eller sværmeri?* 1974; *Guds ord er levende* (red. och bidragsgivare) 1974; *Den historisk-kritiske metode – kritisk belyst* 1978; *Bibelens syn på sig selv* 1979; *C.O. Rosenius – Guds udvalgte redskab* 1979; *Vejen mellem afvejene* 1981; *Hvad er vort budskab?* 1991; *Vejen frem for Jesu Kristi kirke i vort folk* (i *De kirkelige konsekvenser af folkekirkens læremæssige krise*) 1998.

Denna artikel har ingått i *Missionsfolk og Folkekirke* (Dansk Luthersk Forlag 1996) under rubriken *Den folkekirkelige situation – hvor går vejen frem?*

Adress: Grønlunds Allé 36 A, 2610 RØDOVRE; e-post: <nov@dbi.edu>.

hamna i den föga avundsvärda, ja, i praktiken omöjliga positionen att bryta med den folkligt-religiösa och kulturella enheten och stå utanför den folkliga gemenskapen.

Därmed inträdde också i vårt folks historia den syntes mellan kristendom och folkliv, som i vid utsträckning har präglat först romarrikets och senare övriga Europas kultur, sedan kristendomen år 381 blev statsreligion i det romerska kejsarriket.

Inte heller *reformationen* för drygt 450 år sedan förde med sig någon större förändring i det avseendet. Den folkligt-religiösa enheten kunde för en tid tyckas hotad av inre upplösning under kampårens oro och strid. Men med de beslut som fattades på riksdagen i Köpenhamn 30 oktober 1536, och reformationens genomförande under åren därefter, blev den folkligt-religiösa och kulturella enheten återupprättad och befast för ännu en lång period framöver. Enda skillnaden var att alla skulle nu bekänna sig till den evangelisk-lutherska tron. Det härskade lika lite frihet i val av tro vid reformationens genomförande som den gången kung Harald kristnade danerna. Den som ville bo i Danmark måste vara lutheran. Man måste även nu "skik følge eller land fly" (följa seden eller fly landet). Främmande som ville bosätta sig här i landet blev avvisade såvida de inte ville anta den lutherska tron. Den folkliga enheten som religiös-politisk enhet skulle framförallt bevaras.

Det är i verkligheten först vid *religionsfrihetens införande* 1849, som det sker en avgörande förändring i det avseendet här i landet.

Till grund för denna begynnande yttre upplösning av den folkligt-religiösa enheten ligger en inre utveckling som började med renässansen och sedan på allvar satte igång i både vårt folks historia och i ett större europeiskt kultursammanhang i samband med "modernismens" genombrott på 1700-talet. Med "modernismen" menas här den anderiktning som bestäms av den så kallade "autonoma människosynen": att människan är sin egen lagstiftare, alltings norm och måttstock. Denna inriktning har fört till den moderna individualismens genombrott i den västliga världens kultursammanhang. Vi har ständigt förflyttat oss längre bort från gamla tiders folkliga och religiösa enhetskultur i riktning mot vårt moderna så kallade "pluralistiska samhälle", där många olika och inbördes motstridiga religiösa och politiska uppfattningar och livshållningar gör sig gällande med samma hemortsrätt i borgerligt avseende.

Men trots alla de förändringar som på så sätt har skett i vårt folks historia under de senaste 250 åren, gör det gamla idealet som

strävar efter att upprätthålla och bevara den folkligt-religiösa och kulturella enheten, sig dock fortfarande starkt gällande. Det har kommit särskilt tydligt till uttryck i de senare årens invandrar- och flyktingdebatt. Det råder heller inget tvivel om att det är inflytandet från detta ideal som i hög grad är bestämmande för att det stora flertalet fortfarande håller fast vid den kult som fortfarande i de flestas medvetande gäller för att vara den danska folkreligionen: den gudsdyrkan och de riter som den danska Folkkyrkan tar hand om i samband med födelse (dop), pubertet (konfirmation), ingående av äkten-skap (vigsel) och död (begravning).

För många vanliga danskar är det fortfarande nästan lika otänk-bart, att man skulle bryta med denna folkreligion och ställa sig utan-för denna folkligt-religiösa gemenskap, som det är för en hindu i Indien eller en muslim i Turkiet att tänka sig att bryta med den tu-senåriga enhetskulturen och ställa sig utanför den folkliga och reli-giösa gemenskap som hinduism respektive islam är liktydigt med i dessa länder.

Bortsett från i vissa storstadsmiljöer är detta fortfarande i stort sett den vanlige danskens inställning trots att de flesta inte i san-ning känner Kristus och frälsningen i honom, utan lever i otro och fullständigt världsligt, och endast några få procent kommer till guds-tjänsterna och deltar i de troendes gemenskap omkring nådemedlen.

Nu skall ingen dock tro, att situationen med avseende på hur stor del av folket som i gamla tider var sant troende kristna, var mycket olik situationen idag. Jesus sade själv: "Gå in genom den trånga porten. Ty den port är vid, och den väg är bred som leder till fördärvet, och det är många som går fram på den. Och den port är trång, och den väg är smal som leder till livet, och det är få som finner den." (Matt. 7:13–14). De orden kastar ljus över Guds rikes villkor i denna världen och över den andliga situationen och tillståndet inte enbart bland ju-darna på Jesu tid utan i varje folk i alla tider. Det har aldrig varit "de många" i något folk utan endast "de få" som i en sann omvändelse och tro på Kristus gick in genom den trånga porten och följde den smala vägen som för till livet. Den andliga döden har alla dagar varit förhärskande i det fallna människosläktet och den andliga nöden är i sanning stor.

Det var fallet också under reformationstiden. De vittnesbörd som finns om detta är många. Ett av dem finner vi i Luthers eget förord till det förslag till ny evangelisk gudstjänstordning på modersmålet, som han lade fram i skriften "Den tyska mässan" från 1526.

Luthers förslag till gudstjänstreform och församlingsordning

I förordet till denna skrift hävdar Luther, att det bör hållas *tre olika slags gudstjänster*:

För det första *den latinska* med de ändringar som Luther tidigare hade föreslagit i sin skrift "Formula Missae" från 1523. Luther ville inte med sitt nya förslag upphäva eller ändra den, utan det skall vara fritt att fortsätta använda den som hittills, var och när man så önskar eller har särskild anledning till det.

För det andra *den tyska* mässan, alltså en gudstjänst på modersmålet "som skall ordnas för de enfaldiga lekmännens skull".

Dessa två gudstjänstformer skall hållas offentligt i kyrkorna för alla människor, skriver Luther, eftersom det "bland dem finns många som ännu inte tror eller är kristna, utan flertalet står där och gapar, även om de kan se något nytt, precis som om vi höll gudstjänst mitt bland turkarna eller hedningarna på en öppen plats eller åker. För här finns ännu ingen ordnad och bestämd församling varigenom man skulle kunna styra de kristna efter evangeliet; utan det är en offentlig sporre till tro och kristendom."

Just därför är det enligt Luther behov av, att det vid sidan om dessa gudstjänster som "hålles offentligt i kyrkan för alla människor", också införes *en tredje form* av gudstjänst som skulle vara "det rätta sättet efter den evangeliska ordningen". Den skulle inte försiggå så offentligt bland alla människor som de två andra. "Men de som på allvar vill vara kristna och bekänna evangeliet med hand och mun, skulle inskriva sig som medlemmar och samlas enskilt på en eller annan plats i ett hus till bön, läsning och dop, för att mottaga nattvarden och utöva andra kristna gärningar."

"Inom denna ordning", fortsätter Luther, "kunde man känna, tukta, förbättra, utstöta eller bannlysa dem som inte uppförde sig på ett kristet sätt efter Kristi regel (Matt. 18:15–17). Där kunde man också påbjuda de kristna att ge en allmän allmosa, som villigt gavs och delades ut bland de fattiga, enligt Sankt Paulus' exempel (2 Kor. 9:1–15)."

Om innehållet och formen för en sådan gudstjänst skriver Luther vidare: "Här behövdes inte mycken och lång sång. Här kunde man ha en kort och vacker form för dopet och nattvarden och rikta allt mot ord och bön och kärlek. Här fick man ha en god, kort katekesundervisning i Tron, De tio budorden och Fader vår. Kort sagt, om man

hade människor och personer som allvarligt önskade vara kristna, var ordningen och formerna snart bestämda.”

Luther fann dock inte denna förutsättning uppfylld i sin samtid. Därför avslutar han också sin beskrivning av denna tredje gudstjänstform och församlingsordning med: ”Men jag kan och vågar inte anordna eller upprätta en sådan församling för jag har ännu inte folk eller personer till det. Jag ser inte heller många som har det behovet. Men om det inträffar att jag blir tvungen till det, så att jag inte med gott samvete kan låta bli, vill jag gärna göra mitt och hjälpa till så gott jag kan. Emellertid vill jag låta det stanna vid de två nämnda sätten, offentligt bland folket, och hjälpa till med att vid sidan om predikan främja en sådan gudstjänst för att öva ungdomen och kalla och föra de andra till tro, till dess att de kristna som på allvar söker efter ordet finner varandra och håller fast vid det, så att det inte skall bli något tumult när jag vill driva det efter mitt eget huvud.”

Vi möter här hos Luther en mycket realistisk insikt om villkoren under ”folkkyrkliga” förhållanden:

För det *första*: Även om ”kyrkan” omfattar hela folket i den meningen att alla är döpta är det långt ifrån liktydigt med att alla i sanning är kristna.

För det *andra*: Därför är det också omöjligt att använda de nytestamentliga föreskrifterna för församlingsordning och församlingstukt på ”folkkyrkan” som helhet betraktad, dvs. på alla dess döpta medlemmar.

För det *tredje*: Därför finns det behov av ”en tredje form” av gudstjänstssammansättning och församlingsordning utöver den offentliga gudstjänsten i kyrkorna för alla människor. Denna tredje form skall vara särskilt ”för dem som på allvar vill vara kristna och bekänna evangeliet med hand och mun”. Förutsättningen för att en sådan gudstjänstform och församlingsordning skall komma till stånd är dock att de personer ”som på allvar söker efter ordet finner varandra och håller fast vid det” för att ordet genom sin egen makt driver dem därtill.

Det inträffade inte under reformationstiden och Luther själv var ingen ”zelot”. Han ville inte försöka med att genast genomdriva denna tredje form av gudstjänst och församlingsordning ”efter sitt eget huvud”. Han insåg att alla självgjorda försök att i köttslig otålighet genomtrumfa något sådant endast skulle leda till ödeläggande oro, strid och tumult. I sin frimodiga tro på Gud tycks han dock

överbevisad om att Gud själv i sin tid genom ordets makt skall driva de troende till detta.

Det Luther skriver om en sådan "tredje form av gudstjänst" i "en ordnad och bestämd grupp, i vilken man kan styra de kristna efter evangeliet", lämnar oss emellertid med en fråga som Luther inte själv svarade på. Han redogör inte närmare för hur han har tänkt sig förhållandet mellan den förvaltning av dop och nattvard som skulle äga rum i denna "tredje form av gudstjänst" och en fortsatt sakramentsförvaltning vid de gudstjänster som skulle hållas offentligt för alla människor som "en offentlig sporre till tro och kristendom." Det är därför oklart för mig om han verkligen på allvar trodde på möjligheten att både ta alla de praktiska konsekvenserna av hans förslag om en sådan gudstjänst- och församlingsordning och samtidigt upprätthålla en yttre kyrkoordning som även i fortsättningen skulle omfatta hela folket i den meningen att alla framdeles blev döpta.

Det framgår klart av Luthers uttalande att han ingalunda var blind för det kristligt tvivelaktiga och kritiserbara i sin samtids "folkkyrkliga" tillstånd. Likväl avvisade han inte på grund av det en yttre kyrkoordning som omfattade hela folket som obiblisk. Den ordningen skulle han uppenbarligen fortfarande ha upprätthållit och fört vidare så länge folket önskade det. Resultatet av reformationen blev ju också på så sätt en furstestyrd "folkkyrkoordning" i de lutherska länderna.

Det var varken den "folkkyrkliga" ordningen som sådan eller den nära förbindelsen mellan kyrka och stat (kunga- och kejsarmakt) Luther tänkte på när han talade och skrev om "kyrkans babyloniska fångenskap" och det därav följande behovet av reformation. Nej, "kyrkans babyloniska fångenskap" bestod enligt Luther i något helt annat: i kyrkans eget avfall från Guds ord och högmodiga upphöjande av sig själv i Kristi ställe. Därigenom hade "den frihet till vilken Kristus har gjort oss fria" gått förlorad, och kyrkan hade "på nytt låtit sig tvingas in under slavoket": det förfälskade evangeliets, lagiskhetens, det påvliga tyranniets och de falska kyrkliga auktoriteternas tyngande ok (jfr Gal. 5:1).

Men tanken på att någon skulle kunna vara medlem i staten men inte i kyrkan var främmande för Luther och hans samtid. Inga andra än vederdöpare och svärmare kunde den gången föreställa sig att kyrkan skulle vara en enhet för sig själv, utan förbindelse med landets styrelse. Folket skulle framdeles vara ett kristet folk med sin världsliga och prästerliga överhet. Man skulle bara förstå att rätt skilja mellan det andliga och det världsliga regementet, veta vari var

och en av dessa instansers ansvar och kallelse bestod i, och se till att var och en höll sig till sitt och inte förgrep sig på det som hörde hemma under det andra regementet.

Den politisk-religiösa situation vi befinner oss i idag och våra historiska förutsättningar är emellertid i högsta grad annorlunda än Luthers och reformationstidens. Det är därför inte självklart, att vår nuvarande folkkyrkoordning är lika kristlig och försvarbar idag i ljuset av Guds ord, som det fortsatta upprätthållandet av en yttre kyrkoordning, som omfattade hela folket, var den gången.

Pietismen och folkväckelserna

En av de historiska förutsättningar som har haft avgörande betydelse för den kyrkliga situation vi befinner oss i idag, är det andliga genombrott inom den lutherska kristenheten som ägde rum med pietismen i slutet av 1600-talet och första hälften av 1700-talet och de pietistiskt präglade folkväckelserna under 1800-talet och början av 1900-talet.

Under slutet av 1600-talet var kyrkan i stora delar av den lutherska kristenheten i förfall. Kyrkans ledning var präglad av världsliga intressen och andlig likgiltighet. De teologiska lärarna och prästerna var ofta mera upptagna av teologisk kunskap och konfessionella lärostrider och polemik än av själavårdande omsorg och nöd för människors eviga frälsning. Många bland folket nöjde sig med en blott utvändig och död gudsdyrkan, en ren kunskaps- och förståndstro som var utan frukt i livet.

I djup sorg och bekymmer över detta skrev *Philip Jacob Spener* 1675 sin senare så berömda skrift *Pia Desideria*, dvs. ”fromma önsningar”, som har blivit känd som pietismens programskrift. Sedan han först har skildrat den evangeliska kyrkans förfall och folkets andliga nöd, framställer Spener i denna skrift en rad förslag till reformer som åsyftar en förbättring av de kyrkliga förhållandena i hans samtid. De viktigaste av dem är följande:

- 1) Guds ord måste utbredas rikligare bland folket. Vid gudstjänsten skall inte endast predikas över och läsas utvalda texter utan Bibelns böcker bör läsas från början till slut. Intresset för personlig bibelläsning och bibelstudier måste väckas och möjligheter till detta främjas. Man bör också uppmuntra att ”fromma kretsar” hålles omkring Guds ord i hemmen (de så kallade ”konventiklarna” eller ”collegia pietatis”), helst under prästernas ledning men likväl på sådant

sätt att var och en av deltagarna kan ta ordet, till inbördes uppbyggelse.

2) Det allmänna prästadömet måste få utvecklas friare och fullare i praktiken, i hemmen såväl som i församlingen. Alla kristna är enligt Nya Testamentet "präster", kallade till att bekänna, lära och utbreda evangeliet och medverka till församlingens uppbyggande genom de troendes inbördes förmaning och tröst.

3) Omvändelsens och pånyttfödelsens nödvändighet måste framhållas, och folket måste lära, att kristendom inte består i kunskap, utan i liv och handlande. Den sanna tron är levande och verksam och kan därför aldrig vara utan "fromhetens praktik": sann gudsfruktan, heligt leverne och kärlekens gärningar med inriktning på nästans timliga och eviga väl.

4) Man bör undvika all skarp, ofördragsam och kärlekslös polemik i de teologiska lärostriderna mellan de olika konfessionerna. Den sanna läran bör framställas klart och otvetydigt och den falska läran vederläggas lugnt och med tålamod, utan att använda hatfulla skällsord. I annat fall står man i fara att skymma bort sanningen och släcka den kärlek som de kristna är skyldiga alla människor.

5) Prästutbildningen bör reformeras så att den blir mer praktisk-uppbygglig. Den skall inte endast ge de blivande prästerna en teologisk kunskap och lärdom, utan först och främst sikta till att göra dem till fromma och gudfruktiga män som genom sin förkunnelse kan framkalla levande och verksam tro hos sina åhörare. Därför måste de teologiska skolorna och universiteten förändras från att vara centra där "världsanden" råder till att bli "den Helige Andes verkstäder".

6) Prästernas predikningar bör också reformeras. De skall inte vara demonstrationer av talekonst eller teologisk skarpsinnighet och lärdom utan inriktas på att vara till verklig uppbyggelse för de "enfaldiga" och framkalla trons frukter hos dem. Därför måste prästerna i sina predikningar tillämpa budskapet på åhörarna, på hela deras inre och yttre liv och deras andliga erfarenheter.

Så långt Speners "fromma önskningar".

Det är inte utan anledning som Spener kallades den lutherska kristenhetens andra reformator. Konventiklarna, hela verksamheten för inre och yttre mission och de diakonala institutionerna m.m., som växte fram i samband med och som frukt av pietismen och de folkliga väckelserna, kan med goda skäl sägas vara "det allmänna prästadömet" konkretisering av väsentliga delar av det som Luther åsyftade

med sitt tal om behovet av en tredje sorts gudstjänst, vid sidan om de offentliga gudstjänsterna i kyrkan. Men det är samtidigt skilt härifrån på avgörande punkter.

Folkväckelserna och den frivilliga kyrkliga verksamheten, som var en frukt av dessa, banade sig väg och fick sin form oberoende av den officiella folkkyrkliga strukturen, ofta även i ett visst spännings- och motsättningsförhållande till det officiella kyrkliga ämbetet. Det var inte det Luther hade tänkt och föreställt sig. I den historiska situation Luther befann sig, då man höll på med att reformera de evangeliska församlingarna utifrån Guds ord och just därför kallade och invigde rätttroende "ordets tjänare" till att ta vara på evangeliets förkunnelse och sakramentens förvaltning i församlingarna, oberoende av den romerska kyrkans biskopar och "kanonisk rätt", – i den situationen var det för Luther och de flesta av hans samtida otänkbart att någon sådan "tredje form" av gudstjänst och församlingsordning borde eller kunde bli verklighet i de evangeliska församlingarna oberoende av dessas rätteligen kallade "ordets tjänare" och "tillsyningsmän" med ansvar för förkunnelse och sakramentsförvaltning m.m. i församlingarna. Därför skulle slagord som "i, och om möjligt med, men inte under kyrkan" givetvis också ha låtit som främmande och obegripligt tal i deras öron. Lika otänkbart var det också för Luther och hans samtid att det som "de som på allvar söker efter ordet" skulle samlas omkring och hålla varandra till skulle vara något annat eller mindre än en hel och full ordnad förvaltning av alla nådemedlen; alltså icke endast en ren förkunnelse av Guds ord, utan också en rätt förvaltning av både dop och nattvard efter Kristi egen instiftelse.

Den åtskillnad och spänning mellan "kyrka" och "lekmannaverksamhet", mellan "det ordinerade ämbetet" i kyrkan och "de fritt verkande nådegåvorna" inom lekmannaarbetet, som har varit karaktéristiskt för betydligt senare församlingsliv inom de lutherska stats- och folkkyrkorna, kände Luther och våra reformatoriska fäder inte till internt inom de lutherska församlingarna, utan endast i förhållande till spiritualister och svärmarare.

Så helt annorlunda var förhållandet inte heller med de präster och biskopar som var banbrytare och ledande representanter för den pietistiska väckelsen under 1700-talet. De var samtidigt kungens och statskyrkans ämbetsmän, och det blev i hög grad avgörande för den statskyrkliga pietismens syn på förhållandet mellan kyrka och väckelse som låg bakom och kom till uttryck i *Konventikelplakatet från 1741*. I denna kungliga förordning om huruvida kristna möten utöver

gudstjänsterna i kyrkorna är tillåtna, fastslås att alla sådana möten måste underordnas prästernas tillsyn och kontroll, och det utfärdades förbud mot alla möten med omkringresande lekmannapredikanter. Denna förordning vidmakthölls officiellt ända fram till Konventikelpakatets upplösning i samband med religionsfrihetens införande här i landet 1849.

Den statskyrkliga pietismens avsikt med Konventikelpakatet var utan tvekan god. Man önskade värna de väckta kretsarna mot andlig villfarelse och svärmeri, mot all mänsklig egenrådighet, subjektiv godtycklighet och därpå följande andlig förvirring, kyrklig oordning och anarki. Det råder säkert inte heller något tvivel om att Konventikelpakatet under en tid i vissa sammanhang har tjänat detta goda ändamål. Den efterföljande historien har emellertid visat att detta "konungens påbud" också blev missbrukat av såväl kyrkliga som borgerliga överheter som försök att omyndigförklara lekmännen och att kväva förkunnelsefriheten. Det var det som skedde också här i landet då de nya väckelserna bröt fram under första delen av 1800-talet. Därigenom lade sig "konungens påbud" hämmande och hindrande i vägen för det "allmänna prästadömet", dvs. de troendes efterlevnad av "vår Herres Jesu Kristi påbud": deras kallelse och bemyndigande till att ha omsorg om Guds rena ords förkunnelse och största möjliga utbredande bland såväl vårt eget folk som vidare ut bland folkslagen och en rätt förvaltning av alla nådemedel efter Jesu Kristi instiftelse i de troendes församling.

I den situationen gjorde de väckta i konventiklarna rätt i att kalla även lekmän med förkunnelsens nådegåvor till att förkunna Guds ord för sig, även om de därigenom överträdde konventikelpakatets förordningar. För "konungens påbud" är alltid underordnat "Kristi påbud" och har endast till uppgift att tjäna förverkligandet av det. Om inte "konungens påbud" gör det, och är det inte längre möjligt att efterleva det utan att var olydig mot "Kristi påbud", då skall vi lyda Gud mer än människor – och kan göra det med gott samvete (jfr Apg. 4:18–20).

Vad historien lär oss om förhållandet mellan stat/folk och kyrka

Under historiens lopp har upprätthållandet av stats- eller folkkyrklig ordning varit förenat med både spänning och konflikt i förhållandet mellan stat och kyrka. Historien kan också förevisa många exempel

på att andligt och världsligt regemente har blandats ihop. Men det egentliga problemet i samband med varje form av stats- eller folkkyrklig ordning ligger ändå inte i förhållandet mellan stat och kyrka.

Det har nog i vissa situationer varit nödvändigt att kämpa för kyrkans frihet och självständighet i förhållande till staten, och det är fortfarande viktigt och nödvändigt med uppmärksam vakthållande också på denna punkt. Men det allvarligaste problemet finns inte här och löses inte heller genom en eventuell skilsmässa mellan kyrkan och staten. Det är däremot inbyggt i själva ordningen att "kyrkan" omfattar hela folket eller – som hos oss idag: den stora majoriteten av folket, även om endast en försvinnande liten del av kyrkans döpta medlemmar "på allvar vill vara kristna och bekänna evangeliet med hand och mun".

De problem som hänger samman med detta skulle flytta med och finnas till i samma utsträckning även i en eventuell "fri folkkyrka", fullständigt åtskild från staten och med fullt kyrkligt självstyre genom egna kyrkliga organ.

Vari består då denna oundvikliga och permanenta problematik i samband med upprätthållande av varje slags stats- eller folkkyrklig ordning?

Svaret är: Man kan inte upprätthålla "folkkyrklig" ordning och samtidigt praktisera de nytestamentliga anvisningarna om församlingsordning och kyrkotukt på alla kyrkans döpta medlemmar. Alla försök till något sådant genom historien har visat sig vara förbundna med andligt tvång, som ingen av oss kan önska sig tillbaka, och som man endast i andligt oförstånd kan gripa till. Det är dessa realiteter vi blir tvungna att se i ögonen: Vi kan inte samtidigt upprätthålla och bevara en kyrkoordning som omfattar majoriteten av folket och så försöka få alla kyrkans döpta medlemmar att inordna sig under nytestamentlig församlingsordning och kyrkotukt. Så var det redan under fornkyrkan, på reformationstiden, under den lutherska ortodoxins period och vidare fram till idag.

Förutom detta har de senaste 250 årens andliga och kyrkliga utveckling bragt oss fram till en situation, där den folkkyrkliga verklighet vi i dag befinner oss i, är ännu svårare och mycket mera problematisk än den som redan Luther själv befann sig i, och som var för handen redan under den lutherska ortodoxins period.

På den tiden fanns det ännu både vilja till att slå vakt om evangeliets rena förkunnelse och en rätt förvaltning av sakramenten efter

Kristi egen instiftelse och också möjlighet att göra det genom att genomföra en biblisk lärotukt i de lutherska lands- eller folkkyrkorna.

Vi måste nog inse att varken viljan till eller möjligheten för detta finns mera, varken i den danska Folkkyrkan eller i de övriga gamla lutherska folkkyrkorna.

Vår aktuella folkkyrkliga situation

Ett annat evangelium

Det har också i Danska folkkyrkan skett ett allvarligt avfall från Guds ord – inte bara bland den stora likgiltiga majoriteten av kyrkans döpta medlemmar, utan också bland både biskopar och präster och andra kyrkliga ledare med herde- och läroansvar inom de olika formerna av frivilligt kyrkligt arbete. Följderna av detta blir ständigt mera omfattande och iögonenfallande i vår aktuella folkkyrkliga situation. För när vi människor en gång har förkastat Guds ords absolut förpliktande och befriande myndighet över hjärta och samvete, blir vi prisgivna åt vår fallna naturs benägenhet att ge efter för och anpassa oss till tidsandans inflytande och krav på ständigt fler områden.

Det är inte minst ödesdigert, när "anpassningsteologin" i så hög grad som idag blir bestämmande för en stor del av förkunnelsens innehåll. För "tron kommer av predikan". Men detta gäller endast när predikan hämtar hela sitt innehåll från och stämmer helt överens med "Kristi ord" (Rom. 10:17). I motsatt fall är det tvärtom otron som styrks och blir bekräftad av den falska profetia och villolära som förkunnas.

Det djupt allvarliga i vår aktuella folkkyrkliga situation är, att det som förkunnas och läres i dag, ofta är "ett annat evangelium" än det enda som kan frälsa oss: Ordet om Jesus Kristus och honom som korsfäst (se 1 Kor. 1:18–2:5).

I stället för en förkunnelse som talar som Guds ord och ställer människan ansikte mot ansikte med Gud själv i både lag och evangelium, presenteras vi idag gång på gång inför det som enbart är människocentrerat, allmänreligiöst tal; en förkunnelse som försöker tillgodose och tillfredsställa människans naturligt accepterade och kända behov, men lämnar människan i sticket i dess djupaste och mest verkliga nöd: vår förlorade ställning under Guds vredesdom över oss för våra synders skull. Den kan en sådan människocentrerad och

allmänreligiös förkunnelse varken avslöja eller överbevisa någon om eller frälsa någon från. Tvärt emot tjänar en sådan förkunnelse i verkligheten endast till att bekräfta människan i dess självgjorda, förmörkade tankar och föreställningar om både Gud och sig själv, om religion och moral, liv och död, tid och evighet.

Man predikar nog att Gud är kärlek, men säger intet om vari Guds frälsande kärlek till oss består, och varigenom vi har lärt känna den: att han inte skonade sin egen Son, utan utlämnade honom, i en blodig död i vårt ställe till försoning för våra synder.

Man använder sig nog fortfarande av så centrala bibliska ord och begrepp som nåd, frälsning och syndernas förlåtelse. Men förkunnelsen om detta är ofta helt lösryckt från Guds ords tal om omvändelsens och pånyttfödelsens nödvändighet och om försoning endast på grund av Jesu Kristi ställföreträdande gottgörelse. Man predikar inte om Jesus Kristus, att han är den "som har frälst oss från den kommande vredesdomen" (1 Tess. 1:10), eller om frälsningen i honom som befrielse från Guds vrede, dom och straff över oss för våra synders skull. Nej, det är "ett annat evangelium" man predikar: ett budskap om att Gud i sin kärlek aldrig varken kan eller vill fördöma någon till evig förtappelse och helvetets oupphörliga pina, utan att han tvärtom till sist skall skänka alla människor evigt liv och salighet; oavsett om de här i tiden har hört om och i en sann omvändelse och tro har tagit emot frälsningen i Jesus Kristus, eller ej.

Den förkunnelse som på så sätt låter människor förbli i deras synder, i otrogen likgiltighet och obotfärdighet, och därmed under Guds vrede för både tid och evighet, – det är i sanning förkunnelse om "ett annat evangelium", som alls inte är något evangelium i biblisk och frälsande betydelse, utan tvärtom en ödesdiger förvrängning av detta (Gal. 1:7).

När de bibliska orden och begreppen således blir tömda på sitt ursprungliga innehåll och mening, mister de också all frälsande makt och kraft. Då har det bibliska frälsningsbudskapet, under tidsandans inflytande, blivit omgjort till "intetsägende och tomt prat" och till falsk lyckoprofeta, som inte frälsar någon, men för många till förtappelsen. Lika som fallet var med de falska profeternas tomma, otrovärdiga lyckoförkunnelse i Israel under gammaltestamentlig tid. Se Jer. 6:14: "De tar det lätt med att hela mitt folks skada och säger: 'allt står väl till, allt står väl till'. Men allt står inte väl till."

Obibliska ordningar

Emellertid är det inte enbart på förkunnelsens område vi ser de allvarliga följderna av "anpassningsteologin". Den har också satt sina spår på flera andra områden i församlingens liv.

Som en följd av detta har vi nu i strid med Guds skapelseordning och under klart åsidosättande av Guds ords auktoritet under ett halvsekel i den danska Folkkyrkan haft den obibliska ordningen med kvinnliga präster, och nu också en kvinnlig biskop. Till att börja med var motståndet mot detta ganska omfattande och starkt bland både biskopar, präster och lekmän. Men eftersom åren har gått och vi har fått ständigt fler kvinnliga präster i kyrkan och kvinnor som "framträder som lärare" och har församlingsledarfunktioner, så att de härigenom "gör sig till herrar över mannen" (jfr 1 Tim. 2:11–12), även i det frivilliga kyrkliga arbetet, så har förmågan att anpassa sig till denna obibliska ordning och praxis hos nästan alla visat sig vara så välutvecklad, att motståndet mot detta nästan är fullständigt förstummat. I dag, då ca en tredjedel av folkkyrkans präster och mer än hälften av de teologiska studenterna i både Köpenhamn och Århus är kvinnor, är det också helt orealistiskt att räkna med möjligheten av en biblisk reformation av hela den danska folkkyrkan på denna punkt.

Moraliskt förfall

Så som det alltid har varit i historien, har det andliga förfallet som har skett också satt sina spår i ett ödesdigert moraliskt förfall. Många av dem som skulle vara herdar och lärare för församlingen praktiserar själva eller försvarar både offentligt och privat ett levnadssätt som är i uppenbar strid med Guds ord.

Vi kan här nöja oss med att nämna de många uttalanden under de senaste åren från både biskoplig och prästerlig sida som offentligt försvarar homosexuell samlevnad och starkt stöder införandet av en officiell kyrklig välsignelse av homosexuellt partnerskap.

Vi har också i dag flera präster i folkkyrkan som antingen lever i ett homosexuellt partnerskapsförhållande eller på annat sätt offentligt bekänner sig som utövande homosexuella, och vi har biskopar som mycket väl vet detta, men som likväl prästvigat eller har kvar sin andliga tillsyn över dessa personer och på så vis indirekt gentemot församlingen försvarar homosexuellt leverne och förklarar ett sådant levnadssätt förenligt med kristen tro och prästtjänst i folkkyrkan.

Allt detta sker uppenbart i vårt folkkyrkliga sammanhang i dag i klar strid med Guds ords undervisning om detta: "Vet ni inte att inga

orättfärdiga skall få ärva Guds rike? Bedra inte er själva! Varken otuktiga eller avgudadyrkare, varken äktenskapsbrytare eller de som utövar homosexualitet eller de som låter sig utnyttjas för sådant ... skall ärva Guds rike" (1 Kor. 6:9–10). Dessa apostelns ord känner såväl prästerna ifråga som deras biskopar naturligtvis väl till. När de inte desto mindre själva fortsätter med eller försvarar homosexuellt liv, träffas de av den dom som aposteln Paulus fäller över alla dem som försvarar eller utövar något sådant: "Sådant gör de, fastän de mycket väl känner till Guds rättvisa dom, att de som handlar så är värda döden. Ja, de samtycker också till att andra gör det." (Rom. 1:32).

I stället för att inhägna och skydda äktenskapet som Guds goda skapelseordning för vårt gemensamma liv på denna jord tycks majoriteten av prästerna i folkkyrkan också genom sin vigselpraxis stillatigande ha accepterat både skilsmässa och nytt äktenskap av annan orsak än otukt som förenligt med kristen tro. Något liknande gäller samboförhållanden. I alla fall döper de flesta utan vidare barnen till föräldrar som lever i ett sådant förhållande, eller godtar sådana personer som faddrar. Det kan näppeligen, av vanligt folk, uppfattas på något annat sätt än som ett slags kyrkligt godkännande av sådana samboförhållanden när man utan vidare viger föräldrapar som har levt samman utan papper, samtidigt som man döper ett eller flera av deras barn, utan att göra klart för någon, varken personerna i fråga eller övriga närvarande, att det är ett samlevnadsförhållande i strid med Guds goda vilja och ordning, som glädjande nog rättas till genom denna handling. Men hur många präster vågar i vår aktuella folkkyrkliga situation tala också om dessa saker så som Guds ord talar, – i förkunnelse och undervisning, på husbesök i hemmen, vid vigsel-samtal och i personlig själavård? Vem har frimodighet och styrka att handla i överensstämmelse härmed i praktiken, när man tänker på vilka konsekvenser det sannolikt skulle få för fortsatt prästtjänst i folkkyrkan?

Inget tyder heller på att någon skulle räkna med biskopens uppbackning och stöd till att tala och handla i överensstämmelse med Guds ord, när det gäller dessa förhållanden. Tvärt emot. Biskoparnas reaktion, som vi 1995 var vittnen till, i samband med att några präster i ornat deltog i den demonstration för de ofödda barnens rätt till livet som hölls med anledning av att det var 25 år sedan folketinget antog lagen om fri abort, tyder på motsatsen. I stället för att själva låna röst till Guds ords tal om det ofödda barnets rätt till livet gentemot vårt folk och dess lagstiftande församling, som samtidigt enligt

mänsklig rätt är folkkyrkans översta myndighet, tycks flera av våra biskopar vara mer inriktade på att lägga hinder i vägen för andras försök att väcka vårt folks och dess lagstiftares sovande samveten i denna sak.

Som i det gamla Israel och genom kyrkans hela historia pågår också idag i vår kyrka och vårt folk en oavslutlig andekamp mellan Gud och Satan, Kristus och Antikrist, mellan Guds tankar och våra, mellan Guds helige Ande, som är sanningens Ande, och "denna världens tidsanda", som är lögnens och villfarelsens ande. De ovan nämnda förhållandena och exemplen är vittnesbörd om hur omfattande och allvarligt avfallet från Guds ord bland vårt folk och i folkkyrkan är. I det ena fallet och på det ena området efter det andra har den stora majoriteten bland både biskopar, präster och lekmän gett efter för tidsandans inflytande och förkastat Guds ords auktoritet, så att "anpassningsteologin" tycks ha trängt igenom och ha segrat nästan överallt i sina försök att tillmötesgå och tillfredsställa folkreligiositetens förväntningar och tidsandans krav.

Men är folkkyrkan då fortfarande en sann Jesu Kristi kyrka?

Nej, inte såvida man med "folkkyrkan" menar alla dess döpta medlemmar. Inte heller såvida man med "folkkyrkan" menar dess biskopar och präster eller alla gudstjänstssammankomster och kyrkliga möten som äger rum inom folkkyrkans yttre ramar.

Enligt Guds ord är kyrkan "Guds folk", "ett heligt folk", ett avskilt och annorlunda folk (1 Petr. 2:9–10); kyrkan är "de heliga", de "som tror på Kristus Jesus" (Ef. 1:1); "de som helgats i Kristus Jesus, de kallade och heliga" (1 Kor. 1:2): "fläckfria och rena, Guds oskyldiga barn mitt ibland ett falskt och fördärvat släkte" (Fil. 2:15).

Var finner vi detta folk?

Det står om detta i vår kyrkas bekännelse, att "kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas" (CA, art. 7; SKB s. 59). Jesu Kristi sanna kyrka skall alltså kännas igen på en ren förkunnelse av Guds ord och ett rätt förvaltande av både dop och nattvard i enlighet med Kristi instiftelse. Det är inte enbart en fråga om vad ett kyrkosamfund eller en församling historiskt och officiellt känns vid som sin bekännelse, utan allt står och faller med om det verkligen är ren förkunnelse av Guds ord och rätt förvaltande av sakramenten i enlighet med Kristi instiftelse, som äger rum idag i församlingen. Där detta är fallet kommer det också att finnas "heliga och sant troende", för Guds ord och sakramenten är aldrig utan frukt och verkan. Men vem eller hur många

de är som i sanning tror och är heliga och således tillhör ”den sanna kyrkan”, kan inte vi avgöra; ty trons ”liv är dolt med Kristus i Gud” (Kol. 3:3), och i den yttre flocken som samlas omkring ordet och sakramenten kommer det alltid att vara, ”i detta livet”, blandat med ”många skrymtare och ogudaktiga” (CA, art. 8; SKB s. 59)

Hur är det då med Jesu Kristi sanna kyrkas kännetecken? Finner vi dem i folkkyrkan?

Ja, på vissa platser, men långt ifrån överallt. Det finns, trots allt andligt förfall och avfall från Guds ord, fortfarande folkkyrkoförsamlingar och andra grupper inom folkkyrkans ramar där evangeliet förkunnas rent och sakramenten förvaltas rätt. På dessa platser behöver vi inte tveka om att vi finner Jesu Kristi sanna kyrka. Men det finns dessvärre också många folkkyrkoförsamlingar och andra folkkyrkliga sammanhang, i vilka ”ett annat evangelium” än det enda som kan frälsa oss blir predikat, och dop och nattvard förvaltas på ett sätt som inte helt överensstämmer med Jesu Kristi instiftelse. Det är inte Jesu Kristi sanna kyrkas kännetecken vi finner där, utan tvärt om ”lögnkyrkans”.

Folkkyrkan är alltså lika lite som något annat kyrkosamfund eller någon yttre, synlig kristen församling identisk med ”den sanna kyrkan”. Folkkyrkan är inte heller som helhet betraktad ”en gren av Jesu Kristi kyrka”, för dess gudstjänster och församlingsliv saknar på många platser Kristi kyrkas sanna kännetecken och bär i stället med allt större tydlighet ”lögnkyrkans” antikristliga drag. De som aktar på Jesu Kristi varning: ”Akta er för de falska profeterna” och på den apostoliska förmaningen: ”Vänd er bort från dem.” kommer därför inte heller att hålla sig till dem (Matt. 7:15 och Rom 16:17–18).

Likväl är det fortfarande möjligt att finna Jesu Kristi sanna kyrka också inom folkkyrkan, nämligen i de folkkyrkoförsamlingar och andra grupper inom folkkyrkans ramar där evangeliet förkunnas rent och sakramenten förvaltas rätt. Där kan vi finna den ”rest”, som Gud i sin stora barmhärtighet har avskilt och bevarat genom sitt evangeliums frälsande, helgande och bevarande makt, mitt i avfallsets tid. Vilka eller hur många de är som tillhör denna ”rest” vet endast Gud. Men det är dessa ”heliga och sant troende”, samlade omkring ordets rena förkunnelse och sakramentens rätta förvaltning som är ”den sanna kyrkan” och under Jesu löfte om att ”helvetets portar skall inte få makt över den” (Matt. 16:18). Det är till de ”får som lyssnar till den gode Herdens röst och endast följer honom” (jfr Joh. 10:27–28), som Jesus själv säger: ”Var inte rädd, du lilla hjord, ty er

Fader har beslutat att ge er riket.” (Luk. 12:32).

Det är genom denna ”lilla hjord”: de får som känner herdens röst och endast hör och följer honom, som Herren själv vill föra sitt verk vidare både i vårt eget folk och ute bland alla folkslag, intill Jesu Kristi dag.

De kan varken själva finna vägen eller vakta och värja sig mot ulven som går på jakt efter rov, utan är hjälplöst beroende av Jesu Kristi herderöst och hans oavlåtliga omsorg och skydd.

Vart skall de då vända sig och vad skall de hålla sig till i vår aktuella folkkyrkliga situation för att inte förvillas bort från herden och hans hjord och på så sätt bli ulvens säkra byte?

Eller sagt på ett annat sätt: Hur skall man i vår aktuella folkkyrkliga situation, som är just så motsägelsefylld och vanskelig som ovan beskrivet, kunna realisera det behov av, som redan Luther talade om, en gudstjänst- och församlingsordning särskilt för dem som ”på allvar vill vara kristna och bekänna evangeliet med hand och mun”? Hur skall man i den situation vi befinner oss förverkliga de troendes församling om nådemedlen i ett sant och sunt församlingsliv i överensstämmelse med Jesu och apostlarnas ord i Nya Testamentet, så att de troende kan bli styrkta och bevarade i tron och bli utrustade med andekraft och nådegåvor till församlingens uppbyggande och växt genom evangeliets vidare utbredande, både i vårt eget folk och vidare ut bland alla andra folkslag?

Var går vägen fram?

Denna fråga har gång på gång under de senaste 100–150 åren väckts och försökt besvaras både i vår egen och i de andra lutherska folkkyrkornas sammanhang.

När vi ser på svaren som har getts, och på de vägar man har försökt gå, ser vi historiskt *tre huvudlinjer* framför oss: 1) Den kyrkliga reformlinjen, 2) Missionsförenings- eller lekmannalinjen, och 3) Fri-församlings- eller frikyrkolinjen.

Ingendera är helt entydig, för det finns varianter i de olika linjerna. Det finns också betydande överlappningar mellan dem, så att t.ex. många – och nog de flesta – av dem som har trott på den kyrkliga reformlinjen och engagerat sig i dess strävanden, samtidigt har varit särdeles verksamma i en av våra missionsföreningar och i hela det vitt förgrenade frivilliga kyrkliga arbetet. Detta gäller särskilt många

av dem som har en nära anknytning till Indre Mission. Men jag anser likväl att det är berättigat att tala om de nämnda tre huvudlinjerna som tre olika svar på frågan om, var vägen går.

1. Den kyrkliga reformlinjen

Det har under gångna tider funnits många som har trott, och det finns ännu i dag åtskilliga, som tror på möjligheten till kyrklig förnyelse, väckelse och reformation av folkkyrkan enligt bibliska riktlinjer inifrån, och vill arbeta för detta.

De som har trott att en sådan förnyelse och reform av kyrkan inifrån är möjlig, har ofta haft som sitt kyrkopolitiska program att arbeta för att göra kyrkan självständig i förhållande till staten. Ofta arbetar de även för att stat och kyrka ska skiljas åt och en fri folkkyrka komma till stånd med egen kyrkolagstiftning, alltså kyrkligt självstyre genom egna kyrkliga organ.

Så var fallet med *Kirkeligt Landsforbund af 1911* som bildades i samband med den stora uppgörelsen om den liberala teologin och Arboe-Rasmussen-fallet i början av 1900-talet, och som under sin höjdpunkt hade 35 000 medlemmar. Det samma har varit kännetecknande för *Kirkeligt Forbund for Kirke, Skole og Hjem af 1933*, som bildades som en omorganisation av det borttynande Kirkeligt Landsforbund i samband med kampen i början av 1930-talet för att bevara den prästerliga tillsynen med kristendomsundervisningen i folkskolan och se till att den även i fortsättningen skulle vara ”i enlighet med folkkyrkans evangelisk-lutherska lära”. Kirkeligt Forbund nådde på den tiden upp till 18 000 medlemmar och existerar fortfarande, men den är i dag ganska liten och har ringa inflytande.

Den kyrkliga reformlinjens kyrkosyn och kyrkoideal var också medverkande till uppkomsten av *Kirkens Ja og Nej* 1964 och dennas fortsättning i *Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse*. Utgivningen av själva skriften ”Kirkens Ja og Nej” hade karaktären av att vara ett i den aktuella situationen nödvändigt ”avläggande av den goda bekännelsen” i den andliga kampen på liv och död som församlingen den gången befann sig i, med uppgörelsen med den radikala bibelkritiska och existentialistiska teologin. Det var också anledningen till att ”Kirkens Ja og Nej” just i den första tiden efter skriftens utgivning hade en egendomlig genomslagskraft, vilket var tydligt märkbart under det första påskmötet på Nyborg Strand 1965. Men sedan dess har det emellertid gått med ”Kirkens Ja og Nej” och ”Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse” som det gick med de tidigare

omtalade försöken att reformera och förnya folkkyrkan inifrån i enlighet med den kyrkliga reformlinjens ideal: sedan man en kort tid har lyckats få stor uppmärksamhet, med stor uppslutning och haft märkbart inflytande, har alla dessa långsamt tynat bort och de har inte längre de troende lekmännens öron och uppslutning som tidigare.

Ytterligare ett initiativ från senare år bör också omnämnas i detta sammanhang: bildandet av *Forum for Fri Folkekirke* (3 F) 1989. Även denna organisation har till en viss grad samma kyrkosyn och kyrkopolitiska ideal som den kyrkliga reformlinjen, vilket också framgår av namnet. Men samtidigt har "Forum for Fri Folkekirke" också i betydlig grad påverkats från annat håll, särskilt från den karismatiska väckelsen och kyrkoväxt-rörelsen, så att man kan förmoda, att det nog i högre grad är inflytandet från dessa, snarare än den kyrkliga reformlinjen, som 3 F i framtiden kommer att vara representant för.

Om den kyrkliga reformlinjen kan man i övrigt säga, att den som sin grund har en rätt biblisk kunskap om, att Gud genom sitt ord inte bara talar personligt-individuellt till oss, utan många gånger också talar kollektivt till "församlingarna", dvs. de församlingar av troende i vilka evangeliet förkunnas (eller borde förkunnas) rent, och sakramenten förvaltas (eller borde förvaltas) rätt i enlighet med Kristi instiftelse (jfr t.ex. församlingsbrevens i Upp. 2–3). Det finns i Nya Testamentet många föreskrifter om olika tjänster i församlingen, om en rätt nådemedelsförvaltning, om gudstjänstordning, om lärotukt över falska lärare och om kyrkotukt gentemot de av församlingens egna medlemmar som lever i uppenbar strid med Guds ord.

I gengäld måste man även säga, att många bland dem som har stått för den kyrkliga reformlinjen, har haft en bristfällig uppfattning om, vad som egentligen är "kyrkans babyloniska fångenskap": inte förhållandet mellan stat och kyrka, utan det inomkyrkliga avfallet från Guds ord. Som en följd härav har man ofta haft mycket orealistiska tankar och förväntningar om, vad som är möjligt att uppnå på den kyrkopolitiska vägen: genom kyrkans självständiggörande i förhållande till staten som en fri folkkyrka med egen kyrkolagstiftning.

Alla tidigare ansatser och försök till en genomgripande kyrklig förnyelse och biblisk reformation på denna väg har därför misslyckats. I detta sammanhang finns det anledning att nämna, vad professor, teol. dr Carl Fr. Wisløff skriver i en kommentar till den norska kyrkliga reformrörelsens nederlag; för även om det finns skillnader mellan

den norska och den danska kyrkan och deras respektive reformrörelser, så har hans ord giltighet i vårt sammanhang. Han skriver följande om detta:

Det är inte svårt för oss att se, att det *måste* sluta så. Den kyrkliga reformrörelsen var – och är till viss del ännu – inte villig att se realiteterna i ögonen. För realiteten är den att den norska kyrkan omfattar nästan hela folket, med hela det spektrum av trosuppfattningar, meningar och livshållningar som finns bland det. Det är inte möjligt att leda denna kyrka efter en lutherskt-pietistisk tros ideala krav. Om man försöker detta, kommer man nödvändigtvis att möta motstånd, och om man vill hävda dessa ideal i praxis i alla fall, måste man gripa till tvång. Något som är mycket oandligt – bortsett från att det är helt orealistiskt. – Den kyrkliga reformrörelsen ville tillämpa den lutherska lärans stränga ideal på statskyrkan. De trodde, att det var möjligt att styra det norska folket – efter sina ideal. De ville på ett sätt ha både folkkyrka och frikyrka på samma gång. Detta var dömt att misslyckas. Politikerna ville inte gå med på detta, och i denna sak representerade de utan tvivel folkets uppfattning.¹

Om den kyrkliga reformrörelsens iver efter kyrkans självständiggörande i förhållande till staten säger Wisløff bl.a. detta:

Man kan förvåna sig över det starka engagemanget för att skilja kyrkan från staten. Vad har vunnits genom att skilja denna kyrka från staten – en kyrka som är splittrad i trosfrågor och moraliska frågor, och där det inte finns någon enighet alls om principerna för kyrkoledning?²

I mina ögon har Wisløff utan tvivel rätt i detta. En fri folkkyrka skulle inte göra situationen lättare, utan snarare långt svårare för oss än den nu är. Under en sådan kyrkoordning skulle vi tvingas till lika många och kanske ännu fler obibliska och därför i andligt avseende oförsvarbara och ödesdigra kompromisser än under den nuvarande folkkyrkliga ordningen. Likväl måste naturligtvis de, som fortfarande tror på möjligheten till en biblisk reformation av folkkyrkan i enlighet med den kyrkliga reformlinjens ideal, ha lov att arbeta för detta i överensstämmelse med sin övertygelse, även om vi dock är några som inte är eniga med dem i detta.

1. "Norsk kirkedebatt gjennom 100 år", Lunde Forlag 1979, s. 27.

2. "Norsk kirkedebatt gjennom 100 år", Lunde Forlag 1979, s. 176.

2. Missionsförenings- eller lekmannalinjen

Det är denna linje som har varit genomgående i de pietistiskt präglade väckelserörelserna från början och intill i dag: i en mera *moderat* version i Indre Missions *kyrkliga* föreningslinje, och i en mera *radikal* version i Luthersk Missionsförenings så kallade *lekmannalinje* – av andra också benämnd ”okyrklighet”!

Gemensamt för både IM:s kyrkliga föreningslinje och LM:s radikala lekmannalinje är, att majoriteten inom båda missionsföreningarna har insett det orealistiska i varje försök på att få folkkyrkan i sin helhet eller de enskilda folkkyrkoförsamlingarna – alltså alla döpta medlemmar – till att fungera som församlingar i nytestamentlig mening med genomförd biblisk läro- och församlingstukt. Likväl fasthåller man med styrka och envishet själva folkkyrkotanken och även eget förblivande och medlemskap i folkkyrkan – inte minst på grund av de stora kontakt- och missionsmöjligheter som man anser vara förbundna härmed.

På samma gång har många emellertid sitt egentliga andliga hem och verksamhetsområde i den missionsförening de hör till. För flertalet IM-vänner visserligen jämsides med ett medvetet folkkyrkligt engagemang och hemmahörande eller en faktisk prioritering av folkkyrkoförsamlingen som deras egentliga andliga hem snarare än missionsföreningen. Men många LM-medlemmar har egentligen inte något engagemang och hemmahörande i sockenförsamlingen, även om det under de senaste årtiondena har skett en märkbar förändring i riktning mot att långt fler LM:are än förr kommer till gudstjänsten i sockenkyrkan och engagerar sig i olika former av kyrkligt arbete.

Det är karakteristiskt för IM:s kyrkliga föreningslinje i motsats till LM:s radikala lekmannalinje, att flertalet IM-vänner fortfarande betraktar den danska folkkyrkan som ”en gren av Jesu Kristi kyrka” och menar att sakramentsförvaltningen är bunden till det ”prästviga ämbetet”. Många LM-vänner betraktar däremot – trots de senare årens starkare kyrkliga medvetenhet – på samma sätt som de radikala norska lekmännen och de danska ”grundtvigianerna” folkkyrkan som ”en borgerlig inrättning” som inte är kyrka i verklig och biblisk betydelse utan endast en yttre ram i vilken de troendes församling emellertid kan finnas som ”en himmelsk gäst” och ha goda arbetsbetingelser och många missionsmöjligheter.

Beträffande kyrko- och ämbetsuppfattning har LM under större delen av 1900-talet varit under starkt inflytande från den så kallade ”radikala lekmannarörelsen” i Norge och några av dess framträdande

ledargestalter inom Norsk Luthersk Misjonssamband: Ludvig Hope, Tormod Vågen och Øivind Andersen, samt teologer som Olav Valen-Sendstad och Carl Fr. Wisløff.

Ett nyckelord i detta sammanhang är *lekmannasynen*, som många LM:are känns vid och betraktar som något oerhört väsentligt för LM att hålla fast vid. Själva uttrycket är egentligen paradoxalt. För den syn som betecknas så framhåller ju med särskild styrka Nya Testamentets tal om "de troendes allmänna prästadöme", som omöjliggör varje delning av de troendes församling i "präster" och "lekmän". Vidare, att Kristus själv i Nya Testamentet har anförtrött "nyckelmakten" och därmed tjänsten med alla nådemedlen till de troende. Därför är det också enligt Nya Testamentet "de troendes allmänna prästadöme" som har såväl det andliga ansvaret för och fullmakten till att ibland sig, välja, kalla och insätta några till att förkunna Guds ord och förvalta sakramenten i de troendes församling, samt sörja för att nådegåvorna till olika tjänster kommer till fritt och fullt uttryck i församlingen.

Enligt den kyrko- och ämbetsuppfattning som är avgörande för IM:s kyrkliga föreningslinje anser man det vara helt i sin ordning att den "del av församlingen", som en missionsförening utgör, kallar, inviger och sänder ut några för att förkunna ordet. Däremot anser man det vara ett oacceptabelt brott mot inte endast "konungens påbud" utan också mot "Jesu Kristi påbud", om samma "del av församlingen" kallar och inviger några för att förvalta sakramenten i den aktuella missionsföreningen, samtidigt som man upprätthåller sitt folkkyrkliga medlemskap.

Det förhåller sig annorlunda enligt den kyrko- och ämbetsuppfattning som är avgörande för LM:s radikala lekmannalinje, vilket utvisas av det enskilda årsmötets principbeslut (1993) om att öppna för möjligheten av införande av så kallade "fria nattvardsgångar" i LM:s egna vängrupper. Enligt denna syn är det inte möjligt att utifrån Nya Testamentet på detta sätt skilja mellan fullmakten och rättigheten att kalla några att förkunna ordet och fullmakten och rättigheten att kalla några att förvalta sakramenten i de troendes församling.

Enligt Nya Testamentet har Kristus själv gett "nyckelmakten" till "de troendes församling" (Matt. 16:18–19 och 18:18–20; Joh. 20:21–23). Det är därför de troendes ansvar och rättighet att se till, att denna "nyckelmakt", dvs. fullmakten att lösa och binda samvetena genom att tillsäga eller vägra syndernas förlåtelse, utövas i församlingen genom en sann förkunnelse av Guds ord och en rätt

förvaltning av dop och nattvard efter Kristi instiftelse; för det är med ordet och sakramenten som medel, som Gud själv löser och binder, förlåter eller vägrar att förlåta synder. "Nyckelmakten" eller "tjänsten med ord och sakrament" utgör principiellt en odelbar enhet och helhet, även om det praktiska handhavandet och utövandet av denna kan fördelas på flera. Genom "nyckelmakten" har de troende därför blivit anförtrodda såväl ansvar för som fullmakt och rätt till att välja, kalla och insätta inte endast ordets förkunnare utan också förvaltare av både dop och nattvard i de troendes församling.

Det är detta som även *Luther* klargör i sin skrift *"Hur skriften förklarar och bevisar, att en kristen församling eller menighet har rätt eller makt till att bedöma varje lära och till att kalla, insätta och avsätta lärare"* från 1523, när han i denna skriver om prästämbetet:

Därför, den som anförtros predikoämbetet, han får det högsta ämbetet i kristenheten. Han kan sedan också döpa, förrätta nattvard och utöva all själavård, eller om han inte vill detta, kan han nöja sig med att endast predika och överlämna till andra att döpa och att ta sig an andra lägre tjänster, liksom Kristus och Paulus och alla apostlarna gjorde (jfr Apg. 6:2–4).

I denna fråga var LM:s "lärofader" C.O. Rosenius i väsentliga delar i större överensstämmelse med den uppfattningen som har varit och är avgörande för IM:s kyrkliga föreningslinje, än med den uppfattningen av Nya Testamentets vittnesbörd som är bakgrunden för LM:s beslut om att tillåta införande av nattvardsfirande i de LM-vänggrupper som har önskemål om detta.

Detta kan man se av vad Rosenius skriver om "separatismen" i Norrland, där några bland väckelsefolket på grund av allvarliga missförhållanden i Svenska kyrkan hade bildat en egen församling och förvaltade sakramenten "men utan vigda präster"³. Detta ansåg Rosenius vara ett ödesdigert steg. För det är nog i enlighet med "Guds ordning" att folket kallar lärare, skriver han, men det är inte i enlighet med "Guds ordning", att de också inviger dem, för rättigheten till detta (prästvigningen) har "av begynnelsen alltid tillhört de invigda" och inga andra än dem.⁴

Till en offentlig predikoverksamhet som den han själv befann sig i ansåg Rosenius kristna bröders eller en kyrklig organisations utväljande och kallelse vara tillräcklig, även utan prästvigning eller

3. Rosenius samlade skrifter, band 4, s.417-418.

4. Rosenius samlade skrifter, band 4, s. 418.

ordination. ”Men att oinvigda utdela altarets sakrament, strider både mot ordet och kyrkohistorien” skriver han⁵. Det är emellertid värt att lägga märke till, att Rosenius som argument för denna uppfattning nöjer sig med att hänvisa till att det i ordförklaringen till den dåvarande svenska bibelupplagan står om nattvardens sakrament, att ”medelpersonen, som förvaltar det, bör nödvändigt vara en ordinerad och lagligen kallad prästman; ty Kristus har anbefallt det åt apostlarna”⁶. Det andra: att Kristus har anförtrött altarets sakrament till apostlarna, är riktigt nog. Men detta betyder: till apostlarna just som stamfäder till hela det nya förbundets gudsfolk – och inte heller på något annat sätt än både Ordets förkunnelse och dopets sakrament. Det är därför en felaktig slutsats Rosenius och många andra gör sig skyldiga till, när de på grund av detta hävdar att det ”nödvändigtvis” alltid och under alla sammanhang måste vara ”en ordinerad och rättteligen kallad präst” som förvaltar nattvardens sakrament till skillnad från vad som gäller Ordets förkunnelse och – i nödsituationer – dopets sakrament.

Oavsett hur stor respekt många av oss har för Rosenius, och oavsett hur mycket vi än sätter värde på den hjälp till förståelse av och tro på Guds uppenbarade råd till vår frälsning i ljuset av lag och evangelium som vi har fått genom honom, kan vi likväl inte vara eniga med honom i hans uppfattning om detta, därför att vi inte anser den vara grundad på Bibeln.⁷

Om sedan införandet av fria nattvardsgångar i LM:s egna vängrupper är den rätta vägen fram och en helt tillfredsställande lösning på de allvarliga samvetskonflikter många upplever i vår aktuella folkkyrkliga situation, det är en annan fråga. Men det kan i varje fall vara ett viktigt första steg på vägen, som det enligt min mening inte kan framföras någon hållbar invändning emot utifrån Bibel och bekännelse. Det har inte heller kommit fram något klart kyrkojuridiskt avgörande, som är ett hinder för detta, utan endast en hänvisning från biskoparna till att man genom detta sätter sig över ”folkkyrkans ordning” enligt tidigare sedvana och praxis.

Men om man gör allvar av att införa fria nattvardsgångar i en rad av LM:s egna vängrupper, skulle det då inte vara mera konsekvent

---

5. Rosenius samlade skrifter, band 4, s.420.

6. Rosenius samlade skrifter, band 4, s.420.

7. Om Rosenius’ åsikt och mitt ställningstagande här till, se närmare i min bok – N.O. Rasmussen: ”C.O.Rosenius – Guds udvalgte redskab”, ELM-forlag 1979, s. 49–64.

och ärligt, om också dopets sakrament samtidigt fick sin rätta plats tillsammans med ordets förkunnelse och nattvarden i den församling av troende som för många av oss är vårt egentliga andliga hem? På så sätt skulle man också motverka den fara, som "den radikala lekmanalinjen" annars vid åtskilliga tillfällen har visat sig vara förbunden med: faran för en faktisk åtskillnad av vad Gud annars har fogat olösligt samman i de troendes församling: ordets förkunnelse och sakramentens förvaltande.

Om det så visar sig att en sådan praxis inte ryms inom folkkyrkans ramar, nåväl, då är Guds närvaro och verksamhet med sin kraft att frälsa genom ord och sakrament inte beroende av detta; inte heller hans makt att uppfylla sitt löfte om att för sitt namns skull välsigna och bevara sin troende församling och utrusta den med andekraft och nådegåvor till evangeliets främjande, både hemma och ute.

När många inom LM likväl tvekar inför att ta detta steg eller låta andra med fortsatt anknytning till LM göra det, beror det särskilt på fruktan för de okända och överskådliga konsekvenserna av detta, inte endast i vårt förhållande till närstående trossyskon inom andra kyrkliga grupper, utan också inför möjligheten att upprätthålla LM:s hittillsvarande identitet som missionsförening inom folkkyrkan. Vad den saken angår har minnet av LM:s ursprung och första historia stor betydelse; inte minst Rosenius välkända ord om att så länge man kunde finna Kristus i kyrkan, kunde han vara där, och hans råd till Christian Møller och hans vänner om att därför vända tillbaka till folkkyrkan och verka som en missionsförening inom dess ramar.

Som tidigare nämnt ansåg Rosenius separatismen vara ett både onödigt och ödesdigert missförstånd. Varken medlemskap eller mottagande av nattvarden i stats- eller folkkyrkan innebar enligt Rosenius något stillatigande accepterande av eller något medansvar för det som annars är uppenbart falskt i kyrkan eller hos dem som man mottager nattvarden tillsammans med.

Med hänvisning till Kristi eget och apostlarnas exempel uppmanar Rosenius därför de troende till att förbli och verka med frimodighet inom den historiskt givna kyrkoinstitutionens ramar. Detta bör de göra, så länge de bara får lov att samlas omkring en ren förkunnelse av Guds ord i hemmen eller i egna lokaler, och så länge de får lov att bekänna och verka fritt inom dessa ramar samtidigt som de fortfarande kan gå till "templet", dvs. den bestående kyrkoorganisationen, och ta emot sakramenten "till alla sina beståndsdelar helt oförändrade".

”Kristus var också en sann människa och medlem av en kyrka, den judiska,” skriver Rosenius. ”Där tog han omskärelsen och påskalammet och gick årligen upp i templet ända till sin död. Vågar någon säga, att han därmed stadfästade eller hyllade de villfarelser och människoläror, med vilka kyrkans lära var uppblandad, och vilka han beständigt bestraffade? Han sade ock till sina lärjungar, icke så: I skolen utgå av kyrkan, av synagogan, utan så: De skola utskjuta eder av synagogan. Så gick det med lärjungarna och så med Luther att bliva skilda från sina kyrkor.”⁸

Det är emellertid för mig i vår aktuella folkkyrkliga situation en i hög grad anfäktande fråga, om inte ett fortsatt medlemskap av folkkyrkan oundvikligt också innebär medansvar för vad som förkunnas, läres, praktiseras och tolereras inom denna kyrka? Vad då, när uppenbar falsk lära och bibelstridig praxis finns och får lov att sprida sig i sådan grad som sker idag? Då kan man i alla fall inte stillatigande acceptera eller förhålla sig passiv och likgiltig inför det som är falskt utan att ådraga sig medansvar för detta. Inte heller kan man utan att handla rakt emot Guds ord och bedröva Guds helige Ande praktisera broderligt umgänge och frivillig gudstjänstgemenskap med dem som uppenbart lär falsk lära eller lever felaktigt i obotfärdighet (jfr 1 Kor. 5:9–13 och 2 Joh. v. 9–11).

Är det då möjligt att genom fortsatt folkkyrklig samexistens undvika att bli ”tvingad” till den ena kompromissen efter den andra, varigenom vi gör oss skyldiga till olydnad mot Guds ord, dövar samvetena och bedrövar Guds helige Ande?

I Norge talar man i samband med detta ofta om den så kallade *Calmeyergatelinjen* som en utväg. Uttrycket härstammar från det berömda mötet på Calmeyergatans missionshus i januari 1920, där 950 representanter från de kristliga organisationerna över hela landet samlades för att dryfta vad man skulle kunna göra för att stoppa liberalteologins framfart i den norska kyrkan. Mötet resulterade i ett antagande av ett gemensamt uttalande, vari alla mötets deltagare klargjorde i två huvudpunkter, vilken väg de som ville vara trogna Bibeln framdeles skulle följa:

1) Bibeltrogna kristna får inte gå in i frivilligt samarbete med dem som har brutit med Bibelns auktoritet.

2) Inom det frivilliga kristliga arbetet vill vi vaka över att det till förtroendeposter och arbetare endast väljes folk som utan förbehåll

8. Teckning af Carl Olof Rosenii liv och verksamhet, Stockholm 1868, s. 184–185.

ställer sig på Skriftens grund i enlighet med vår kyrkas bekännelse.

Vad som här säges är ingenting annat än vad Jesus själv och apostlarna lär oss om hur viktigt det är med trohet mot sanningen i Guds ord, och med avvisande av falsk lära och falska lärare, och om vilka följder detta i praktiken måste få i frågan om vem vi kan ha frivilligt samarbete, andlig gemenskap och gudstjänstgemenskap med i kyrkan.

Men är det verkligen möjligt för oss att vara trogna mot och genomföra denna bibliska linje konsekvent i praktiken, på samma gång som vi förblir i folkkyrkan idag? Det kan redan vara svårt nog i missionsföreningarna och i det frivilliga kyrkliga arbetet eftersom synen på betydelsen av detta och viljan och förmågan här till saknas. Hur skall det då inte vara med tanke på det kyrkliga samarbete, de kyrkliga handlingar och den gudstjänstgemenskap vi blir inblandade i, i officiella folkkyrkliga sammanhang? Är det verkligen möjligt också där, att vara trogna emot det som Guds ord förmanar oss till?

Några svarar: Det är nog svårt, men inte omöjligt.

Som exempel på detta från norskt kyrkoliv kan nämnas att 10 norska präster och några kyrkoråd 1995 offentligt gav till känna att de såg sig tvungna att bryta med sina biskopar som andliga tillsynsmän, sedan dessa offentligt hade sagt att de stödde kyrkligt erkännande och välsignelse av homosexuell samlevnad. En av dessa församlingspräster, Arne Thorsen i Mehavn, tog också konsekvensen av detta i praktiken, då hans biskop Ola Steinholt i Nord-Hålogaland i september 1995 anmälde att han skulle komma på visitation i Mehavn. Arne Thorsen gjorde i förväg klart gentemot biskopen, att han varken kunde delta i gudstjänsten eller andra kyrkliga handlingar i samband med visitationen. Medan biskopen höll gudstjänst i kyrkan stod Arne Thorsen utanför och bad. Däremot tog han helt hövligt och vänligt emot biskopen som statlig ämbetsman på kyrkokontoret, för genomgång av kyrkoböckerna och samtal med biskopen om övriga ämbetsförpliktelser i vilka han som statlig ämbetsman var underställd biskopens tillsyn.

I Sverige har biskopsmötet utformat vägledande riktlinjer för prästerna, i vilka de ger råd om att en särskild förbönsakt för homosexuella par som har låtit registrera sitt partnerskap kan äga rum. I Oscar Fredriks kyrka i Göteborg ägde en sådan vigselliknande, offentlig förbön för och välsignelse av ett homosexuellt partnerskap rum den 30 september 1995. Det skedde i närvaro av ca 50 personer och med biskop Lars Eckerdals vetskap.

Sedan saken blev offentligt känd, meddelade först fyra av stiftets präster biskopen, att de inte längre kunde anse honom för att vara sin biskop "i andlig mening". Senare gjorde ytterligare 49 präster i Göteborgs stift det samma i ett öppet brev till biskopen, i vilket de bl.a. skriver: "Vi har i det längsta velat vara lojala mot Dig som vår biskop, ---. Nu går det inte längre. Vi respekterar Dig fortsättningsvis som vår administrative chef, men vi kan omöjligen se Dig som den som utövar kyrkans episkopé dvs. är stiftets andlige ledare och prästernas 'pastor pastorum'." I fortsättningen redogör de för några av de allvarliga konkreta konsekvenserna detta får: "Vi kan inte anlita Dig som själasörjare eller fråga Dig till råds i pastorala frågor. Vi kan heller inte anlita Dig som talare, predikant eller celebrant. Vi kan naturligtvis inte hindra Dig att komma till de församlingar vi är satta att tjäna, men tar själva inga sådana initiativ."

Mot slutet av brevet understryker de 49 prästerna att de vill undvika allt som kan uppfattas som onödiga demonstrationer. De är villiga att samtala med biskopen, om och när han har önskemål om detta, och de vill fortsättningsvis bemöta honom med störst möjlig respekt, kärlek och förbön. De ger uttryck för att det inte är utan bävan de har tagit detta steg. Det är svårt för dem att överskåda, vilka följder det kommer att få för stiftet och för dem själva. Men med bön och i tillit till kyrkans Herre som själv håller sin kyrka vid makt, vill de likväl se framtiden an med tillförsikt.⁹

När kommer vi i Danmark att se präster, kyrkorådsmedlemmar och andra kyrkliga medarbetare som bundna vid Guds ord i sina samveten gör något motsvarande som dessa våra trossyskon i Norge och Sverige?

Vi har också i den danska folkkyrkan biskopar som i uppenbar strid med Guds ord offentligt har gett uttryck åt samma uppfattning i frågan om kyrklig välsignelse av homosexuella parförhållanden som Ola Steinholt och Lars Eckerdal. Men bortsett ifrån enstaka tillkännagivanden från Carsten Dalsgaard Hansen, tidigare kyrkoherde i Emdrup, Köpenhamns stift, och den nuvarande kyrkoherden på samma plats, Børge Haahr Andersen, har vi, mig veterligt ännu inte sett danska präster, kyrkoråd och andra kyrkligt anställda medarbetare fransäga sig dessa, i etiskt avseende, falsklärande biskopars andliga tillsyn och ta konsekvensen av detta i praktiken genom att också avvisa allt kyrkligt samarbete och gudstjänstgemenskap med dem.

9. Se Svensk Pastoraltidskrift, nr 49, 1995, s. 837–838.

Man kan också fråga sig om de som skulle vilja göra så verkligen kan räkna med sina i övrigt andligt och teologiskt närstående kollegers, de troende lekmännens och missionsföreningarnas fulla uppbackning, förbön och stöd? Det tycks inte vara många som inser det bibliskt riktiga och nödvändiga i ett så konsekvent avvisande av kyrkligt samarbete och gudstjänstgemenskap med dem som har brutit med Bibelns auktoritet. Även bland i övrigt bibeltrogna präster, teologer och lekmän har det åtminstone visat sig finnas en utbredd brist på förståelse för den samvetskonflikt somliga upplever i samband med sin prästvigning. Men den är verklig och allvarlig nog, och inte endast "ett lyxproblem för teologer", som några lätt överseende påstår, på grund av att de står oförstående inför allvaret av att vara bunden av Guds ord i sitt samvete i en sak som denna. Guds ords förmaning till oss om att hålla oss borta från dem som inte håller fast vid apostlarnas lära utan lär i strid med denna, har samma samvetsförpliktande giltighet och relevans i både officiellt folkkyrkliga sammanhang och i missionsföreningarnas egna sammanhang. Detta gäller i lika hög grad vid en prästvigningssom vid en visitationsgudstjänst.

För en del teologie kandidater som annars genom hela sitt studium har siktat mot en prästtjänst i församlingen, är deltagande i gudstjänstgemenskapen vid prästvigningen i vår aktuella folkkyrkliga situation av så problematisk karaktär att de av den anledningen avstår från att söka prästtjänst i folkkyrkan och istället söker annat arbete. Av samma anledning är det nu mer än 25 år sedan jag själv senast deltog i en prästvigningssom i folkkyrkan.

Hur kommer det sig att några av oss inte med gott samvete kan göra det?

Därför att det för oss inte råder något tvivel om att deltagande i en prästvigningssom innebär frivillig gudstjänstgemenskap med såväl biskopen som prästviger som de övriga deltagande ordnanderna och prästerna. Den gudstjänstgemenskapen innebär också ett erkännande av personerna i fråga som ämbetsbröder och -systrar och av den ordinerande biskopen som andlig tillsynsman. Det ligger i hela gudstjänstens väsen, det framgår klart av dess liturgi och ritual, och det kommer entydigt till uttryck i det gemensamma nattvardsfirande som där äger rum.

Vid en prästvigningssom inom folkkyrkan idag är det endast undantagsvis varken kvinnliga ordnander eller kvinnliga präster närvarande. I många fall är några av de deltagande prästerna kända

som några som helt uppenbart lär eller lever fel i strid med Guds ord. Att delta i gudstjänstgemenskap och nattvardsfirande med sådana kan knappast uppfattas som annat än ett stillatigande erkännande av eller kapitulation för den läromässiga pluralism och bibelstridiga praxis, som deras handhavande av församlingens herde- och läroämbete är entydigt med.

Guds ord varnar oss emellertid kraftigt för att söka andlig gemenskap och praktisera gudstjänstgemenskap med dem "som inte förblir i Kristi lära utan går utöver den", och uppenbart lär eller lever fel (2 Joh. v. 9–10; 1 Kor. 5:9–13). Om dem som "vållar splittring och kan bli er till fall" genom att avvika från den lära vi har fått från apostlarna, står det i Rom. 16:17: "Vänd er bort från dem"! Denna förmaning gäller primärt vårt förhållande till dem som ger sig ut för att vara bröder i Kristus, men inte är det, därför att de i verkligheten tror på och predikar "en annan Jesus" och "ett annat evangelium" än det Gud har anförtrott oss genom apostlarna, och som är det enda evangelium genom vilket vi blir frälsta (2 Kor. 11:3–4; Gal. 1:6–8).

Men också i de situationer, då det är bröder och systrar i Kristus som viker bort från sanningen, kommer verklig kärlek att yttra sig i att man håller sig borta från de former av samarbete och gemenskap med dem, varigenom man kommer till att göra gemensam sak med dem i deras avvikande från sanningen, eller varigenom man stillatigande ger sitt godkännande av att sådana uppenbara avvikelser från apostlarnas undervisning tolereras i Kristi församling. Paulus skriver så här i 2 Tess. 3:6: "Bröder, vi uppmanar er i vår Herre Jesu Kristi namn att hålla er borta från varje broder som lever oordentligt och inte följer de lärdomar som de har fått av oss". Samtidigt säger han emellertid, att detta att hålla sig borta från en sådan broder inte är liktydigt med att avbryta varje form av broderlig gemenskap med vederbörande. Paulus fortsätter nämligen med att säga: "Men betrakta honom inte som en fiende, utan tillrättavisa honom som en broder" (v. 14–15).

Varken de församlingar eller missionshusföreningar som kallar kvinnor till att vara "lärare" i församlingen, de kvinnor som gör det eller de biskopar som prästviger kvinnor till detta, följer i denna sak den undervisning vi har fått från apostlarna. Även om många av dem utan tvivel är våra bröder och systrar i Kristus, är det därför likväl inte rätt av oss att praktisera frivilligt kyrkligt samarbete och gudstjänstgemenskap med dem, när vi genom att göra detta kommer att göra gemensam sak med dem i deras avvikande från den apostoliska

undervisningen i denna eller andra lika avgörande punkter.

Men det är just denna situation det är fråga om, inte endast i samband med prästvigningsgudstjänster, utan också vid många andra tillfällen i folkkyrkliga sammanhang idag. Fortsätter vi inte desto mindre att deltaga i en sådan gudstjänstgemenskap, gör vi oss därför enligt min uppfattning medansvariga till den förkastelse av Guds ord och det brott mot apostolisk undervisning som inte endast prästvigning av kvinnor till herde- och lärartjänst i församlingen, utan också den nästan obegränsade toleransen med olika former av uppenbar falsk lära och okristligt leverne i folkkyrkliga sammanhang innebär (jfr 1 Sam. 15:26 och 2 Joh. v. 11). Sådant varnar Guds ord oss allvarligt för. Om vi förbiser denna förmaning och handlar tvärt emot den kommer vi – trots en personlig önskan om att hålla fast vid biblisk tro och praxis – likväl stå i fara att mista bägge delar. Trots alla goda ord och avsikter kommer det vi gör nämligen då att medverka till att nedbryta Guds ords överbevisande myndighet i hjärtan och samveten både hos oss själva och hos andra.

Är det då möjligt för oss idag att förbli i folkkyrkan och verka inom dess ramar utan att vi därigenom gång på gång kommer i situationer, där vi genom att följa nu gällande folkkyrklig ordning handlar i strid med Jesu och apostlarnas klara ord i Nya Testamentet? Om svaret på detta är nej, måste då inte alla vi som hittills har följt "missionsföreningslinjen" under en eller annan form, allvarligt överväga, om vi fortsatt med gott samvete kan slå oss till ro med detta, och om det också är den väg Gud vill att vi skall följa vidare fram?

Eller har tiden kommit, då vi av Guds ord drives till att dra de fulla praktiska konsekvenserna av Luthers ord om behovet av "en tredje form" av gudstjänst och församlingsordning i enlighet med Jesu egna och apostlarnas ord i Nya Testamentet, särskilt för "dem som på allvar vill vara kristna och bekänna evangeliet med hand och mun". Om så är fallet: Är det då möjligt för oss att göra det idag inom den folkkyrkliga ordningens ramar? Eller är det överhuvudtaget möjligt om man samtidigt skall upprätthålla och bevara en yttre kyrkoordning som omfattar hela folket?

Det är frågor som tränger sig på oss i dag, och som vi varken skall vara alltför snabba till att avfärda eller svara på, utan som vi först och främst får söka Guds ords ljus över.

3. Friförsamlings- eller frikyrkolinjen

Redan under 1800-talet förlorade några lutherska kristna i Tyskland,

Danmark och Norge tron på att de lutherska lands- och folkkyrkorna kunde reformeras och förnyas inifrån som kristna kyrkor i biblisk mening. Därför lämnade de dessa kyrkor och bildade i stället självständiga lutherska frikyrkor.

I *Tyskland* bildades flera sådana lutherska frikyrkor med lite olika prägel, beroende av deras olika landskyrkliga bakgrund och tillkomst och inte minst som en följd av skillnader i kyrko- och ämbetsuppfattning. Men de hade detta gemensamt, att de lade stark vikt vid trohet mot Bibeln och bekännelsen. I dag är huvudparten av dem förenade i en större luthersk frikyrka med ca 40 000 medlemmar som har kyrkogemenskap med den stora lutherska Missouri-synoden i USA och dennas systerkyrkor på olika ställen i världen.

I *Norge* finns det ett par ganska små och en större luthersk frikyrka. Denna grundades 1877 och har i dag ca 18 000 medlemmar. *Den Evangelisk-Lutherske Frikirke i Norge* har sin egen prägel. Den är inte så strängt konfessionell som de flesta andra lutherska frikyrkor, utan är starkt präglad av norsk ortodox-pietistisk väckelsestradition och den har ett nära och gott förhållande till många trosbröder inom den norska statskyrkan.

I *Sverige* finns det inga större, men flera ganska små lutherska frikyrkor, som alla endast är några årtionden gamla. De är alla strängt ortodox-lutherska, men likväl är de så oeniga inbördes om olika läropunkter, att de inte kan förenas eller ha kyrkogemenskap med varandra. Deras medlemsantal varierar från ca 30–40 till ca 250.

En helt annorlunda karaktär har de fria församlingsbildningar som inom det senaste årtiondet har ägt rum inom *Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner*. Som en konsekvens av liknande olyckliga förhållanden i Svenska kyrkan som i den danska folkkyrkan har några av BV:s medlemmar ansett det nödvändigt utifrån Guds ord att lämna Svenska kyrkan och i stället ha en full och ordnad nådemedelsförvaltning i egna församlingar inom BV. Detta har skett på flera orter, särskilt i Norrland, i samförstånd med BV:s styrelse och utan att man har lämnat gemenskapen med BV. Emellertid har det inte varit utan starka inbördes spänningar och diskussioner, både inom BV:s styrelse och bland missionssällskapets vänner. Dock har den broderliga gemenskapen mellan dem som har olika uppfattningar om denna fråga bevarats. Men den har onekligen fått lida något och lokalt har vängrupper på några ställen blivit delade på grund av olika inställning till frågan om fortsatt medlemskap av Svenska kyrkan eller bildande av fria församlingar.

I Danmark har särskilt grupper präglade av Grundtvigs tankar genom de senaste 125 åren bildat både "valgmenigheder"¹⁰ och friförsamlingar. Men eftersom "valgmenigheder" som en del av folkkyrkan är under biskoparnas tillsyn, och eftersom de grundtvigska friförsamlingarna har bildats av helt andra skäl och har en helt annorlunda prägel än de starkt konfessionellt medvetna lutherska frikyrkorna och fria församlingarna, skall jag inte här behandla dem närmare. Men det finns också andra grupper än de grundtvigska i Danmark som har följt frikyrko- och friförsamlingslinjen.¹¹

N.P. Grunnet grundade 1855 tillsammans med 20 familjer *Den evangelisk-lutherske Frikirke i Danmark*. Ursprungligen skulle Grunnet ha blivit utsänd som missionär av Danska Missionssällskapet (DMS). Men eftersom han under ett års provanställning i hemlandsarbetet utvecklade sig i allt mer folkkyrkokritisk riktning, bl.a. på grund av inflytande från Søren Kierkegaard, vågade DMS:s styrelse likväl inte anta och utsända honom. Vad som drev Grunnet till att bilda frikyrka var förutom inflytandet från Kierkegaard en uppriktigt sorg över förhållandena i folkkyrkan och en önskan om "hednamission" i Danmark. Det dröjde inte länge förrän frikyrkan hade 10 församlingar spridda ut över landet, och under de följande decennierna anslöt sig åtskilliga till frikyrkan, så att den under en period hade ca 1 000 medlemmar.

Dessutom anmälde sig *P.C. Trandberg* omedelbart efter grundandet av sin *friförsamling på Bornholm* 1863 till *Den evangelisk-lutherske Frikirke*, så att det under de närmast följande åren var ett nära förhållande mellan frikyrkan och Trandbergs friförsamling som 1864 nådde upp på ca 1 500 medlemmar. Emellertid uppstod det meningskiljaktigheter mellan Grunnet och Trandberg och inom friförsamlingen på Bornholm. Anledningen till detta och historien om detta är väl bekant bland många LM:are, eftersom det just var dessa brytningar och delningen mellan P.C. Trandberg och LM:s senare grundare *Christian Møller* som ledde till att Christian Møller och hans vänner återvände till folkkyrkan och grundade LM 1868.

10. "Valgmenigheder" – enligt den danska folkkyrkans lagstiftning kan en grupp människor bilda en egen församling, inom folkkyrkan, oberoende av den territoriella lokalförsamlingen. De väljer och avlönar sin egen präst, men präst och församling står under biskopens tillsyn och prästen måste vigas av biskopen. Ö.a.

11. Efter utgivningen av denna artikel 1996 har det även inom LM bildats fria församlingar, se artikel av Mikkel Vigilius. Ö.a.

Under slutet av 1800-talet kom Den evangelisk-lutherske Frikirke som tidigare hade vuxit, in i stagnation och tillbakagång. Dessutom medförde oenighet om personfrågor och församlingsorganisation 1895–96 att ca 100 lämnade frikyrkan och bildade *De forenede evangelisk-lutherske Frimenigheder i Danmark*. Under de första årtiondena av 1900-talet fanns det 9 sådana lutherska friförsamlingar på olika ställen i Danmark, och ett par av dem fortlevde fram till början av 1960-talet, då resten anslöt sig till frikyrkan som ännu finns.

Den evangelisk-lutherske Frikirke i Danmark har under alla åren varit nära förbunden med de tyska lutherska frikyrkorna och sedan slutet av 1800-talet även med Missouri-synoden i USA. Den har också samma teologiska hållning och prägel som dessa kyrkor. Frikyrkans anknytning till denna större internationella sammanslutning av konfessionella lutherska kyrkor har utan tvekan haft stor betydelse för dess fortsatta existens. Annars har den under nästan hela 1900-talet varit präglad av fortsatt stagnation och inkapsling; dock har det under senaste åren varit tecken på en viss förnyelse; yngre krafter har kommit till och under 1980-talet bildades en ny församling i Århus. I dag har frikyrkan ca 150 medlemmar i 6 församlingar, som betjänas av två präster.

Den senaste nya lutherska friförsamlingen i Danmark är *Evangelisk Luthersk Frimenighed* i Frederikssund som grundades i juni 1995. Den har ca 50 medlemmar och har 80–100 besökare vid sina söndagsgudstjänster. Församlingens bildande hade sin orsak i dels att den större delen av IM-vängruppen i Frederikssund inte längre hade förtroende för och ansåg det möjligt att samarbeta med stadens mycket högkyrkliga kyrkoherde och dels att flera av de ledande personerna bland dessa f.d. IM-vänner ansåg det vara ohållbart att stanna kvar i folkkyrkan under de nuvarande folkkyrkliga förhållandena. Sedan de en tid hade samlats i en husförsamling utan sakramentsförvaltning, men med månatliga gudstjänster med en präst som kallats från annan ort, kom de så småningom till den övertygelsen, att den enda möjligheten, i deras situation, till ett sant och sunt evangeliskt församlingsliv, var att bilda en friförsamling med egen präst och full nådemedelsförvaltning.

Denna friförsamling har samma bekännelse som folkkyrkan, men den har inte samma strängt ortodox-lutherska grundinställning och prägel som de flesta av de tidigare omnämnda lutherska frikyrkorna och församlingarna. Friförsamlingen i Frederikssund präglas i högre

grad av att majoriteten av medlemmarna kommer från IM, Nyt Liv eller liknande grupper inom folkkyrkan. Den har också en mera öppen inställning med hänsyn till samarbete och gemenskap med trossyskon i andra grupper än Den evangelisk-lutherske Frikirke har. Men den är som andra friförsamlingar som är utan direkt anknytning till andra församlingar i en mera omfattande historisk tradition och sammanhang i en mycket sårbar position. Historien visar att en sådan ensamstående friförsamling lätt kan bli allt för beroende av några få starka mänskliga personligheter eller kan drabbas av inre oenighet och splittring. En sådan friförsamling kan också just genom sin öppenhet för gemenskap med andra och för inflytande från många olika håll stå i fara att bli gripen av och förd bort av de skiftande andliga vågor och strömmar som tidsandan för in över oss alla och som ingen bestämd församlingsordning eller -struktur i sig själv är skydd emot.

Inga av dessa omnämnda lutherska frikyrkor eller fria församlingar har fått större folklig anslutning. Erfarenheten visar att endast mycket få har varit villiga att bryta med folkkyrkan och betala priset för detta, när det kom till kritan. Det är även ett historiskt faktum att många av dessa lutherska frikyrkor och fria församlingar efter en kort tids blomstring har upplösts eller har upplevt andlig tillbakagång och stagnation och har bedrivit mycket litet evangelisation och mission.

Varför? – Enligt min värdering har detta sin grund dels i andra kristnas oförståndiga och obroderliga reaktion och dels i att man i flera av dessa lutherska frikyrkor har hamnat i en enligt min mening obiblisk och därför onödig, självvald och ödesdiger isolation.

Vad det förstnämnda angår, så reagerar många troende i våra folkkyrkliga sammanhang omedelbart starkt och negativt på varje tanke på frikyrko- eller friförsamlingsbildning. De flesta har en tendens att betrakta allt sådant som ett både onödigt och ödesdigert missförstånd eller som rentav köttslig och farlig separatism som endast splittrar de troendes församling och som har många andra andligt nerbrytande och ödeläggande följdverkningar. Detta kan vid vissa tillfällen vara sant, och är nog så allt för ofta. Men inte alltid! Därför är det inte heller särskilt andligt utan tvärtom köttsligt, om man alltid utan vidare reagerar mot dem som anser sig samvetsförpliktigade av Guds ord till att ta detta steg, nästan som om de vore pestsmittade, någon som man måste undvika all kontakt med. Det sätt på vilket man inom Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner i Sverige har förhållit

sig gentemot de vänner som har brutit med Svenska kyrkan och bildat friförsamling är enligt min uppfattning helt annorlunda, sant andligt och sunt. Oavsett vilken inställning vi har och vilken väg vi framöver kommer att välja i frågan om kyrkoordning och kyrkomedlemskap, kan vi inte heller förvänta att vi här hos oss kommer att kunna undvika starka inbördes spänningar och strid om denna fråga. Vi får emellertid inte i förväg ge upp hoppet om, utan allvarligt sträva efter, att broderskapet och den inbördes kärleken trosfränder emellan skall bestå trots olika ställningstaganden till frågan om fortsatt medlemskap i folkkyrkan eller brytning med denna kyrkoordning. Det är enligt mitt sätt att se vägen fram också för oss i vår aktuella folkkyrkliga situation.

Det sorgliga faktum att många av de lutherska frikyrkorna och friförsamlingarna har upplevt andlig tillbakagång och stagnation har emellertid inte endast sin grund i andra kristnas oförståndiga och köttsliga reaktion, utan i ännu högre grad i en onödig, självvald isolation. Det kan synas paradoxalt, men just nitälskan för den rena läran har enligt min uppfattning medfört att man i flera av dessa lutherska frikyrkor och friförsamlingar sätter snävare gränser för vem man kan ha andligt, gudstjänstligt och kyrkligt samarbete och gemenskap med än Guds ord sätter. Enligt Guds ord är det endast evangeliet och tron som sätter denna gräns. Därför står det också i vår kyrkas bekännelse "Och för kyrkans sanna enhet är det nog att vara ense i fråga om evangelii lära och förvaltningen av sakramenten" (CA, art. 7; SKB s. 59). Men flera av de här omtalade lutherska frikyrkorna uppfattar detta uttryck som liktydigt med att den nödvändiga förutsättningen för att man kan ha någon form av kyrkligt samarbete och gudstjänstlig och broderlig gemenskap med andra är, att man först har konstaterat fullkomlig inbördes enighet i uppfattningen av alla delar av Guds ord och hela trons innehåll. Detta har medfört att man intar en avvisande inställning även mot trossyskon i t.ex. folkkyrkans sammanhang som man annars stämmer helt överens med i evangeliet och tron. Denna exklusiva inställning som enligt min uppfattning är utan grund i Guds ord, har varit en starkt medverkande orsak till att flera av dessa lutherska frikyrkor har hamnat i andligt ofruktbar inkapsling, stagnation och isolation.

Vad som här är omnämnt är emellertid snarare symptom på en ännu djupare liggande skada och inte roten till det onda. Själva grundfelet ligger i vårt fallna jag, i dess onda åstundan och strävan efter att hävda och rättfärdiggöra sig själv. Den finns i oss alla och gör sig gällande lika väl i våra egna sammanhang som i de inkapslade

och stagnerade lutherska frikyrkor och friförsamlingar vi har talat om. Den blandar sig i allt, så att vi själva i våra bästa strävanden står i fara för att bli Guds fiender och stå emot honom. Det gäller också vårt nit för den rena läran och vår iver efter att göra Guds vilja i allt. Just därför står vi också, mitt i alla våra strävanden efter att "bevara det goda som har blivit anförtrott åt oss" i evangeliet (jfr 2 Tim. 1:14), i fara att själva komma bort från evangeliets kärna och stjärna och bli mer upptagna av vad vi skall vara och göra än av vad Kristus har gjort och gör, och vad det betyder för oss. Så glömmar vi allt för fort att glädja oss över och förkunna "den frihet vartill Kristus har frigjort oss", och låter oss i stället tvingas in under slavoket på nytt (jfr Gal. 5:1). Det är det som sker när vi blir mer upptagna av att framhålla och uppfylla *kravet* på att evangeliet skall förkunnas *rent* och sakramenten förvaltas *rätt*, än av att framhålla och förkunna själva evangeliets innehåll. Det är det samma som sker, när vi ständigt kretsar kring vad det vill säga "att vara *kyrka*", och vad *vi* skall göra för "att vara *kyrka*" i helt riktig och biblisk mening, i stället för att glädja sig och fröjda sig över, att även vi, så ovärdiga, vanmäktiga och förloerade vi är i oss själva, får lov att vara med – och så förkunna vitt och brett, vem *Kristus* är, vad *Han* har vunnit till oss, gjort oss delaktiga i och gjort oss till som sin heliga, älskade och dyrköpta brud "som äger Guds härlighet" (jfr Upp. 21:11).

Måtte Gud se i nåd till oss alla och bevara oss från fariseismens surdeg: nitälskan för Gud, men utan förstånd (jfr Rom. 10:2).

När vi betänker hur det har gått de flesta av dem som genom de senaste 150 åren har följt "friförsamlings- eller frikyrkolinjen" såväl här i Danmark som i andra länder med lutherska stats- och folkkyrkor, så är det ärligt talat inte mycket som omedelbart frestar oss till att följa efter dem på den vägen. De allra flestas omedelbara reaktion gentemot varje tanke på eller tal om att bryta med folkkyrkan och bilda en fri församling eller frikyrka är också starkt avvisande, för – spåren skrämmer!

Likväl är det enligt mitt sätt att se ingen självklarhet, att det inte är den väg Gud vill att vi idag skall gå. Tvärtom anser jag att vi har all anledning att allvarligt överväga, vad vi i vår aktuella folkkyrkliga situation skall svara på den fråga som den kända predikanten Dr D. Martyn Lloyd-Jones ställde "evangelikala" (dvs. bibel- och bekännelsestroga) kristna i de stora pluralistiska kyrkosamfunden inför i ett föredrag på ett stort möte, arrangerat av Evangeliska Alliansen i England i oktober 1966:

Är vi nöjda med att som "evangelikala" bara fortsätta som "den evangelikala riktningen" inom våra kyrkor? – Slår vi oss till ro med att som den så kallade "högerflygeln" protestera och göra vårt inflytande gällande, under det att vi hoppas så småningom kunna infiltrera och uppnå strategiska och inflytelserika positioner i kyrkor i vilka det finns många som har en syn på sakramenten, Bibeln och Guds eget väsende som är i direkt motsättning till vår egen syn? Är vi nöjda med någon sorts "papperskyrka" med en "bekännelse" som folk tolkar på var sitt sätt, medan vi endast är en så kallad "högerflygel" inom denna omfattande, nationella och territoriella kyrka?¹²

Ett år senare följde Dr Martyn Lloyd-Jones upp denna fråga i ett föredrag på ett möte arrangerat av "British Evangelical Council" med anledning av reformationsjubileet den 1 november 1967. Han sade i detta föredrag följande tankeväckande ord som också talar till oss i vår situation:

Låt oss inse att en territorialkyrka i varje land endast är möjlig genom kompromisser genom vilka vi sätter våra evangeliska grundsanningar ur spel. Tanken att "evangelikala" skulle kunna infiltrera och så småningom genomsyra någon "folkkyrka" ... och reformera den inifrån, så att den blir "evangelikal", är rent önsketänkande ("midsummer madness"). Ingen institution har någonsin blivit verkligt reformerad. ... Detta är historiens klara vittnesbörd. Neutralitet i en tid som denna, det är feghet, det är opportunism, om det inte har sin orsak i ren okunskap om de verkliga förhållandena".

Vad skall vi då som "evangelikala" göra i denna situation?" frågade Dr Martyn Lloyd-Jones vidare – och han svarade själv:

Mitt svar är detta, att vi måste ge noga akt på den mäktiga förmaningen som ges oss i Upp. 18:4: "Gå ut från henne, mitt folk, så att ni inte tar del i hennes synder och drabbas av hennes plågor". Gå ut från henne! Men kom också tillsammans i en gemenskap med kristna av samma tro och övertygelse – i en sammanlutning som vill stå för sanningen och emot kompromisser, tvekan, neutralitet och allt som endast främjar Roms och den ekumeniska rörelsens planer. Och se då tillbaka på gamle Martin Luther och säg med honom: "Här står jag och kan inte

---

12. D. Martyn Lloyd-Jones: "Knowing the Times", Banner of Truth, Edinburgh 1989, s. 251.

annat. Gud hjälpe mig!” – och lita då på Honom! Vad betyder det dock hur många eller få vi är? Vad betyder det dock om vi kommer att bli föraktade och möta hänskratt? En av de ekumeniska ledarna sade nyligen, att ”precis alla tror på den ekumeniska rörelsen” – precis alla! Vi är alltså ”ingen”! Men låt dem endast säga det. Denne ene man Luther blev av Gud utrustad till att stå ensam mot hela kyrkan och mot dessa många århundradens tradition. Och du och jag kommer att kunna göra det samma. Låt oss göra bruk av och tro Luthers ord, när han säger: ”Guds ord och löfte skall bestå; / vi det i hjärtat bäre. För himmel, ej för jord vi gå / till strids och glada äre, / äro alltid väl till mods, / fast vi våga gods / och ära, liv och allt: /ske blott, som Gud befallt! Guds rike vi behålle.”¹³

Så långt Dr. Martyn Lloyd-Jones uttalanden 1966–67 som inte har blivit mindre aktuella eller utmanande för oss i vår folkkyrkliga situation i dag.

Att protestera för hela världen hjälper nämligen inget – om man likväl följer med på samma väg! Sanningen kräver en *brytning* med lögnen – annars går den förlorad! Ljus och mörker kämpar oupphörligt och kan omöjligt ingå något avtal med varandra om fredlig samexistens. Anden har begärelse mot köttet och köttet emot Anden, de två ligger oupphörligt i strid med varandra. Därför måste det inte endast protesteras mot, utan också ske en kompromisslös *brytning* med allt det som bedrövar Guds Ande, och det måste ske ett heligt *avskiljande* därifrån; i såväl den enskilde kristnes som i församlingens liv. Annars viker Anden ifrån oss, och ljusstaken flyttas från sin plats (2 Kor. 6:14–7:1 och Gal. 5:16–26; Upp. 2:4–5 och 14–16).

Var går så vägen fram för oss i vår aktuella folkkyrkliga situation? Är det ”den kyrkliga reformlinjen”, ”missionsföreningslinjen” eller ”friförsamlings- och frikyrkolinjen” Gud vill att vi skall följa?

Detta senaste kan jag inte ge något enkelt, klart och allmängiltigt svar på. Därtill är den lokala situationen och det lokala sammanhanget, där vi befinner oss, alltför olika. I det föregående har jag mer än antytt vilken av dessa tre ”linjer” jag själv är mest böjd att peka på som vägen fram. Många skulle emellertid vara djupt oeniga med mig i denna sak. Så bör ”var och en av oss stå fast vid sin övertygelse”

13. D. Martyn Lloyd-Jones: ”Luther and his Message for Today”, Evangelical Press, London 1968, s. 28–29.

och följa den, vetande att vi alla ”var för sig skall avlägga räkenskap inför Gud” (jfr Rom. 14:5b och 12).

Men oavsett vilken ”linje” vi följer och vilken kyrkoordning och församlingsstruktur, vi får till stånd och lever under, så skall vi inte i något som helst sammanhang förvänta oss något annat på denna sida Jesu Kristi återkomst än en oupphörlig fortsatt strid mellan ljus och mörker, sanning och lögn, Ande och kött. Detta är Kristi lidande och kämpande församlings villkor här i tiden: ”Vi måste gå genom många lidanden för att komma in i Guds rike” (Apg. 14:22).

Hur kan vi då finna vägen fram i vår aktuella folkkyrkliga situation, kämpa trons goda kamp till sitt slut, fullborda loppet och bevara tron?

Luther ger oss ett bra svar på detta i skriften ”Om koncilierna och kyrkan” från 1539, när han i denna skrift skriver:

Och detta är det stycke (Guds Ord), som gör alla under, åstadkommer, upprätthåller, uträttar och gör allt, utdriver alla djävlar – dock inte utan skriande och raseri, som det visar sig hos de arma männen i Mark. 1 (:23–26) och 9 (:17–29) (Jesus botar mannen och pojken med den orena anden). Nej, han måste ge sig av med skrik och slagsmål, – Det hjälper honom dock inte, han måste ut och kan inte tåla Ordets kraft. ... Låt dem fara, det är nog för oss att vi vet hur huvudstycket, huvudkleden renar, uppehåller, när, stärker och beskyddar kyrkan som också S:t Augustinus säger: *Ecclesia verbo Dei generatur, alitur, nutritur, roboratur.* (”Kyrkan föds, vårdas, närs och stärks genom Guds Ord”).¹⁴

Nej, det är inte vi som har i vår makt att uppehålla kyrkan, inte heller var det våra fäder, och lika litet kommer det att vara våra efterkommande. Nej, Han var det, är det ännu och kommer det också att vara i fortsättningen, Han som säger: ”Och se, jag är med er alla dagar intill tidens slut” – Jesus Kristus!

Det svar som Han ger på vår fråga: ”Var går vägen fram?” finns i Joh. 10:27–28: ”Mina får lyssnar till min röst, och jag känner dem, och de följer mig. Jag ger dem evigt liv, och de skall aldrig någonsin gå förlorade, och ingen skall rycka dem ur min hand”.

---

14. Martin Luther: Om koncilierna och kyrkan, Evangeliföreningens förlag, Vasa 1994 s. 168–169.

Lyssna efter Hans röst, hör Honom och följ Honom!

Detta är vägen fram för oss alla, oavsett vilken situation eller vilket sammanhang vi befinner oss i, eller vilken ”linje” vi följer när det gäller yttre kyrkoordning och församlingsstruktur.

”Var inte rädd, du lilla hjord,” säger Han, ”ty er Fader har beslutat att ge er riket!” (Luk. 12:32).

Artikeln finns i boken *Missionsfolk og folkekirke*, Dansk Luthersk Forlag, Viborg 1996, s. 9-46, översatt med tillstånd från författaren.

Översättning: Ingalena och Gunner Jensen.

Väckelserörelserna och folkkyrkan i Danmark

Mikkel Vigilius

Uppbrott

Det är uppbrott i förhållandet mellan väckelserörelserna och folkkyrkan i Danmark. Uppbrottet kommer till uttryck i en omfattande intern debatt inom väckelserörelserna om hur man skall förhålla sig till folkkyrkan och vilka organisationsformer som kommer att vara lämpliga i missionsarbetet. Man sätter frågetecken vid de gamla modellerna för bildande av vängrupper och samspel med folkkyrkan, och man tar initiativ till utveckling av nya modeller.

Är det ett kristecken? Inte nödvändigtvis. Uppgåelsen med de gamla modellerna kan tvärtom vara ett tecken på att rörelserna fortfarande är levande och dynamiska. Missionsarbetet måste ständigt bearbeta sina former och sin självuppfattning i förhållande till ändrade arbetsvillkor. Former som har varit lämpliga under en tid och i ett sammanhang är inte nödvändigtvis ändamålsenliga i ett annat sammanhang.

En av väckelserörelsernas starka sidor då de bröt igenom under 1800-talet var just att de fann nya och tidsenliga organisations- och arbetsformer. I utgångsläget var deras verksamhet i strid med kyrkans ordning och mötte hård kyrklig kritik (Holt 1961, 419). Men klarsynta väckelseledare förstod att ordnings- och traditionsbrottet var nödvändigt för missionens skull.

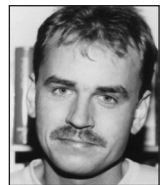
I dag debatteras så de former som utvecklades under 1800-talet. Är de fortfarande ändamålsenliga? Den principiella utgångspunkten måste vara klar: väckelserörelsernas budskap och bärande andliga

---

Mikkel Vigilius (f. 1963) blev cand. teol. 1994 och är doktorand sedan 1997. Befattningar: Sekreterare i KFS 1982–83, lärare på LM:s Højskole 1988–89, ungdomssekr. i Luthersk Missionsforenings Ungdom 1994–97, ordförande för KFS 1995–2000 och predikant i LM.

Litteratur: *Det bedste liv* 1986, *Janusfred* 1998; medred. i *Missionsfolk og Folkekirke* 1996; artiklar i *Jordens største under* 1997, *Dansk Kirkeliv* 1999 och *Dåb og medlemskab af folkekirken* 2000.

Adress: Ansgarvej 14, 3400 Hillerød; e-post: <vigilius@redady.dk>.

ideal måste vara desamma under alla tider, arbets- och organisationsformerna kan växla. Den första frågan blir då vad som är väckelserörelsernas budskap och andliga ideal.

Budskap och andliga ideal

Ett snabbt ögonkast över kyrkohistorien visar att väckelserörelser har uppstått med jämna mellanrum genom kyrkans hela historia. Utgångsläget har som regel varit några få personers andliga väckelse. De som blev väckta erfor en stark inbördes gemenskap och sökte under mer eller mindre organisatoriska former förmedla väckelsen till andra. Härigenom uppstod gradvis en rörelse.

Protestantiska kyrkohistoriker med inriktning på väckelseforskning har definierat en rad gemensamma karakteristika för, i synnerhet de efterreformatoriska, väckelserörelsernas budskap och bärande andliga ideal (Lovelace 1979; Davies 1992; Pierce 1998 1 & 2):

Radikal förkunnelse av synd och nåd.

Väckelserörelser har så gott som alltid uppstått genom att en person eller en grupp har kommit in i ett omskapande möte med Gud där han har blivit erkänd som den han är – i sin upphöjda helighet och i sin oförskyllda nåd i Kristus. Mötet med Gud har i första hand fört till en hittills okänd ånger över synden och ett omskakande erkännande av egen förtappelse. Mot den bakgrunden har budskapet om Kristi ställföreträdande försoning av Guds vrede blivit till personlig frigörelse, tro och glädje. Väckelsefolkets förkunnelse har i förlängningen av detta karakteriserats av att låna röst till bibelns radikala budskap i dess tal om både den naturliga människans ställning och om Guds självupppoffrande kärlek. Syndafördärvet och förtappelsens verklighet har blivit avslöjade i dess fulla allvar.

De historiska exemplen sträcker sig från Jonathan Edwards predikan på 1600-talet om ”Syndare i händerna på en vred Gud”, som fick åhörarna att svimma av rädsla, till Ole Hallesbys radiopredikan om helvetet på 1900-talet, som väckte nationell bestörtning – och efterfrågan på själavård. Väckelseförkunnelsens koncentration omkring försoningen, Kristi kors och död, har sin bakgrund i det klara talet om Guds vrede över synden. Korsets evangelium är för dem som har funnit sig skyldiga och dömda i mötet med en helig Gud. För dem blir detta evangelium i gengäld det enda som kan ge tröst och frid. Jesajas möte med Gud i helgedomen (Jes. 6) står som det bibliska exemplet

för den gudsbild och det budskap som förmedlas i väckelseförkunnelsen.

Betoning av gränsen mellan förtappade och frälsta.

Väckelser brukar i huvudsak börja bland namnkristna som på förhand har varit oantastliga i sitt yttre liv och bekännelse. De väckt har blivit skakade över sitt tidigare andliga självbedrägeri, och det har präglat deras förkunnelse. De har understrukt att gränsen går tvärs igenom dem som lever och bekänner sig som kristna. Just däri-genom har deras förkunnelse väckt oro och anfäktelse – väckelse! Den har rubbat falska frälsningsgrunder och fråntagit människorna deras tro på egen rättfärdighet. Dess mål har varit att leda människor till frälsning och frid genom tro på Kristus allena.

Historiskt sett har kristna väckelserörelser ofta representerat en uppgörelse med en pelagiansk frälsningsuppfattning, som har till-mätt människans egen godhet och strävan betydelse för hennes fräls-ning, och ett tillbakaväandande till en augustinsk uppfattning, som ger Gud all ära. Betoningen av gränsen mellan frälsta och förtappade har i väckelseförkunnelsen ledsagats av ett starkt framhävande av evighetsperspektivet. Det har betonats att den avgörande frågan för den enskilda människan är var hon skall tillbringa evigheten. För de troende har evighetshoppet förkunnats som en källa till tröst och glädje och som en sporre till att använda det korta jordelivet till tjänst för Gud och nästan.

Bibeltrohet

De historiska väckelserörelserna har generellt varit sammankoppla-de med en förnyad tillit till och glädje över Bibeln som Guds ord, ett förnyat studium av den och ett erkännande av dess ord som förplik-tande norm för tron och levernet. Väckelseförkunnelsens myndighet och överbevisningsförmåga tycks nära förbunden med tilliten till Bi-beln som Guds uppenbarade ord och ödmjukheten i förhållande till detta ord.

Bön

Nästan alla stora väckelser i kyrkohistorien har börjat med bön. En liten grupp av troende har känt sig uppmuntrade att be – för sig själ-va, för sin kyrka och för folket. Mot bakgrund av en ny insikt om den andliga verkligheten, den andliga nöden och behovet av ett gudomligt ingripande har de känt sig drivna till att vända sig till Gud i bön. På

så sätt har väckelserörelserna ofta representerat ett återvändande till och trohet mot de genuint andliga vapnen i kyrkans arbete.

Mission

Väckelserörelser tycks ha varit drivkraften bakom alla de stora framstegen för missionen i den efterreformatoriska kyrkohistorien. De väcktas insikt i och känsla för de förtappades nöd, för evangeliets universalitet och för Guds ords verkningskraft har skapat lidelse för och engagemang i mission. Deras missionsarbete har ofta varit oavhängigt av den officiella kyrkan och inriktat på att överskrida den bekännande församlingens gränser. Målet har varit att komma till tals med dem som annars inte skulle ha mött evangeliet. Härigenom har de ofta representerat en nödvändig nyformulering och rekontextualisering av evangeliet.

Förverkligande av det allmänna prästadömet

Väckelserörelserna har oftast uppstått i kyrkans periferi och har vuxit fram "underifrån" – ofta under kritik från kyrkans officiella ledare. Denna omständighet har nödvändiggjort en biblisk reflexion över lekmännens kyrkliga roll och myndighet. Resultatet har blivit en stark betoning av det allmänna prästadömet och de kristnas universella kallelse till att arbeta för evangeliets utbredning. I förlängning härav har väckelserörelserna representerat en stor uppfinningsförmåga med hänsyn till att skapa utrymme och möjlighet för att mångfalden av nådegåvor kan få verka. Det har haft som följd en ny mobilisering av lekmännen och nya tjänst- och arbetsformer.

Läser man igenom denna lista av karakteristika lägger man märke till att samma kännetecken återfinns i den första kristna församlingen. Det kan och bör förvisso sägas en hel del mer om nytestamentlig kristendom än vad som kommer till uttryck i dessa karakteristika. Men inget av de nämnda kännetecknen kan utelämnas i en ärlig beskrivning av fornkyrkan. I den meningen kan nytestamentlig kristendom betecknas som väckelsekristendom. Det är en iakttagelse som har gjorts av andra än de väckelsekristna själva, t.ex. lektorn vid Köpenhamns Universitet, Hans Raun Iversen:

Det är både glöd och eld i evangeliet, sådant som det blev förkunnat i fornkyrkan, och så som vi ser det av Nya testamentet. Utan denna brand i människors hjärtan hade kristendomen aldrig nått till oss. I första hand hade den förblivit en händelse bland så många andra i judarnas brokiga historia. I andra hand skulle kristendomen, om den någonsin hade blivit kejsarens

och furstarnas religion, ha varit död i människors hjärtan om inte branden åter och åter hade fattat eld i kristendomens historia, så som det har skett hos oss bl.a. sporadiskt i reformationen, under pietismen och med något större folklig genomslagskraft i 1800-talets andliga väckelser. (Raun Iversen, 1999)

I Danmark används beteckningen "väckelserörelserna" vanligtvis med hänvisning till de tre gamla missionsföreningarna: Indre Mission (IM), Luthersk Missionsforening (LM) och Evangelisk Luthersk Missionsforening (ELM). Beteckningen är historiskt grundad och berättigad, för så vitt som föreningarna uppstod i väckelser och från början i högre eller lägre grad hade karaktären av väckelserörelser. Ser man på missionsföreningarnas första historia kommer man att återfinna alla de ovan nämnda kännetecknen. Härutöver ser man en stark betoning av deras evangelisk-lutherska profil och i IM:s fall tillika av föreningens kyrklighet. Med god anledning är de tre föreningarna stolta över sin historia och över beteckningen väckelserörelser. Men är det meningsfullt att även i fortsättningen använda denna beteckning?

Kyrkohistoriens väckelserörelser har som huvudregel haft en begränsad livstid som redskap för sann, biblisk väckelseförkunnelse och mission. Efter ett par generationer har de mist sin andliga dynamik och har stelnat till i institutionalisering. Den ursprungliga teologiska klarheten och andliga livskraften har gradvis blivit avlöst av en svag förkunnelse och utvändig kristendom. Betraktandet av arbetet som ett andligt arbete, i allt beroende av Gud, har ersatts av en fokusering på arbetets organisatoriska utsida och av klokt uttänkta strategier som skall garantera denna. Olyckligt många gånger har väckelserörelserna till sist kommit att till förväxling likna det kyrkliga sammanhang de ursprungligen predikade väckelse till!

Kan de gamla missionsföreningarna fortsättningsvis betecknas som väckelserörelser? Det avgörande är inte om rörelserna fortsättningsvis upplever omfattande väckelser. De kan mycket väl representera sann väckelsekristendom, även om väckelserna uteblir.

Väckelse är Guds verk. Han sänder väckelse, när och var han vill. Den kristna församlingen måste i alla tider be om och arbeta för väckelse. Men att framställa väckelsen som det tillstånd som egentligen skulle kunna och borde råda beständigt har ingen biblisk grund och leder endast till modlöshet.

Indre Missions historia och utveckling under efterkrigstiden är värd eftertanke i detta sammanhang. När man läser "Indre Missions Tidende" (IM:s tidning) från andra världskriget och fram till 1970-talet är det *ett* tema som kommer igen. Det är frågan om vart väckelsen tog vägen: Varför upplever vi ingen väckelse? Varför blir så få omvända? Vad gör vi för fel eftersom det inte blir väckelse – som i gamla dagar?

Christian Bartholdy var ordförande 1934–1959. Han var en "tuktare" av rörelsen. I hans ögon var IM:s kallelse och uppgift i folkkyrkan att vara ett redskap till folkväckelse. När IM inte längre upplevde väckelser som förr, så rörde det vid själva rörelsens existensberättigande. Genom hela sin ordförandeperiod använde Bartholdy ofta en del av ordförandens verksamhetsberättelse till att jämföra det bedrövliga tillståndet i det nuvarande IM med det tillstånd som rådde under gamla tiders väckelser, och till att tala om vad IM:arna skulle kunna och borde göra för att främja väckelse. Det är tankeväckande att det var under samma period som Indre Mission miste en stor del av sina unga. Man talar som bekant om "den förlorade generationen" i IM och man kan fortfarande se att de saknas i missionshusen i dag.

Det har givetvis funnits mer än *en* orsak till att en stor del av en ungdomsgeneration försvann, och man kan säga mycket till försvar för Christian Bartholdys förkunnelse om och nitälskan för väckelse. Men det manar icke desto mindre till eftertanke att utvecklingen inom IM först på allvar ändrades när förkunnelsen fick nya toner. En ny generation förkunnare vände tillbaka till en mer radikal och frigörande förkunnelse om synd och nåd, lag och evangelium. Det blev inte så mycket tal *om* väckelse som *till* väckelse. Guds "ensamverkan" betonades både i relation till den enskildes omvändelse och frälsning och i förhållande till de omfattande väckelserna. En frigörande evangelisk ton kom att präglade arbetet (Larsen 1993; Kofod-Svendsen 1995 1 & 2).

Man kan alltså vara väckelserörelse till gagnet också i en tid utan egentlig väckelse. Indre Missions före ordförande K. Lindhardt Jensen kallade för ett par år sedan vår tid och andliga situation "hundvakten" (Andersen 1998). Den mörkaste och kallaste vakten. Hans poäng var enkel och god. Vi har blivit satta att tjäna Gud i vår tid, sådan som den är. Den är annorlunda än väckelsetiden på 1800-talet. På många sätt upplever vi det som om Gud har tilldelat oss "hundvakten". Men det får inte varken ta frimodigheten eller arbetsglädjen från oss. Evangeliet är det samma, Guds makt och hans

rikes härlighet är den samma – också idag! Det får vi glädjas åt och så trofast tjäna Gud i den tid som är vår.

Väckelsekristendomens historiska dynamik har jämförts med en flod. I vissa perioder har den framträtt som en stark, omfattande och brusande ström – synlig för alla. I andra perioder har den reducerats till en underjordisk vattenåder. Fortfarande levande och frisk, men obemärkt. Nya väckelser har gång på gång haft sin utgångspunkt i små grupper av troende, hos vilka väckelsekristendomen trots omfattande andligt förfall i det kyrkliga sammanhanget har levt vidare och bevarat mycket av sin ursprungliga klarhet och kraft.

Frågan är så om detta kan sägas om de gamla missionsföreningarna. Är de fortfarande bärare av sann väckelsekristendom? Är väckelsekristendomens karakteristika levande i deras arbete – i deras förkunnelse, teologi, arbetsformer och tänkesätt? Eller har de stelnat till i mer eller mindre död rättrogenhet och traditionsbevarande?

Det kan verka underligt att offra så mycket plats på denna fråga i en artikel om förhållandet mellan väckelserörelserna och folkkyrkan. Borde inte analysen snarare gälla vilka möjligheter väckelserörelserna har att utöva sin verksamhet i folkkyrkan idag? Den sista frågan är givetvis väsentlig, men för ett bibliskt grundat teologiskt betraktande endast i den utsträckning som väckelserörelserna fortfarande är bärare av väckelsens teologi och förkunnelse. Annars har den i stort sett endast akademiskt intresse.

Det är helt riktigt att de danska väckelserörelserna har gett förkunnelsen den största vikten och betydelsen i sitt arbete. Ordet är Andens redskap. I väckelserörelserna har det varit ett huvudmål att främja sann, bibeltrogen väckelseförkunnelse både bland sina predikanter och bland kyrkans präster. Inte utan anledning har de stöttat de bibeltrogna teologiska utbildningsinstitutionerna, Dansk Bibel-Institut (DBI) och Menighedsfakultetet (MF). Man har uppmuntrat unga från sina egna kretsar till att låta utbilda sig här och har haft förväntningar om att teologie kandidater härifrån skall kunna bli redskap för sann väckelseförkunnelse och pelare i väckelserörelsernas arbete. Har det skett?

Det är uppenbart att teologer från DBI och MF under de senaste tjugo åren har fått ledande roller inom alla tre missionsföreningarna, och att de står som framträdande representanter för föreningarnas aktuella förkunnelse. Men vad förkunnar de och i vilken mån ger det anledning till förtröstan på vägnar av sann väckelsekristendom i vår tid?

Värderingen av denna fråga tycks vara mycket skiftande beroende på vem man lyssnar på. I tidningen ICHTYS, MF:s studentblad, nr 2/2000, ger forskningsstipendiaten vid MF, Per Damgaard Pedersen följande värdering av MF- och DBI-teologernas verksamhet och betydelse i kyrkan:

Kan man föreställa sig något så upplyftande som att betrakta den kyrkliga verkligheten i Danmark? Nej, ingalunda! Vi går från seger till seger. Det firas gudstjänster och predikas bibeltroget, söndag efter söndag över hela landet! Evangeliet förkunnas för, jag vet inte hur många konfirmander. Vid otaliga begravningar visar man på Kristus, som har övervunnit död och djävul. Man för samtal, håller bibelstudier, avlägger husbesök ... Vi besitter den högsta teologiska expertis. Vi har etablerat bibeltrogna utbildningsinstitutioner, konvent, nätverk, tidskrifter och kurser. Vi är många med gemensam bakgrund på MF och DBI. Jag är stolt över att vara en del av denna offensiv. Vi har talang och kraft, och vi blir i hög grad använda. (ICHTYS 2/00)

Per Damgaard Pedersen döljer inte i sin artikel att det finns mycket att vara bedrövad, orolig och upprörd över i folkkyrkan, och att en del bibeltrogna teologer får lida svårt för sin övertygelse. Men han verkar vara helt överbevisad om att de bibeltrogna teologer som får en prästtjänst representerar en kraftfull och livgivande evangelisk förkunnelse. Andra har en helt annorlunda värdering. I folkhögskoltidningen "Båndet" skriver rektor Hans Erik Nissen i maj 2000 om de bibeltrogna förkunnarna:

En av kristenhetens största faror är de lyckade predikanterna. De kan allt – förutom ett: att predika om Lammets blod och Kristi seger, så att det går till hjärtat. Den lyckade predikanten kan hantverket, men det är inte tillräckligt. Man kan utbildas men aldrig i anden. En sann och äkta förkunnare måste skapas av levande Gud. För mycket av nutidens bibeltrogna förkunnelse upplevs torr och teoretisk. Varför? Den saknar prägeln av vittnesbörd. Om en förkunnare skall kunna vara till hjälp måste han själv leva i spänningen mellan lag och evangelium. Om han inte känner till syndanöden inifrån så når hans ord inte in till dem som inte kan se nåden. Om han inte själv lever i den underbara friheten från lagen så löser inte hans ord dem som är bundna. Allt för mycken förkunnelse smakar teologiskt

arbete och skrivbord eller av de tankar man har gjort sig om hur budskapet skall delges. Det är så lite själakamp i det ... När vi har tröst och mod på grund av något vårt eget, lämnar Gud oss till oss själva. Det är de i anden fattiga som äger himmelriket. Det är de sökande Herren tröstar. (Båndet 3/00)

Kort tid före sin tidiga död skrev den tidigare rektorn för Indre Missions Bibelskole, Asger Dahl Sørensen, en starkt rannsakande artikel i Indre Missions Tidende om väckelse. Här gav han uttryck för sitt allvarliga bekymmer angående de goda MF- och DBI-teologernas förkunnelse:

Ni präster med den fina teologin, de goda talen, den högt be-sjunga IM-bakgrunden. Var har centrum i era fina predikningar blivit av? Har nådekallelsen till syndares omvändelse försvunnit i önskan om att leva upp till den moderna människans behov av terapi och underhållning så att de skall kunna klara sitt svåra liv? Vad säger ni vid begravningar, vigslar, på ålderdomshemmet, vid husbesök? ... Om inte ordet om korset får ljuda har inte väckelsens Ande något redskap att bruka. Har ni präster glömt vilka era sockenbarn är – förtappade syndare som har behov av inget mindre än Jesus till frälsning? Ligger kallelsen till väckelse och omvändelse under er folkkyrkliga nivå? ... Det skall talas så som Guds ord talar om Gud, om människor och om förhållandet mellan Gud och människor. Moralism och symptombehandling räddar inget. Jag säger inte att alla gör så men det kan verkligen bekymra att så mycket av det som hörs är tandlöst och ofarligt. Det är lätt att hamna i allmänt tal och i folkreligiösa floskler. Det kan gott vara trevligt och högt i tak men vem väcker det? ... Problemet är vår brist på nöd. Inte brist på nöd för andra utan för oss själva, för vårt eget förhållande till Gud. Det blir så fort rutin och självklarhet, och sedan är det inte långt till likgiltigheten. Väckelsen skall kanske börja hos oss själva med en bön om att Gud måtte lära oss att bli ”den som är betryckt och har en förkrossad ande, och till den som fruktar mitt ord” (Jes. 66:2). Man skall vara i nöd för att nödgas. (IMT 22/95)

Denna artikel är skriven av en DBI-teolog och LM-predikant som har blivit personligt tilltalad och anfäktad av de citerade artiklarna. I första hand skall deras frågor och uppmaningar riktas inåt till övervägande och rannsakelse för den som står med ett förkunnaransvar. Båda artiklarna pekar på förkunnarens personliga förhållande till

Gud och hans ord som det avgörande slagfältet. I andra hand är de en maning till bön för väckelserörelserna.

Vi lever i en andlig avfallstid. Det är tydligt både i vårt folk och i vår kyrka. Men hur är det då med väckelserörelserna? Har de själva blivit en del av det andliga avfallet, långsamt och omärkligt – samtidigt som de berömmar sig av att de representerar sann väckelsekristendom? Det är värt mer än en enstaka tanke att självbedrägeriet är det andliga avfallets trofasta följeslagare. Formerna kan förändras men budskapet och de andliga idealen måste vara de samma under alla tider. Det låter egentligen ganska enkelt, men det är det inte. Väckelsens budskap måste tillägnas av var ny generation och det kan endast hållas friskt och levande i ett nära samliv med Gud under hans Ords tilltal, under hans Andes ödmjukande och upprättelse.

I samma grad som väckelserörelserna är bärare av ett sant väckelsebudskap, är det viktigt att överväga strategier och modeller för deras samspel med folkkyrkan. I kyrkohistoriskt perspektiv träder en bestämd modell fram som den vanligaste.

Ecclesiolae in ecclesia i kyrkohistorien

Att andligt väckta kristna etablerar självständiga vängrupper/församlingar inom den stora kyrkan för att främja väckelse, mission och oförfalskad biblisk kristendom, är inte något nytt fenomen. Det är ett fenomen som har uppstått överallt där kristendomen har slagit igenom som folkreligion, och där kyrkan har blivit en territoriell eller nationell "folkkyrka". Religionssociologins tekniska term för självständiga, inomkyrkliga församlingsbildningar är "*ecclesiolae in ecclesia*" – små kyrkor i kyrkan (Wach 1944, 165 ff, 173 f, 179–186; Hill 1973, 83; McGuire 1987, 125–129, 132).

Framväxandet av *ecclesiolae in ecclesia* måste ses i ljuset av spänningen mellan den fornkyrkliga och den folkkyrkliga kyrkoformen.

Fornkyrkan såg på sig själv som Guds *ekklesia*, Guds utvalda och avskilda folk som var kallade till att tjäna och vittna för andra (Fischer 1985, 65; Neil 1986, 19; Bosch 1991, 119–123; Chadwick 1993, 9, 12–18). Den var medveten om att det andligt och av Gud är upprättat en klar skiljelinje mellan kyrkan och världen, och att denna andliga verklighet har en synlig utsida. Församlingen har blivit kallad att framstå som en känd och synlig persongemenskap, avgränsad genom sina sakrament. Dopet blev således givet till dem som ville bekänna

tron med mun och hand, och nattvarden till dem som även i fortsättningen praktiserade denna bekännelse. Som döpta blev principiellt alla i församlingen ansedda som heliga, men det fanns en hög grad av medvetande om syndens fortsatta verksamhet i de döpta och om faran för andligt avfall – både osynligt och synligt. Döpta som trots broderlig förmaning fasthöll uppenbar synd i lära eller leverne blev uteslutna från kyrkans nattvardsbord och gemenskap – för att kunna bli väckta till erkännande om synden och bot. (Christensen 1967, 108 ff.; Petersen 1968, 70 f.; Green 1970, 152–156, 159)

Kyrkans yttre avgränsning hade för apostlarna ett positivt och offensivt syfte. Den var en hjälp till att bevara församlingen från ödeläggande falsk lära och falskt leverne, och den var en förutsättning för att församlingen skulle kunna framträda som ett korporativt tecken och vittnesbörd för andra. Apostlarna betraktade församlingen som ett missionerande Guds folk i ändens tid. Alla i församlingen var kallade att ta del i missionen genom att vittna om Guds frälsning och ge ut sig själv i tjänsten för andra – både i församlingen och utanför den. Vissa församlingsuppgifter fick en särskild ämbets titel, men en principiell tudelning av församlingen i lekmän och ämbetsinnehavare var okänd (Wisløff 1979, 8–16; Christensen 1967, 111 ff.; Van Engen 1991, 47–57; Bosch 1991, 168 ff.).

Just de kristnas karaktär av ett avskilt, heligt och tjänande folk var enligt Oskar Skarsaune en avgörande faktor i kyrkans starka expansion under dess tre första århundraden. Konkret nämner han den höga moralen, den exklusiva gudsdyrkan, öppenheten gentemot människor av alla klasser, den inbördes kärleken och den tjänande omsorgen. Skarsaune drar slutsatsen: ”Ett annorlunda folk – jag har försökt visa hur de kristnas olikhet i förhållande till omgivningen kanske var deras viktigaste missionsmedel. Det var en olikhet som kostade och den gällde kvaliteten och integriteten i deras tro och leverne. Den kunde gott förenas med det att de levde mitt i ett hedniskt samhälle som prioriterade helt andra värden.” (Se Skarsaune 1992, 27, se även 20–26; Neill 1991, 67 f.; Schäferdiek 1991, 67 f.; Bosch 1991, 48 f.)

Folkkyrkan – i betydelsen av en folkomfattande kyrkoform – uppstod under det fjärde och femte århundradet som en fortsättning av kejsar Konstantins legitimering och favorisering av kristendomen. Det fjärde århundradet framstår som den kristna kyrkans största expansionstid. Vid århundradets början var kyrkan ännu en förtryckt minoritet och omfattade uppskattningsvis 10–15 % av den

romerska befolkningen. Vid århundradets slut framstod den som romarrikets obestridda religiösa och kulturella huvudkraft, som över stora områden omfattade majoriteten av befolkningen (Christensen 1967, 247–252; Frend 1986, 554–574; Neill 1986, 39 ff.).

Jämsides med kyrkans yttre expansion och den kristna kulturens påverkan på samhället skedde emellertid en inre utveckling av kyrkan i riktning mot en upplösning av dess egenart som en helig och tjänande gemenskap. På vissa platser hade denna utveckling påbörjats redan under det tredje århundradet, men nu blev upplösningstendenserna allmänna. Det stora antal som sökte sig till kyrkan gjorde det svårt att upprätthålla tidigare tiders villkor för tillträde till dop, och även kyrkotukten försvagades. Motiven för att söka inträde blev i stigande grad tvivelaktiga. Det blev socialt fördelaktigt att tillhöra kyrkan, och antalet ”brödkristna” steg konstant. De kyrkliga ämbetena blev allmänt eftertraktade för sina världsliga fördelar. Som följd av kyrkans inkorporering i staten och underordnande under kejsaren fick kyrkans biskopar en rad världsliga funktioner och maktbefogenheter, varigenom politiska och genuint kyrkliga hänsyn flöt samman i deras ämbetsutövande. I allt högre grad samlades de kyrkliga funktionerna hos de officiella ämbetsinnehavarna, varigenom de övriga kristna reducerades till passiva lekmän, objekt för prästerskapets tjänst. Kyrkans karaktär av avskilt, heligt och tjänande gudsfolk var på alla nivåer i upplösning. (Petersen 1968, 108–115; Baus 1965, 431 f.; Frend 1984, 576 ff.; Neill 1986, 41)

Munkrörelserna bör i hög grad ses som en reaktion på kyrkans världsliggörelse och en strävan efter att återuppliva fornkyrkans kristendomsform. Det är symptomatiskt att det första munkklostret grundades år 325, samma år som Konstantin ställde sig i spetsen för kyrkan genom att kalla till och leda den första rikssynoden (Christensen 1967, 275; Frend 1984, 576f). Munkgemenskaperna hade som sitt mål att förverkliga den första församlingens liv och gemenskap. Mitt i en kyrka med tilltagande världslighet ville de skapa gemenskaper av sanna lärjungar, som kunde vara redskap för andlig väckelse i kyrkan och för mission ut från kyrkan. De framstår därigenom som kyrkohistoriens första *ecclesiolae in ecclesia*.

Den nya gemenskapsformen uppstod i kyrkans östliga del, där Basilios av Cesarea och Johannes Chrysostomos blev dess mest framträdande representanter. De såg båda två munkrörelsen som Guds svar på kyrkans andliga nöd, och som en manifestation av det sanna församlingslivet, där de troende tjänade varandra, var och en med sin nådegåva, förmanade varandra och förverkligade ett gemensamt

liv som var ett väckande tecken för dem utanför. Just genom att representera ett sant kristet liv och församlingsliv *inom* den världsliggjorda kyrkan kunde de nya gemenskaperna verka väckande och förnyande på den. Målet var andlig väckelse hos alla kyrkans döpta och därmed en reformation av hela kyrkan till en sann församling. Det asketiska munklivet representerade således inte ett kristet liv på en högre nivå, utan det vanliga kristna livet. För de kristna fanns det endast ett kristet liv, en väg till frälsning och en moralisk standard. Alla blev frälsta genom dop och tro, och alla var kallade till att följa Kristus utan reservationer (Fousek 1971, 109 ff.; Haystrup 1975, 35–40, 72–82; Osborn 1976, 84–90, 105–112, 116, 129 f., 141 f.).

Hopkopplingen av munklivet och det vanliga kristna livet upplöstes emellertid då den nya rörelsen genom Hieronymus blev överförd till västvärlden. Hieronymus betraktade det disciplinerade munklivet som ett liv med en högre grad av förtjänst än det vanliga kristenlivet. Båda livsformerna kunde leda till frälsning, men munklivet med celibatet som kännetecken var det ädlaste. Härigenom introducerade han principen om *den dubbla moralen* som med tiden skulle bli allmänt erkänd i den västliga kristenheten (Fousek 1971, 105–109; Grane 1973, 87 f.; Baus m.fl. 1980, 360 f., 375 f.; Frend 1986, 715–719).

Under medeltiden fick munkrörelsen ovärderlig betydelse för den romerska kyrkan genom sin missionerande, diakonala, folkundervisande och teologisk-akademiska verksamhet. Munkarna var kyrkans viktigaste missionärer och predikanter och blev gång på gång redskap för verkliga folkväckelser, inre kyrklig förnyelse och mobilisering av lekmännen till tjänst i kyrkan.

Martin Luther var på intet sätt blind för munkrörelsens historiska förtjänster. Men han såg två principer i sin samtids munkväsen som på ett avgörande sätt stred mot hans nya uppfattning av tron och evangeliet. För det första de eviga munklöftena om lydnad, fattigdom och celibat. Löftena var människotankar och blev framställda och förstådda som medel till att förtjäna frälsningen. Därför måste de upplösas (WA 6, 438ff; WA 8, 323–335). För det andra den dubbla moralen. Uppfattningen av munklivet som ett liv av en högre andlig kvalitet och som mera välbehagligt för Gud än det vanliga kristna livet, var enligt Luther ett förnekande av kyrkans enhet och allmänhet. Kyrkan är den allmänna gemenskapen av kristna församlade omkring ett dop, en tro och ett nytt liv. Alla kristna frälsas genom dop och tro, och alla är kallade att leva trons nya liv. Den frälsande tron

är verkad av Gud och driver den kristne att lyda Gud och fly synden. Inget liv är mera välbehagligt för Gud än detta (WA 2, 735; WA 6, 538 f; WA 8, 584, 587–590).

Luther delade emellertid munkrörelsens vision om att förnya och reformera den yttre kyrkan av alla de döpta. För honom fanns det ingen tvekan om, att medlet måste vara Guds ord. Endast Ordet kan skapa och nära den rättfärdiggörande och nyskapande tron. Yttre reformer är i sig själva till ingen nytta. Där Ordet predikas sant, kommer det att skapa evangelisk tro och ett nytt kristet liv. Men där så sker, blir det i andra hand nödvändigt att överväga, under vilka yttre former de troende skall församlas och leva det nya livet.

Under perioden 1521–1525 hade den evangeliska rörelsen ännu karaktären av en folklig väckelserörelse som spreds ”nerifrån” i kyrkan under ledning av evangeliska teologer med Luther i spetsen. Senare blev den evangeliska tron som bekant formellt antagen av en rad furstar som i var sin region organiserade evangeliska folkkyrkor och sålunda skapade kyrklig reform och yttre religiös enhet ”uppiifrån och ner”. Men i reformationens första fas intill 1525 utgjorde de evangeliskt troende ännu bara en trängd minoritetsgrupp i en folkkyrka, där den allmänna förkunnelsen och praxisen var i strid med evangelisk kristendom och där biskoparna generellt kunde betraktas som falska lärare. Vilken strategi skulle de evangeliskt troende följa i denna situation? Under vilka former skulle de församlas och leva sitt församlingsliv? Denna fråga blev riktad till Luther från många lokala grupper av evangeliskt troende. Luthers svarsskrivelser avslöjar alla en konstant kyrkoupfattning och kyrklig strategi förankrad i hans uppfattning av evangeliet och i Nya Testamentets vägledning om församlingslivet.

För det första måste de evangeliskt troende få tag på evangeliska predikanter. För tron och livet kommer av predikan. Vanligtvis fick de skaffa sig sådana predikanter utan hjälp från kyrkans biskopar. För det första ville biskoparna knappast hjälpa dem. För det andra kunde de troende enligt Skriften inte använda sig av eller ha något att göra med falsklärande biskopar:

Således drar vi nu den slutsatsen att där det finns en kristen församling som har evangeliet så har den inte endast makt och rätt till, utan är för själarnas salighets skull enligt det löfte som den har gett Kristus i dopet, skyldig att undvika, att fly, att ta avstånd från, att dra sig undan den myndighet som de nuvarande biskoparna, abbotarna, klostren, kapiteln och deras likar

utövar, eftersom det är helt uppenbart att de lär och regerar emot Gud och hans ord. Det är således....säkert och fast grundat att man bör lita på att det är gudomlig rätt och nödvändigt för själarnas salighet att avskaffa eller undvika sådana biskopar, abbotar, kloster och den sortens regemente (Ur "Hur skriften förklarar och bevisar, att en kristen församling eller menighet har rätt eller makt till att bedöma varje lära och till att kalla, insätta och avsätta lärare", 1523).

Ingen församling av evangeliska troende, om de så bara är en grupp på tio personer, bör enligt Luther tveka om, att de har rättighet att själva kalla och prästviga en präst. Denna rättighet är given just till den troende församlingen – det allmänna prästadömet (WA 11, 408–415; WA 12, 193 f.; 490 ff.).

På många ställen som t.ex. i Luthers egen stad, Wittenberg, blev sockenkyrkan reformerad redan före 1525. Härigenom blev alla socknens medlemmar formellt evangeliska kristna. Luther hade dock inga illusioner angående det andliga tillståndet hos den stora majoriteten av sina sockenbor. Att de varken var troende eller kristna märktes tydligt av deras leverne. Därför önskade han att de troende i socknen skulle etablera en självständig församling inom sockenkyrkan. Denna församling skulle vara avgränsad genom kyrkotukt. Härigenom skulle det bli tydligt för alla vem som kunde räknas som kristen: de som bekänner tron med hand och mun. För Luther låg det inte någon motsättning i att å ena sidan hålla fast vid trosrättfärdighetens och den egentliga kyrkans osynlighet och å andra sidan detta att kunna räkna några som kristna och samla dem i en avskild och synlig församling.

Tydligast framlägger han sina originella ecclesiola-tankar och strategier i "Den tyska mässan", som han skrev i slutet av 1525. Här försvarar han de offentliga gudstjänsterna. De är visserligen inte uttryck för den rätta kristna församlingsformen, men de tjänar ett missionerande syfte. Förkunnelsen vid dessa gudstjänster skall vara en kallelse och pådrivande kraft till tro.

Vid sidan om dessa gudstjänster bör de troende etablera sin egen församling. Denna församlingsform skall vara "det rätta sättet efter den evangeliska ordningen". Den skall vara förbehållen dem som på allvar vill vara kristna, och vara avgränsad genom kyrkotukt. Här kan de troende under prästens ledning be tillsammans och läsa Guds ord, förmana varandra och styrka varandra i tron. Här kan de ta

emot sakramenten, och med utgångspunkt i denna församling kan de utöva tjänande omsorg för andra i socknen (WA 12,75).

Det finns inget som tyder på att Luther någonsin fick en annan kyrkoupfattning än den uppfattning han redogör för i "Den tyska mässan". När han likväl aldrig realiserade detta tänkande och bildade församlingar enligt nytestamentligt mönster, kan det tillskrivas tre förhållanden.

För det första såg han nästan inga troende lekmän som han hade tillit till som ansvariga kristna. Hans misstro till sin tids lekmän var djup, livslång, delvis gåtfull och stod i ett uppenbart motsättningsförhållande till hans principiella tänkande om det allmänna prästadömet.

För det andra är det lätt att förstå att Luther blev skrämmd av svärmarnas experiment med nya församlingsformer. Till en viss grad var dessa experiment inspirerade av hans egna församlingsideal, men deras konkreta utformning var ett resultat av svärmisk teologi.

För det tredje utvecklade sig de kyrkopolitiska förhållanden efter 1525 till nackdel för en gradvis reformation av kyrkan "underifrån" genom ordets förkunnelse och bildande av avgränsade församlingar av bekännande kristna. Efter bondekrigen 1524–1525 var kyrkolivet i stora delar av Tyskland präglad av religiös och organisatorisk upplösning. Riksdagen i Speyer 1526 avslutades med en tvetydig förklaring, som av de evangeliska furstarna tolkades som en legitimering av de evangeliska reformerna. Luthers furste, Johann, var inte sen till att gripa möjligheten att ordna kyrkoförhållandena i sitt område och ställde sig i spetsen för en genomgripande evangelisk reformation "uppifrån". Resultatet blev en evangelisk territorialkyrka med tvingande medlemskap, världslig ledning, prästerligt monopol på kyrkliga funktioner och sockenkyrkan som den enda accepterade församlingsformen. Att Luther godtog detta är förstäeligt, med beaktande av situationen. Å ena sidan var det absolut nödvändigt att få ordning på kyrkoförhållandena och fursten var den ende som hade makt att genomföra det. Å andra sidan säkerställde reformen trots allt det viktigaste: att evangeliet förkunnades. Luther förstod att böja sig för och acceptera de politiska verkligheterna. Leif Grane drar slutsatsen:

Hans ändrade strategi efter 1525 avslöjar alltså ett slags resignerat accepterande av förloppet och är inte resultatet av en ny teologisk insikt (Grane 1992, 55).

Den efterreformatoriska tiden har bjudit på en lång rad olika former för *ecclesiolae in ecclesia* på protestantisk kyrkomark. De protestantiska väckelserörelserna har således så gott som alla blivit inomkyrkliga föreningsbildningar, vars andliga ideal och yttre form till stor del har inspirerats av urförsamlingen. Det gäller den engelska puritanismen, den holländska praecisismen, den tysk-skandinaviska pietismen, herrnhutismen, metodismen och till sist 1800-talets lutherska väckelserörelser, som i Skandinavien resulterade i bildandet av en rad missionsföreningar med egna inomkyrkliga vängrupper (Vigilius 1994, 87–99).

Ecclesiola-bildningarna kan på sätt och vis betraktas som ett kompensationsfenomen. De andligt väckta erkänner att folkkyrkan är dålig på att ta tillvara och förverkliga en rad centrala aspekter av ett nytestamentligt församlingssliv. Därför bildar de egna föreningar för att här kunna förverkliga just dessa aspekter som kan samlas under tre överskrifter:

Communio: församlingens karaktär av en nära, andlig gemenskap av trossyskon, som ber och lovprisar tillsammans, inbördes uppbygger, förmanar och tröstar varandra, och tar del i församlingens arbete, var och en med sin nådegåva.

Confessio: församlingens karaktär av en gemenskap, som bekänner en och samma tro med både mun och hand och härigenom framstår som en avskild och synlig församling som kan vara ett tecken och vittnesbörd för den omgivande otrogna världen.

Missio: församlingens karaktär av missionerande gudsfolk som ständigt strävar efter att överskrida sina egna organisatoriska gränser för att nå ut med evangeliet till de otrogna, var de än finns – lokalt och globalt.

För ett principiellt teologiskt betraktande är etableringen av *ecclesiolae in ecclesia* ingalunda oproblematiskt. På vilka grunder och utifrån vilken kyrkotanke anser man sig berättigad att etablera självständiga föreningar/församlingar i kyrkan och där utöva centrala kyrkliga funktioner?

Frågan har följt ecclesiola-bildningarna genom hela deras historia. Hur man har besvarat den har i hög grad varit beroende av hur man har betraktat folkkyrkan. I den skandinaviska ecclesiola-historien sedan 1800-talet kan man urskilja två linjer.

Den radikala linjen avvisar att folkkyrkan kan betraktas som en sann kristen kyrka. Den är endast en yttre, borgerlig ordning. Den

har sin styrka i att den kan nå hela folket med kristlig undervisning och bör därför bevaras. Men de troende kan inte låta sig nöja med den yttre kyrkan. Inom kyrkan bör de bilda sina egna vängrupper och här ha ett sant församlingsliv. Det har de gudomlig rätt att göra som bärare av det allmänna prästadömet.

N.F.S. Grundtvig och Ludvig Hope står som framträdande representeranter för denna uppfattning. De önskade båda att de troendes vängrupper skulle bilda ram omkring ett församlingsliv med full nådemedelsförvaltning. Hope beskriver det som att "stanna upp på halva vägen" om man nöjer sig med något mindre (Hope 1932, 237). I den historiska utvecklingen har det emellertid visat sig att största delen av den radikala ecclesiola-kulturen i Skandinavien just har "stannat på halva vägen". Man har låtit sig nöja med att förvalta Ordet allena, eller Ordet och nattvarden.

Svagheten i denna radikala linje kommer i första hand till synes i förhållandet till sakramenten. Å ena sidan måste man fråga hur man kan försvara att en borgerlig ordning förvaltar de heliga sakramenten. Dop och nattvard är inte några kristna undervisningsmedel. De är nådemedel och ett tecken på upptagandet i församlingen respektive gemenskapen i församlingen. Å andra sidan måste man fråga de radikala ecclesiola-grupper som nöjer sig med en begränsad nådemedelsförvaltning, hur de kan försvara detta när de betraktar sina föreningar som församlingar. Ordet, dopet och nattvarden hör samman och bör rätteligen förvaltas tillsammans i församlingen.

Den konservativa linjen betraktar folkkyrkan som en sann kristen kyrka just på grund av att den förvaltar nådemedlen, och på grund av att den har en rätt bekännelse. De troende bör därför respektera kyrkans ordning, dess ämbete och dess ensamrätt till förvaltandet av sakramenten. Kyrkan är emellertid ur stånd att ta tillvara sin missionsuppgift. Därför skall de troende – om nödvändigt i strid med kyrkorätten – bilda egna föreningar och kalla människor som kan vara redskap för mission. Det har de rätt till som följd av missionskallelsen och det allmänna prästadömet. De självständiga föreningarna är inte konkurrenser eller alternativ till kyrkan, utan dess tjänare. I Skandinavien står C.O. Rosenius och Vilhelm Beck som framträdande representeranter för denna linje.

Svagheten hos den konservativa linjen blir särskilt tydlig i en tid när folkkyrkan är i påtaglig upplösning läromässigt och andligt. I en sådan situation blir uppfattningen av folkkyrkan som en sann kristen

kyrka allt mer ohållbar. Det kan vara klagande att här konsultera den Augsburgska bekännelsen artikel 7 och 8, som innehåller ett klart och bibliskt grundat kyrkobegrepp. Vad och vem är kyrkan? Det förklarar artikel 8: "... kyrkan, i egentlig mening, är de heligas och sant troendes samfund". Den egentliga kyrkan är den universella församlingen av alla troende. Vem som hör till denna församling vet endast Gud. Men det betyder inte att kyrkan inte har en yttre och synlig uppenbarelseform – att man inte kan tala om kyrka i yttre hänseende. Det gör Nya Testamentet och det gör också Augsburgska bekännelsen i artikel 7: "Men kyrkan är de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas".

De lokala församlingarna, där det ljuder en ren evangelieförkunnelse och utövas en rätt sakramentsförvaltning, kan med rätta betecknas som kristna kyrkor. Det kan finnas dolda hycklare och otrogna i dem men Guds ord predikas, och det vänder inte fäfangt tillbaka. Därför kommer det att finnas sanna troende här och därför kan dessa församlingar betecknas och erkännas som kristna kyrkor.

Hur skall man mot denna bakgrund värdera en kyrka som den danska folkkyrkan? Ljuder här en ren evangelieförkunnelse, och utövas här en rätt sakramentsförvaltning? Frågan kan omöjligt besvaras med endast ja eller nej. Folkkyrkan är inte entydig. Den är en sammanslutning av lokalförsamlingar med mycket varierande förkunnelse. Det som predikas som den frälsande sanningen i den ena församlingen, förnekas öppet i den andra. Det som en präst varnar för som allvarlig synd, välsignas av hans kollega i grannsocknen. Mot den bakgrunden är det omöjligt att fälla en generell dom över Folkkyrkan. Den kan inte som helhet betraktas och betecknas som en kristen kyrka. Men den kan inte heller som helhet betraktas som avfallen. Man måste här se på och ta ställning till de enskilda församlingarna var för sig. De lokalförsamlingar i kyrkan som har en bibeltrogen förkunnelse och en bibliskt försvarbar förvaltning av sakramenten bör betecknas och erkännas som kristna församlingar.

Så långt motsvarar den aktuella folkkyrkliga situationen i Danmark i hög grad den som rådde under reformationens första tid. De evangeliska församlingarna var en minoritet inom en kyrkoorganisation i läromässig och andlig upplösning. Majoriteten av kyrkans ledare och präster lärde falskt. Den yttre kyrkoorganisationen kunde därför inte i sin helhet betraktas som en kristen kyrka. Var blev då kyrkan synlig? Det blev den enligt Luther och de övriga reformatörerna i de lokalförsamlingar där evangeliet förkunnades rent och sakramenten förvaltades rätt. Dessa församlingar representerade

tillsammans en yttre kyrka. De var utspridda och hade endast svaga eller obefintliga formella och institutionella band. Men de var likväl ett. Ty kyrkans sanna enhet är en enhet omkring evangeliet. Som Augsburgska bekännelsen i artikel 7 formulerar det: "Och för kyrkans sanna enhet är det nog att vara ense i fråga om evangelii lära och förvaltningen av sakramenten." Leif Grane sammanfattar Luthers kyrkosyn i perioden 1521–1525 så här:

Kort sagt, Luther tänkte sig kyrkan som så och så många lokala församlingar utan behov av starka institutionella band (Grane 1992,53).

Den konservativa linjen representerar således en för ögonblicket ohållbar syn på folkkyrkan. Man kan ytterligare överväga om dess syn på de självständiga församlingarna håller i verkligheten. Principiellt betraktas de som en missionsverksamhet, en ram omkring och en plattform för lekmännens väckande vittnesbörd. Bland de tidigare nämnda tre aspekterna är alltså *missio*-aspekten framskjuten, medan *communio*- och *confessio*-aspekterna är nedtonade. Genom denna principiella inställning önskar man tydliggöra att föreningarna inte är uttryck för en ny kyrkobilddning eller en konkurrent till gudstjänstförsamlingen. Genom historien har det emellertid visat sig svårt, för att inte säga omöjligt, att hålla fast vid denna inställning i den praktiska kyrkoverkligheten. De självständiga föreningarna har huvudsakligen blivit de väcktas primära tros- och bekännelsegemenskap. Denna tendens finns i hög grad hos både C.O. Rosenius och Vilhelm Beck.

Rosenius hade inga förväntningar om att finna en andligt levande och sant bekännande gemenskap vid kyrkans gudstjänster. Den egentliga gemenskapen var för honom "brödernas gemenskap" som kom till synes i de väcktas egna vängrupper (Hansen 1987, 144, 248 ff.).

Beck uppfattade på liknande sätt kyrkan som delad i två grupper som enligt hans tolkning hade fått var sin beteckning i trosbekännelsen. På den ena sidan var det "den heliga, allmänliga kyrkan" med alla döpta. På den andra var det "de heligas samfund" med de väckta, troende. Den sista formuleringen i trosbekännelsen hade enligt Beck fogats till under det fjärde århundradet, då kyrkan blev en statskyrka och härigenom fick många icke troende döpta. Då fick man bruk för en specifik beteckning för de troende – "de heliga". De heliga kännetecknas av att de inte endast kommer till den stora kyrkans gudstjänster utan också vid sidan om dessa träffas och utgör en synlig och

avskild gemenskap, som kännetecknas av inbördes kärlek. I ”de heligas samfund” blir kyrkan åter synlig som på fornkyrkans tid, och här realiseras på nytt Nya Testamentets församlingsliv (Annexet 1891 f.; 1894 134 f.; 1896 3 ff.; 1900, 115 ff.; 1901, 177–187; Lindhardt 1958, 152; Lundblad 1960, 265–268).

De två linjerna – den radikala och den konservativa – är sålunda båda präglade av en viss inre spänning och oklarhet i sin kyrkouppfattning. Frågan uppstår då om detta är ett grundkrav för alla ecclesiola-bildningar. De önskar förverkliga ett fornkyrkligt församlingsliv inom folkkyrklig ram. Är det överhuvudtaget möjligt utan en viss grad av ecklesiologisk inkonsekvens och pragmatik? Luthers eget ecclesiola-förslag i den Tyska mässan kan inte undantas från denna kritik. Han opererar med två kyrkoformer – folkkyrkan och bekännelsekyrkan – med var sin nådemedelsförvaltning och olika yttre helighetsgrad. Hänger det ihop? Principiellt teologiskt gör det inte det. Det kan endast försvaras som en nöd- och övergångslösning på grund av omständigheterna som skall tjäna missionens sak i ett bestämt och i förväg givet kyrkligt sammanhang. Just det har ecclesiola-bildningarna emellertid också gjort! De har i hög grad tjänat missionens sak – både allmänt kyrkohistoriskt och i Danmark.

I Danmark har väckelserörelserna från det att de växte fram varit den främsta driv- och arbetskraften i kyrkans missionsarbete, både hemma och i utlandet. Men under de senaste årtiondena har de mist mycket av sin kyrkliga och folkliga genomslagskraft. De har blivit marginaliserade – både i kyrkan och bland folket. Missionsarbetets frukter är få. De gamla organisations- och arbetsformerna verkar vara i otakt med tiden. Och folkkyrkan har utvecklats på ett sätt så att man kan fråga om gränsen för den försvarbara ecklesiologiska pragmatiken har nåtts.

Utvecklingen sedan andra världskriget

De danska väckelserörelserna kulminerade i yttre utsträckning under årtiondena före 2:a världskriget. Sedan dess har de gått tillbaka och har blivit ständigt mera trängda. Siffrorna talar sitt eget tydliga språk. Från 1945 fram till idag har det skett en minskning i antalet missionshus från ca 920 till ca 570, i prenumeranter på organisationstidningarna från ca 26 000 till ca 14 500 och i antalet barn i barnarbetet från ca 100 000 till ca 10 000 (Østergaard 1998, 128–156).

Delvis får denna utveckling ses som en spegling av den allmänna andliga utvecklingen i Danmark. Sedan andra världskriget har sekulariseringen och den religiösa pluraliseringen på allvar slagit igenom. Kyrkogången har symptomatiskt fallit från ca. 10 % i decennierna före kriget till nu inte över 2 % (Harbsmeier och Iversen, 1995, 77). Den andliga utvecklingen har inte mött något myndigt svar från universitetsteologerna eller prästerna, som tvärtom generellt har representerat ett svagt, försenat eko av tidsandan.

Andra förhållanden än de andliga och teologiska bör emellertid tas i betraktande. Sedan andra världskriget har det skett en omfattande inflyttning från land till stad. Väckelserörelserna uppstod i lands- och bondekulturen. Den så kallade "ellipsmodellen" med två brännpunkter för församlingslivet – missionshuset respektive sockenkyrkan – kunde fungera bra i den intima bymiljön. I de stora städerna har den aldrig fungerat. Inflyttningen till staden har varit en huvudorsak till att många missionshus på landsbygden har stängts, och i städerna har man i ökande grad blivit tvungen att överväga, om man här skall ge väckelsearbetet en helt ny yttre form. I alla de största städerna i Danmark finns det nu väl fungerande sockenförsamlingar med präster från MF och DBI. När unga från väckelserörelserna flyttar till staden, väljer de till stor del att lägga hela sitt kristliga engagemang i sådana församlingar. Missionshuset väljer man därigenom bort. Sociologiskt är det förståeligt att man samlar sig omkring en enda kristen gemenskap i staden, och missionsstrategiskt kan det ha många fördelar, men frågan uppstår, om väckelserörelsernas framtida roll och arbetsform.

Folketingsmedlemmen och tidigare generalsekreterare för Kristeligt Forbund for Studerende (KFS), Flemming Kofod-Svendsen, behandlade nyligen denna fråga i ett föredrag. Han drog slutsatsen att tiden har sprungit ifrån ellipsstrukturen. Framtiden är "helförsamlingarnas". Några bland väckelsefolket kommer att bilda fri-församlingar. Andra – de flesta – kommer att söka sig till goda folkkyrkoförsamlingar. Han rekommenderar själv det sistnämnda. Missionsföreningarna kan så få karaktär av en sorts inhemska missionssällskap som stöder församlingarnas arbete. Men missionshusens tid är förbi. De har skapats under ett annat socialt och samhällsmässigt sammanhang och gagnar inte längre missionens sak (Kofod-Svendsen, 1999).

Enligt Kofod-Svendsen bör väckelsefolket alltså fortsättningsvis bli kvar i och verka i folkkyrkan. Denna uppfattning är han inte

den enda som har. Just nu delas hans uppfattning av de flesta bland väckelsefolket och de flesta bibeltrogna prästerna och dessutom av många ledande kyrkliga personer utanför väckelserörelserna. Trots deras tillbakagång står väckelserörelsernas folk fortfarande för en mycket stor del av det kyrkliga arbetet, liksom de utgör en betydlig del av den gudstjänstsökande församlingen. Det finns ingen officiell redovisning för, hur många personer de tre missionsföreningarna omfattar, men uppskattningsvis beräknas antalet att vara ca 50 000 (Østergaard 1998, 128–156). Detta tal skall jämföras med att det genomsnittliga antalet nattvardsgäster i folkkyrkan en vanlig söndag är ca 50 000. När det tas med i betraktandet, att väckelsefolket är bland de mest trofasta nattvardsgästerna, förstår man varför biskop Karsten Nissen 1998 uttalade, att det skulle vara en "katastrof" för folkkyrkan, om väckelsefolket lämnar den (KD 24.4.98).

Men frågan uppstår så, om det även i fortsättningen är möjligt att arbeta i trohet mot Bibel och bekännelse som församling och präst i folkkyrkan. Utvecklingen sedan andra världskriget har endast gått i en enda riktning: kyrkans ordning har utvecklats allt längre bort från dess läromässiga grundval och har därigenom skapat ständigt större problem för ett bibeltroget arbete. De viktigaste delarna i denna process kan sammanfattas kort.

1947 beslöt riksdagen att kvinnor kunde få prästvigas i folkkyrkan. Dessförinnan hade 514 präster tillkännagett att en sådan lagstiftning skulle skapa en "schism-situation" och därigenom hota folkkyrkans enhet. Idag är en tredjedel av prästerna kvinnor (Bisgaard, 1998, 139f).

1976 avgjordes det sista av fyra fall om prästers plikt att döpa barn till kyrkans medlemmar. Resultatet av de fyra fallen blev fastställelse av att plikten är obetingad. Även om dop och undervisning enligt Jesu ord (Matt. 28:19f) hör olösligt ihop, och även om prästen enligt sitt prästlöfte skall motverka missbruk av nådens medel, kan han inte neka dop i något som helst fall. Inte heller där föräldrarna uppenbart förkastar kristendomen och avvisar att låta barnet undervisas i tron.

Det sistnämnda upplevde prästen Frank Villy Nør i samband med ett dopsamtal, där barnets far som enda representant för familjen betecknade kristendomen som "rena bedrägeriet" (KD 30.4.74). Mot den bakgrunden ansåg Nør att han inte kunde döpa. I fyra fall fick han dra denna slutsats. Då Nørs praxis blev offentligt känd, blev han ställd inför en "provsteret" (en slags kyrklig domstol, övers. anm.).

Han fick starkt stöd från en lång rad väckelsepräster och konservativa teologer. 27 teologistuderande från MF skrev under på, att de ville följa Nørs praxis, om de blev präster. Men målet gick emot Nør och hans doppraxis (Vigilius, 2000, 156). Dopplikten är obetingad.

1990 sände de tre väckelserörelserna tillsammans med fem andra teologiskt konservativa organisationer en uppmaning till biskoparna att försäkra att ordinander med kyrkans gamla uppfattning av prästtjänsten kunde bli prästvigda utan medverkan av kvinnliga präster eller präster "som uppenbart säger sig vilja lära eller leva i strid med Bibeln". Uppmaningen blev blankt avvisad av biskoparna. En del människor med sympati för saken ansåg det olämpligt att man hade nämnt präster med falsk lära och felaktigt leverne, eftersom biskoparna förnekade deras existens. Generalsekreteraren i KFS, Leif Andersen, svarade då: "Kanske var det taktiskt oklokt, men det skulle då vara andligt otrovärdigt, om vi går förbi en kvinnlig kollega som aldrig kunde tänka sig att distansera sig från dopbekännelsen, för att i stället "ge handslag på gemenskapen" till en nyreligiös, manlig kollega" (Kamstrup Olesen, 1992).

1997 slog samtliga biskopar fast som svar på en fråga, att homosexuellt samliv inte är under Guds dom, och att kyrklig välsignelse av homosexuella par kan äga rum i folkkyrkan. Dessförinnan hade de åtta teologiskt konservativa organisationerna i en gemensam rapport slagit fast, att kyrkan genom en legitimering av homosexuellt samliv skulle lämna sin grundval och föra sig själva in under samma dom som de falska profeterna i Gamla Testamentet (KGSIOU 1997). Biskoparna måste efter sitt kollektiva försvar för homosexuellt samliv utifrån en biblisk värdering betecknas och betraktas som falska lärare. De försvarar en praxis som är oförenlig med att ärva evigt liv (1 Kor. 6:9), och för genom detta människor vilse till förtappelse. De kyrkliga konsekvenserna av detta förhållande är oöverskådliga eftersom biskoparna också fortsättningsvis leder prästvigningen av kyrkans präster vilka inte bara skall ge dem handslag, utan också fira nattvard tillsammans med dem och underställa sig deras andliga tillsyn.

I det ovannämnda har endast skisserats några få inslag i den kyrkliga utvecklingen. Jag har koncentrerat mig på de förhållanden som i särskild grad gör det svårt att vara och verka som bibeltrogen församling och präst i den danska folkkyrkan. Att situationen är allvarlig är uppenbart. Kallelsen till väckelserörelserna är klar. De bör ge uttryck för Guds klara ord i uppgörelse med de obibliska ordning-

arna, och så bör de överväga, om ordningarna tvingar medlemmar eller präster i kyrkan att handla i strid med Guds ord. Om detta är fallet har tiden kommit för en ny strategi för missionsarbetet. Av ovannämnda förhållanden framträder biskoparnas uttalande i frågan om homosexuella parförhållanden som det allvarligaste, och det är därför lämpligt att ge utrymme för en värdering av hur väckelserörelserna har förhållit sig till detta uttalande.

I första hand måste man fråga, om väckelserörelsernas ledande representanter har fört fram Guds ords klara tal och dom över biskoparna och gjort det tydligt, att den troende församlingen nu måste betrakta och behandla dem som falska lärare? Ännu tycks detta endast ha skett i bedrövligt ringa grad. De tre missionsföreningarna har tillsammans med de fem andra konservativa organisationerna sagt, att de biskopar, som utan att lyckas försökte införa en officiell ritual för välsignelse av homosexuella, inte bör användas som förkunnare (MV 5/98). Men centrala ledare har slagit fast, att denna praxis inte bör gälla alla biskopar. Några ledare sätter frågetecknen vid, om biskoparnas lärostandpunkt gör dem till falska lärare i biblisk mening. Andra bagatelliserar saken som en oenighet som inte bör hindra en kyrklig tjänstgemenskap med biskoparna.

Av flera skäl låter jag bli att anföra referenser för dessa synpunkter. Primärt därför att jag hoppas att de är uttryck för en tillfällig och oavgjord hållning. Om de nämnda synpunkterna och förhållningssätten blir de slutgiltiga, finns det anledning att frukta, att väckelserörelserna håller på att mista sin karaktär av biblisk väckararöst och ett andligt salt i folkkyrkan – och alltså sitt existensberättigande. Det är möjligt att ett klart bibliskt tal i denna fråga skulle åstadkomma oöverskådliga samarbetsproblem i folkkyrkan. Men om vi som väckelsefolk endast kan förbli i folkkyrkan genom oklart tal och en halv uppgörelse med de falska lärarna, är priset för dyrt. Så har även vi kommit på glid och blivit en del av det läromässiga avfallet. Så blir vi medansvariga till att förförelsen vinner framgång både hos andra och hos oss själva. Oavsett vårt namn av bibeltrogna är vi på inget sätt själva immuna för den falska läran. Efter hand vänjer vi oss till den och mister förståelsen för dess radikala allvar och eviga konsekvenser. Ett klart bibliskt tal om biskoparnas falska lära är nödvändigt både för de troendes skull och för den övriga kyrkans skull.

Dessutom måste man fråga vilken inställning väckelserörelserna har valt att inta till de falsklärande biskoparna i den kyrkliga praxisen. Nya Testamentets vägledning om dem, som i lära och leverne framhärdar i uppenbar synd, är entydig. Den troende

församlingen måste hålla sig borta från dem, visa dem bort, räkna dem för otrogna, inte ta emot dem och inte ens äta tillsammans med dem (Matt.18:15–18; Rom.16:17; 1 Kor. 5:11; 2 Tess. 3:6; Tit. 3:10; 2 Joh. 10f).

De troende bör sålunda bryta varje form av yttre kristlig och kyrklig gemenskap med dem, för att allvaret av deras synd skall kunna tydliggöras för dem själva och för alla andra. Är det möjligt att vara trogen mot dessa förmaningar och samtidigt använda biskoparna som förkunnare? Är det möjligt att låta sig prästviga av dem – dvs. ha gudstjänstgemenskap med dem, nattvardsgemenskap och underställa sig deras andliga tillsyn? Det sistnämnda är en fråga som inte bara bör övervägas av de bibeltrogna prästkandidaterna, utan i lika hög grad av det väckelsefolk som bygger sin framtid i folkkyrkan på, att det fortsättningsvis finns goda teologer som låter prästviga sig. Går det an?

Frågan är föremål för omfattande diskussioner inom danska väckelsekretsar. Tyvärr finns det knappast anledning att tro, att man kommer att hitta ett gemensamt svar. Några hävdar, att det är försvarbart som bibeltrogen teolog att låta prästviga sig av biskoparna, om man bara på annat sätt visar ett klart avståndstagande från deras lära. Andra menar, att prästvigningen så otvetydigt är en markering av kyrklig och kristlig gemenskap mellan ordinanden och biskopen, att det är omöjligt för en bibeltrogen teolog att låta prästviga sig av en av de nuvarande biskoparna. Enligt sistnämnda uppfattning bör väckelserörelserna överväga en ny kyrklig strategi.

Jag ansluter mig själv till sistnämnda uppfattning. Prästvigningen är något annat och mera än en formell markering av prästkandidaternas upptagande i folkkyrkans prästerskap. Den är enligt sin natur en församlingshandling – den kristna församlingens invigning av en ny herde och lärare. När biskopen leder prästvigningen, gör han det som församlingens andliga ledare och representant. Detta motsvarar den nytestamentliga praxis som det direkt hänvisas till i det danska prästvigningsritualet. Det sägs sålunda omedelbart före själva prästvigningen, att prästkandidaterna nu skall invigas ”enligt apostlarnas sed under bön och handpåläggning”. När Nya Testamentet talar om invigning av församlingstjänare under bön och handpåläggning, är det antingen apostlarna eller församlingsäldste som leder invigningen (Apg. 6:6; 1 Tim. 4:14 och 5:22; 2 Tim. 1:6). Med andra ord är det fråga om andligt värdiga ledare som handlar på församlingens vägnar och inviger dess nya tjänare.

När just biskopen leder prästvigningen hänger det ihop med att han är prästernas andliga tillsynsman. Han har som sin uppgift att pröva prästkandidaterna innan prästvigningen, och efter prästvigningen är det hans ansvar att ha andlig tillsyn över dem. Uppgiften som andlig tillsynsman är enligt Nya Testamentet förbehållen män som har en sann lära och lever ett rätt kristenliv – jfr de nytestamentliga förmaningarna angående andliga ledare och tillsynsmän i församlingen (1 Tim. 2:11–3:13; 2 Tim. 2:24–26; Tit. 1:6–9).

I slutet av prästvigningen leder biskopen ett nattvardsfirande som alla de nya prästerna skall deltaga i. Denna gemenskapsmarkering är naturlig och god, men bör naturligtvis endast äga rum, om biskopen själv framträder som en botfärdig kristen.

Villkoret för att biskopen kan leda prästvigningen, vara tillsynsman för prästerna och leda nattvardsfirandet måste alltså vara, att han är en rättlärig och rättlevande kristen ledare. Är han inte det, kan varken församlingen eller de blivande prästerna acceptera, att han har detta uppdrag.

Prästernas viktigaste kallelse är att vägleda församlingen till en sann och frälsande tro och skydda den mot falsk lära och förförelse. Som en del av denna kallelse måste prästen både genom sina ord och sina handlingar visa ett klart avståndstagande till den falska lärans representanter. Om bibeltrogna prästkandidater låter prästviga sig av en av de nuvarande biskoparna kommer de enligt min uppfattning att inleda sin prästtjänst med att svika sin kallelse. Att ta emot biskopens prästvigning måste nödvändigtvis uppfattas som ett erkännande och ett accepterande av biskopen som en värdig andlig tillsynsman. Annars är prästvigningen oförsvarlig och meningslös. Och det avslutande nattvardsfirandet måste nödvändigtvis förstås som en markering av, att det inte finns något som uppenbart hindrar kristlig och kyrklig gemenskap mellan ordinanden och biskopen.

Nattvardens gemenskapsmarkerande aspekt är en olöslig del av dess innehåll och mening enligt Nya Testamentet. Ingen kan tolka bort eller omtolka detta betraktelsesätt (1 Kor. 10:16f; 11:17–26). Just denna aspekt är bakgrunden till att de troende förmanas att inte äta tillsammans med uppenbart obotfärdiga (1 Kor. 5:11). Det kan vara svårt att säga, om denna förmaning omfattar både nattvarden och vanliga måltider. Men det kan inte råda någon tvekan om, att den omfattar nattvarden. Mot denna bakgrund utgör kravet om nattvardsfirande med biskopen i samband med prästvigningen enligt min uppfattning ett oöverstigligt problem för de bibeltrogna prästkandidaterna. Jag kan inte se det annorlunda, än att de bör avstå från att

låta prästviga sig av de nuvarande biskoparna för att inte handla i strid med Guds ord.

Situationen i Danmark på detta område är inte unik. 1995 försvarade samtliga svenska biskopar kyrklig förbön för homosexuella par, och i april 2000 uttalade de norska biskoparna, med undantag av en biskop, att godkännande av homosexuellt samliv inte är i strid med apostolisk kristendom. Förrre ordföranden för den bibeltrogna prästföreningen i Norge, Jan Bygstad, avsåg sig som en konsekvens av detta sin prästtjänst. Han menar att de troende nu är förpliktade att bryta all kristlig och kyrklig gemenskap med majoritetsbiskoparna, och han rekommenderar att de troende bildar självständiga församlingar med full nådemedelsförvaltning (Dagen 4.4.00). Bygstads rekommendation är på linje med Luthers strategi under reformationens första år: de troende måste bryta med de falsklärande biskoparna och själva skaffa sig präster. För närvarande har alla de tre stora missionsföreningarna i Norge gett tillkänna en öppenhet för, att deras vängrupper kan ombildas till egentliga församlingar.

I Danmark öppnade LM 1997 möjlighet för det samma. Ledningen gav som argument för detta utvecklingen inom folkkyrkan och tillfogade en uppmuntran till LM:arna om att bevara den inbördes gemenskapen oavsett skillnader i den yttre kyrkotillhörigheten. Tankegången ligger i förlängning av den reformatoriska uppfattningen av kyrklig enhet som det uttrycks i Augsburgska bekännelsen artikel 7: "Och det är icke nödvändigt, att nedärvda människobud eller religiösa bruk eller yttre, av människor föreskrivna former för gudsdyrkan överallt äro lika". Den sanna kyrkliga enheten består inte i en gemensam kyrkoform, utan i enighet om evangeliets lära och sakramentens förvaltning.

1997 tillkännagav även ELM en öppenhet för att friförsamlingar kan bli knutna till föreningen, och förmanade till att kyrkofrågan inte skulle splittra och dela medlemmarna (Brixen, 1997).

IM har valt en annan linje som senast kom till uttryck i ordförandens, Christian Poulsens, verksamhetsberättelse. Friförsamlingsmedlemmar kan – efter samtal med ledningen – arbeta med i föreningen sida vid sida med folkkyrkomedlemmarna. Argumentet ligger även här i linje med den reformatoriska tankesättet: även andra kyrkoordningar än den folkkyrkliga kan vara legitima. Men IM kommer enligt Christian Poulsen aldrig att kunna rymma friförsamlingar. Den är en "kyrklig" förening och som sådan olösligt bunden till den

folkkyrkliga ordningen. Om den dagen skulle komma, när den folkkyrkliga ordningen inte längre kan försvaras, kan IM inte bilda något alternativ. Den dagen existerar IM inte längre som den rörelse vi känner i dag (IMT 26/00). Tankegången är enkel och klar. Men den har en problematisk utgångspunkt. IM:s kyrklighet tolkas i detta sammanhang som en trohet mot kyrkans ordning, snarare än mot dess grundval. Det sistnämnda är kännetecknande för sann kyrklighet – vilket ju också ofta och starkt har understrukits av IM. Frågan är, om det inte borde understrykas även i detta sammanhang. Luther ansåg sig vara kyrkans trogne tjänare just genom att han i ord och handlande var trogen mot dess grundval – också när detta medförde en brytning med kyrkans ordning. IM gjorde detsamma under 1800-talet. Måste detta inte också vara den rätta uppfattningen idag?

Om väckelserörelserna ändrar sig mot att i allt högre grad kunna rymma egentliga församlingar, uppstår det en lång rad frågor angående deras kyrkliga identitet och roll. I det följande vill jag belysa detta förhållande genom att gå in på en närmare analys av den av de tre danska missionsföreningarna som har kommit längst i denna process. Det är Luthersk Missionsforening, där jag själv är medlem.

Luthersk Missionsforening – från missionsförening till församlingsrörelse?

Under senare år har man i LM kunnat se ett växande församlingsmedvetande bland medlemmarna. Allt fler tänker högt om sin missionshusvänggrupp som en församling. Man förväntar att församlingen här skall ha ständigt fler av de funktioner som är en del av en församlings liv. På en rad platser har man valt att bilda reguljära friförsamlingar.

Utvecklingen har gått snabbt. 1993 utgavs 125-års minnesboken "Arvesølv eller slagger". I boken nämns flera gånger frågan om LM kan bevara sin identitet som missionsförening, eller om utvecklingen går i riktning mot en högre grad av församlingsmedvetande. LM:s dåvarande ordförande, Svend Bentsen, gav i en ledande artikel uttryck för, att LM är och bör vara en missionsförening med vänggrupper, inte församlingar (Bentsen 1993, 11f).

Endast fyra år efteråt öppnade LM för fria församlingar, och Svend Bentsen är i dag friförsamlingsmedlem! En sådan hållningsändring

bör inte uppfattas som ett uttryck för vankelmod eller svagt ledarskap, snarare tvärtom! Som det nämndes i början är det kännetecknande för myndiga andliga ledare, att de förmår att bearbeta missionsarbetets former efter ändrade betingelser. Att de kan skilja mellan det oföränderliga budskapet och de föränderliga formerna.

En av väckelserörelsernas uppenbara faror är att de ursprungliga arbetsformerna idealiseras. Det var ju de som blev redskap till väckelsen! De gamla formerna kan bli "helgade". Att ändra formerna eller att ge upp några av de gamla formerna kan i sig upplevas som ett andligt förfall.

Det är en frågeställning som gör sig gällande på många områden. Men den är mycket iögonenfallande i förhållande till det som är ämnet här. Om en missionsförenings vängupper ombildas till egentliga församlingar, så har den svikit sitt andliga arv! Är det sant? Svaret måste bero på, vad man uppfattar som det andliga arvet. När det gäller LM formulerade landsstyrelsen vid ett sammanträde i februari 2000 i fyra punkter, vad man ansåg vara de bärande andliga idealen för missionsföreningens arbete:

Önskan om bibeltrohet: Man vill vara trogen Bibeln som Guds ord både i förkunnelse och praxis.

Det fria evangeliet: Man vill förkunna lag och evangelium till sin fulla udd, så att synden erkänns i sin helhet och människor leds till en evangelisk tro och ett frigjort kristenliv.

Mission: Man vill att allt i vårt arbete skall samverka till evangeliets utbredande hemma och utan för landets gränser.

Det allmänna prästadömet: Man vill kalla alla troende till tjänst för evangeliet, var och en med sin nådegåva.

Om detta är LM:s centrala andliga ideal, bör man överväga, om de inte i minst lika hög grad kan komma till uttryck genom lokala församlingar som genom traditionella missionshusvänggrupper. Detta är min egen uppfattning, och det var samma värdering LM-ledningen nådde fram till vid sitt möte i februari 2000. I en ledare i föreningsens tidning "Missionsvennen" blev det efter mötet fastslaget att man står i en kyrklig uppbrottssituation där LM:arna väljer olika förenings/församlingsformer. Detta bör inte hindras, så länge man står samman om de bärande andliga idealen. Jag väljer att citera ett längre utdrag ur ledaren, som på ett tydligt sätt visar hur LM-ledningen tänker:

Det uppstår förskjutningar – och en spridning – i vårt sätt att förhålla oss till folkkyrkan och i vår organisations struktur. Det

visar sig i både en starkare anknytning till folkkyrkan på några ställen, där det finns bibeltrogna präster, och i utträde ur folkkyrkan och friförsamlingsbildning på andra orter.

Denna utveckling kan vi värdera olika. Men det finns knappast tvekan om, att vi måste inse, att framtidens LM kommer att bli ett LM i flera spår. För sakens skull. Av hänsyn till det gemensamma målet.

Vi kan inte skruva tiden tillbaka eller få klockan att stanna. Under alla omständigheter kommer några att välja ett spår, medan andra väljer ett annat spår. Men utmaningen i denna situation är, att vi tillsammans går framåt i en strukturell "mångsträngighet". Med andra ord, att vi utifrån den gemensamma andliga grundvalen tillsammans i LM-organisationen rör oss framåt på parallella spår. Parallella spår är just karakteriserade av, att de har samma utgångspunkt och leder mot samma mål. Om vi inte är öppna för ett i denna mening flerspårigt LM kommer det kanske i stället att medföra ett urspårat LM – därför att sakerna likväl kommer att pressa på och bana sig väg ...

Men här gäller det att skilja mellan viktigt och mindre viktigt. Det finns två sidor av LM-identiteten. Den andliga identiteten och den organisatoriska identiteten. Den andliga identiteten är det viktigaste och mest avgörande, och struktur och organisation får rätta sig efter den ...

De organisatoriska och strukturella frågorna är inte utan betydelse. En hel del står på spel i dessa förhållanden. Men det är i frågan om de andliga idealen, det väsentligaste och den mest avgörande LM-identiteten står på spel. Och i den aktuella kyrkliga situationen tycks det bästa sättet att skydda dessa andliga ideal vara att visa en organisatorisk tolerans.

Det som först och främst förenar LM är den andliga grundvalen. Därför skall vi i respekt för varandra dryfta de olika strukturella synpunkterna – och ge plats till olika val – under det att vi i ödmjukhet håller fast vid de andliga idealen. Med andra ord: Med hänsyn till den andliga identiteten skall vi stå fasta, och i frågan om strukturen skall vi visa flexibilitet.

Framtidens nyckelord är därför: Fasthet och flexibilitet. (MV 4/00)

Men vad är så egentligen orsaken till att LM tycks ändra sig i riktning mot en förstärkt församlingsidentitet? Det är en utveckling som bör ses och förstås i sammanhang med det sätt LM bildades under den första tiden.

LM bildades 1868 då en evangelisk-luthersk frikyrka gick i upplösning på grund av spänningar mellan en lagbetonad och en ny-evangelisk, roseniansk väckelseförkunnelse. En av frikyrkans präster, Christian Møller, hade funnit evangelisk insikt genom att läsa Rosenius skrifter och han bad Rosenius om råd om vägen fram i kyrkofrågan. Rosenius rådde honom att gå tillbaka till folkkyrkan. Møller följde detta råd och bildade tillsammans med majoriteten av frikyrkans medlemmar Luthersk Missionsforening, i vilken han själv blev ordförande. I föreningens första stadgar underströks det, att föreningen inte var någon församlingssgemenskap, och att man inte heller tänkte sig att arbeta mot bildande av en församling. LM var en missionsförening som ville arbeta för att väcka och stärka det kristliga livet (Roswall 1985, 73f). Med en sådan självuppfattning skulle man förvänta att LM skulle vilja knyta närmare kontakt till andra etablerade församlingar – närmare bestämt sockenförsamlingarna. Att LM:arna skulle ha sin fasta plats där och så engagera sig i LM-arbetet som en sidoaktivitet. På så sätt skulle LM fungera som ett nätverk för missionsverksamhet tvärs över sockengränserna.

Men det var inte detta mönster som trädde fram efter LM:s bildande. Föreningen hade fortfarande en rad olika kapell med tillhörande vängrupper. De LM:are som hörde hemma här sökte i mycket liten grad kontakt med annat församlingssliv. Och detta mönster blev kännetecknande för LM i den senare utvecklingen. Där LM:s predikanter blev redskap för väckelse, blev inte de omvända i nämnvärd grad slussade in i sockenförsamlingarna. I stället bildades särskilda LM-vänggrupper med svag eller ingen kontakt till annat församlingssliv.

Efter de första generationerna började inklussningen av människor utifrån att avta, och LM:s vängrupper gick över till att i första hand växa inifrån genom biologisk ökning. Detta präglade arbetsformerna. Man fick i högre grad tänka på undervisning och bevarande och utvecklade därför en rad arbetsgrenar som hade detta syfte. På detta sätt fick vängrupperna ännu starkare prägel av att vara församlingar. Men ingen kom på att tala om dem som församlingar. Och varför inte? Det kan nämnas flera orsaker till detta förhållande, men kyrkouppfattningen är utan tvivel en väsentlig anledning. Från början var LM:s kyrkouppfattning endimensionell. Kyrkan är den

universella gemenskapen av alla evangeliskt troende. Punkt! Ingen yttre församling kan kallas kyrka eller församling. Inte heller LM:s vängrupper.

Under större delen av 1900-talet rådde det huvudsakligen lugn omkring LM:s arbetssätt och identitet. Man var i folkkyrkan, men man skötte sig själv och önskade endast att kyrkan skulle göra det samma. Att LM blev använd av Gud under denna tid finns det ingen tvekan om. Det missionerades och människor vanns genom LM:s arbete både i Danmark och på missionsfältet. Och just avståndet i förhållandet till folkkyrkan var säkert en orsak till att LM bevarades i koncentration kring missionen och i troheten mot Guds ord. Lugnet varade fram till 100-års jubileet. Under åren efter detta skedde två saker, som började förändra bilden.

För det första började LM:arna att få större kontakt med andra delar av den kyrkliga högerflygeln och fick på detta sätt en större förståelse för sakramentens värde och betydelse.

För det andra började det komma fler bibeltrogna präster ut i folkkyrkan genom DBI och MF.

Dessa två förhållanden medförde tillsammans att LM:arna generellt började gå oftare till kyrkans gudstjänster. Under 1970-talet och 1980-talet visade ellipsstrukturen sig på allvar i LM:s arbete. Men under 1990-talet har man så kunnat se en ökande reaktion mot denna tvådelning av församlingslivet. Några har valt att prioritera bort missionshuset och endast engagera sig i sockenkyrkan, medan andra – och flera – har gett uttryck för att man vill ha ett helt församlingsliv i missionshuset. Argumenten för detta sistnämnda har varit många och självklart inbördes överlappande. Jag vill sammanfatta och återge de argument som oftast har framförts, under sju rubriker.

LM:s faktiska församlingskaraktär. Under hela LM:s historia har missionshusvängruppen varit LM:arnas primära kristna gemenskap. I realiteten har man här haft en lång rad församlingsfunktioner, och i hög grad har man uppfattat sig som förpliktad på de nytestamentliga förmaningarna om ett kristet församlingsliv. Allt fler anser att man bör erkänna denna realitet och ha ett helt församlingsliv i missionshuset.

Sammanförande av nådemedlen. LM har från sin början haft det viktigaste nådemedlet: Ordets förkunnelse. Detta nådemedel hör olösligt ihop med de två övriga: nattvarden och dopet. Många anser det vara onaturligt, att man skall ta emot ett nådemedel i missions-

huset och de två andra i kyrkan, och finner inget hållbart principiellt argument för detta. Det enda naturliga, anser man, är att ta emot alla nådemedlen i "de troendes församling" i missionshuset.

Det praktiskt möjliga. Särskilt i storstäderna och särskilt för barnfamiljerna kan det upplevas opraktiskt och närmast omöjligt att vara trogen i två församlingar. I storstäderna består dessa två församlingar typiskt av helt olika personer, vilket inte gör utmaningen mindre. Här är det likaså praxis att missionshusmötet oftast hålls på söndagen, så att familjen skall i väg två gånger samma dag. Många anser att *en* församling skulle gagna familjen bättre.

De bibeltrogna prästers församlingsarbete. Också detta problem märks särskilt i storstäderna, men finns numera också på andra ställen. Präster med bakgrund i DBI och MF önskar att bygga upp ett fullt församlingsliv i anknytning till sockenkyrkan. Prästen kommer kanske överhuvudtaget inte till missionshuset och önskar inte något verkligt samarbete. I en sådan situation undergrävs ellipsstrukturen och det blir naturligt att överväga ett fullt församlingsliv i missionshuset.

Det missionsstrategiskt lämpliga. I arbetet att nå icke-kristna och integrera dem i ett kristet församlingsliv anser många det vara olämpligt att splittra sig över två gudstjänstgemenskaper. Det är en onödigt stor utmaning för de nyomvända att behöva hitta nya bekantskaper i två olika gudstjänstgemenskaper. Många klarar det inte. Detta förhållande talar för sig självt, menar man, för att församlingslivet bör samlas under ett tak.

Principiell kyrko- och församlingsuppfattning. Under 1990-talet har flera LM:are arbetat principiellt och bibelteologiskt med kyrko- och församlingsuppfattningen. Som ett konkret uttryck för denna tankeprocess tog en LM:are, Leif E. Kristensen, 1990 initiativ till att återutge den gamle väckelseprästen Henry Ussings bok "Menighetsliv og kirkeliv" – 100 år efter bokens första upplaga! Huvudtanken i boken är att missionsföreningarna bör anses som historiska övergångsformer till ett egentligt församlingsliv. Som kristna har vi en biblisk kallelse att inte bli kvar vid en historisk nödlösning som föreningsformen, utan i stället genomföra det fulla idealet: ett församlingsliv med alla nådemedel, mission och diakoni, nådegåvorna i funktion, kyrko- och lärotukt och genom detta en klar gränsdragning mellan kyrkan och världen. Ussings bok har varit med till att forma tankegångarna hos flera LM:are, men ännu fler har säkert läst och

påverkats av Leif E. Kristensens egen bok från 1998 "og Gud blev ord". Tankegången är här i hög grad den samma som i Ussings bok. De bibliska församlingsidealen har i hög grad upplösts, men de måste återupplivas. Detta är en särskild kallelse för kyrkans bibeltrogna kristna.

Folkkyrkans läromässiga förfall. Ellipsstrukturen förutsätter att missionsfolket kan gå till sin lokala sockenkyrka. Denna förutsättning har emellertid förstörts av folkkyrkans läromässiga förfall. På vissa platser kan det lokalt vara svårt att hitta en präst med bibeltrogen förkunnelse. Och även där det är möjligt, anser några LM:are att det är ohållbart att bygga sitt församlingsliv på prästens tjänst. Han är ju förpliktad till att verka i enlighet med folkkyrkans riktlinjer. Det fordras till exempel, att han döper alla barn oavsett föräldrarnas inställning. På väg in i ämbetet måste han vid prästvigningen visa, att han erkänner sin biskop som en rätt herde och tillsynsman, så som Bibeln talar om det. Detta måste han markera både genom ett handslag till biskopen och genom nattvardsgemenskap med biskopen. Många anser det ohållbart att missionsfolket bygger sitt församlingsliv på, att det fortsättningsvis finns unga, bibeltrogna teologer som vill gå in till en prästtjänst på dessa villkor. Biskoparnas kollektiva försvar för homosexuellt samliv och deras öppnande för kyrklig välsignelse av homosexuella par har för många LM:are betytt, att en gräns har dragits. De önskar nu att börja ett självständigt församlingsliv.

Fria församlingar är nu en realitet inom LM. Idag finns det sex sådana församlingar i LM. Hur många som så småningom kommer att växa fram, är svårt att säga. Men mycket tyder på, att LM generellt kommer att utveckla sig mot en starkare församlingsprofil. Därför är det relevant att fråga: om LM ändrar sig i riktning mot att bli en församlingsrörelse, vilka områden av rörelsens identitet och verksamhet kommer då att bli utmanade och eventuellt förändrade under en sådan process? Jag skall nämna sex områden:

Vad man anser vara sin kallelse. Som missionsförening har man stor frihet att definiera sin egen kallelse. Några missionsföreningar definierar den mycket snävt. "Lærernes Missionsforening" önskar mycket specifikt att vara en missionsförening för en yrkesgrupp (lärarna). "Spedalskhedsmissionen" (spetälskemptionen) önskar att koncentrera sig om ett arbetsområde. Denna frihet har man som missionsförening. Och det är en frihet LM också har använt sig av. Man har från början ansett några särskilda uppdrag vara föreningens särskilda kallelse. Och så är det andra uppdrag man har

låtitt vara. Men denna frihet har man inte på samma sätt som församling. Som församling har man sin kallelse- och arbetsbeskrivning i Nya Testamentet. Och därför finns det ingenting man bara kan välja bort. Alla församlingar har principiellt kallelsen att ha ett helt församlingsliv. I samma grad man som missionsförening rör sig mot en församlingsprofil, finns det en utmaning som väntar i detta. Att fördjupa sig i vad en kristen församling enligt NT har kallats till. Och så ta ett steg i taget i förverkligandet av detta.

Frågan är emellertid, om LM inte redan har kommit långt i denna process. Man erkänner sig t.ex. ha ett ansvar för att alla nådegåvor kallas fram i funktion i LM:s vängrupper. Är det inte detsamma som att vilja genomföra ett helt församlingsliv? Man kan väl inte göra det ena utan att samtidigt göra det andra? Men hur blir det då med missionen, det som LM har definierat som sin särskilda kallelse? Kommer inte det målinriktade missionsarbetet att försvagas om man börjar förverkliga ett helt församlingsliv? Inte om vi frågar Nya Testamentet. Här beskrivs mission och församlingsliv som samma sak. Ett sant församlingsliv är sann mission. Diakonins praktiska mänskliga omsorg är t.ex. inte någonting vid sidan om missionen, ett valfritt tillägg. Den är en integrerad del av missionen och är med om att göra vår missionsverksamhet helgjuten och trovärdig. (se t.ex. Matt. 5:13–16) Motsvarande gäller församlingslivet. Församlingens inbördes gemenskap, tjänst, kärlek och omsorg, det är *en* del av dess missionerande vittnesbörd gentemot världen (se t.ex. Joh. 13:34–35).

Vem man erkänner som kristen. LM kom till som en del av den rosenianska väckelsen och hade från början en helt särskild prägel, nämligen det fria evangeliet, budskapet om att allt är gjort en gång för alla i Kristus. Att vi får lov att bara tacka för och vila i Kristi fullbordade verk. För många blev det till stor personlig frigörelse att möta detta evangelium. Och många LM:are hade svårt att se det annorlunda än att de aldrig hade mött sann och evangelisk kristendom, innan de mötte detta budskap. Det är karakteristiskt att man i LM:s första minnesskrifter skriver, att då Ahnfelt kom till Helsingör 1840, då överfördes evangeliet till Danmark. Alltså inte med Ansgar och inte heller med Hans Tausen. Utan först med Ahnfelt! Därför var det också endast naturligt och konsekvent, att LM:arna under den första tiden kunde hävda att det inte fanns en enda präst i Danmark som visste vad kristendom var. För ännu fanns det ingen som hade tillägnat sig det fria evangeliet. Att vara en kristen blev mycket direkt likställt med att ha tillägnat sig och blivit frigjord genom detta evangelium.

Så enkelt framställer man det inte längre. Men mycket av tankegången finns kvar. Det är fortfarande lätt att sätta likhetstecken mellan detta att erfara evangelisk frigörelse och att bli född på nytt.

Jag vill citera ett par rader från Øivind Andersens bok från 1973 "I sjælesorg hos Jesus". Ett av kapitlen har rubriken "Jesu själavård för människor som bekänner sig som kristna utan att vara frigjorda". Øivind Andersen talar här om att det finns några som har en tro på Jesus som sin frälsare, men som ännu saknar den frälsande tron. "De vill vara kristna och bekänner sig som kristna. Men de har aldrig upplevt någon frigörelse genom evangeliet. De är ännu inte födda på nytt" (s. 120).

Jag menar, att man kan förstå Øivind Andersen rätt. Men man kan också mycket lätt förstå honom på fel sätt. Man kan få det intrycket att pånyttfödelsen är olösligt förbunden med en särskild känslomässig erfarenhet. Och att endast de som kan vittna om en sådan erfarenhet bör räknas som kristna. Då har dörren öppnats på vid gavel för svärmeri, lagiskhet, klandersjuka och stora själavårdsproblem.

Jag tror att LM har ett rikt andligt arv att förvalta i det fria evangeliet. Men jag är övertygad om att det inte för någonting gott med sig, om man gör ett särskilt erfarenhetsmönster i förhållande till detta evangelium till ett villkor för att man skall kunna erkännas som kristen. I detta sammanhang tror jag att en starkare församlingsprofil kan vara till stor hjälp.

Det är tankeväckande att se hur apostlarna hanterar detta problem i de nytestamentliga församlingarna. De är fullständigt medvetna om, att tillägnelsen av evangeliet hör ihop med vissa känslor och erfarenheter, och yttrar sig i ett helt nytt liv inifrån, som har en känslö- och erfarenhetssida. Men de är samtidigt medvetna om att allt vad som har att göra med våra känslor och erfarenheter är tvetydigt och mycket individuellt. Därför ser vi ingenstans, att ett särskilt erfarenhetsmönster skulle göras till villkor för att man kan erkännas som kristen eller som en medlem av den kristna församlingen. Det finns ett enda villkor för att erkännas som kristen eller som en medlem av församlingen: dop och trosbekännelse. De som låter döpa sig och bekänner tron med hand och med mun, de erkänns som kristna och som en del av församlingen. Apostlarna är fullt klara över, att det kan finnas hycklare och otrogna bland dem. Men de har inget trovärdigt medel till att identifiera dem. Det enda de kan göra är att låta en rannsakande, väckande och evangelisk förkunnelse ljuda i församlingen, så att de otrogna genom Guds ord kan bli födda på nytt.

I detta finns något som jag tror att vi som lutherska väckelsekristna kan lära av och ha stor hjälp av i missionsarbetet. Låt mig endast nämna en enda sak.

Vad gör vi, när vi möter en sökande människa som gärna vill vara en kristen? En människa från icke-kristen bakgrund som har hört evangeliet om Jesus och säger: "Honom vill jag gärna följa och tillhöra. Jag vill gärna vara en kristen!" Vad säger vi till en sådan människa?

För några år sedan hörde jag, hur en sekreterare i KFS handlade i en sådan situation. När det rörde sig om en person som var döpt och gärna ville vara en kristen, så tog han sig tid att gå igenom de olika delarna av den apostoliska trosbekännelsen tillsammans med denna person. Och den sökande människan fick då lov att svara ja till de olika delarna i trosbekännelsen. När de hade gått igenom hela trosbekännelsen, avslutade de med att be Fader vår. Och så hälsade han personen ifråga välkommen i den kristna gemenskapen!

Den gången jag hörde detta, reagerade jag starkt emot det. Han kunde ju inte veta, om tron hade skapats i den människa det rörde sig om! Nej, det kunde han inte. Men det kunde apostlarna inte heller med de tretusen på pingstdagen. De kunde inte se hjärtana. Men de kunde höra deras bekännelse. Så döpte de dem, och så tog de emot dem som bröder och systrar i den kristna församlingen.

På apostlarnas tid bestod församlingen av de döpta som bekände tron med hand och mun och därigenom hade tillgång till nattvarden. Dopet och nattvarden ramade in församlingen. De som hörde hemma inom denna ram erkändes och tilltalades som kristna. Med den kristna kyrkans utveckling till statsreligion kom så småningom alla att vara den döpta och nattvardsfirande församlingen. Därför blev det naturligt att samlas i mindre grupper inom den stora kyrkan och definiera en mindre kärngrupp med särskilda kännetecken som de sanna kristna. Men sådana kännetecken kommer alltid att vara skapade av människor och är därför per definition lagiska. Även om det är den personliga erfarenheten av evangelisk frigörelse! Det finns knappast någon annan väg ut ur denna problematik än ett återuppväckande av den apostoliska ramen kring församlingslivet – dop och nattvard i enlighet med biblisk förvaltning.

Hur man förkunnar. I en väckelserörelse och missionsförening är det naturligt att den väckande förkunnelsen har första prioritet. Det är också naturligt, att lagen först och främst predikas i syfte att avslöja synden och driva till evangeliet om Kristus. Att lagens andra

bruk med andra ord står i fokus. I en roseniansk rörelse som LM är det nära till hands att denna tendens blir särskilt stark. Här är vi mycket medvetna om, att kristenlivet har sin upprinnelse i evangeliet. Förmaningen har ingen kraft i sig att skapa andligt liv. Därför kan många av oss ha det svårt med att hålla förmaningspredikningar eller med att låta en predikan klinga ut i en förmaning. Vi är rädda för att det skall sluta i lagiskhet och köttsligt självbearbetande.

Det är anmärkningsvärt att detta bekymmer inte tycks ha hämmat apostlarna. När de skriver till de kristna församlingarna, så har förmaningen en utomordentligt stor plats. Det är en förmaning som alltid förmedlas på grundval av en klar och stark påminnelse om de kristnas status som Guds heliga och älskade barn för Kristi skull. Och det är den ständiga grundtonen i förmaningen. Det är karaktéristiskt att många av de klaraste evangelieverserna finns mitt i en förmaningstext. Men just därför att evangeliet bildar grundval och grundton, vågar apostlarna också tala direkt och konkret om kallelsen att leva ett nytt och annorlunda liv i Kristi fotspår i vardagen!

I en församling måste denna förkunnelse ha stor prioritet. Och får den det, så kommer man att erfara, att den faktiskt avslöjar synden och skapar ny törst efter evangeliet. Inte därför att predikanten medvetet åsyftar att framkalla detta under sin predikan, utan därför att förmaningen följer oss hem och avslöjar oss som syndare i våra vardagsförhållanden.

Hur man tänker mission. En missionsförening har som huvudsyfte att organisera och arrangera mission. Så var det från LM:s början. Man kom tillsammans för att utsända kolportörer. Sedan utsände man predikanter. Så byggde man missionshus och organiserade missionerande möten och aktiviteter i dessa. Det är inte en tillfällighet, att missionsföreningarnas hus just har fått namnet "missionshus". För här skulle det missioneras!

Men hur mycket mission äger rum? Hur många timmar per vecka har man på de lokala platserna missionerande möten och aktiviteter i missionshuset? Det är nog begränsat.

Hur var det i de nytestamentliga församlingarna? Hur många missionerande möten hade de i sina hus under en vecka? Det berättas inte så mycket om det. Och den viktigaste anledningen är nog, att de har haft en helt annorlunda tanke om mission. Mission framställs i Nya Testamentet inte så mycket som något man organiserar. Mission är något som hela församlingen utövar hela tiden, var de än är,

24 timmar om dygnet, under hela veckan. Församlingen är ett missionerande Guds folk i världen. De är ljus och salt i sin vardag. Och detta är församlingens primära missionsverksamhet! (Se t.ex. Matt. 5:13–16; 2 Kor. 2:14–16; 1 Petr. 2:9–12.) Sammankomsterna i församlingens hus har en central funktion. Här uppbyggs de kristna i tron och här inslussas nya i den kristna gemenskapen. Men missionen är något som äger rum hela tiden, var än de kristna befinner sig.

Oskar Skarsaune pekar som tidigare nämnt på, att en huvudorsak till den kristna kyrkans kolossala växt under de första tre århundradena var, att de vanliga kristna mitt bland andra människor levde ett helt annorlunda liv i medmänsklig omsorg och i vittnesbörd om Jesus. I en församling är det denna missionsform som bör stå i centrum.

Hur man tänker kyrka. Vem och vad är kyrkan? ”Det vet, Gud vare lov, ett barn på sju år” säger Luther. Citatet är välkänt och ofta använt i LM. Luther talar i detta sammanhang om, vem som är kyrka och församling i egentlig mening. Det menar han är enkelt och klart utifrån Skriften. Det är de heliga troende, de får som hör herdens röst. I LM har man traditionellt lagt stor och kanske ensidig vikt på denna definition av kyrkan i egentlig mening. Men en närmare läsning av Skriften avslöjar, att även de konkreta nytestamentliga församlingarna tilltalas och omtalas som kyrkor och församlingar (se t.ex. Matt. 18:17; Apg. 8:1; 14:17; Fil. 4:15; Kol. 4:16). Man kan alltså också vara kyrka i yttre och synlig mening. Det har man inte talat så mycket om i LM.

Luther och de övriga reformatörerna var emellertid – som tidigare nämnts – helt medvetna om denna dimension hos kyrkan. De lokala gudstjänstgemenskaperna som samlas omkring en sann förkunnelse och en rätt sakramentsförvaltning, de betecknas av Luther som församlingar. Det kan finnas dold otro bland dem. Och det kan även under en tid finnas uppenbar otro med i dessa församlingar. ”Men de uppenbara”, säger Luther, ”kan kyrkan eller Guds folk inte tåla i sitt tal, men tuktar och helgar dem, eller, om de inte vill (omvända sig), jagar dem bort och räknar dem för hedningar, Matt. 18” (ur ”Om koncilierna och kyrkan” från 1539).

Jag är övertygad om, att i samma grad som församlingsprofilen stärks i LM, kommer det att få till följd en förstärkt förståelse för kyrkan i yttre och synlig mening. Detta kan endast betecknas som positivt. LM:s viktläggande på den egentliga och osynliga kyrkan har på många sätt varit en styrka. Det har varit en viktig förutsättning

för LM:s sunt kritiska inställning till folkkyrkan och också för förkunnelsens rannsakande fråga till de döpta: är du med bland de troende, eller är du endast med i den yttre kyrkan? Men ett ensidigt viktliggande på den osynliga kyrkan för lätt till en individualistiskt präglad kristendom, där de enskilda kristna kretsar kring sig själva, sitt eget andliga liv och sin egen helgelse – var för sig. En sådan kristendom är NT helt främmande för. Att vara en kristen är enligt NT att vara en del av en lokal församlingssamfund som lever och tjänar, lovprisar Gud och växer andligt – tillsammans!

Det är karakteristiskt att en lång rad av NT:s förmaningar till växt och helgelse i tron inte är riktade till de enskilda kristna var för sig, utan till församlingen som en samfund (se Rom. 12:3–21; Ef. 4:7–16; Kol. 3:12–17). Som kristen bör jag enligt NT sträva efter att helgas – tillsammans med min församling. Blir helgelsen ett individuellt projekt, så har den mist en central, nytestamentlig dimension. Då glömmar jag allt för lätt omsorgen om min tvekande bror, kärleken till min oförståndiga syster, förbönen för de svaga troende i församlingen och ödmjukelsen i detta att endast vara en lem på kroppen – i ett mer eller mindre köttsligt strävande efter att uppnå en personlig helighet som höjer sig över de andras! Den yttre församlingen är och kommer alltid att vara en samfund av syndare. Men just därigenom blir kallelsen att tjäna den, älska den, kännas vid den och be för den en central del av den kristnes helgelse. I denna kallelse dödas självlivet, och i denna kallelse likformas den kristne med Kristus som älskade och tjänade oss in i döden – och inte skämdes att kalla oss bröder (Hebr.2:11)! Skall församlingens inbördes tjänst och kärlek vara ett vittnesbörd för den otrogna världen, är det avgörande, att vi ser oss själva som en yttre församlingssamfund och har det inbördes liv som Gud kallar oss till i sitt ord.

Hur man organiserar sig. I början önskade LM, som nämnt, inte på något sätt att vara en församlingssamfund eller att bilda församling. Men församlingstänkandet har stegvis vuxit fram och har hittills konkretiserats i en rad friförsamlingar. Om reaktionen mot ellipsstrukturen och rörelsen i riktning mot "helförsamlingar" fortsätter, kommer det att innebära en utmaning för LM:s organisation. I det sammanhanget vill jag uppmärksamma en analys från Norge.

Harald Hegstad som är professor vid den norska Menighetsfakulteten gav 1999 ut boken "Kirke i forandring". En väsentlig del av boken använder han till att analysera uppbrottet i den norska missionsföreningskulturen. Han påpekar en rad av samma utvecklings-

tendenser som jag har understrukt i anknytning till de danska förhållandena. Hans konklusion är att ellipsstrukturen håller på att upplösas, och att de norska missionsföreningarna nu måste välja mellan två framtida organisationssätt: de måste antingen bli *mera församling* eller *mindre församling*. De måste antingen ombilda sina vängrupper till hela församlingar, eller också måste de upplösa sina vängrupper och gå över till att arbeta som sällskap som tar sig an vissa nätverksfunktioner tvärs igenom församlingarna (Hegstad 1999).

Vad skall man göra i LM? Enligt min uppfattning har LM – på grund av sin organisatoriska flexibilitet – möjlighet att samtidigt bli ”mera församling” och ”mindre församling”. LM har redan öppnat för att föreningens vängrupper kan ha ett helt församlingsliv som fria församlingar. Parallellt med detta kan man öppna för, att församlingar utanför LM kan vara knutna till delar av LM:s arbete utan att fullt ut vara integrerade i föreningen. På det sättet kan LM fungera som ett nätverk för särskilda församlingsfunktioner och arbetsområden.

Modellen har redan börjat bli verklighet i Köpenhamn. Här har det tagits initiativ till en fri församling, där medlemmarna kommer från alla tre missionsföreningarna. I utgångsläget har man en önskan att församlingen skall vara självständig och alltså inte tillhöra endast en särskild missionsförening. Men man har frågat LM-ledningen i Köpenhamn om församlingen kan bli knuten till LM:s barn- och ungdomsarbete i Köpenhamn. Likaså vill man gärna stöda LM:s yttre missionsarbete och ta del i LM-predikanternas och de lokala LM-ledarnas möten. Man vill alltså gärna nyttja LM som ett nätverk för särskilda arbetsområden och själv ge ett aktivt och förpliktande bidrag till dessa arbetsområden – utan att man ruckar på församlingens självständighet. LM-ledningen i Köpenhamn har sagt ja till detta förslag, och LM har med detta lokalt fått karaktär av ett nätverk för den nya församlingen. Samma modell skulle principiellt kunna överföras på en sockenförsamling.

Det finns mycket som talar för en sådan modell. Den är helt i överensstämmelse med LM:s ursprungliga självuppfattning. Viktigare är det att den passar ihop med den utveckling som äger rum bland väckelsefolket, där den precisa föreningstillhörigheten för många blir av mindre betydelse i förhållande till detta att vara bibeltrogen, evangelisk-luthersk kristen. Viktigast är dock, att den givetvis kommer att styrka dessa församlingars arbete och därmed evangeliets utbredande.

Det gäller både för LM och för de två andra missionsföreningarna, att strukturen och organisationen inte bör ändras på en gång. Man bör ta sig tid att grundligt överväga, vilka ramar som bäst tjänar missionsarbetet i en ny tid och en ny kyrklig situation, och man bör gå långt för att skapa en bred förståelse bland föreningens medlemmar för en organisatorisk förändring. Men det är avgörande, att ledningen är medveten om sitt ansvar att förhålla sig kritisk till de tidigare formerna och vara öppen för nya. Ledningen är kallad att visa orubblig trohet mot det bibliska budskapet, men flexibilitet i förhållandet till organisationens form och struktur – för missionens skull!

Uppbrott och bön

Vägen fram för väckelserörelserna tycks vara oklar. Mycket är i uppbrott: förhållandet till folkkyrkan, de yttre formerna – och det inbördes förhållandet mellan väckelsekristna. Oenigheter om kyrkofrågor har i kyrkohistorien ofta fört till brytning mellan närstående trosyskon. Den faran är mycket nära i väckelserörelsernas aktuella uppbrottssituation. De bland oss som har deltagit aktivt i de senare årens diskussioner om kyrkofrågan upplever det kanske särskilt starkt. Vi frestas att endast vara tillsammans med likasinnade och förskansa oss i förhållande till dem som representerar en annan uppfattning. Partibildning är tyvärr i hög grad en realitet.

Det är sant att det finns frågor i relation till kyrkouppfattning och kyrklig praxis som har en sådan vikt att oenighet om detta måste föra till brytning mellan i övrigt närstående kristna. Men det tycks ännu inte vara oenigheter av denna vikt som skiljer oss. Därför finns det anledning att be om och arbeta för en nära och tillitsfull gemenskap mellan alla som vill tjäna evangeliets utbredning på Bibelns och den lutherska bekännelsens grund. Att våra vägar skiljs med hänsyn till yttre församlingsform, bör inte komma mellan oss eller hindra oss i att arbeta sida vid sida på att nå vårt folk med Guds frälsande ord!

Det bästa vi kan göra är kanske att be för varandra. Det finns anledning att be för de nya friförsamlingarna, att evangeliet om Kristus får vara det centrala och bärande i deras tro, församlingsliv och förkunnelse, och att de måtte få andlig utrustning och förmåga att verka missionerande. Det finns anledning att be för de bibeltrogna prästerna och deras sockenförsamlingar, att de kan utnyttja sina enastående missionsmöjligheter, och att de kan bevara ljusets klarhet

och saltets kraft, så att de kan vara en andligt väckande och förnyande surdeg i folkkyrkan.

Uppbrottstider är farliga tider. Men de innehåller även möjligheter. I kyrkohistorien har uppbrottstider ofta fört till en ny besinning på kyrkans grundval och budskap, en ny glädje över evangeliets orubbliga rikedom – och ett nytt beroende av och förtröstan till kyrkans Herre. Något bättre kan man inte hoppas på eller be om för väckelsefolket i Danmark. Att Gud förbarmar sig över oss och gör uppbrottstiden till en andlig förnyelsetid. Då kommer det att finnas hopp för väckelsefolkets framtid!

Kyrie eleison! Herre, förbarmadig över oss!

Förkortningar:

IMT: Indre Missions Tidende

KD: Kristeligt Dagblad

KGSIOU: Kærligheden glæder sig ikke over uretten

MV: Missionsvennen

WA: Martin Luther: Werke. Kritische Gesamtausgabe, Weimar 1883-1980

IM: Indre Mission, Kirkelig forening for den Indre Mission i Danmark

LM: Luthersk Missionsforening

ELM: Evangelisk Luthersk Missionsforening

KFS: Kristeligt Forbund for Studerende

DBI: Dansk Bibel-Institut i København

MF: Menighedsfakultetet i Århus

Källor och litteratur:

Andersen, Leif 1998, "Vækkelse?"; i: *Til Tro*, 2/98

Baus, Karl m.fl. 1980, "The Imperial Church from Constantine to the Early Middle Ages", i: *History of the Church*, Bd.II (red. Hubert Jedin, John Dolan)

Bentsen, Svend 1993, "LM- en bevægelse"; i: *Arvesølv* eller slagger (red. Claus Munk og Birger Pedersen)

Bisgaard, Lis 1998, "Debatten om kvindelige præster"; i: *Se min kjole* (red. Else Marie Wiberg Pedersen)

Bosch, David 1991, *Transforming Mission*

Brixen, Lars (red.) 1997; *Udtalelse fra ELM's ledelse om forholdet til folkekirken*

Chadwick, Henry 1993, *The Early Church*

Christensen, Torben 1967, *Kristendommen og Imperium Romanum*

Davies, R.E. 1992, *I Will Pour Out My Spirit*

Fischer, Karl Martin 1985, *Das Urchristentum*

Fousek, Marianka 1971, *The Church in a Changing World*

- Frend, W.H.C. 1984, *The Rise of Christianity*
- Grane, Leif 1992, "Var Luthers teologiske arbejde uden indre sammenhæng?"; i: *Den uberegnelige Luther*
- Green, Michael 1970, *Evangelism in The Early Church*
- Hansen, P.Verner 1987, *Født på ny*
- Harbsmeier, E. og Iversen, Hans Raun 1995, *Praktisk teologi*
- Haystrup, Helge 1975, *Byzanz*
- Hegstad, harld 1999, *Kirke i forandring*
- Hill, Michael 1973, *A Sociology of Religion*
- Holt, Paul 1961, *Kirkelig Forening for den Indre Mission i Danmark gennem 100 år*
- Hope, Ludvig 1932, "Kyrkja og lækmannsarbeidet", i: *Ludvig Hope Skrifter i samling*, Bd.IX, 1948
- Kamstrup-Olesen, Leo 1992, "1991 – en oversigt"; i: *Kirkehistoriske Samlinger 1992*
- Kofod-Svendsen, Flemming 1995 1 & 2, "IM, LM, ELM, KFS, MF og DBI"; i: *Budskabet*, 2/95 & 3/95
- Kofod-Svendsen, Flemming 1999, *Kan man overleve som kristen i folkekirken?*, Manuskript til foredrag holdt i Christianskirken, Århus, d.27.8.99
- Larsen, Kurt 1993, "25 år – undervejs"; i: *Teologi for kirken*; Menighedsfakultetets Videnskabelige Serie nr. 1
- Lovelace, Richard F. 1979, *Dynamics of Spiritual Life*
- Lindhardt, P.G. 1958, *Den Danske Kirkes Historie*; bd.VII
- Lundblad, Helge 1960, "Ny Testamentes kristendom skal blive til!"; i: *Et kirkeskifte* (red. Hal Koch)
- McGuire, Meredith 1987, *Religions: The Social Context*
- Neill, Stephen 1986, *A History of Christian Mission*
- Osborn, Eric 1976, *Ethical Patterns in Early Christian Thought*
- Petersen, Helge 1968, *Hellighed og autoritet i oldkirken*
- Pierson, Paul E., 1998 (1), "Uden vækkelse vil kirken dø", i: *Missionsvennen*; 2/98
- Pierson, Paul E., 1998 (2), "Vækkelse og mission i gamle kirker", Kursus ved Københavns Universitet, 5.-16.1.98
- Raun Iversen, Hans 1999, "Kulturkristendom, kirkekristendom og karismatisk kristendom", i *Ny Mission nr.1*
- Schäferdiek, Knut 1991, "Christian Mission and Expansion", i: *Early Christianity* (red. Ian Hazlett)
- Skarsaune, Oskar 1992, "Et folk som er anderledes", i: *Budskabet*, 1/1992
- Van Engen, Charles 1995, *God's Missionary People*
- Vigilius, Mikkel 1994, *Discipleship Movement*
- Vigilius, Mikkel 2000, "Den ubetingede dåbspligt – ekklesiologisk belyst"; i *Dåb og medlemskab af folkekirken*; (red. Hans Raun Iversen)
- Wach, Joachim 1944, *Sociology of Religion*
- Østergaard, Søren 1998, *Menighedsetablering i spændingen mellem tradition og kontekst*

FINLAND

Reformationen nådde Finland genom Peder Särkilax och Mikael Agricola. Genom Uppsala mötes beslut 1593 antog kungariket Sverige-Finland formellt den lutherska tron. Statskyrkan leddes av monarken.

En säregen situation uppkom 1809, då den rysk-ortodoxa tsaren blev den evangelisk-lutherska kyrkans högsta överhuvud. Kyrkolagen av 1869 ändrade på detta. Kyrkan blev relativt fri, dock inte helt oberoende av staten. Regenten (sedermera republikens president) hade rätt att utnämna biskoparna ända fram till 2000. Domkapitlen övergick till kyrkan 1997.

85 % av befolkningen på drygt 5 miljoner tillhör den lutherska folkkyrkan. 87 % av barnen blir döpta.

Kyrkostyrelsens adress: Hamng. 11, PL 185, 00161 Helsingfors, tfn: (09) 180 21; fax: (09) 180 23 50 ; webbadress: <<http://www.evl.fi>>.

Finlands andra folkkyrka är den grekisk-ortodoxa kyrkan med ca 60 000 medlemmar. De övriga kyrkorna omfattar ca 1 % av befolkningen.

De flesta kyrkor och organisationer som nämns här är finskspråkiga, och de översättningar som nämns inom parenteserna är inofficiella översättningar. I de fall där organisationen officiellt är tvåspråkig eller svenskspråkig står namnet inte i parentes.

För sammanställningen svarar Ola Österbacka.

1 Fria lutherska kyrkor och församlingar

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko, STLK (Finlands bekännelsetrognas lutherska kyrka). Församlingarna bildades 1923–26 av personer tillhörande den evangeliska rörelsen och samfundet registrerades 1929. Grundare och första ledare var pastor A. Aijal Uppala. I dag finns tre församlingar, i Helsingfors, Lahti och Tammerfors, men verksamhet bedrivs på över 20 orter. Kyrkan ger ut tidningen *Luterilainen* (Lutheranen) och ett betydande antal böcker, även på andra språk. Bland dessa kan nämnas Luthers lilla katekes och den kristna läran på estniska, ryska, lettiska, litauiska, ukrainska (utgiven av Lutheran Church – Canada) och engelska. Man bedriver missionsarbete, bland annat i form av litteraturspridning, i Vitryssland och Ryssland, och har radioverksamhet.

Kyrkans ledare är pastor Kimmo Närhi, Rajak. 7, 15100 Lahti; tfn: (03) 782 30 97, 040–756 76 59; fax: (03) 734 24 84; e-post: <kimmo.narhi@luterilainen.com>. Mångårig tidigare ledare: pastor, teol. dr h.c. Markku Särelä (Tammerfors) tfn: (03) 317 65 65; e-post: <markkusare@koti.tpo.fi>. Webbadress: <http://www.luterilainen.com>.

Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Seurakuntaliitto, SVELS (Finlands fria evangelisk-lutherska församlingsförbund). Församlingarna bildades vid samma tid och med samma bakgrund som föregående och samfundet registrerades 1928. Grundare var pastor Heino Pätälä, som inte godkände Kristi aktiva lydnad som en del av den oss tillräknade rättfärdigheten. I dag finns fem församlingar: Helsingfors, Karstula, Marttila, Tammerfors och Vetil.

Kyrkans nuvarande ledare är pastor Seppo Salo; adress: Riihitie 10, 04400

Järvenpää; tfn: (09) 291 85 57; e-post: <seppo.salo.svels@kolumbus.fi>. Webbadress: <http://www.kolumbus.fi/svels/>.

Evankelis Luterilainen Tunnustuskirkko, ELTK (Evangelisk-lutherska bekännelsekyrkan) har verksamhet i Borgå samt mera sporadiskt på några andra platser i Finland, även på Åland. Kyrkan inledde sin verksamhet 1981 som finsk avdelning av S:t Matteus församling i LBK i Sverige-Norge. Församlingen blev självständig kyrka 1988. Den har ännu inte registrerats som kyrkosamfund. Det nuvarande namnet antogs 1993 vid avslutningen till KELK: Konferensen av evangelisk-lutherska kyrkor. Pastorer: Juhani Viitala, adress: Spejarvägen 5, 06150 Borgå, tfn: (019) 54 38 41; e-post: <juhani.viitala@pp1.inet.fi>; Jukka Söderström, Kansakouluntie 11, 37550 Lempäälä; tfn: (03) 375 18 89; e-post: <js@jukkan.pp.fi>. Webbadress: <http://personal.eunet.fi/jukkan>.

Systerförsamling: **Haukiputaan luterilainen vapaaseurakunta** (Lutherska friförsamlingen i Haukipudas), grundad 1998. Pastor: Aarne Erkkilä, adress: Takkurannantie 30, 90820 Kello; tfn: (08) 547 1758, 040 540 7538; e-post: <lajokre@saunalahti.fi>. Webbadress: <http://www.saunalahti.fi/lajokre/seurakun.htm>.

Luther-seurakunta (Luther-församlingen) leds av Ilkka Vakkuri (Tammerfors), tfn: (03) 356 11 38, e-post: <ilkkavak@sgic.fi>.

Luterilainen kotiseurakunta (Lutherska hemförsamlingen) grundades våren 1999 men är inte registrerad. Den har verksamhet i Helsingfors, Vasa och Vammala. Pastorer: Tom Nyman, adress: Tampereentie 32, 38200 Vammala; tfn: (03) 511 48 25; e-post: <tomny@sci.fi>; Risto Relander, adress: Välenojankatu 7 A 17, 05880 Hyvinkää, tfn: 040–574 18 87; e-post: <ristorelander@hotmail.com>. Webbadress: <http://personal.inet.fi/koti/tforum>.

Suomen VanhaLuterilainen Seura-kuntajärjestelmä, SVLS (Finlands gammalutherska församlingsorganisation) grundades 1999 av några personer inom Suomen Evankelis-Luterilainen Kansanlähetys (Finlands ev.luth. Folkmission). Den strävar efter att grunda ett kyrkosamfund på samma lärogrund som den femte väckelsen (se närmare nedan). Riksomfattande äldsteråd: Väinö Hotti (e-post: <vhotti@dlc.fi>), Kalle Puranen, Jukka Mäntymäki. Webbadress: <http://netti.nic.fi/~uuspiet./>.

2 Väckelserörelser

1. Bedjarrörelsen

Den äldsta väckelserörelsen som ännu bedriver verksamhet i Finland är bedjarrörelsen, som är organiserad i föreningen **Länsi-Suomen Rukoilevaisien yhdistys ry** (Västra Finlands bedjares förening). Den härstammar från 1700-talet och uppstod genom bondflickan Lisa Eriksdotter. Dess förgrundsgealter var Abraham och Antti Achrenius. Rörelsen är aktiv främst på västkusten i Raumo-Björneborgstrakten och har i dag 2 500–3 000 medlemmar. Kännetecknande är en stark konservatism med väckande förkunnelse enligt "Nädens ordning". Man använder en bibelöversättning och psalmbok från 1700-talet. Också sångboken *Siionin Virret* (Sions Psalmer) används. Dess tidning *Länsi-Suomen Herännäislehti* (Västra Finlands Pietist-tidning) har en upplaga på 1 500 prenumeranter. Den har framträtt med skarp kyrkokritik, men motsatt sig utträde ur folkkyrkan.

Föreningen har en anställd verksamhetsledare, som också är tidningens redaktör: pastor, teol. dr Timo Laato, adress: Uotinmäentie 38, 29270 Hormisto; tfn: (02) 537 7225 eller (02) 537 7226; e-post: <timo.laato@vtoy.fi>. Webbadress: <http://www.saunalahti.fi/~psaloma/rukoilevaisuus/>.

Efter att kvinnopräster blev en verklighet i FELK avskilde sig en grupp liberala inom rörelsen kring **Eurajoen kristillinen opisto** (Kristliga folkhögskolan i Euråminne), som samverkar med kvinnopräster. Adress: Koulutie 4, 27100 Eurajoki; tfn: (02) 868 00 65; e-post: <opisto@eko.fi>; webbadress: <http://www.eko.fi/>.

2. Pietisterna – de väckta

Den gammalpietistiska rörelsens (heränneet eller körttiläiset, de väckta/pietisterna eller skörtarna) mest namnkunnige ledare var bonden Paavo Ruotsalainen (1777–1852). Från att först ha utbrett sig i norra Savolax och norra Karelen spred sig väckelsen på 1830-talet till södra Österbotten. Syndakännedom, anfäktelse och tålmodig väntan på att nåden uppenbaras i hjärtat var centrala företeelser. Rörelsen har ingen särskild läroframställning, utan betonar mera det sedliga kristenlivet. Den gamla skörtdräkten var vanlig tidigare.

Man har av gammalt känt ett motstånd mot att organisera sig. Numera har man dock en förening: **Herättäjä-Yhdistys** (Väckarföreningen) med Lappo som centralort. Det finns ca 160 lokalavdelningar runt om i landet. De årliga sommarfesterna besöks av 20 000–30 000 personer. Verksamheten sker i nära anslutning till folkkyrkoförsamlingarna och i de flesta fall samverkar man även med kvinnopräster. Man samarbetar med Finska Missionssällskapet i fråga om yttre mission. Rörelsen har åtta folkhögskolor. Sångbok är *Siionin Virret* (Sions Psalmer). Huvudorgan är *Hengellinen Kuukausilehti* (Andligt månadsblad).

Adress: PL 21, 62101 LAPUA; tfn: (06) 433 57 00; webbadress: <http://www.kaapeli.fi/~herattay/>. Verksamhetsledare: Jouko Kuusinen, tfn: (06) 433 57 12, 0400 16 41 75; e-post: <jouko.kuusinen@nic.fi>.

3. Den evangeliska rörelsen

På 1840-talet bröt pastor Fredrik Gabriel Hedberg med pietismen och lyfte fram evangeliets ord om att genast få tro sina synders förlåtelse på Ordets grund. Därmed uppstod den evangeliska rörelsen, som 1873 organiserades i Lutherska Evangeliföreningen i Finland. Den delades 1922 på språklig grund i två föreningar: **Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys, SLEY**, och **Svenska Lutherska Evangeliföreningen, SLEF**. (Se närmare s. 129ff).

SLEY har Helsingfors som verksamhetscentrum och bedriver verksamhet främst i de västra delarna av södra och mellersta Finland via ca 360 lokalavdelningar i 13 kretsar. Dess huvudorgan är *Sanansaattaja* (Budbäraren), som utkommer en gång per vecka med Hannu Kippo som huvudredaktör. Förlagsverksamheten bedrivs via SLEY-Kirjat. Föreningen äger en folkhögskola (i Karkku med filial i Nurmes) och nära anknutna är ytterligare åtta folkhögskolor. I den årliga sommarfesten deltar 10–15 000 personer. Sångbok är *Siionin Kannel* (Sions harpa).

Adress: Barnhemsgränd 1, 2. vån., PL 184, 00181 Helsingfors; tfn: (09) 693 901; fax: (09) 6939 0270; webbadress: <<http://www.sley.fi>>. Verksamhetsledare: Teol. dr Seppo Suokunnas, tfn: (09) 6939 0210.

SLEF har sitt verksamhetscentrum i Vasa, men ekonomikontoret finns i Helsingfors, som föreningen av gammalt har haft som huvudort. Huvudorganet *Sändebudet* utkommer en gång per månad och redigeras av pastor Bo-Göran Åstrand (Jakobstad). Förlagsverksamheten bedrivs via SLEF-Media. Till rörelsen är anknutna två självständiga folkhögskolor, en i Vasa och en i Hangö. I föreningens stora årliga sommarfester, årsfesten och missionslägret, brukar ett tusental personer delta. Sångbok är *Sionsharpan*.

Adress: Korsholmsespl. 2, 65100 Vasa; tfn: (06) 317 27 86; fax: 317 0885; e-post: <slef@slef.fi>; webbadress: <<http://www.slef.fi>>. Verksamhetsledare: Fil. mag. Göran Stenlund, tfn: (06) 317 27 86, 050 349 35 21.

4. Laestadianismen

Laestadianismen har fått sitt namn efter Lars Levi Laestadius, som var kyrkoherde i de norrbottniska församlingarna Karesuando och Pajala under den förra delen av 1800-talet och fram till sin död 1861. I Finland har rörelsen fått sin största utbredning i norr och nedåt till mellersta Finland. Kännetecken för laestadianerna är en exklusiv församlingssyn, stora familjer och en sträng livshållning, även om det finns olikheter mellan de fyra huvudgrupperingar som rörelsen är uppdelad i. Trots protester mot kvinnopreströformen har man förblivit folkkyrkan trogen.

Den strängaste riktningen är **esikoi-set** (de förstfödda) eller västlaestadianerna, vilka har sitt centrum i Gällivare. De kännetecknas av ett starkt avståndstagande från världen och rörelsen är utpräglad toppstyrd. Den har ca 10–12 000 anhängare i Finland och ger ut tidningen *Rauhan Side* (Fridens band).

Den största grupperingen i Finland är gammallaestadianerna, organiserad i **Suomen Rauhaniyhdistysten keskusyhdistys, SRK** (Finlands fridsföreningars centralförening). Den har 80–100 000 anhängare och har sitt centrum i Uleåborg. Den driver tre folkhögskolor. SRK har 700 lekmannapredikanter och ett hundratal präster. Man godkänner inte kvinnliga präster men ser sig ändå kunna samverka med dem, eftersom kyrkan närmast ses som ett statligt ämbetsverk. Huvudtidningen *Päivämies* (Dagakarlen) utkommer varje vecka. Generalsekreterare: Aimo Huh- tamäki; tfn: (08) 545 74 26; e-post:

<aimo.hautamaki@srk-oulu.net>.

Adress: Uusikatu 28, 90100 Oulu;
tfn: (08) 545 74 00; e-post:
<srk@srk-oulu.net>. Webbadress:
<http://www.srk-oulu.net>.

En gren med stark verksamhet i Österbottens svensksbygder, närmast kring Jakobstad-Karleby, är **Laestadianernas Fridföreningars Förbund, LFF**. Den tillhör riktningen **Rauhan Sana** (Fridens Ord). LFF utger månadsbladet Zions missionstidning med en upplaga på 2 500 ex. Predikanterna gör besök med högmässopredikningar i stiftets församlingar två gånger årligen. Under sommaren ordnas stormöten i Jakobstadsnejden med ca 3 000 deltagare. LFF har missionsverksamhet i Ingermanland sedan 1987. Verksamhetsledare: Fredrik Björkskog, tfn: (06) 728 3107.

Webbadress till Rauhan Sana: <http://www.netppl.fi/~rauhasana/>.

Uusheräys (Nyväckelsen) uppstod för ca hundra år sedan. Missionsarbetet har varit centralt och ända från början har den samarbetat med Finska Missionssällskapet. För ett par år sedan inleddes samarbete med den ingermanländska kyrkan. Den ger ut tidningen **Lähetäjä** (Sändaren) och har en folkhögskola (Kalajoen kristillinen opisto) samt lägercentrum nära Tammerfors.

Ordförande: Kalevi Silvola (Brahestad), tfn: (08) 2237 005; e-post: <kalevi.silvola@uusherays.fi>. Webbadress: <http://www.uusherays.fi>.

5. Femte väckelsen

Under samlingsnamnet den femte väckelsen eller nypietismen brukar man beteckna en del nyare väckelser än de nämnda 1700- och 1800-talsväckelserna och som har sina första rötter från sekelskiftet 1900. Den första egentliga organisationen tillkom på 1930-talet genom prostén Urho Muroma. Då grundades en stiftelse, vars namn numera är **Suomen**

Raamattuopistosäätiö, SRO (Stiftelsen för Finska Bibelinstitutet, SFB). Hit brukar också räknas **Kansan Raamattu-seura** (Folket Bibelsällskap), som grundades 1945 efter Frank Mangs väckelsemöten och som i dagens läge har starka band till Campus Crusade for Christ-rörelsen, men inte till de övriga rörelserna i denna grupp. Under 1960-talet ordnades Kyrkfolkets väckelsedagar, vilka hade den tilltagande liberaliseringen i kyrkan som bakgrund. En av huvudtalarna var dogmatikprofessor Osmo Tiilikä, som slutligen utträdde folkkyrkan i protest mot liberaliseringen. En väsentlig förändring skedde genom grundandet av **Suomen Ev.Lut. Kansanlähetys, SEKL** (Finlands ev.luth. Folkmission). Till den femte väckelsen räknas också några andra missionsorganisationer som presenteras i det följande. Förhållandet mellan de olika rörelserna är numera bättre än under krisen på 70-talet.

Trots Tiilikäs exempel har femte väckelsen i stort sett förblivit inomkyrklig, även om kyrkokritiken tidvis varit hård. På senare år har förmärks en skärpning av den lutherska läroprofilen.

SRO bedriver inremissionsverksamhet på flera orter. Sedan 1957 har institutet gett utbildning av ungdomsledare och diakonissor i Grankulla, från 1989 i egenskap av folkhögskola med statstöd. Den bedriver ingen egen yttre mission, utan stöder kyrkliga missionsorganisationer som Finska Missionssällskapet, Såningsmannen och Budbärarna. Tidningen **Elämään** (Till liv, tidigare **Herää Valvomaan**, Vakna) utkommer månatligen, och tillsammans med Student- och skolungdomsmissionen utges den teologiska tidskriften *Perusta* (Grunden).

Adress: PL 15, 02701 Grankulla;
tfn: (09) 512 3910; fax (09) 505 2950; e-post: <info@sro.fi>. Webbadress: <http://www.sro.fi>. Verksamhetsledare: Raimo Mäkelä, tfn: (09) 5123 9155.

SEKL bedriver sin verksamhet utifrån Missionscentret i Ryttylä ca 80 km

norrm Helsingfors. Den bedriver ett omfattande missionsarbete som en av folkkyrkans officiella missionsorganisationer med inemot 100 missionärer. Den har också ett omfattande hemlandsarbete, som bedrivs via ett antal registrerade kretsar. Förlagsverksamheten bedrivs via ett aktiebolag *Uusi Tie* (Den Nya Vägen) som ger ut en tidning med samma namn med en upplaga på nära 10 000 ex. Från 1999 är missionsskolan i Ryttylä en folkhögskola som åtnjuter statsstöd.

Adress: Ohikulkutie 198, 12310 Ryttylä; tfn: (019) 779 20; fax: (019) 75 70 55; e-post: <sekl@sekl.fi>. Webbadress: <http://www.sekl.fi>. Generalsekreterare: Timo Rämä, tfn: (019) 779 22 10, 050 373 93 43.

Sanansaattajat (Budbärarna) grundades i Hyvinge 1973 efter en kris i SEKL. Den är en officiell missionsorganisation inom folkkyrkan med huvudsaklig målsättning att bedriva radio-mission. Den har drygt 20 anställda i hemlandsarbetet och 13 missionärer i olika länder. Vänkretsen uppges till ca 3–4 000 personer. Dess tidning heter från december 2000 *Lähde* (Källan), tidigare namn var *Menkää siis* (Gå därför ut).

Adress: PL 13, 05801 Hyvinkää; tfn: (019) 457 77 00; fax: (019) 457 77 80; e-post: <sansa@sansa.fi>. Webbadress: <http://www.sansa.fi>. Missionsdirektor: Per-Olof Malk; ledare för utlandsarbetet: Juha Vähäsarja; ledare för hemlandsarbetet: Matti Korpiaho.

Ev.lut. Lähetysyhdistys Kylväjä (Ev.luth. missionsföreningen Säningsmannen) grundades 1974, liksom föregående efter en kris i SEKL, och är en av folkkyrkans officiella missionsorganisationer. Den bedriver missionsverksamhet med ett femtiotal missionärer. Dess tidning heter *Kylväjä* och redigeras av Eero Hirvonen.

Adress: PL 188, 01301 Vanda; tfn:

(09) 25 32 54 00; fax: (09) 2532 54 50; e-post: <kylvaja@flom.fi>; Webbadress: <http://www.flom.fi>. Missionsdirektor: Juhani Lindgren, tfn: (09) 25 32 54 22.

Finlands ev.luth. student- och skolungdomsmission, FSSM, är en tvåspråkig takorganisation för ett antal kristna lokala föreningar. Svensk verksamhet bland studenter och gymnasister bedrivs i Helsingfors, Åbo och Vasa. Kontakterna till de nordiska studentrörelserna på biblisk grund har traditionellt varit goda.

Adress: Svensk verksamhetsledare är Maria Sten, tfn: (09) 62 85 00; e-post: <fssm@opko.fi>.

Luthersk Inremission, LIM, är den finlandssvenska grenen av den femte väckelsen. Den grundades 1964 och har sitt verksamhetscentrum vid Inremissionshemmet i Larsmo. Medlemsantalet är ca 150. Förhållandet till folkkyrkan var till en början svalt, men beskrivs numera som positivt neutralt. Dess tidning heter *Livsnära* (tidigare *Vår Inremission*) och är en månadstidskrift med en upplaga på ca 700 ex. Redaktör är Bertel Häger (Larsmo).

Predikant: Ingmar Rönn, 66640 Maxmo; tfn: (06) 345 02 28. Ordförande: kyrkoherde Jan-Erik Sandström, tfn: (06) 727 22 13.

6. Övriga väckelserörelser

En rörelse som inte brukar räknas in i raden av väckelserörelser på riksplenet är den så kallade Nya Kyrkliga väckelsen, som berörde några svensktalande församlingar i början av 1900-talet. Den kanaliserades år 1920 i **Förbundet Kyrkans Ungdom, KU**. Från 1935 organiserades KU som stifts ungdomsförbund, vilket fortfor i 30 år. Upplösningen av banden till stiftet skedde i samband med den kris som ledde till bildandet av LIM. KU har sitt verksamhetscentrum på Kristliga

folkhögskolan i Nykarleby och arbetar i nära anslutning till församlingarna. De viktigaste verksamhetsformerna är det årliga familjeläget i Pieksämäki, som brukar samla ca 800 personer, och sång- och musikarbete.

Kansliet postadress: PB 46, 66901 Nykarleby, tfn: (06) 722 05 27. E-post: <kyrkans.ungdom@multi.fi>. Webb-adress: <<http://www.multi.fi/~ungdom/>>. Verksamhetsledare: Kent Lundqvist, tfn: 050-73 60 88.

Oasrörelsen i Svenskfinland har växt fram under 1990-talet under inflytande av motsvarande rörelser med karismatiska drag i de nordiska grannländerna. Den strävar inte att organisera sig eller bilda församlingar, inte heller har den som rörelse profilerat sig mot folkkyrkans förfall, utan önskar utgöra en inspiration för församlingarna. Kontaktor-gan är webbtidningen *Ekot från oasen* som redigeras av Christoffer Perret. Ledare: Max-Olav Lassila, kaplan i Larsmo församling. Adress: Kackurv. 302, 68570 Larsmo; tfn: (06) 728 16 30; e-post: <info@oas.nu>. Webba-dress: <<http://www.oas.nu>>.

En organisation som även behöver nämnas, utan att den räknas till någon väckelserörelse, är även **Finska Missionssällskapet, FMS**, som är den största missionsorganisationen i Finland. Den arbetar både på finska och svenska i nära anslutning till FELK:s församlingar och i samverkan med flera av väckelserörelserna. Adress: Observatorieg. 18, PB 154, 00141 Helsingfors, tfn: (09) 129 71; e-post: <fms@mission.fi>; webb-adress: <<http://www.mission.fi/>>.

3 Organisationer som har fört och för kyrkokamp

Här ges några tilläggsfakta kring organisationer, som omnämns i den efterföljande artikeln.

Paulus-synodens (Paavalin synodi, tvåspråkig organisation med övervägande finsk verksamhet) tillkomst och verksamhet beskrivs på s. 119f. Dess tidning *Sisarenpoika* (Systersonen) redigeras av teol. dr Timo Laato (se Bedjarrörelsen). Ordförande: kyrkoherde Teuvo Huhtinen, adress: Kirkkotie 2 B, 27400 Kiukainen; tfn: (02) 864 54 83; e-post: <trh48@saunalahti.fi>.

Kristet Perspektiv är en förening med syfte att ge ut en tidskrift med samma namn. Den började utkomma år 1980. Upplagan är nästan 1 000 ex, vilket är en kraftig stegring under senare år. Tidskriften syftar till fördjupad kristen tro, ökad teologisk medvetenhet och öppet samtal. Ställningstaganden gentemot kyrkans avfall är normala och tidskriften har även berört frågan om att stanna kvar i eller utträda ur folkkyrkan. Redaktör är kyrkoherde Henrik Perret. Adress: Väderkvarnsvägen 10 A 12, 00920 Helsingfors; e-post: <henrik.perret@evl.fi>.

Kyrkligt forum rf har sin bakgrund i ett allmänt möte som prostén Helge Hildén inbjöd till hösten 1986 i Södra svenska församlingen (Helsingfors) efter kvinnoprästbeslutet. Vid detta möte höll teol. dr Sigtrygg Serenius ett föredrag om präst-ämbetet i biblisk och historisk belysning. En arbetsgrupp tillsattes för att bevaka de förändringar som inträtt i kyrkolivet och sända ut en "Bulletin från arbetsgemenskapen Kyrkligt forum". Från 1992 (nr 3/92) heter publikationen helt enkelt *Kyrkligt forum*. Redaktör: Halvar Sandell, Kommunalvägen 2 a B 10, 00700 Helsingfors; tfn: (09) 351 21 75; e-post: <halvar@apologi.pp.fi>.

Teologiska Institutet i Finland, TIF, (Suomen Teologinen instituutti, STI) bildades 1987 av sju organisationer inom FELK: Ev-luth. Missionsföreningen Sångningsmannen, Finlands ev-luth. Folkmission, Finlands ev-luth. student- och

skolungdomsmission, Suomen Luterilainen evankeliumiyhdistys, Finska bibelinstitutet och Västra Finlands bedjarrörelse. Hösten 2000 anslöt sig också Svenska Lutherska Evangeliföreningen. Tidning är *Kulmakivi* (Hörnstenen). Adress: Kaisaniemig. 13 A 4. vån, 00100 Helsingfors; tfn: (09) 668 95 50; fax: (09) 6689 55 55; e-post: <sti@teolinst.fi>; webbadress: <<http://www.teolinst.fi/>>. Generalsekretär: pastor Eero Junkkaala.

Lutherläsarna registrerades som förening 1999. Dess målsättning är att verka för ökat Luther-medvetande och den ger sedan 1993 ut en tidning med namnet *Lutherläsaren* med prosten Helge Hildén i Sibbo som redaktör. Expedition: Holger Lövdahl, Södra Lappfjärdsvägen 159, 64300 Lappfjärd, tfn: (06) 222 14 28.

Concordia är en finskspråkig förening, som registrerades 1995 efter att ha verkat ett antal år som en inofficiell krets av studerande och präster, ledda av teol. lic. Simo Kiviranta och teol. lic. Sakari Korpinen. Den ger ut en tidskrift med samma namn. Huvudredaktör: pastor Hannu Lehtonen, Multiantie 2597, 63800 Soini, tfn/fax: (06) 221 22 64; e-post: <hannu.lehtonen@sci.fi>. Webbadress: <<http://www.concordia.fi/>>.

Luther-stiftelsen i Finland (Suomen Luther-säätiö) grundades 1999 för att upprätthålla och utbreda bekännelsestrogen luthersk tro. Stiftelsen ordnar och stöder sådana gudstjänster, där Guds folk med gott samvete kan höra evangelium och ta del av nattvarens gåva så som Kristus har instiftat den. Adress: PL 127, 00101 Helsingfors.

Ordförande: teol. lic. Simo Kiviranta.
Verksamhetsledare: pastor Juhana Pohjola, tfn: (09) 49 66 94; e-post: <juhana.pohjola@luthersaatio.com>, webbadress: <<http://www.luthersaatio.com>>.

I den följande artikeln använda förkortningar:

ELTK: Evankelis Luterilainen Tunnustuskirkko
FELK: Finlands evangelisk-lutherska kyrka
LBK: Lutherska Bekännelsekyrkan
SKB: Svenska kyrkans bekännelseskriter
SLEF: Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland
SLEY: Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys
STI: Suomen Teologinen Instituutti
STLK: Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
SVELS: Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Seurakuntaliitto
SVLS: Suomen Vanhaluterilainen Seurakuntajärjestelmä

Att bekänna – och säga emot

Lutherska väckelserörelser inför kyrkokamp och friförsamlingssträvanden i Finland

Ola Österbacka

Inledning

Gud avgör genom sitt ord på vilka punkter det uppstår en strid i kyrkan. När den uppstår så blir den frågan en avgörande be-kännelsefråga där hela vår trohet mot Guds ord provas och med vilken agnarna skiljs från vetet.

Dessa ord i en aktuell bok av Fredrik Sidenvall (*Kampen för tron*, 2000, 15) träffar prick när det gäller de senaste decenniernas händelser i Finlands evangelisk-lutherska kyrka (i fortsättningen FELK). Stridsfrågorna har växlat, men ytterst handlar det om troheten mot Guds ord. I den första delen av denna artikel beskriver jag dessa mot bakgrund av den folkkyrkliga utvecklingen under de två senaste århundradena. Den andra delen redogör för hur man inom väckelserörelser och protestorganisationer tagit upp kampen för tron.

Genom mitt personliga engagemang i en av dessa rörelser, Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland (SLEF), har jag kommit att se hur svårt det är för en gammal väckelserörelse, som har fått sin speciella uppgift i en helt annan kyrklig situation, att kunna orientera sig fram i en ny tidsålder, där den kyrkliga ramen bryter samman. Att jag särskilt lyfter fram denna förenings ställningstaganden och

---

Ola Österbacka (f. 1948) blev fil.mag. 1970. Rektor för Evangeliska folkhögskolan i Österbotten 1970–97 (tjänstledig under några perioder), numera IT-konsult och projektledare. Styrelsemedlem i SLEF 1971–80 och 1997–98, suppleant i FELK:s kyrkomöte 1979 och 1981, församlingsuppdrag 1979–86.

Litteratur: *Lilla trosläran* (med Leif Erikson) 1979, *Hoppets bekännelse* 2. uppl. 1993, *Sekten som blir motsagd* 1998, *Var är den sanna lutherdomen i dag?* (red.) 1999. Ett urval av artiklar från olika tidningar finns på <<http://www.offsysteem.fi/onos>>.

Adress: Skolhusg. 11 A 9, FIN 65100 VASA; e-post: <ola@offsysteem.fi>.

verksamhet är en illustration av hur svårt det är att i praktiken försvara *Sola Scriptura*-principen emot en bestämd tradition. En liknande genomgång av finska organisationer hade varit önskvärd, men var inte möjlig i detta sammanhang.

Jag hävdar att troheten mot Guds ord nu särskilt provas inför frågan om hur Guds församling skall tillse att Guds ord rent och klart förkunnas och sakramenten förvaltas enligt Kristi instiftelse. Det gäller alltså församlingsfrågan – en fråga som ofta avfärdas som en praktisk, yttre fråga, men som dock är föremål för undervisning i Skriften och därmed en lärofråga. Vill vi också i denna fråga vara trogna mot Guds ord?

Här behöver vi även lyssna till Konkordieformelns undervisning (SD 14, SKB, 545):

För att bevara den rena läran och bibehålla en fast grundad och Gudi behaglig endräkt i kyrkan är det nödvändigt att icke blott rätt driva den rena sunna läran, utan även tillbakavisa dem, som motsäga den och lära annorlunda.

Detta tillbakavisande sker främst i artikelns tredje del. Det är helt naturligt, att en artikel av denna omfattning inte både kan lyfta fram den positiva undervisningen och framföra en välgrundad kritik. Därför måste den positiva undervisningen i första hand tillföras genom referenser till annan litteratur, där Bibelns egen undervisning står i centrum.

Med smärta ser vi på den söndring som råder bland dem som önskar vara bibel- och bekännelse-trogna. Må vår bön vara att vår kärleksrike Fader ännu har tålamod att föra oss alla närmare varandra, ”för att de alla må vara ett”. Det kan ske om vårt studium för oss djupare in i rannsakan av Skrifterna ”för att se om det kunde förhålla sig så” (Apg. 17:11).

Från enhetskyrka till öppen läropluralism

1800-talets brytningstider

Finland kom genom kriget 1808–09 att få ett annat religiöst läge än det gamla moderlandet Sverige, och även de övriga nordiska länderna. Finland blev en autonom riksdel i Ryssland, varvid den rysk-ortodoxa tsaren blev överhuvud också för den lutherska kyrkan till följd av den gällande lagstiftningen.

Detta ledde så småningom till att kyrkolagen från 1869 gjorde

FELK till en folkkyrka, avvikande från statskyrkorna i grannländerna. Först nu vid millennieskiftet har Svenska kyrkan uppnått ett motsvarande läge, medan kyrkorna i Danmark och Norge ännu är statskyrkor.

Att FELK blev en folkkyrka har dock inte gjort den till en bekännelsekyrka, vilket de lutherska landskyrkorna egentligen borde vara. Upphovsmannen till Finlands nya kyrkolag, som stadfästes år 1869 (den gamla härstammade från 1686 och var alltså gemensam med Sveriges kyrkolag), var biskop F. L. Schauman. Han var påverkad av den tyska "beckianismen", även kallad biblicismen, som från 1800-talets mitt varit föremål för stark kritik inom den då ännu oorganiserade evangeliska rörelsen. Den hotande urvattningen av bekännelseparagrafen, kyrkolagens första paragraf, kunde undvikas tack vare en hård kamp. Kyrkolagens mest synliga ändring blev endast att man bytte ut ordet "lära" mot "tro" (Uppala, 88, 102; Arkkila, 13).

Den evangeliska rörelsens upphovsman, Fredrik Gabriel Hedberg (1811–1893), vars evangeliska genombrott brukar dateras till 1844, betonade starkt den objektiva frälsningen som en motpol till pietisternas sökande efter frid i sitt hjärta.¹ Hans främsta debattmotståndare var alltså pietisterna och gentemot kyrkan var han i allmänhet solidarisk och uppträdde inte som kyrkokritiker. Det finns dock ett intressant undantag.

I delar av Sverige, främst i Norrland, fanns grupper av väckelsekristna, "läsarna", vilka inte kunde acceptera de nya handböckerna, som under början av 1800-talet hade reviderats i rationalistisk anda. De bildade därför ett antal fria församlingar, vanligen kallade "norrlandsseparatisterna". Carl Olof Rosenius kunde inte acceptera detta tillvägagångssätt. Däremot tog Hedberg klart ställning för dem och uttryckte i en omfattande korrespondens sitt stöd för deras strävanden att tillse, att Guds ord predikades enligt Bibeln och bekännelsen. Detta stöd tystnade dock på 1850-talet, till stor besvikelse för läsarna. Hedberg vidhöll dock även senare att man av samvetsskäl kunde bli tvingad att utträda ur folkkyrkan (Uppala, 34–37; Arkkila, 11–12, 14).

Lutherska Evangeliföreningen i Finland grundades 1873. År 1922 delades den på språklig grund i en finsk och en svensk förening (Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys, SLEY, resp. Svenska

---

1. Ruotsalainen och den pietistiska rörelsen i Finland betonade starkt den subjektiva tillägnelsen av tron.

Lutherska Evangeliföreningen i Finland, SLEF). Under den gemensamma verksamhetstiden var de flesta aktiva präster och ledande aktörer fullständigt tvåspråkiga, så som också Hedberg. Efter delningen fortsatte kontakterna, men har avtagit under decenniernas lopp.

Hedberg lyfte fram den oförskyllda nåden i Kristus som grund för tron. Hedbergs nyckelord var ”redan här” och ”redan nu”, vilket föranledde hans kombattant Paavo Ruotsalainen, ledare för den pietistiska rörelsen¹, att kalla honom en nådetjuv. Nådemedlen betonades starkt, och särskilt framhölls dopets pånyttfödande gåva.

Redan under Hedbergs verksamhetstid kom glädjen över det fria evangeliet att slå över i antinomistiska tendenser. De österbottniska ledande evangeliska prästerna Johannes Bäck och Gustaf von Essen hade betonat det objektiva i kristendomen på ett sådant sätt att man kunde få uppfattningen, att den som var döpt var ett saligt Guds barn oberoende om han trodde det eller inte. Särskilt bland lekmannapredikanter kom detta att leda till en ”ultraevangelisk” linje, som blev föremål för stark kritik. Hedberg var själv en hård motståndare till den, och skrev år 1884 en kraftfull protest. Denna publiceras dock inte, vilket förstärkte motsättningarna (Koskenniemi, 99–108).

Läromotsättningarna kulminerade i det så kallade Härmä-mötet, som ägde rum den 12 september nämnda år. I mötet deltog ca 3 000 personer, och den 17 timmar långa diskussionen avslutades först följande morgon kl 7.²

På mötet fanns tre grupperingar: ”högern”, som utgjordes av kyrkligt sinnade präster, ”centern” eller de ledande männen i Evangeliföreningen, anförda av överombudsmannen Johannes Bäck, samt ”vänstern”, vilken representerades av en del lekmannapredikanter och någon präst. Uppfattningarna skilde sig särskilt kring frågorna om alla människor kan anses saliga och om också kroppen är helig hos en kristen, vilket vänstern vidhöll. Högern betonade trosrättfärdigheten och förnekade både läran om hela världens salighet och köttsheligheten. Centern ansåg att alla människor har gjorts saliga och får tro sig vara saliga, men avvisade läran om köttsheligheten.

Högern bad efter mötet att Hedbergs protest skulle publiceras, vilket styrelsen med knapp majoritet avslag. Detta var en utlösande orsak till att högern med 55 präster och 3 missionärer avgick.

Denna lärostrid visar en svaghet i den evangeliska rörelsen: den

2. Härmä-mötet har beskrivits utförligt i många finska avhandlingar. För en kortfattad framställning av huvudfrågan, se Dahlbacka, 193–196.

hade byggt sin verksamhet kring en medveten ensidighet. I dess stadgar sägs målsättningen vara att "till livgivande bruk allmännare befordra evangeliets ord". Huvudsaken är själva kärnan i evangeliet: läran om den korsfäste Kristus. Därmed görs det på sätt och vis legitimt att låta bli att undervisa om andra lärofrågor. Man har velat vara ett komplement i kyrkan och inte själv fungera som en kyrka. Stadgarna säger heller ingenting om att ta avstånd från falsk lära. Denna svaghet har ånyo visat sig under den senaste tidens händelser.

Folkkyrka eller bekännelsekyrka?

Fria församlingar bildas

Den unga självständiga nationen Finland fick sin religionsfrihetslag år 1922, betydligt tidigare än grannländerna. Samtidigt ledde nyvunna kontakter till USA och särskilt Missourisyndoden till en aktivitet för bildande av fria lutherska församlingar inom den evangeliska rörelsen. En av ledarna var pastor Heino Pätälä (1880–1950), en annan Aijal Wegelius (från 1935 Uppala, 1897–1984). Ett slagord som ofta upprepades var "Ulos leiristä" (Ut från lägret). Pätälä var en tid präst på Bergö och reste som anställd i evangeliföreningen ofta i svenskbygderna.³

Resultatet av församlingsbildningen blev inte så omfattande som man hade väntat sig. Till en del beror detta säkert på den negativa inställning som evangeliföreningen intog. På svenskt håll skedde ingen församlingsbildning. Det fanns dock präster som aktivt deltog i diskussionsmöten som ordnades. Till dessa hörde Isidor Eriksson, under en lång tid kyrkoherde i Terjärv, som kritiserade den undfallande linjen i SLEF (Uppala, 170, 172, 254).

Arbetet med att bilda en bekännelsekyrka försvårades av läromässig oenighet. Pätälä hade under en längre tid förespråkat en avvikelse från den lutherska bekännelsen i fråga om Kristi aktiva lydnad, som han inte räknade som en del av den oss tillräknade rättfärdigheten. Orsak till denna avvikelse var måhända Pätäläs rädsla för antinomismen (av *anti* = mot och *nomos* = lag), vilket gjorde att han ville understryka vikten av att också kristna behöver följa Guds lag. Hans centrum i förkunnelsen låg vid betoningen av Kristi på korset utgjutna blod och hans förkunnelse var mycket uppskattad.

---

3. Angående Heino Pätäläs verksamhet, se hans självbiografi *Matkan varrelta*, 1977.

En del av de församlingar som bildades höll sig till Pätälä och de övriga anfördes av Wegelius. År 1924 hade den senare gruppen fyra församlingar med drygt 200 medlemmar, medan Pätäläs krets utgjordes av sju församlingar med över 400 medlemmar. Medlemsantalet växte i de av Wegelius ledda församlingarna till över 400 år 1926. 1929 konstituerades Finlands fria evangelisk-lutherska kyrka, numera Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko (STLK, Finlands bekännelsetrogna lutherska kyrka). Året innan hade Pätäläs falang bildat Suomen Vapaa Evankelis-Luterilainen Seurakuntaliitto (SVELS, Finlands fria evangelisk-lutherska församlingsförbund) (Uppala, 315–316).

Uppmärksammat avhopp inom femte väckelsen

Inom den så kallade femte väckelsen har inga motsvarande församlingsbildningar skett förrän under allra senaste tid. År 1964 skedde emellertid ett mycket uppmärksammat avhopp från folkkyrkan, när dogmatikprofessor Osmo Tiilikä utträdde som protest mot kyrkans läroförfall. Han fick dock inga efterföljare.

Influenser från Sverige

I Sverige gjordes 1958 beslut om att öppna prästämbetet för kvinnor. Detta ledde till en omfattande kyrkokamp. År 1960 bildades under teol. dr Tom G. A. Hardts ledning en fri luthersk församling i Stockholm. I slutet av 1960-talet bildades stiftelsen Biblicum med domprosten Gustav Adolf Danell och teol. dr David Hedegård som de mest bemärkta ledarna. Nyblivne teologie doktor och docenten i GT:s exegetik Seth Erlandsson utsågs till föreståndare för stiftelsens verksamhet i Uppsala och blev Hedegårds arvtagare för utgivningen av *För biblisk tro*, som även bytte namn till *Biblicum*.

Stiftelsen Biblicum kallade i början av 1970-talet professor Siegbert Becker från Wisconsinssynoden i USA att hålla kurser i Sverige. Härvid mognade några av ledamöterna, bland dem Erlandsson, till ett beslut om att utträda ur Svenska kyrkan och grunda fria lutherska församlingar. På grund av en konflikt om ett krav att ledamöterna skulle tillhöra Svenska kyrkan splittrades stiftelsen genom att dess ordförande G A Danell och två andra ledamöter avgick. Stiftelsen kom sedan att verka i nära anslutning till Lutherska bekännelsekyrkan (LBK), som konstituerades år 1974. Den fick under loppet av några år några församlingar i södra Sverige och i Norrland samt även i Norge, men anslutningen blev mindre än vad som kunde ha förväntats utifrån de kraftiga protesterna mot Svenska kyrkans avfall.

Docent Seth Erlandsson besökte under flera repriser Vasa, där han höll föreläsningar och kurser på Evangeliska folkhögskolan i Österbotten (Efö). Därigenom kom kyrkofrågan också att diskuteras inom SLEF. Särskilt skedde detta i samband med att Biblicum år 1977 utgav boken *Kyrkogemenskap – vad säger Bibeln?* En begäran om utlåtande sändes bland annat till SLEF:s styrelse, som antog ett kort ställningstagande. Styrelsen konstaterade, att den är ense i sak med författaren, men att konsekvenserna är svåra att dra.

Ett antal personer, främst tidigare medlemmar i STLK, anslöt sig till LBK via S:t Matteus församling i Uppsala. Församlingen fick även någon enstaka finlandssvensk medlem och har haft en svensk predikoplatz på Åland. Jukka Söderström i Lempäälä har verkat som biträdande pastor.

Även några andra lutherska församlingar har tillkommit senare (se s. 128ff).

Kyrkokampen intensifieras

Bibeln i fokus

Inom Borgå stift vaknade kyrkokampen på 1970-talet i form av ett antal bibeldebatter. Startskottet sköts år 1972, när John Vikström som nytilträd biskop i Borgå (ärkebiskop 1982–98) utgav ett herdabrev med titeln *Tro i kris*. Herdabrevet förde ut den bibelkritik, som till dess främst hade bevarats inom de vetenskapliga kretsarna, till gemene man. Genom studiecirkelar studerades boken flitigt, och en skarp kritik ledde till en intensiv debatt i stiftet.

Till de främsta kritikerna hörde ledande personer inom SLEF, inte minst dess dåvarande direktor Helge Hildén. I samband med föreningens 100-årsjubileum, som delvis firades tillsammans med den finska systerföreningen SLEY i Åbo 1973, antogs en deklaration om Bibeln, vilken kritiserades hårt av teologisk expertis. Vid samma årsmöte byttes också en del av styrelsen ut. Detta karaktäriserades av Borgå stifts halvofficiella organ *Kyrkpressen* (5.7.1973) som en "hals-huggning" av styrelsens liberala krafter.

I december 1976 disputerade pastorn och t.f. lektorn vid teologiska fakulteten vid Åbo akademi Karl-Gustav Sandelin för teologie doktors grad med en avhandling om Kristi uppståndelse. Han förde härvid fram tanken att Paulus har en annan syn på Kristi uppståndelse än evangelisterna, och att han inte lär en kroppslig uppståndelse, utan en nyskapelse. Med anledning av detta gjordes tre anmälningar för irrlära till domkapitlet i Borgå, som dock frikände

Sandelin med hänvisning till att han gjorde sina uttalanden som forskare och inte som präst.

Den debatt som följde blev synnerligen livlig. En ny liknande debatt uppstod efter att professor Heikki Räisänen vid Helsingfors universitet uttalat sig om Bibelns trovärdighet i en helsidesintervju i Hufvudstadsbladet på domsöndagen 1984 (25.11.1984). Räisänen hävdade att många av kyrkans läror saknar stöd i de äkta bibeltexterna och att kyrkan borde ompröva sina läror.

Upprepade gånger har man också debatterat uppståndelsen i avslutning till uppseendeväckande uttalanden som gjorts av forskare inför påskhögtiderna, och likaså har frågan om Jesu övernaturliga avlelse och händelserna kring hans födelse varit på tapeten kring jultiden.

Debatterna kring skapelsetro och utvecklingslära har också böljat fram och tillbaka, inte minst i den debattvänliga österbottniska tidningen Vasabladet.

Den nya finska bibelöversättningen, som utkom 1993, var föremål för hårda debatter. I vissa kretsar har översättningen bojkottats.

Nyligen har debatten om Bibel 2000 kontra Svenska Folkbibeln ånyo skärpt motsättningarna i Borgå stift. Det är anmärkningsvärt, att även en betydande grupp teologie studerande har gått ut med upprop att kyrkan skulle godkänna Folkbibeln som alternativ i gudstjänster. Detta har dock inte förverkligats, eftersom kyrkomötet i november 2000 gick in för att tillåta endast Bibel 2000 som officiell översättning. På många håll kommer detta beslut sannolikt att trotsas.

Bibeldebatterna har fört många konservativa krafter samman i försök att tillbakavisa den tilltagande liberaliseringen. Den viktigaste striden har dock stått kring frågan om kvinnliga präster.

Kvinnoprästbeslutet

Frågan om att öppna prästämbetet för kvinnor aktualiserades i FELK redan 1959, då man för första gången tillsatte en utredning. Det första förslaget röstades omkull med siffrorna 63–55 år 1963. Nästa betänkande framlades för omröstning 1976, då 66 röstade för, medan 37 röstade emot. Eftersom kvalificerad majoritet krävdes förföll förslaget även denna gång.

År 1968 infördes lektorsämbetet, vilket så småningom gav kvinnorna rätt att predika, dela ut nattvard och döpa. Detta mjukade upp attityderna inför de kommande besluten.

Under 1980-talets förra del pågick målmedvetna försök att "lösa" frågan definitivt. Biskoparna, starkt framdrivna av massmedia, arbetade enträget med att påverka opinionerna. En viktig roll spelade härvid ärkebiskop John Vikström, som i sitt herdabrev till Åbo ärkestift införde en åtskillnad mellan lagens och evangeliets ord i frågan. Vikström hävdade, under hänvisning till Martin Luther, att frågan om kvinnopräster hör till lagens område, vilket därmed gör kyrkan fri att avgöra frågan utifrån det evangeliska kärleksbudet (Vikström, J, 88).

1984 var det igen dags för omröstning. Denna gång stannade man bara tre röster från den erforderliga 3/4 majoriteten: 73–32.

År 1984 utgav Paulussynoden på SLEY:s förlag en debattbok under namnet *Herran käsky* (Herrens bud), där ledande män och kvinnor från olika läger gjorde såväl exegetiska som dogmatiska analyser i syfte att påvisa det obibliska i att öppna prästämbetet för kvinnor.

Inför kyrkomötet hösten 1986 hade man räknat ledamöternas röster omsorgsfullt. Man kunde då i förväg bedöma läget så, att ett tillräckligt antal ombud skulle rösta för. Den 4 november 1986, två dagar före den avgörande omröstningen, överlämnade motståndarlägret till biskoparna en protest, som samlat 409 prästers namnteckningar, av dessa 49 svenska – inemot 20 % av prästerskapet. De förespråkade inte någon vägran att samarbeta, utan efterlyste endast hemortsrätt i kyrkan efter beslutet.

Resultat var dock det väntade – röstetalet i kyrkomötet blev 87–21. När ärkebiskopens klubba hade fallit vilade en ödesmättad stämning i plenisalen. Många kände lättnad, men man visste också att det skulle bli en upprivande fortsättning på striden. En av biskoparna, Olavi Rimpiläinen i Uleåborg, hade röstat emot förslaget, och lämnade salen innan han behövde höra klubbslaget. Av Borgå stifts ombud röstade kyrkoherde Henrik Perret och musikledare Göran Stenlund mot förslaget.

En viktig fråga när det gällde att mjuka upp motståndet var hur motståndarna skulle garanteras fulla verksamhetsmöjligheter i FELK. Detta skedde genom en kläm, som efter en lång debatt omedelbart efter beslutet om lagändringen antogs med rösterna 85–9. Klämmen löd:

Också de medlemmar eller tjänsteinnehavare i kyrkan som förhåller sig avvisande till prästämbetes öppnande för kvinnor bör ha verksamhetsfrihet samt möjlighet att bli vigda och utnämnda till olika tjänster i Finlands evangelisk-lutherska

kyrka. Alla medlemmar och tjänsteinnehavare står i gemensamt ansvar för att de svårigheter förändringen medför övervinns genom inbördes samarbete och värnande om kyrkans enhet.

Den mest intressanta frågan var nu hur klämman skulle omsättas i praktiken. Skulle biskoparna tillåta särvigningar av manliga kandidater, som inte godkände samverkan med kvinnliga präster? Skulle biskoparna över huvud taget godkänna sådana präster, som inte ville samverka? Hur skulle man ordna gudstjänstlivet för de församlingsmedlemmar, som inte kunde godkänna kvinnor som församlingspräster?

Man kan notera, att klämman inte utgör någon samvetsklausul. Den gav ingen juridisk rätt att avvika från lagen, utan var endast ett uttryck för en önskan som kyrkomötet gav uttryck för vid det aktuella tillfället. Att den talar om att värna om kyrkans enhet är löst tal: enheten hade ju redan söndrats!

Etiska och pastorala frågor

Frågor på det etiska planet har vållat starka känslor och upprivande debatter. År 1980 blossade en strid upp kring samboförhållande och rättigheten att vara fadder. Det var pastor Pauli Huhtinen i S:t Marie församling i Åbo som hade öppnat striden genom att vägra ett par som hade konstaterats leva i samboförhållande rätt att vara fadder. Detta väckte stor uppståndelse. Huhtinen togs i försvar av sin kyrkoherde Eero Parvio och av kyrkvärden i samma församling, professor Jukka Thurén. Även senare har motsvarande strider förts ända till rättsprocesser i högsta instans.

Frågan om registrering av homosexuella parförhållanden hettade till våren 1993, när ärkebiskop John Vikström i en radiointervju talade för öppenhet i frågan. Han blev rentav anmäld för irrlära till sitt eget domkapitel. Debatten var i detta fall livligast på finskt håll. Frågan har länge varit öppen och har ånyo förts till riksdagen i december 2000.

Under år 1997 dök en allvarlig fråga upp, genom att pastor Antti Kylliäinen i Helsingfors gav ut en bok *Kaikki pääsevät taivaaseen* (Alla får komma till himlen). Han hävdade där, att Gud inte kan ha all makt och att alla människor får komma till himlen, eftersom fördömelser till helvetet skulle strida mot Guds kärlek. På grund av detta anmäldes Kylliäinen till domkapitlet i Helsingfors, vilket efter flera turer frikände honom. Biskop Eero Huovinen framförde som motive- ring till förslaget om frikännande att Kylliäinen hade framfört sina

tankar i boken som privatperson, att han i sin prästgärning är solidarisk med kyrkan och att han har uttryckt sin vilja att hålla sig till kyrkans bekännelse.

Frågor som har vållat stormar särskilt i "den finlandssvenska ankdammen" är vigsel av frånskilda och rätten för präster att leva i samboförhållanden. Kyrkoherde Henrik Perret och kaplan Halvar Sandell, båda verksamma i Markus församling i Helsingfors, blev i januari 1997 offentligt tillrättavisade av biskop Erik Vikström för brutalitet och okristligt handlande när det torgfördes att de hade ställt sig negativa till att utan samtal med vederbörande viga frånskilda till nytt äktenskap.

Inte heller *Ecce Homo* har undgått Finland. Utställningen har under 2000 visats på många orter, däribland Vasa, och vållat starka känslor och tidningsdebatter. Präster och biskopar har i allmänhet hållit en låg profil och utställningen har nekats visning i kyrkor.

Ekumeniska deklarationer

1990-talet var de ekumeniska deklarationernas årtionde. Efter många års arbete godkände kyrkomötet den så kallade Borgå-deklarationen i november 1995. Härvid slöts kyrkogemenskap mellan ett antal nordiska lutherska kyrkor och den anglikanska kyrkan.

Debatten om dokumentet hade varit mycket livlig. På konservativt håll motsatte man sig rätt allmänt deklarationen, som röstades igenom med siffrorna 96–8 och två nedlagda röster. Omröstningen föregicks av en omröstning om en kläm, som lades fram av konservativa ombud sedan de insett att deklarationen skulle vinna tillräcklig majoritet. Klämman utsade att deklarationen antas med kyrkans bekännelse som grund. På grund av denna kläm röstade också en del av de konservativa ombuden för ett antagande.

De punkter som kritiken främst riktades mot gällde anglikanernas reformerta nattvardslära. Deklarationens tillskyndare gjorde sitt bästa för att försöka påvisa att anglikanerna verkligen lär realpresens. En annan omstridd punkt gällde Skriften som enda grund för kyrkans lära.

Inte långt efter att Borgå-deklarationen hade antagits öppnades en mångårig debatt om rättfärdiggörelseläran, den läropunkt varmed kyrkan står och faller. Denna gång gällde det en gemensam deklaration med påvekyrkan. Särskilt på finskt håll svallade diskussionens vågor höga, medan debatten på svenskt håll, även inom SLEF, var förvånansvärt tam.

Deklarationen godkändes av kyrkomötet i maj 1998 med röstsiffrorna 88–17 och en nedlagd röst. Vid denna omröstning fanns en bred enighet bland väckelserörelsernas representanter. Alla biskopar stödde deklarationen.

Motrörelser och anpassning

I protest mot kvinnopräster

Paulussynoden

Paulussynoden (finska: Paavalin synodi) hade redan under de föregående diskussionerna profilerat sig som en motståndsrörelse till kvinnopräster. Dess tillkomst kan dateras till 1.4.1975, då ett antal teologer hade inbjudits till prästgården i S:t Marie församling i Åbo med prosteparet Leena och Eero Parvio som värdar. Sitt namn och konstituering fick den i mars 1976 – stadgar för stödföreningen godkändes först 1983. Förste ordförande blev teol. dr, sedermera biskopen i Uleåborg Olavi Rimpiläinen (Korpinen, 17–23). Kontraktsprosten Timo Holma, Haukipudas, var en lång tid ordförande.

Paulussynoden har under hela sin tid varit tvåspråkig. Det svenska inslaget har inskränkt sig till något tiotal aktiva. Bland dem framträder under de tidigare skedena SLEF:s dåvarande direktor Helge Hildén och kaplanen i Markus församling i Helsingfors, Halvar Sandell. Hildén införde i Sändebudet en lång rad undervisande artiklar.

En betydande del av de bärande krafterna i Paulussynoden kom från den evangeliska rörelsen. Framträdande namn har varit teol.lic. Simo Kiviranta, teol.lic. Sakari Korpinen, kyrkoherde Lasse Marjokorpi och teol.dr Reijo Arkkila, en tid direktor för SLEY.

Till Paulussynoden anslöt sig även många från bedjarrörelsen, som även stödde verksamheten ekonomiskt. Kyrkoherde Anssi Simojoki utgjorde en ledande kraft samtidigt som han var redaktör för rörelsens tidning.

Gammalpietisterna var tämligen öppna för den nya ordningen. Det finns dock även motståndare i deras led – biskop Rimpiläinen räknas till denna grupp.

En viktig stödjepunkt fanns i den femte väckelsens läroanstalt, Suomen Raamattuopisto (Finska bibelinstitutet) i Grankulla. Dess verksamhetsledare Raimo Mäkelä hörde till grundarna. Även prosten Matti Väisänen (Folkmissionen) var en av centralgestalterna.

Laestadianerna var självfallet mot kvinnopräster. Av deras män kan särskilt teol. dr Jouko Talonen nämnas. Till följd av sin exklusiva församlingssyn har de inte haft samma intresse av samverkan och gemensamma strategier som de andra rörelserna. Flera av rörelsens organisationer deltar dock numera i en samlingsrörelse, till vars synligaste åtgärder hör gemensamma bekännelsedagar för de konservativa rörelserna i folkkyrkan.

Till Paulus-synodens mest uppmärksammade verk hör boken *Herran käsky* (Herrens bud) år 1984. Boken redigerades av en av synodens förgrundsgestalter, kyrkoherde Anssi Simojoki.

SLEY vacklar

SLEY:s styrelse antog år 1988 en deklaration, där man förklarade sig omfatta den traditionella ämbetssynen, men samtidigt ville ge rum åt dem som omfattade den nya synen. Det var således en omvändning av kyrkomötets kläm. Detta innebar att man fortsatte med den gamla linjen att kalla stiftets biskop till de årliga årsfesterna, där han deltog i välsignelse av missionärer och i nattvardsgudstjänsten, med det faktum att han vigde kvinnor till präster i gott minne.

Denna linje har vållat ständiga friktioner, både i medarbetarkåren och bland medlemmarna. I takt med försöken att parera meningsmotsättningarna har kritiken från de konservativa ökat. Hösten 1994 försorsakade uppsägningen av Sakari Korpinen, som från 1991 varit VD för SLEY-Kirjat (föreningens bokförlag), en stark reaktion. Samma år började tidskriften Concordia utkomma, och den tog djärvt upp motsättningarna, som främst riktade sig mot verksamhetsledare Seppo Suokunnas.

SLEY har haft som praxis att kalla även icke-prästvigda kvinnor att predika vid möten i bönehusen. Med denna praxis var det svårt att motivera varför kvinnan inte kunde bli präst. Inom några år hade opinionerna svängt, och vid årsmötet 1999, när man skulle välja en helt ny styrelse, visade det sig att de liberala krafterna hade fått en klar majoritet i styrelsen.

I juni 2000 antog denna styrelse efter långa förhandlingar en ny resolution i ämbetsfrågan. Tre medlemmar reserverade sig. Styrelsen lämnade frågan om kvinnliga präster öppen för vars och ens samvete och uttalade också frihet för mötesarrangörerna att kalla kvinnliga präster som talare vid SLEY:s möten.

Vid årsmötet 2000 uppnådde de konservativa dock ånyo jämvikt – eller möjligen majoritet – i styrelsen.

SLEF utfärdar råd och anvisningar

SLEF:s styrelse gjorde ett försök att stöda sina medlemmar genom att publicera ett häfte kallat *Råd och anvisningar* (antaget av styrelsen i februari 1989). I förordet sägs att styrelsen redan under flera år hade känt behovet att för föreningens medlemmar ge riktlinjer och vägledning inför det ofrånkomliga faktumet att vår kyrka skulle acceptera kvinnliga präster. Redan då, innan beslutet tagits, hade styrelsen tillsatt en arbetsgrupp att arbeta med frågorna. Sedan tillsattes ytterligare två grupper. Den grupp som utformade det slutliga förslaget bestod av Leif Erikson, Gustav Norrback och Svante Österbacka.

De tio punkterna lydde:

1. Betänk vad som är människans viktigaste angelägenhet
2. Studera flitigt din bibel
3. Förbliv vid Guds ord
4. Lev i dopnåden
5. Gå ofta till Herrens bord
6. Pröva alla läror och lärare
7. Uppsök rätta predikstolar
8. Kalla rätta lärare
9. Håll kontakt med trossyskon
10. Att bevaras i tron

Vid varje punkt fanns ett kortare eller längre råd, åtföljt av några bibelord.

Häftet presenterades kortfattat i Sändebudet 30.4.1989, och man anvisade intresserade att beställa det från förlaget. Biskop Erik Vikström läste det och sände ett brev till Sändebudet, vilket publicerades 4.6.1989. I brevet ger han uttryck för sitt skarpa ogillande:

Jag har alltid känt den evangeliska väckelsens folk som ett fridsamt och kyrksamt folk som inte söker strid utan tvärtom solidariskt – och med kritisk, konstruktiv distans ibland – vill bygga upp vår kyrka inifrån.

Men promemorian talar ett annat språk. I församlingar och gudstjänster där det tjänstgör kvinnor som kyrkan har ordinerat till prästämbetet rekommenderas nu ett mycket långt gående avståndstagande. Här ger promemorian råd och anvisningar som i värsta fall kommer att binda många människors samveten och hindra dem från att med gott hjärta söka sig till församlingens gudstjänster, att delta i den frivilliga verksam-

heten och att såsom förr leva med i församlingens liv. Dylika råd kan vi redan för vår andliga hälsas skull inte följa. ...

Det måste i anledning av promemorian vidare klart sägas ut att kyrkligt anställda inte har getts någon rätt att för kvinno-prästfrågans skull vägra utföra tjänsteuppgifter vid gudstjänsten, lika litet som församlingsmedlem för denna saks skull kan avsäga sig förtroendeuppdrag som man valts till. Inte heller prästerna har någon rätt att för denna saks skull vägra utföra sina ämbetsuppgifter. ...

Sändebudet kommenterar på första sidan genom att låta styrelsens ordförande Gustav Norrback framhålla, att råden ”i en svår tid” är avsedda för medlemmar som frågar råd, och att bibelorden är de viktigaste. Det gäller inte heller enbart kvinnor i prästrollen, utan också om manliga prästers förkunnelse. Vidare återges den § 5 i kyrkolagen, som biskopen åsyftar, samt råden och anvisningarna i sin helhet.

I Kyrkpressen 15.6.1989 togs frågan upp av Olav S. Melin i ledaren och kommenterar både Sändebudets egen text och biskopens brev. Han avslutar:

Vad själva saken beträffar är det lätt att instämma i biskopens önskan. Men å andra sidan, visar sig de evangeliska vara så ståndaktiga i sin tro och så underdåniga sina ledare, som dessa ger sken av, då skriver de nog ett stycke kyrkohistoria.

Kyrkpressen återger sedan punkterna 7 och 8 ovan samt delar av biskopens brev.

Den ledande österbottniska dagstidningen Vasabladet hängde med i debatten. Per-Erik Örn, kyrkoherde i Korsholms församling med en betydande evangelisk aktivitet, skrev strax före föreningens årsmöte en artikel (29.6.1989) med en vädjan om respekt för varandras övertygelse och att föreningsmedlemmarna borde pröva också dessa råd och anvisningar mycket kritiskt. I samma tidning återgavs hela promemorian. Även flera andra lokaltidningar slog upp saken stort.

Gränserna prövas

Under de följande månaderna sattes de evangeliska på hårda prov. I Närpes debatterade man att pastor Kerstin Granvik inte tilläts predika i en bykyrka, och debatten fortsatte med jämna mellanrum. I den starkt konservativa församlingen i Terjärv förordnades Granvik till tf. kyrkoherde i september 1989, vilket slog ner som en bomb. En

lång tidningsdebatt följde, där man även diskuterade möjligheten att det blir parallellgudstjänster. Ett enigt församlingsråd vädjade till domkapitlet och den kvinnliga prästen anhöll om befrielse, varefter domkapitlet tog tillbaka förordnandet. Av de åtta medlemmarna i församlingsrådet sades sex stå SLEF nära.

Kerstin Granvik rönt åter följande månad samma öde, när biskopen övervägde att förordna henne till en adjunktstjänst i Jakobstad. Denna gång var det laestadianerna som först motsatte sig i ett brev. Även de evangeliska i Jakobstad intog samma ståndpunkt, och debatten svallade åter het. Domkapitlet föll även denna gång till föga. Ett par år senare kunde Granvik dock utnämnas till kaplan i Jakobstad.

Nya frontlinjer

Finlandssvenska samlings- och proteströrelser

På finlandssvenskt håll gjordes under 1980-talet ett par initiativ till konsolidering av de bekännelsetrogna krafterna. *Kristet Perspektiv* bildades som förening våren 1980 och utgav sitt första nummer av tidskriften med samma namn i november 1980. Tidskriften vill vara en teologisk tidskrift för lekmän och teologer och gör det i avsikt att slå vakt om Guds ord. Den strävar efter att vara ett samlande forum för samtal på Bibelns och bekännelsens grund över gränserna för de inomkyrkliga rörelserna. Tidskriftens redaktör har hela tiden varit kyrkoherde Henrik Perret.

Kristet Perspektiv har hållit en övervägande moderat profil. Efter kvinnoprästbeslutet 1986 bildades *arbetsgemenskapen Kyrkligt Forum* efter ett allmänt möte sammankallat av kyrkoherde Helge Hildén i Södra svenska församlingen i Helsingfors. Dess tidning utgavs första gången 1987. Under ett antal år ordnade Kyrkligt Forum föredragstillfällen och publicerade några småskrifter vid sidan av utgivningen av tidningen. Ett viktig stöd var under 1980-talet teol. dr Sigtrygg Serenius i Uppsala, tidigare kyrkoherde i Helsingfors. Numera är pastor Halvar Sandell ledare och utgivare av tidningen.

Kyrkligt Forum har i flera år haft svenska gudstjänster i Heliga hjärtats kapell (SLEY:s lokaliteter).

Lutherläsaren började utges 1993 av en grupp personer, av vilka några utträtt ur SLEF. Dess expedition finns i Lappfjärd och redaktör för tidskriften är prosten Helge Hildén, som numera är pensionär i Sibbo. Sedermera har föreningen Lutherläsarna registrerats i syfte att verka för ett ökat lutherskt trosmedvetande.

Finska frontlinjer

Paulus-synoden är den främsta kamprörelsen och behandlades redan ovan (s. 122f).

I december 1987 grundades *Teologiska institutet i Finland* (Suomen Teologinen Instituutti, STI) som en stiftelse med sju (numera åtta) inomkyrkliga rörelser som grundande medlemmar. Som ordförande för stiftelsen har biskop Olavi Rimpiläinen fungerat ända från början till sin pensionering i december 2000. Syftet var att erbjuda ett komplement i prästutbildningen med kurser och bibliotek som motvikt mot den liberaliserade teologiska utbildningen vid fakulteterna.

Institutets språkrör är *Kulmakivi* (Hörnstenen). Verksamheten vilar på frivilligt insamlade medel. Institutet har tre anställda. Generalsekreterare är pastor Eero Junkkaala med rötter i den femte väckelsen.

Concordia-kretsen var namnet på en grupp teologie studerande och präster som samlades till uppbyggelse och stöd i teologiska studier i Helsingfors. Så småningom fick kretsen en tidning med samma namn och 1995 registrerades den som förening. Dess ledare och redaktör är pastor Hannu Lehtonen.

Från 1990-talets mitt ordnade föreningen Concordia dagar kring Bibel och bekännelse på SLEY:s folkhögskola i Karkku, vilka dock måste flyttas bort sedan en konflikt med SLEY blivit allt mera accentuerad. Teologisk lärare i Karkku var då pastor Juhani Viitala, som tidigare hade varit verksam som missionär i Japan och härvid hade kommit i kontakt med Wisconsinssynoden. Han intog i många frågor en kritisk inställning till SLEY:s läromässiga linje. Hannu Lehtonen kom som redaktör för tidskriften i konflikt med SLEY:s ledning.

Tidskriften Concordia öppnade 1997 (nr 2/97) en diskussion om utträde ur FELK, dels genom Hannu Lehtonens ledare, som efterlyste en fördomsfri granskning av kyrkofrågan utifrån Bibeln och bekännelsen, dels genom en artikel av pastor Tom Nyman: Voinko enää kuulua kansankirkkoon? (Kan jag fortfarande höra till folkkyrkan?) Diskussionen fortsatte under en tid med inlägg bland annat av teol. dr Timo Laato, som i egenskap av huvudredaktör även skrev ett starkt ställningstagande i Länsi-Suomen Herännäislehti (nr 9/1997) för att förbli i folkkyrkan. Vidare deltog pastor Kimmo Närhi från STLK.

Den konservativa oppositionen inom SLEY (som motsatte sig praktisk samverkan med kvinnliga präster) började under 1999 arbeta för

en ny organisation, *Luther-stiftelsen* (Luther-säätiö). Dess målsättning är att utöka möjligheterna att fira gammallutherska gudstjänster på olika håll, något som inom SLEY redan hade praktiserats på flera orter. Så samlar exempelvis gudstjänsterna i Heliga hjärtats kapell i Helsingfors ett stort antal gudstjänstbesökare varje söndag. Luther-stiftelsen har öppet motarbetats av SLEY:s ledare.

En ny samling har också skett i form av bekännelsedagar, som 14 olika organisationer, däribland tre laestadianska, förenade sig om i Gamla kyrkan i Helsingfors under allhelgonahelgen 2000. Dagarna hölls första gången 1998. I dagarna deltog från finlandssvenskt håll Laestadianernas Fridsföreningars Förbund och SLEF samt den tvåspråkiga Student- och skolungdomsmissionen.

Nya församlingar

Concordias bibeldagar ledde till kontakter bland annat med den amerikanska Wisconsinsynoden genom professor John Brug och med Tom G A Hardt från S:t Martins församling i Stockholm. När frågan om kyrkogemenskap och fria lutherska församlingar kom in i bilden 1997, uppstod motsättningar och anslutningen minskade. En konflikt i nattvardsläran, där några av Concordias teologer anslöt sig till Hardts lära om konsekrationen, bidrog även till att dagarnas karaktär förändrades.

Juhani Viitala studerade under 1998–99 vid Wisconsinsynodens teologiska seminarium i USA och blev efter hemkomsten pastor för den till LBK anslutna församlingen i Finland med namnet *Evan-kelis Luterilainen Tunnustuskirkko* (ELTK, Evangelisk-lutherska bekännelsekyrkan).

Pastor Tom Nyman, som en tid varit anställd i SLEY och sedermera församlingspastor i Vammala, utträdde ur folkkyrkan 1997 och anslöt sig till SVELS, där han blev deltidsanställd pastor. I första hand frågan om Kristi aktiva lydnad, där SVELS avviker från den lutherska bekännelsen, ledde dock till att han blev uppsagd. Tillsammans med några vänner, av vilka ett par likaså hade anslutit sig till SVELS men lämnat den i samband med Nymans avsked, bildade de våren 1999 *Luterilainen kotiseurakunta* (Lutherska hemförsamlingen).

En nygrundad församling i Haukipudas (nära Uleåborg), *Haukiputaan luterilainen vapaaseurakunta*, hade en liknande kortvarig förbindelse med SVELS, men efter en tids lärosamtal gick den in i gemenskap med ELTK.

STLK gick in i ett nytt läge 1999, när man bröt en lång tids kyrkogemenskap med Missouri-synoden på grund av dess gemenskap med den ingermanländska kyrkan, som i sin tur samverkar med FELK. Samtidigt efterträddes den kraftfulle kyrkoledaren, teol. dr h.c. Markku Särelä av pastor Kimmo Närhi.

Sommaren 1999 hölls dagarna kring bibel och bekännelse i Vasa som en fri konferens, där representanter för de nämnda kyrkorna och församlingarna deltog tillsammans med bekännelsetrogna präster och lekmän från FELK. Även några deltagare från Sverige fanns med. En sammanställning av föredragen från denna konferens publicerades i boken *Var är den sanna lutherdomen i dag?*

Under år 2000 har läran om lokalförsamlingen och pastorsämbetet varit föremål för en livlig diskussion mellan dessa församlingar och kyrkor. I huvudsak rör sig diskussionerna om samma grundfrågor som brukar betecknas som Wisconsin- resp. Missouri-ståndpunkterna (Var är den sanna lutherdomen i dag? 29–32).

Utifrån den nypietistiska femte väckelsen bildades i november 1999 *Suomen Vanhaluterilainen Seurakuntajärjestelmä* (SVLS, Finlands gammallutherska församlingssystem) med spridd verksamhet. Den håller fast vid traditionella pietistiska uppfattningar och använder inte den nyaste bibelöversättningen.

På finlandssvenskt håll har endast enstaka utträden skett av läromässiga skäl.

SLEF, kyrkofrågan och alternativa gudstjänster

Aktivering under 1970- och 1980-talen

Vid årsmötet 1973 gav styrelsen i uppdrag att bereda en deklaration om förhållandet till kyrkan. Deklarationen, som förespråkade en kritisk solidaritet inom folkkyrkan, godkändes enhälligt på följande årsmöte i Gamlakarleby.

Vid SLEF:s årskonferens i Korsnäs 1981 diskuterades frågan under rubriken "Evangeliföreningen och kyrkan". I årsberättelsen för detta år sammanfattas framlagda lösningsmodeller och den därpå följande diskussionen på följande sätt:

- Underdånighet – samverkan, vilket skulle betyda ett ja till allt som kyrkan säger och gör.
- Opposition och kamp för sanningen, men lojalitet mot kyrkan.

- En fri bekännelsekyrka.

Under diskussionen konstaterades att vi nu lever närmast det andra alternativet och att vi måhända också i fortsättningen bör leva där. Det konstaterades även att föreningen hela tiden måste ompröva verksamheten då läget i kyrkan inte är konstant.

Under årsmötet i Korsholm 1985 behandlades ett initiativ om SLEF:s fortsatta samverkan med den lutherska folkkyrkan, med särskild tyngdpunkt på söndagsgudstjänster. Årsmötet omfattade styrelsens beredning och beslöt att denna skulle sändas till avdelningarna. Styrelsen gav anvisningar om att intensifiera verksamheten på lokalplanet, att söka sig till lägerområdena sommartid, att söka gudstjänster i grannförsamlingarna och att hålla kontakt med församlingens präster och anställda – däremot inte att hålla fullständiga söndagsgudstjänster på samma tid som församlingens huvudgudstjänst. Ytterligare rekommenderas den skriftskola (konfirmandläger) som hålls på Efö.

Under åren 1984–1987 pågick en tidvis rätt livlig diskussion om kyrkofrågan i den privata "brevtidningen" Evangeliskt Brevforum. På Efö hölls årligen ett kyrkoseminarium i SLEF:s regi, vilket under tiden för kvinnoprästbeslutet 1986 ägnades framför allt ämbetsfrågan. Inställningen var konsekvent negativ till kvinnopräster.⁴

Även vid årsmötet 1988 behandlades frågan om SLEF:s framtid i kyrkan, varvid frågan hänsköts till styrelsen.

Under 1989 års kyrkoseminarium berördes de lärofrågor som gett upphov till en splittring i LBK åren 1986–87, nämligen nattvarden och ämbetet, via föredrag och diskussion per telefon med representanter för LBK och ELBK. Dessutom behandlades den konflikt inom Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner som under senare delen av 1980-talet ledde till bildandet av Lutherska Församlingen i Umeåområdet och Lutherska Församlingen i Stockholmsområdet. SLEF har under en lång tid haft ett nära samarbete med BV. Senare har de nämnda församlingarna ingått kyrkogemenskap med ELBK.

Ökande försiktighet

Biskop Erik Vikströms kritik och massmedias upplåsning av kvinnopräststriderna fick allvarliga konsekvenser för SLEF. Man blev

---

4. För den följande framställningen saknas ofta hänvisningar till tryckta källor. Referenser av privat karaktär finns bland annat i artikelförfattarens arkiv.

alltmer försiktig i offentliga ställningstaganden. ”Råd och anvisningar” försvann från bokborden – under sommaren 2000 gick det inte att få tag på något enda exemplar i SLEF:s verksamhetsutrymmen. Att medlemmar började delta i gudstjänster med kvinnopräster blev så småningom naturligt på många håll.

Kring 1990 gjorde styrelsen stora fastighetsaffärer, vilka under 1990-talets recession visade sig vara ödesdigra. På grund av personliga motsättningar avgick några av föreningens präster, som hörde till de tongivande i striden för biblisk tro. Styrelsen var tvungen att säga upp predikanterna, vilka även hade varit förespråkare för den traditionella linjen. Detta förorsakade en opposition, som menade att de ekonomiska svårigheterna gjordes till en förevändning för uppsägningar av teologiska skäl.

Motsättningarna ledde så småningom till att en del av denna opposition drog sig tillbaka. Härmed var fältet öppet för krafter som ville hålla en lägre profil. Från 1995 har fil. mag., musikledare Göran Stenlund varit verksamhetsledare.

Under 1990-talet började karismatiska vindar blåsa också i SLEF:s medlemskår. Influenserna kom framför allt från Vineyard-rörelsen. Eftersom det andliga klimatet nu hade gjort lärostrider obekväma behandlades de nya strömningarna mycket försiktigt. Därmed försummaden en nödvändig läroundervisning och det blev i praktiken möjligt att vara verksam i olika samfund och samtidigt engageras som ledare eller för förtroendeuppdrag i SLEF – en ny inställning för denna förening, som i sin tradition så starkt tagit avstånd från bland annat döpparrörelser.

En konservativ kritik växte sig dock starkare. En grupp tidigare aktiva i Evangeliska Ungas ungdomskör (numera Evangelicum) kritiserade den nya teologiska linjen och körens profiländring, och de inbjöds till ett diskussionsmöte i april 1996. Under år 1997 intensifierades diskussionerna i SLEF:s styrelse. Samtalen gällde dels Sändebudets linje och dels den nya praxis som tillät inval till SLEF:s organ av personer som inte hade en klar evangelisk bekännelse.

Något senare aktualiserades även frågan om huruvida bibelstudie-serien *Vägen genom Bibeln*, vars distribution SLEF ansvarar för i Finland, representerar en luthersk lära om dopet och omvändelsen.⁵

---

5. Westman, Curt: *Vägen genom Bibeln*, kassettserie producerad av Norea Radio, Sverige. Kritik har riktats bland annat mot undervisningen om dopet utifrån Matt 19:13–15 och Joh 3.

Kritiken ledde inte till synliga resultat, trots att de lärofrågor som togs upp gällde själva livsnerven i den evangeliska rörelsen.

De problemställningar som SLEF:s styrelse konfronterades med kom att fokuseras på två delfrågor:

1. förhållandet till FELK
2. frågan om alternativa gudstjänster.

I vardera frågan har verksamhetsledaren och styrelsen (i praktiken dess majoritet) drivit den linjen, att man inte skulle låta frågorna väcka en allmän oro och försvåra förhållandet till FELK och dess församlingar. "Separatism" klingar mycket illa i föreningsmedlemmarnas öron, vilket i styrelsens handlande kommer till uttryck som ett motstånd mot en verklig diskussion om dessa frågor.

Förhållandet till folkkyrkan

I oktober 1997 höll artikelförfattaren, som då var styrelsemedlem, ett föredrag i Munsala församlingshem, rubricerat Bekännelse och gemenskap, där han framhöll att han inte längre kunde försvara ett medlemskap i FELK. Detta motiverades utifrån tre konkreta exempel på avfallet: behandlingen av fallet Kylliäinen, biskoparnas enhälliga ja till den gemensamma deklarationen med påvekyrkan om rättfärdiggörelsen och kvinnoprästbeslutet (Österbacka, 1998, 22).⁶

SLEF:s styrelse avvisade en begärd publicering av föredraget vid sitt sammanträde i november 1997. Samtidigt gjordes ett par principiella ställningstaganden:⁷

1. Frågan om Evangeliföreningens förhållande till Finlands evangelisk-lutherska kyrka har under den senaste tiden aktualiserats av Borgå-deklarationen, deklarationen om rättfärdiggörelsen och enskilda medlemmars uttalanden. Styrelsen konstaterar att Evangeliföreningen i tiden grundades som en organisation inom kyrkan. Sedan dess har föreningens förhållande till kyrkan präglats av kritisk solidaritet. Föreningen har ofta ställt sig kritisk till olika företeelser inom kyrkan, men har ändå sett det som sin uppgift att inom kyrkan verka för att enligt sina stadgar "utbreda och till livgivande bruk allmännare befordra Kristi evangelium". Styrelsen finner inte anledning att ändra denna ståndpunkt i det nuvarande läget.

6. Mitt utträde ur Vasa svenska församling skedde i juli 1998.

7. Beslutet har citerats bland annat i *Sändebudet* nr 2/1999, 5, samt i Leif Eriksons presentation av SLEF i *För Kristus i Norden*, 67f.

2. Mot ovannämnda bakgrund konstaterar styrelsen att samlingar i SLEF:s verksamhetsutrymmen inte bör ordnas på församlingens ordinarie gudstjänsttid, om det inte sker i samråd med församlingen.

Ingen öppen diskussion eller information till medlemmarna förekom. Först vid årsmötet i Esse 1998 togs motsättningarna i styrelsen upp i diskussionen om verksamhetsberättelsen. Informationen motogs med förvåning av de flesta medlemmar. Vid årsmötet godkändes med knapp majoritet ett tillägg till verksamhetsplanen med följande lydelse:

Årsmötet förutsätter en aktivering i kyrkokritik och försvar av den biblisk-lutherska läran, vilket särskilt bör komma till uttryck i Sändebudet, samt en öppenhet att undervisa och vägleda medlemmarna också i svåra ställningstaganden utifrån ett fördjupat bibelstudium.

Detta tillägg ledde emellertid inte till några åtgärder av styrelsen. I en ledare i Sändebudet (nr 2/1999) noterades endast att det finns röster som önskar en skarpare kritik av missförhållandena i kyrkan, utan någon explicit hänvisning till beslutet.

Strid kring alternativa gudstjänster

En grupp på över 50 bekymrade personer, de flesta medlemmar i SLEF, gjorde hösten 1998 en framställning om åtgärder för att trygga de gammaltroendes behov av gudstjänster, men på grund av styrelsens avvisande inställning till samtal med icke-medlemmar ledde initiativet inte till något resultat.

Inför årsmötet 1999 i Malax accentuerades konflikten mellan kritikerna och styrelsen, då en motion om ett extra föreningsmöte för att dryfta gudstjänstverksamhet och SLEF:s läromässiga linje inlämnades av fyra personer. Själva sakfrågan, som endast gällde punkt 2 ovan, vinklades i beredningen till en fråga om utträde ur folkkyrkan. Diskussionen förkortades genom en unik begränsning av talturerna redan från början. Inte heller under de diskussionsdagar i januari 2000, vilka årsmötet beslöt om, gavs möjlighet att öppet och allsidigt behandla ärendet.

En intressant utveckling har ägt rum i Vasa. Bakgrunden till punkt 2 i styrelsens ställningstagande från november 1997 var ett beslut som veckan innan hade fattats i Vasa-lokalavdelningens styrelse. Det gällde ett extra medlemsmöte för att diskutera förmiddagsgudstjänster i Luthersalen, föreningens nyrenoverade

verksamhetsutrymme. En del av avdelningens medlemmar hade förrespråkat detta, eftersom det hade varit svårt att finna gudstjänster i Vasa svenska församling, dit man regelbundet kunde gå. Församlingen hade då flera kvinnliga präster, och även kyrkoherden var en kvinna. Under några år hade avdelningen i samråd med församlingen fått ansvar för en nattvardsgudstjänst per månad i en av Vasa-kyrkorna, Roparnäs kyrka. De övriga söndagarna ordnades vanligen kvällspredikan på söndag kväll kl. 18.

Styrelsens ställningstagande satte punkt för vidare diskussioner denna gång.

Efter att Henry Byskata hade tillträtt som ny kyrkoherde i församlingen sommaren 1999 förhandlade avdelningens styrelse med honom i frågan. Byskata stödde beredvilligt tanken på gudstjänster kl. 11 i Luthersalen, med hänsyn till att de svenska gudstjänsterna i stadens kyrka hölls kl. 13. Utifrån kyrkoherdens positiva inställning fattade avdelningens styrelse under ledning av John Lasén beslut att starta gudstjänster en gång per månad under hösten 2000. Tre sådana gudstjänster verkställdes, med ett deltagarantal på mellan 30 och 40 personer, några även från närliggande avdelningar.

SLEF-ledningen vidhöll förvånande nog sitt motstånd mot dessa gudstjänster, trots att de inleddes i full överensstämmelse med beslutet från 1997. Styrelsen fattade vid sitt sammanträde i september 2000 ett beslut om kriterierna för gudstjänster enligt ett betänkande, som sedan sändes ut till avdelningarna.⁸ Vidare uppfordrade styrelsen Vasa-avdelningen att låta ett extra medlemsmöte ta ställning till fortsatta gudstjänster, med motiveringen att ett dylikt initiativ bör stödas av en klar majoritet av föreningsmedlemmarna.

Betänkandet nämnde ingenting om den alternativa gudstjänstverksamhet som sedan länge pågått i SLEY och i de nordiska grannländerna, inte heller nämndes diskussionerna kring gudstjänsterna i Luthersalen. Principen att inte vålla oro och försämrade relationer var riktgivande, och man talade om risk för isolering och konkurrens med församlingen. Betänkandet avvisade inte kategoriskt ordnandet av gudstjänster, men de bör hållas enligt folkkyrkans ordning och i samverkan med dess församlingar. Nya initiativ bör inte genomföras utan styrelsens tillstånd, osv.

Det extra medlemsmötet, som hölls 19 november 2000 i närvaro av ovanligt många medlemmar, föregavs av verksamhetsledaren

---

8. Betänkandet hade beretts av Ingvar Dahlbacka, Leif Erikson och Göran Stenlund.

uppfattningen att det handlade om alternativen att utträda ur kyrkan eller att verka för ordnande av ett utökat antal nattvardsgudstjänster i samarbete med församlingen. Nattvardsgudstjänster i Luthersalen har ansetts uteslutna, eftersom det då krävs tillstånd från domkapitlet. En överväldigande majoritet röstade sålunda mot fortsatta gudstjänster i Luthersalen och för en ökad samverkan med församlingen.

Medlemmar i en kristen förening nekas nu tillgång till en fullvärdig, regelbunden gudstjänstverksamhet.

SLEF har, liksom systerföreningen SLEY, under 1990-talets senare del slagit in på en ny kurs. Kyrkokritiken har alltmer försvagats. Hänsyn till de goda relationerna och verksamhetsmöjligheterna i kyrkan är de avgörande kriterierna för vägvalet. Föreningens medlemmar mister vakenheten och bibringas en känsla av att allt står rätt till (jfr Jer 6:14!). Av tradition håller man fast vid och rekommenderar gudstjänster, där falska lärare uppträder, eller där ingen själaföda ges. Bland de äldre finns många som är allvarligt oroade, och vilka borde få stöd och vägledning till en god gudstjänstgemenskap. På grund av en stark ålderssegregering har de flesta ungdomar ett minimalt intresse för ryggraden i den kristna verksamheten: de ordinära söndagsgudstjänsterna.

Förkunnelsens kris

Vad är falsk lära? Finns det risk att råka ut för sådan i folkkyrkan – eller i SLEF? Och var går gränsen för vad man kan delta i?

Medlemmarna i SLEF deltar av hävd i församlingarnas gudstjänster och lyssnar till radions gudstjänster och andakter. I dessa predikningar och andakter talas det många vackra ord. Det talas om trygghet, om Guds vilja och lag, och om efterföljelse. Ibland framställs Guds kärlek "som stranden och som gräset, som vind och vidd och ett oändligt hem". Guds kärlek jämförs med oändligheten, den finns överallt och gäller alla. Den har ofta ingen förankring i Jesus.

Visst talas det också om Jesus, och om hans kärlek. Den är så stor att den besegrar all ondska, också vår synd, ja rentav den onde själv. Synden framställs ofta som svagheter, som vi med Jesu hjälp kan bekämpa. Men var blev talet om korset?

Det finns också de som talar om korset. De beskriver Jesu väldiga pina i Getsemane, hans tålmod inför Pilatus och under bödlarna, och framställer korsdöden i skarp kontrast mot påskmorgonens ljus. Men vad betydde korset?

Att Jesus måste ta på sig mänsklighetens syndaskuld och träda in som ställföreträdare under den som som rättmätigt skulle drabba oss syndare, det talet är sällsynt. Lika sällsynt är det att tala om dopet, som frälsar från synd, död och helvete och för oss in i ett sammanväxande med den korsfäste, så att hans död och hans uppståndelse blir vår. Likaså den allmänna rättfärdiggörelsen, som är ett härligt vittnesbörd om det som skett utanför och före oss, till vår frälsning. För att inte tala om människans trålbundna vilja och Guds utkorelse till frälsning, denna enastående pärla av läror, som skall framhållas om Guds ära hotas av en mänsklig medverkan i omvändelsen.

För att bli bevarad i tron i denna onda tid behövs ingenting mindre än ett klart och rent Guds ord. Vi får inte låta oss nöja med halv-sanningar eller ett fördunklat evangelium. Det följande avsnittet tar närmare upp några aspekter på detta.

Att tillbakavisa och motsäga dem som lär annorlunda

När vi ser på reformationstidens arbete för enhet kan vi inte annat än skämmas över den brist på tålamod och kärlek vi tycks ha i vår tid. De bevisade sin kärlek till Herren genom att arbeta för hans rena lära, men också genom att troget försöka komma fram till enhet med motståndarna. Konkordieformeln behövde rentav flera decenniers möda innan den kunde bilägga tvisterna. När man gjorde det, skedde det med både den sunna läran och med antiteser mot det falska.

Jag vill inbjuda till fortsatt studium genom att formulera fyra antiteser mot det som jag funnit strida mot Skriften. När det gäller tetserna – den positiva undervisningen – måste jag av utrymmesskal i första hand hänvisa till annan litteratur, där Bibelns egen undervisning står i centrum.

1. Kristi Kyrka är inte tolerant och ödmjuk gentemot den onde

I dagens predikningar är det svårt att upptäcka något av den nitälskan för Guds ord som finns hos Jesus och apostlarna. Med det menar jag att det saknas sanningslidelse i dag. Allt tycks gå an. Kommer man med kritik, får man höra att man inte skall döma. "Tänk positivt!" har blivit ett slagord också inom kristna sammanhang, och då ingalunda enbart inom trosförkunnelsen.

För många år sedan hörde jag en radiopredikan på den åttonde söndagen efter Trefaldighet, med temat "Sanning och sken", där prästen utifrån Matt. 7:15ff förklarade vad som kännetecknar de falska profeterna. Enligt hans mening handlar det om sådana kristna, som uppträder dömande och kritiskt och som inte visar kristen kärlek och fördragsamhet. Sådana sårar och söndrar Guds församling, menade prästen, som har hört till de ledande och mycket uppskattade teologerna i Borgå stift.

Liknande tankar har framförts av biskopen i Borgå, Erik Vikström. Våren 1996 talade han om stiftets väckelserörelser på teologdagar i Nykarleby utifrån några verser i psalmen "I tro under himmels skyar". Ett sammandrag av föredraget publicerades i Vasabladet under rubriken "Andens vindar i Österbotten" (24.5.1996). Vikström skrev bland annat:

Till det mest glädjande i Borgå stift på sistone hör förnyelsen av den evangeliska fromheten. Man har hittat tillbaka till de evangeliska källorna och rörelsen präglas i dag av mer glädje, frihet och kravlöshet än på länge. På vissa håll har man till och med välsignats med ett stänk av karismatisk glädje och förnyelse. Och när blodets evangelium kommer i kontakt med Andens eld, då kan vad som helst hända! ...

Denna eldsväckelse är inte fångad i någon organisation. Den finns överallt och vet ej heller av gränser mellan kyrka och frikyrka. ... Utan den skulle det inte heller finnas gränsöverskridningar och verklig ekumenik på djupet. Alla som är gripna av denna eld hör ihop och förstår varandra oberoende av rörelse eller samfundstillhörighet.

Dessa ord bör ses mot bakgrund av vad som ovan sagts om utvecklingen i SLEF under 1990-talet. Vikström talar vackert om dopets betydelse i den evangeliska rörelsen, och ändå får man i de ekumeniska sammanhang han anför inte beröra dopet, eftersom det söndrar den känslomässiga gemenskapen. Han talar också positivt om nattvarden, samtidigt som han lovsjunger den frihet som i praktiken lett till att man besöker varandras nattvardsgångar utöver samsfundsgränserna, i strid mot klara paragrafer i kyrkolagen.

År 1992 utgav Vikström sitt andra herdabrev med titeln *Eden och Anden*. I kapitlet "Skingrarna" utvecklar han frågan om villfarelser i kyrkan på ett i många avseenden tankeväckande sätt. Han säger att han tidigare hade läst sin bibel med färgade glasögon, men att han nu insåg att det finns en genomgående "förstörelsfaktor" i det hela.

Dessa skingrare kommer ur egna led, precis som Judas Iskariot. De vill inte höra talet om korset, om Jesu död och seger, och inte heller om tronen, om Jesu makt i himlen och på jorden, lydnaden för hans bud och hans återkomst (87–91).

Så försöker Vikström tydligare klargöra vilka dessa skingrare är. Grundkännetecken för en *hairetikós* är att han eller hon alltid är grupp- eller fiendebildande. Avunden nämns som en drivande kraft. Skingraren odlar sina fiendebilder och står främmande för kärlekens grundväsen: kärleken utan gräns, kärleken som vill samla alla till Jesus och som inte känner några fiendebilder. Vikström drar slutsatsen, att dagens skingrare är misstänksamma, anklagande och misstänkliggörande. Detta strider mot det som bör vara kyrkans arbetshypotes: att utgå från att alla som är aktiva inom kyrkan vill kyrkan väl. Om någon anklagar och misstänkliggör kyrkans anställda offentligt är man på ett farligt spår – med bibelns terminologi skulle den verksamhetsidén kallas diabolisk eller satanisk! (91–96)

Vikströms målgrupp för begreppet Skingrare är alltså sådana som misstänkliggör kyrkans tjänare, kritiserar dem öppet och härvid vållar oro. De är tydligen, vid sidan av sådana som direkt ifrågasätter talet om Korset och Tronen, sådana som inte ödmjukt rättar sig i ledet, utan som kritiserar och anklagar kyrkans tjänare för falsk lära. Vi ser här sambandet till de händelser inom SLEF under senare år, vilka skisserats ovan.

I muntliga diskussioner har det hävdats att det inte går att gå till Bibeln och bekännelseskriterierna när det gäller konkreta avgränsningar mot avvikande läror i vår tid, utan att vi måste se praktiskt på det hela. Man har också tydligt utgått från vad reaktionerna för det praktiska handlandet kan bli. Man måste alltså fråga efter vad som gagnar verksamheten och inte oroar medlemmarna eller väcker upprepande i massmedia.

Vad lär Skriften?

Skriften lär, att djävulen kan utnyttja tillgängliga situationer på många sätt. Han kan uppträda som en varg i fårakläder (Matt. 7:15), som en ljusets ängel (2 Kor. 11:14) eller som ett rytande lejon (1 Petr. 5:8). Ingenstans lär Skriften att kristna skall använda en smygande infiltration i fiendens läger som ett sätt att vinna människor för Kristus. Kristna skall inte blygas utan öppet vittna om sin Herre, och striden som utkämpas sker inför öppen ridå.

Däremot är surdegen en bild av den smygande infiltrationen från fiendeläget, och varje sådant försök skall motas redan vid första

antydning om att surdegen håller på att accepteras (Matt. 16:6–12, 1 Kor. 5:6–8, Gal. 5:9).

Ibland hör man sägas, att Bibeln inte känner gränser. Man anknyter då ofta till Gal. 3:28, ett ställe som har missbrukats kraftigt. När det gäller rätten att tillhöra Herren finns inga gränser mellan jude och grek, slav och fri eller man och kvinna. Däremot finns det visst gränser mellan sann och falsk lära. En kristen skall inte lyssna till falska röster utan dra sig ifrån sådana som lär falskt eller kommer med ett budskap som kan förvända och locka till avsteg från den sunda läran, ja, han skall inte hälsa dem välkomna i sin gemenskap (Rom. 16:17, 2 Kor. 11:4, 2 Joh. v. 9–11).

Djävulen har i allmänhet inte mycket att hämta i väckelsekristna sammanhang om han kommer som ett rytande lejon. Visst har homosexuella organisationer gått till attack mot kristna värderingar, och visst har tidningspressen jagat "fundamentalister" med direkta angrepp. Men den som känner sin Bibel vet att så skall ske, och traditionen har trots allt varit stark att falla tillbaka på.

Måhända är djävulen farligast när han kommer som en ljusets ängel. Paulus varnar för att de falska lärarna kommer med fagert tal (Rom. 16:18), vilket gör att de inte är lätta att upptäcka. Det hör till villfarelsens kännetecken att den kommer smygande. Den vill inte veta av gränser. Den skall ta oss med list, och därmed bli en fara rentav för de utvalda (Matt. 24). Uppenbarelseboken innehåller många exempel på hur svårt det skall bli för kristna i ändens tid att hålla stånd mot vilddjuret och den falske profeten.

Därför bör vi akta oss och dra oss ifrån varje förförande röst som kommer med något som avviker från Skriften. Även om det tidigare var självklart utifrån Bibelns ord att en kvinna inte kan vara församlingspastor, har allt fler resignerat inför övermakten och funnit sig tillrätta med denna nya ordning. Det är inte heller någon ursäkt för samverkan att vi har att göra med en manlig präst, som dock hyser en villfarelse.

Att av tradition eller slentrian nöja sig med att gå till gudstjänster utan klar förkunnelse verkar även insövande och är därmed ytterst farligt. Inte heller kan det rekommenderas att man helt enkelt uteblir från gudstjänsten. Tyvärr har många kristna familjer gjort sig av med sin gudstjänsttradition på detta sätt, till allvarlig andlig skada för själen.

2. Sanningen kan inte nöja sig enbart med rätt till samexistens med villfarelsen

Innan FELK:s kyrkomöte den 6 november 1986 öppnade prästämbetet för kvinnor hade man under många år diskuterat hur den konservativa minoriteten skulle kunna garanteras så kallad hemortsrätt i kyrkan. I samband med beslutet godkändes därför en kläm, vilken inte har någon juridisk betydelse som en samvetsklausul, utan närmast skall ses som ett uttryck för kyrkomötets vilja vid den aktuella tidpunkten (se s. 119f).

Enligt klämman bör det finnas plats i folkkyrkan både för dem som lär att kvinnan kan vara präst och för dem som lär att hon inte kan vara präst. Den senare synen har varit rådande fram till 1986, och var ända fram till något decennium före detta den helt odiskutabel. År 1986 ändrade man kyrkans officiella lära på denna punkt (även om man inte öppet ville medge att läran ändrades). Det skulle sannolikt ha varit svårt (kanske omöjligt) att få ändringen godkänd med kvalificerad majoritet om man inte samtidigt hade godkänt klämman.

Hur kan man då hysa två oförenliga läror i samma kyrka?

Det kan inte ske på biblisk grund, eftersom Bibeln tydligt säger att kristna skall vara ett i läran, ja, rentav i samma sinnelag och tänkesätt (1 Kor. 1:10). Förespråkarna har därför tenderat att göra kvinnoprästfrågan till en ordningsfråga som motsats till en lärofråga – åtminstone i det första skedet. Att frågan så småningom blir en ny lärofråga är en naturlig utveckling.

Men hur skall då den som motsätter sig kvinnopräster utifrån Herrens bud kunna acceptera detta?

Här föreligger tydligen två onda ting: det ena är att folkkyrkan numera bekänner sig till en lära, som strider mot Bibeln, det andra är att man inte kan se något alternativ till att fortsättningsvis arbeta inom folkkyrkan.

Eftersom man så starkt förespråkar grundsatsen att man skall fortsätta att arbeta inom folkkyrkans ram kommer man inte att kunna lösa problemet med de två motstridiga lärorerna. Man måste bara acceptera dem. Detta har upphöjts till en odiskutabel princip redan under debatten i Svenska kyrkan efter 1958, när prästämbetet där öppnades för kvinnor. En av dem som företrädde principen om samexistens var biskop Bo Giertz.

Kyrklig Samling kring Bibel och bekännelse definierade 17 punkter som råd hur man skall handla i känsliga situationer där man har

att göra med kvinnopräster. Även det tidigare nämnda dokumentet "Råd och anvisningar" utgivet av SLEF:s styrelse 1989 (se s. 124, representerar en motsvarande linje. Grundtanken i båda dessa dokument var att man kan fortsätta att arbeta inom folkkyrkan till den gränsen, att man inte behövde samverka i gudstjänst med kvinnlig präst.

En följd av detta ställningstagande har varit att SLEF har dragit upp en skarp gräns just vid kvinnopräster, men samtidigt har den inte markerat avståndstagande från manliga villfarande präster, vare sig de själva samarbetar med kvinnliga präster eller öppet förnekar bibliska sanningar. Det är således vanlig praxis att församlingens (manliga) präster medverkar vid föreningens bönehusmöten, och inför en årsfest utnämner styrelsen församlingens kyrkoherde som ordförande i programkommittén.

Den finska systerföreningen SLEY har gått en annan väg i förhållandet till kvinnopräster. Där har man under en lång tid vant sig vid att kvinnor predikar vid möten av olika slag, och därmed har man haft svårare att motivera varför kvinnor inte kan bli präster. Är det endast rundkragen eller själva prästvigningen, förrättad av biskop, som är det avgörande? Efter många år av svåra konflikter öppnade SLEY:s styrelse våren 2000 möjligheten att kalla kvinnopräster att medverka vid föreningens möten och gudstjänster. Det är den lokala arrangören som får avgöra frågan. Därmed har den traditionella synen i praktiken fått kapitulera.

I Finland har det hittills funnits en biskop, Olavi Rimpiläinen i Uleåborg, som har vägrat viga kvinnor till präster. Han gick emellertid i pension i början av år 2001, och hans efterträdare Samuel Salmi följer inte hans linje. Det har dock varit teoretiskt möjligt för manliga prästkandidater att också i andra stift vigas vid särvigningar, där inga kvinnor är med, men detta har blivit allt mer sällsynt. Det torde vara en tidsfråga innan man kommer att tvinga prästkandidater att efterleva folkkyrkans nya lag på samma sätt som i Sverige. Detta är helt naturligt, eftersom det inte kan vara möjligt att i längden hysa två sinsemellan oförenliga läror i samma kyrkosamfund. Riket har kommit i strid med sig självt!

I allt detta ser vi tydligt hur en klassisk modell för villfarelsens intåg i fyra faser blir verklighet:

1. Under den första fasen är *den rena läran allenarådande* och villfarelse bekämpas på alla punkter. Denna fas motsvarar den bibliska och reformatoriska ståndpunkten.

2. Den andra fasen inträder om *villfarelser ges rätt att existera* vid sidan av den sanna läran. Denna fas var länge rådande i de nordiska folkkyrkorna ända fram till de senaste decennierna. (Jämför med Uppenbarelseboken 2, där församlingarna i Pergamus och Tyatira tillrättavisas för att ha fördragssamhet med falsk lära!)
3. Den tredje fasen låter villfarelsen ta överhanden, men *den sanna läran* ges ännu *existensberättigande*. Inträdet i denna fas märks tydligast vid beslutet om införande av kvinnopräster.
4. Den fjärde och sista fasen innebär att *villfarelsen kräver ensamrätt* i kyrkan, och därmed förföljs de som håller fast vid den sanna tron. Denna situation har redan inträtt i Svenska kyrkan.

Genom att kräva rätt att finnas till i den avfallna folkkyrkan – om det sedan endast är i ett eller flera reservat – kommer de bekännelsestroga kristna att acceptera att det inte mera är möjligt att återgå till en biblisk praxis, och dessutom främjas glidningen mot den fjärde fasen. De har nämligen redan då övergett tanken på att arbeta för en återgång till fas 1, som är den enda modell som Bibeln känner igen.

3. Folkkyrkan är inte Kyrkan, inte heller vår andliga mor

Våra fäder har ofta romantiserat fädernas kyrka och talat om den som vår andliga mor. Detta tal är en olycklig sammanblandning, som går tillbaka på den kyrkosyn som var självklar för de evangeliska ledarna på 1800-talet, särskilt som de ofta måste ta strid mot de aggressiva frikyrkorörelserna på reformert och baptistisk grund.

I många sammanhang har man använt talesättet att inte överge sin sjuka mor när det handlat om utträde ur folkkyrkan. Någon i Sverige har kontrat detta med att denna gamla och sjuka mor likväl har så mycket krafter, att hon kan sparka ut friska, starka ynglingar ur hemmet!

I Finland är den romantiserande bindningen till fädernas folkkyrka sannolikt ännu starkare. Detta framkommer genom att de traditionella inomkyrkliga väckelserörelserna närmast med en mun deklarerar sin trohet till folkkyrkan varje gång massmedia lyfter fram konfliktfrågor och därmed provocerar fram situationer som kan tänkas leda till ett massutträde. Exempel på sådana frågor har under de senaste decennierna varit kravet på kvinnopräster och den gemensamma deklarationen om rättfärdiggörelsen med påvekyrkan, samt

etiska frågor av typ registrering av homosexuella parförhållanden och accepterande av präster eller andra kyrkligt anställda som framför öppen villfarelse eller lever i omoraliska förhållanden. Genom att bedyra att man inte tänker utträda ur folkkyrkan har väckelsens folk gett biskoparna en frisedel att låta villfarelsen fortskrida utan egentliga åtgärder.

Tillhörigheten till folkkyrkan är för den finländska genomsnittsmedborgaren en del av den personliga identiteten. Att bli döpt av församlingens präst, hemma eller i kyrkan, att gå i skriftskola och bli konfirmerad i hemförsamlingens kyrka, att vigas till äktenskap i samma kyrka och att slutligen bli begravnen i dess närhet under traditionella kyrkliga former är något självklart även för den sekulariserade församlingsmedlemmen, särskilt på landsbygden. I städerna är situationen något annorlunda.

När Tarja Halonen genomförde sin kampanj för att bli Finlands president hösten 1999 väckte det ett visst uppseende, i många läger också hård kritik, att hon inte var medlem av folkkyrkan. Att hon också levde i samboförhållande ledde till att en betydande del av befolkningen tog starkt avstånd från henne. Det hjälpte sedan inte så mycket, att hon försökte lappa på det hela genom att säga sig leva enligt bergspredikans budskap. (Hon gifte sig sensommaren 2000.)

Men är då Finland annorlunda i detta avseende än de andra nordiska länderna? Är det inte också en självklarhet i dessa att man är medlem i folkkyrkan?

Trots likheterna med det övriga Norden vill jag hävda att det finns något avvikande i den finländska folksjälen. Låt mig visa på en faktor, som grundar sig på min egen erfarenhet från min tid som folkhögskolrektor, särskilt från 1970-talet.

Enligt min bedömning intog nordiska folkhögskolmöten en annan attityd till skolmyndigheterna än de finska mötena. På nordiska möten bemöttes skolmyndigheternas företrädare som jämlikar, man ifrågasatte deras föredrag och kritiserade dem ofta med skarpa argument. När de finska rektorerna samlades hälsade man Skolstyrelsens tjänstemän med vördnad, introducerade dem formellt när de höll sina föredrag, tackade ödmjukt och gick sedan vidare i programmet utan kritik. Man frågade tjänstemännen om allt möjligt i stället för att tänka själva. De finlandssvenska rektorsmötena fungerade mera som de nordiska – man ifrågasatte myndigheterna betydligt mera än de finska kollegerna, och detta beteende kunde följa med till de finska mötena, vilket ibland väckte en viss uppmärksamhet.

Jag tror att detta har att göra med arvet från tsartiden. Det finska folket har lärts att vara underdånigt, att ta emot och lyda order. Det krävs oerhört mycket innan det uppstår en skarp opposition, och ännu mera innan denna opposition får genomslag i praktisk handling.

Det här kommer också till synes i kyrkliga sammanhang, där biskoparnas och prästerskapets auktoritet är självklar. När SLEY samlas till sin årsfest är det alltså självklart att man kallar biskopen att medverka. Så är det också på lokalplanet, på de flesta håll även hos SLEF: kyrkoherden skall naturligtvis vara med när man samlas till möte i bönehuset, oberoende av kvaliteten i hans förkunnelse, och han utnämns självklart till ordförande i planeringsgruppen för årsfesten i hans församling. Detta förfaringssätt är otänkbart i de motsvarande organisationerna i våra grannländer.

När det under min uppväxttid (i den del av Terjärv som varit mest präglad av den evangeliska rörelsen) ibland uttrycktes ett beklagande över att kyrkoherdens predikan var så fattig på själafoða, var det ändå aldrig fråga om att man inte skulle gå till gudstjänsten i församlingskyrkan. Den vanliga kommentaren var att det trots allt finns Guds ord i textläsning och psalmer, och att det under alla omständigheter är viktigt att gå till nattvarden. Det fanns ett starkt motstånd mot alla former av "sektarism", vilket avsåg frikyrkliga rörelser som bröt med folkkyrkan. Man talade ibland med stor motvilja om "Pätiäläs lära", som inte fick genomslag på svenskt håll utan snarare gjorde folkkyrkan ännu starkare. (Heino Pätiälä reste på predikoresor för Evangeliföreningen också i svenska bygder före den språkliga delningen 1922. Vid denna tid ledde hans verksamhet till grundandet av fria lutherska församlingar bland annat i grannförsamlingen Vetil (se s. 115f).

Visst är det en väldig förmån att ha fått leva med i kyrkans liv sedan barnaår, att ha blivit döpt som barn, blivit konfirmerad och låtit äktenskapet välsignas av Gud inför kyrkans altare. Om detta har biskop Giertz skrivit så fint i sina böcker *Kristi kyrka* och *Kyrkoromhet*, vilka har blivit mycket lästa och omhuldade också i Finland. Trots sin stora betydelse för fromhetslivet bär den här framställda kyrkoromantiken tyvärr dock en stor del av skulden till att folkkyrkan lyckats bevara sitt grepp om de kristna, trots alla dess villfarelser.

SLEF:s styrelse har låst sig till en kyrkovänlig linje. Detta har fått konsekvenser både för ställningstaganden till enskild person och

för alla beslut som rör förhållandet till FELK. En viktig princip har varit att kunna arbeta i fred med folkkyrkan, och därvid med fasthet undvika, och rentav eliminera, alla risker att väcka oro. Därför har man konsekvent motsatt sig varje sådan verksamhetsform, som skulle kunna uppfattas som konkurrens med folkkyrkoförsamlingen, och i stället värnat om goda relationer till församling, stift och massmedia. All kritik som har framförts har varit mycket försiktig och så lite uppseendeväckande som möjligt. Denna tendens har vuxit sig allt starkare under de tre, fyra senaste åren.

Inom de finska väckelserörelserna kan ses ett motsvarande drag, vilket vi tidigare konstaterat. I många av väckelserörelsernas tidningar har om och om igen framhållits, att vi inte bör överge ”vår sjuka mor”.

Går vi till Bibeln finner vi ingenstans att en yttre hop av människor skulle kallas vår andliga mor. Bilden gäller uttryckligen Kristi Kyrka, som av Paulus förliknas vid det himmelska Jerusalem (Gal. 4:26). Förmaningen att inte överge våra egna sammankomster (Hebr. 10:25) gäller den sanna Kyrkans gemenskap, inte medlemskap i yttre kyrkosamfund. Bibeln förmanar oss tvärtom, att vi skall hålla oss till de rätta herdarna och fly undan de falska (Matt. 7:15, Joh. 10:4–5, Rom. 16:17, 2 Joh. 9–11). I dessa förmaningar sägs det ingenting om att vi skall bedöma yttre traditioner eller verksamhetsformer, utan det som det kommer an på är läran. Till bilden av den falska herden hör att hans ord lindas in i vackra formuleringar och paketeras med ett bedrägligt yttre, ”för att om möjligt bedra även de utvalda” (Matt. 24:24).

4. Kristen tro bygger inte murar av yttre ordningar

I boken *Missionsfolk og Folkekirke* har Birger Reuss Schmidt påvisat, hur det i folkkyrkan har blivit oerhört noggrant med ordningen i yttre frågor, vilka enligt den lutherska bekännelsen är fria, medan det råder anarki i läran och förkunnelsen, där vi enligt Guds ord inte har någon rätt att pruta (89–92).

Den augsburgska bekännelsens art. VII säger (SKB 59):

Och för kyrkans sanna enhet är det nog att vara ense i fråga om evangelii lära och förvaltningen av sakramenten. Och det är icke nödvändigt, att nedärvda människobud eller religiösa bruk eller yttre, av människor föreskrivna former för gudsdyrkan överallt äro lika.

Tyvärr gäller den omvända ordningen i FELK och, kanske något överraskande, också i väckelserörelserna.

Ovan (se s. 117, 120) har beskrivits hur den ena prästen efter den andra i vetenskapens namn har fått sprida den ena villfarelsen efter den andra, utan att biskop eller domkapitel har ingripit. Dessa präster har fått fortsätta att utföra ämbetsfunktioner i kyrkan.

Däremot är det så gott som omöjligt för en grupp kristna i en sekulariserad församling att kalla en bekännelsetrogen präst som kyrkoherde eller församlingspastor. Domkapitlet håller sin hand över allt via exakta regler, och den sekulariserade delen av församlingen ser nog till att det finns alternativ. Det är ännu oklart huruvida en bibel-trogen prästkandidat kan vigas till ämbetet utan att tvingas samverka med kvinnliga präster eller ordinander – det finns skrämmande exempel på hur dylika solidaritetsprov arrangeras. Det är inte heller möjligt att kalla en bekännelsetrogen lekman att förkunna Guds ord i kyrkan, om inte kyrkoherden accepterar detta. För detta finns noggrant fastställda ordningar.

Det förvånande är att också en förening, som varit känd för att slå vakt om Guds rena ords förkunnelse, håller så noga vakt om de yttre ordningsfrågorna, att den inte ger en grupp medlemmar rätt att ordna gudstjänster åt sig. Enligt SLEF:s styrelse är det viktigt, att ingen avdelning eller annan grupp på egen hand går in för att ordna söndagsgudstjänster på förmiddagen – inte ens fastän församlingen tolererar det – sådant skall nämligen avgöras av styrelsen med beaktande av vilka följder det kan få.

Däremot verkar det vara av underordnad betydelse, om det som förs fram SLEF:s namn i närradio, på kassett eller i Sändebudet till alla delar uppfyller kraven på ren luthersk lära. Man gör ingen sak av att en präst med ledande uppdrag i föreningen öppet samverkar med ett flertal andra samfund i gudstjänst. Inte ens fastän man i en evangeliserande kassettserie undervisar om dopet på ett sätt som skulle ha fått rörelsens grundare F.G. Hedberg att ryta till behövs något ingripande.

Det är i dagens folkkyrka närmast orimligt att tänka sig att en lekmannapredikant, alltså en som inte är prästvigd av en biskop, men annars väl bevandrad i läran, skulle kallas att förrätta gudstjänst. Däremot ifrågasätter man inte att man går till en gudstjänst som förrättas av en irrlärig präst, blott han har den ”rätta” vinningen, samt att teologie studerande med stöd av kyrkolagen leder gudstjänster, oberoende av vad de tror och står för.

Går man till Luthers herdabrev till de böhmiska bröderna, får man en rakt motsatt bild. Enligt Luther har de yttre formerna, inklusive prästvigningen, ingenting att göra med kompetens för ämbetet. Det viktiga är församlingens kallelse och att Ordets tjänare verkligen håller sig till Guds ord. Även den lutherska bekännelsen säger klart, att församlingen har rätt att själv viga åt sig tjänare om biskoparna blir fiender till evangeliet och omfattar falsk lära eller vägrar meddela vigning (se Tract. 66–67, 72, SKB 351–352).

Sammanfattning: Vägen fram?

I det föregående har vi mött flera allvarliga problem. Generellt kan man iaktta följande (även om positiva undantag finns):

1. De som har utträtt ur folkkyrkan har förblivit få och har ofta haft svårigheter att uppnå en tillräcklig enighet i läran för att kunna samarbeta. Detta har nogsamt uppmärksamats av dem som motsätter sig fria lutherska församlingar, och det har använts som ett starkt vapen mot alla som förespråkar sådana. Detta uppfordrar till ökade ansträngningar att uppnå enhet.

2. De som har uppträtt med kritik mot inomkyrkliga väckelserörelser har ofta isolerats och mist sina påverkningsmöjligheter, i stället för att utgöra ett salt i rörelsen mot ett tilltagande läroförfall. Detta kan många gånger leda till onödigt tillspetsade aktioner och reaktioner, vilka tenderar att låsa personrelationerna känslomässigt. Det är då svårt att skilja mellan sak och person.

3. Verksamheten inom väckelserörelser som försöker anpassa sig till folkkyrkan hotas av urvattning, kraftlöshet och självupptagenhet. Man slår vakt om det goda man har, men inser inte vilka faror som hotar särskilt ungdomen.

Finns det någon väg framåt?

Jag vill kort formulera några punkter som jag tror kan leda in på en gemensam väg framåt.

1. Grunden utgörs av ett flitigt och fördomsfritt *bibelstudium*. Vi skall inte vara rädda för att ställa oss inför det radikala bibelordet och stå för dess konsekvenser, samtidigt som vi inte har lov att göra några som helst tillägg till bibelordet. Guds ord allena upprättar trosartiklar.

2. Ödmjukhet att *bekänna synden* i det egna köttet, även inför motståndarna. Vi borde fråga oss, om vi har något av maktbegär, penningbegär, hämndlystnad, ofördragsamhet och kärlekslöshet som vi behöver bekänna för varandra och på allvar försöka bekämpa. Vi borde se även dem som tänker annorlunda som medbröder i tron och inte som farliga motståndare, och sträva efter gemenskap med dem, samtidigt som vi är medvetna om att vi själva har många svagheter och behöver lyssna till kritik och förmaning.

3. Påminnelse om *omvändelsens nödvändighet*, inte minst den dagliga omvändelse som även en troende kristen behöver genomgå varje dag.

4. *Omsorg om varandra*, inte minst om våra barn och ungdomar. Det viktigaste vi kan ge våra barn är ett överflöd av Guds ord i hemmet, men de behöver också gemenskap med trossyskon. Denna omsorg får inte bli en fariseism, så att vi kräver yttre handlingar för att uppfylla alla krav, utan en omsorg om att ingen skulle bli efter på vägen och att Kristi Ande skulle skapa en längtan efter församlingsgemenskap.

5. *Jesu efterföljelse*. Skäms vi för Guds ord? Flyr vi undan förföljelse genom att tiga då det skulle behövas ett klart vittnesbörd? Vågar vi ta konsekvensen av Jesu löfte att vi skall få allt det andra, om vi först söker Guds rättfärdighet?

6. *Mission*. Vill vi verkligen nå ut till andra människor och föra evangeliet till dem som nu vandrar på vägen till förtappelse, eller är vi belåtna med vår egen lilla grupp och känner oss tillfreds med vår rätta lära?

7. Uthållig bön i Jesu namn, och en förvissning om att Han förmår göra mer än allt vi ber om eller tänker.

*Gud, låt ditt ord oss lysa så
att vi i mörker ej må gå
men genom denna jämmerdal
får vandra till din himmels sal.*

SOLI DEO GLORIA!

Källor och litteratur

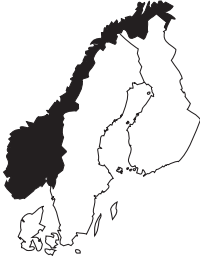
Tryckta källor

- Arkila, Reijo: *Kansankirkko vai tunnustuskirkko?* 1975 (Folkkyrka eller bekännelsekyrka?).
- Dahlbacka, Ingvar: *Den evangeliska rörelsen i svenska Österbotten 1845–1910*, 1987.
- Ekstrand, Sixten (red.): *För Kristus i Norden*, 1999.
- Korpinen, Sakari: *Vanhauskoisen päiväkirja 1975–1999*, 1999 (En gammaltroendes dagbok).
- Koskenniemi, Lauri: *Suomen evankelinen liike 1870–1895*, 1967 (Den evangeliska rörelsen i Finland).
- Kylliäinen, Antti: *Kaikki pääsevät taivaaseen*, 1997 (Alla får komma till himlen).
- Luther, Martin: *Herdabrev till de böhmiska bröderna om rätta sättet att förordna och tillsätta församlingens herdar*, 1984.
- Missionsfolk og Folkekirke, *Seks bidrag till debatten*, 1996.
- Pätiälä, Heino: *Matkan varrelta*, 1977 (Från resvägen).
- Sidenvall, Fredrik: *Kampen för tron*, 2000.
- Simojoki, Anssi (red.): *Herran käsky: Asiatietoja naispappeuskysymyksestä*, 1984 (Herrens bud. Fakta i kvinnoprästrådan).
- Svenska kyrkans bekännelseskriterier*, 1957.
- Uppala, A. Aijal: *Tunnustukselliset seurakunnat syntyvät*, 1976 (Bekännelsestroga församlingar uppkommer).
- Var är denna sanna lutherdomen i dag?* 1999.
- Vikström, Erik: *Eden och Anden*, 1992.
- Vikström, John: *Trots allt* (finsk originalutgåva: *Kuitenkin*), 1983.
- Österbacka, Ola: *Sekten som blir motsagd*, 1998.
- Österbacka, Ola: *Hoppets bekännelse*, 2. uppl. 1993.

Några webbreferenser

- Svenska kyrkans bekännelseskriterier*: <<http://www.efo.fi/logos/bekskriter/>>.
- Efös länkbox*: <<http://www.efo.fi/linkbox>>.
- Kirkot, järjestöt, lehdet*: <<http://www.makupalat.fi/uskonto1.htm>>.
- Suomalaisia Kristillisiä Siivuja*: Seurakunnat: <http://sks.tiedot.net/sks_seurakunnat.html>.
- VRK: Uskonnolliset yhdyskunnat*: <<http://www.vaestorekisterikeskus.fi/uskyhd.htm>>.

NORGE

Norges äldre lutherska historia följer Danmark. *Den norske kirke* är en statskyrka som har kungen som sitt högsta formella överhuvud. Kyrkans högsta ledning är vid sidan av kyrkoavdelningen vid kyrko-, utbildnings- och forskningsdepartementet: kyrkomötet med dess olika organ, läronämnden och biskopsmötet.

Antalet döpta under 1999 var 81,2 % av antalet födselar och antalet konfirmander 71,7 % av antalet 15-åringar.

Webbadress: <<http://www.kirken.no/>>.

1 Fria lutherska kyrkor och församlingar

Den evangelisk-lutherske Frikirken ("Frikirken") har ca 21 000 medlemmar och 81 församlingar. Den har kvinnliga förkunnare (men inte präster) och en viss karismatisk prägel. Ordförande: Arnfinn Løyning.

Adress: Pb 23 Bekkelagshøgda, 1109 Oslo; tfn: 22 74 50 90; fax: 22 74 75 05; e-post: <delf.admin@frikirken.no>; webbadress: <<http://www.frikirken.no>>.

Det evangelisk lutherske kirkesamfunn, DELK, grundades 1872 och har ca 3 500 medlemmar i 15 församlingar. Den har en pietistisk historia och tradition, och det finns i dag starka motsättningar kring dessa. Den har en lång tradition med privata grundskolor. Förestandare: Ulf Asp.

Adress: Pb 36 Lofts-Eik, 3109 Tønsberg; tfn: 33 35 93 50; fax: 33 35 93 55; webbadress: <<http://www.delk.no>>.

Lutherska Bekännelsekyrkan, LBK, har två församlingar i södra och västra Norge. Den är med i den internationella kyrkogemenskapen KELK. Se vidare under Sverige. Ledare: Egil Edvardsen, adress: Solåsv. 20, 4330 Ålgård; e-post: <egile@omega.rl.no>.

Evangelisk-Lutherska Bekännelsekyrkan, ELBK, har likaså två församlingar (se vidare under Sverige). Kyrkostyrelsens ordförande: Asbjørn Hjorthaug, Rugdeveien 3, 1823 Knapstad, tfn/fax: 69 92 11 32; e-post: <asbj.hjorthaug@c2i.net>.

Det finns ytterligare några lokala lutherska "frikyrkor", som det inte har varit möjligt att få information om.

2 Väckelserörelsernas organisationer

Norsk Luthersk Misjonssamband, NLM, är den största missionsorganisationen i Norden. Den grundades 1891 och har verksamhet både i Norge och i 11 missionsländer. NLM har ca 3 200 föreningar i 17 kretsar. 210 anställda arbetar i hemlandet och 220 i utlandet. På NLM:s bibelskolor och folkhögskolor arbetar ca 225 lärare. Den viktigaste skolan är *Fjellhaug Skoler* i Oslo, webbadress: <<http://www.fjellhaug.no>>. Huvudorganet är *Utsyn* med en upplaga på 23 000 ex. Ungdomstidning: *Ungdom og Tiden*. *Fast Grunn* utges av Lunde Forlag med Jon Kvalbein som redaktör, webbadress: <<http://www.lunde-forlag.no>>. En annan betydande verksamhet är *Norea Radio*.

Adress: Sinsenv. 25, 0572 Oslo; tfn: 2200 7200; fax: 2200 7203; e-post: <hovedkontoret@nlm.no>. Webbadress: <<http://www.nlm.w.no>>. Generalsekreterare: Egil Grandhagen.

Normisjon bildades genom sammanslagning av **Det norske Indremisjons-selskapet**, IM, och **Den norske Sattalmisjon**, DnS, år 2000. Preliminär webbadress: <<http://www.normisjon.no>>.

IM grundades 1868 som Den norske Lutherstiftelse och hade 2 500 föreningar/grupper. IM har två bibelskolor och ett betydande antal andra skolor, bland dem 17 folkhögskolor. Huvudorgan är *For fattig og rik*, red. Geir Øystein Andersen.

Adress: Pb 6830 St. Olavs pl., 0130 Oslo; tfn: 22 98 60 00; fax: 22 98 60 60; e-post: <indremisjonen@indremisjon.no>. Webbadress: <<http://www.indremisjon.no/om/index.html>>. Generalsekreterare: Anfin Skaaheim.

DnS grundades 1867 i Indien och har ett hundratal missionärer huvudsakligen i Asien, men även i Sydamerika. Tidning: *Santalen*.

Adress: Urtegt. 9, Pb. 9219 Grønland, 0134 Oslo; tfn: 22 57 86 00; fax: 22 67 93 35.

Indremisjonsforbundet, ImF, (tidigare Det Vestlandske Indremisjonsforbund) växte fram ur väckelserörelserna på 1800-talet och arbetar i ca 1 500 grupper och föreningar, främst i västra Norge. Förbundet har sex folkhögskolor och Bibelskolen på Bildøy, Bergen. Tidning: *Sambåndet*. Generalsekreterare: Karl Johan Hallaråker.

Adress: Søre Bildøy, 5353 Straume; tfn: 56 32 09 00; fax: 56 32 06 01; e-post: <imf@indremisjonsforbundet.no>; webbadress: <http://www.indremisjonsforbundet.no>.

Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag, NKSS ("Laget"), grundades 1924 och har en omfattande verksamhet i hela landet samt samarbete med de övriga nordiska studentrörelserna på biblisk grund. Dess huvudorgan heter *Credo* och har Ragnhild Aadland som redaktör. Webbadress: <http://www.nkss.no>. Generalsekreterare: Kåre Rune Hauge.

Norsk Luthersk Lekmannsmisjon, NLL, är en liten lågkyrklig, luthersk lekmanårörelse som bröt sig ut ur NLM 1963. Den upprätthåller Bibelskolan på Fossnes och ger ut tidningen *Lov og Evangelium*. Förman: Karl B. Bø, Vistnesv. 13, 4070 Randaberg; tfn/fax: 51 41 87 46. Bibelskolen på Fossnes, rektor Per Bergene Holm, adress: 3282 Kvelde, tfn: 33 11 26 96; e-post: <pbholm@online.no>. Webbadress: <http://www.nll.no>.

OASE är en inspirationsrörelse och ett tjänstenätverk som grundades 1977. Den syftar till andlig förnyelse och utrustning till tjänst, evangelisering och mission i anslutning till Den norska kyrkan.

Tidning: *OASEN*, upplaga 7 000.
Adress: Fredensborgv. 7, 0177 Oslo;

tfn: 22 11 43 90; fax: 22 11 43 93;
e-post: <oase.norge@online.no>; webbadress: <http://www.oase.no>.

Laestadianerna har även i Norge flera riktningar, huvudsakligen i Nord-Norge.

3 Övriga betydande missionsorganisationer

Den Norske Israelsmisjon, DNI, grundades 1844 och har ca 200 föreningar. Adress: Holbergs plass 4, 0166 Oslo; tfn: 22 11 42 00; fax: 22 11 42 01; e-post: <isrmisj@newmedia.no>; webbadress: <http://www.israelsmisjonen.no>.

Det norske Misjonsselskap, NMS, är det äldsta missionssällskapet i Norge. Det har ca 600 anställda, av vilka ca 170 är i aktiv tjänst i utlandet. NMS äger *Misjonshøgskolan* i Stavanger med ca 160 studerande och flera andra skolor. Tidning: *Misjonstidende*, red. Eivind Hauglid, upplaga 15 000 ex. Generalsekreterare: Kjetil Aano.

Adress: Misjonv. 30, Pb 226, 4001 Stavanger; tfn: 5151 6100; fax: 5151 6161; e-post: <post@nms.no>; webbadress: <http://www.nms.no>.

4 Organisationer som har fört och för kyrkokamp

På Bibelens Grunn är en lågkyrklig stiftelse som ger ut tidningen *Bibelsk Tro*. Består väsentligen av medlemmar från den konservativa flygeln av NLM. Adress till redaktionen: Postboks 264, 4367 Nærbø, e-post: <kydl.ohk@frisurf.no>. Webbadress: <http://www.bibelsk-tro.no/>.

For Bibel og Bekjennelse, FBB, grundades 1919 för präster och omorganiserades 1979 till att omfatta också icke-teologer. Föreningen har ca 500 medlemmar.

Ordförande: Förste amanuens Olav Myklebust. Sekreterare: Boe Johannes Hermansen, adress: Hovland, 1640 Råde; tfn: 69 28 52 26, 92 21 82 75; e-post: <bojo@of.telia.no>; webbadress: <<http://www.fbb.nu>>.

**Bønne- og arbeidsfellesskapet Kirke-
lig Fornyelse, KF**, grundades 1967 som en prästgrupp under namnet *Pro Ecclesia*. Det omorganiserades 1976 och öppnades då också för lekmän. Gemen-
skapen ger ut tidskriften *Lære & Liv*. Den samarbetar ekumeniskt med paral-
lella organisationer i Sverige, Danmark
och England.

Arbetssekreterare: Tom Hængsle,
Sportsv. 22 B, 3224 Sandefjord; tfn: 33
42 07 20.

Samråd på Kirkens Grunn, SKG, grun-
dades 1991 och är en högkyrklig ge-
menskap av präster och lekmän som vill
arbeta för ett kyrkligt alternativ till det
som sker i Den norska kyrkan enligt kyr-
kans apostoliskt grundade tro. Sekrete-
rare är samma som för FBB. Webbad-
ress: <<http://www.skg.no>>.

**Den frie norske kirke, "Strandebarm
prosteri"**, beskrivs närmare i artikeln, se
s. 168ff.

Webbadress:
<<http://www.kirken.com>>.

Utmaningen från krisen i den norska kyrkan

Jan Bygstad

På senare år har de nordiska folkkyrkorna genomgått en grundläggande kris. Krisen är sammansatt när det gäller orsaksförhållandena, men har fått nedslag i en läromässig urgröpning av folkkyrkans förkunnelse och identitet. Denna urgröpning har i väsentlig grad träffat "den officiella kyrkan", och lett till ett allt mer försvårat förhållande mellan kyrkan och de frivilliga organisationerna inom kyrkorna. Som naturligt är, får krisen bestämda utslag både på det centralkyrkliga och på det lokala planet, något som har lett till olika typer av reaktioner. I denna artikel skall vi se närmare på hur den kyrkliga identitetskrisen kommer till uttryck a) *på det centralkyrkliga planet*, b) *på lokalplanet*, och till sist c) *reaktionerna* på detta i Norge.

a) Kyrkokampen i Den norska kyrkan

1990-talet har i Den norska kyrkan i hög grad varit präglad av striden kring homosexualitetsfrågan. En väsentlig faktor i den kyrkliga striden har varit den statliga styrningen av kyrkan. I Norges grundlag (§ 21) heter det: "Kungen väljer och förordnar, efter att ha hört sitt Statsråd, alla civila, andliga och militära ämbetsmän", och (i § 16): "Kungen anordnar all offentlig kyrko- och gudstjänst, alla möten och sammankomster om religiösa frågor, och övervakar, att Religionens offentliga lärare följer de föreskrivna normerna." I den kyrkliga vardagen innebär detta att kyrkans liturgi och psalmböcker förordnas

---

Jan Bygstad (f. 1952) prästvigdes 1980. Präst i Bergen Domkirke 1980–90 och Landås 1990–2000. Från hösten 2000 kallad till tjänst i Indremisjonsforbundet, dels som lärare vid Bibelskolen på Bildøy/ Bergen, dels som förkunnare/lärare i "Betlehem" i Bergen. Ordförande i FBB 1993–97, ledare av Nord Europeisk Luther Akademi sedan den grundades 1998; medarbetare i Norsk Bibels Råd, som arbetar med bibelöversättning. En rad artiklar finns på <<http://www.fbb.nu/artikler.htm>>.

Adress: Kanonahugen 39, 5097 Bergen; e-post: <jaby1@netcom.no>.

av kungen i statsrådet, och är norsk lag. På samma sätt sker utnämningen av de kyrkliga ämbetsmännen – dvs. kontraktsprostar och biskopar – i statsrådet.

Särskilt det norska Arbetarpartiet (socialdemokraterna) har de senaste åren visat en betydande vilja till ideologisk ledning av kyrkan. Detta kommer först och främst till uttryck i den utnämningsspolitik som förs när arbetarpartiet är i regeringsställning. De ser då medvetet till att biskopar och kontraktsprostar med ”politiskt korrekta” uppfattningar representeras i biskopskollegiet (som i dag omfattar 11 biskopar).

Det var därför inte utan stolthet en Arbetarpartiregering år 1992 kunde utnämna den första kvinnliga biskopen i Norden, Rosemarie Köhn. Gudmund Hernes som då var kyrkominister, gjorde i samband med utnämningen flera uppseendeväckande uttalanden. Han sade bl.a. att ”vår lutherska tro är baserad på uppfattningen att människans insikt är i ständig utveckling”, något som i detta sammanhang blev använt som bevis på att Bibelns och tidigare tiders överbevisning om att kvinnliga präster var i strid med Guds vilja, nu var ett passerat stadium också i kyrkan. Huruvida ministern har känt till den liberalteologiska tesen om en ”fortsatt” eller ”öppen” uppenbarelse är okänt, men han ger i varje fall tydligt uttryck för denna tanke. Vidare hävdade ministern att ”Kungen går framför, kyrkan följer efter”. Med detta avsåg han det faktumet att då den första kvinnliga prästen blev ordinerad i Norge (Ingrid Bjerkås år 1961), skedde det efter påtryckning från staten, som i Stortinget hade gett kvinnor tillträde till ämbetet i norsk lag redan år 1938.

De följande åren såg regeringen till att utnämna ett tillräckligt antal biskopar med korrekt ståndpunkt i denna fråga. Tillsammans med en väldig press från opinionen i media medförde detta att det kyrkliga motståndet mot kvinnoprästreformen var brutet inom förloppet av ett decennium. I dag kan ingen motståndare till kvinnlig prästtjänst bli utnämnd till biskop eller domprost, men det kan nog vara möjligt i mera obetydliga prosterier. Dessvärre har statsrådets ord om att ”Kungen går före och kyrkan följer efter” visat sig sorgligt sanna.

Kort historisk överblick

Liksom i de övriga nordiska länderna går statskyrkosystemet i Norge tillbaka till reformationen, då Martin Luther fann det nödvändigt att alliera sig med kungamakten för att värna den unga kyrkan mot

kejsarens och påvens maktanspråk. Luther legitimerade detta – som var en nödlösning – genom läran om det allmänna prästadömet: Kungen var att betrakta som det allmänna prästadömet främsta representant, och var ”Kung av Guds nåde”, som därmed av Gud hade fått uppgiften att värna tron och hans heliga, kristna kyrka. Genom freden i Westfalen (1548) blev principen ”*Cuius regio, eius Religio*”¹ knäsat, och genom enväldstiden i Danmark-Norge blev kyrkan en del av den kungliga maktapparaten (om man skall betrakta saken juridiskt och statsrättsligt).

Enligt Luthers tanke var kungens myndighet i kyrkan berättigad i kraft av att han var en kristen furste, något som också har fått genomslag i Norges grundlag: ”Den evangelisk-lutherska religionen förblir statens offentliga religion. De invånare, som bekänner sig till den, är förpliktade att uppfostra sina barn i densamma” (§ 2), och ”Kungen skall alltid bekänna sig till den evangelisk-lutherska religionen, handha och beskydda den” (§ 4).

I Norge blev parlamentarismen införd 1884, vilket betydde att regeringsmakten skulle utgå från folket genom de av folket valda representanterna i Stortinget. Att ställa krav på bekännelseplikt på de folkvalda är i en modern demokrati en omöjlighet, något som *de facto* betyder att den kyrkliga överheten är sekulariserad, därför att Stortinget är sekulariserat. För att inte komma i strid med grundlagen är det därför ett krav att när kyrkliga saker behandlas i Kungens råd, måste majoriteten av regeringens representanter vara medlemmar i statskyrkan (”Av Statsrådets medlemmar bör mer än halva antalet bekänna sig till statens offentliga religion”, § 12.2). Detta nominella kyrkomedlemskap ändrar likväl inte det faktum att *efter år 1884 är det en sekulariserad stat som är kyrkans överhet*.

Det är svårt att se att detta inte är i strid med Bibeln och bekännelsen, något som stora delar av det kyrkliga ledarskapet var uppmärksam på redan den gången. Därför kom det från kyrkligt håll starka krav på kyrkliga reformer under senare delen av 1800-talet, och saken var upprepade gånger uppe till omfattande behandling i Stortinget. Inget reellt skedde i detta sammanhang förrän ”Lag om Församlingsråd” kom år 1920. Först ca 60 år senare fick Norge ett kyrkomöte, ett rådsorgan som skulle vara kyrkans översta ledning. Kyrkomötet och den övriga kyrkliga rådsstrukturen ansågs vara viktiga steg i en gradvis frigörelse av kyrkan från statlig överstyrning

---

1. Monarkens religion skall vara folkets religion.

[overstyring]. Den drivande kraften i det kyrkliga reformarbetet som ledde fram till bildandet av Kyrkomötet var Oslo-biskopen Andreas Aarflot (biskop i Oslo 1973–1997).

Ända från de stora kyrkodebatterna i slutet av 1800-talet var det ett stående krav från politikerna i Stortinget att de konservativa krafterna i kyrkan inte skulle få för mycket att säga till om. Kyrkans identitet som *bekännelsekyrka* skulle inte hota *folkkyrkan*. Den uttalade motsättningen mellan dessa två grunduppfattningar av kyrkan har ständigt förstärkts de senaste 20 åren. Det har också varit en klar förutsättning för Stortinget att Den norska kyrkan skall bevaras som folkkyrka, något som har fått nedslag i "Lag om Den norska kyrkan" från 1996, där kyrkan kallas "den evangelisk-lutherska folkkyrkan i Norge", och i måldokumentet för kyrkans verksamhet, som kyrkomötet antog 1997, definieras kyrkan och dess uppgift så här: "Den norska kyrkan skall vara en bekännande, missionerande, tjänande och öppen folkkyrka."

För att Aarflot och den kyrkliga ledningen skulle få genomslag i Stortinget för det kyrkliga reformarbetet var det nödvändigt att ge efter för det politiska kravet om att de konservativa krafterna i kyrkan inte skulle ha något dominerande inflytande. Detta betydde i praktiken att man å ena sidan målmedvetet försökte marginalisera de konservativa, samtidigt som man å andra sidan gav de liberala krafterna lagstadgad representation i alla centrala organ inom den officiella kyrkliga strukturen. Detta har medfört att kyrkliga råd och styrningsorgan är principiellt pluralistiska, något som i sin tur gör att lärofrågor behandlas kyrkopolitiskt i stället för teologiskt. Man har försökt finna kyrkopolitiska kompromisser som "man kan leva med", och som inte skall provocera fram en kris i förhållandet till Stortinget.

Allra tydligast kommer detta faktum fram i Den norska kyrkans läronämnd, som är kyrkans högsta organ för lärofrågor. Läronämnden fick som sitt första ärende att behandla (efter att den hade tillsatts 1987) frågan om huruvida det är lagligt enligt kyrkans lärogrund att bryta kyrkogemenskapen på grund av homosexualitetsfrågan. Saken aktualiserades av biskop Osberg i Tunsberg stift gentemot en av hans kontraktsprostar, Asle Dingstad, som hade brutit med biskopens tillsyn pga. hans liberala syn i homosexualitetsfrågan. Då läronämnden kom med sin dom den 6 mars 2000, blev det omedelbart tydligt att dess innehåll (som gick emot Asle Dingstad) var mera kyrkopolitiskt än teologiskt betingad.

Summan av utvecklingen inom den officiella kyrkan är med andra ord:

1. Det finns inget reellt skydd mot falsk lära i kyrkan p.g.a. pluralismen i de kyrkliga organen.
2. De konservativa biskoparna är inte i stånd att dämna upp mot liberalt inflytande i kyrkan p.g.a. ett kyrkopolitiskt handlingsmönster som förorsakas av förhållandet till statsmakten.
3. Församlingarna har inget läromässigt eller kyrkorättsligt skydd mot att få villfarande präster som herdar.

Den norska kyrkan har nu tillsatt en kommitté som skall utreda förhållandet mellan kyrka och stat. Denna skall ha sin utredning klar år 2002. På grund av den starka statliga kontrollviljan finns nu en klar majoritet i de kyrkliga råden och organen för en brytning mellan kyrka och stat, något som senast kom klart till uttryck under kyrkomötets öppning den 13 november 2000 i Trondheim. Emellertid håller kyrkoledningen samtidigt fast vid att kyrkan skall vara pluralistisk i lärofrågor, något som den översta ledaren i den kyrkliga rådsstrukturen, Gunvor Kongsvik, gav tydligt besked om i sitt tal till kyrkomötet samma dag. Av detta bör det framgå att en eventuell brytning mellan kyrka och stat inte skulle medföra någon klarare bekännelseprofil i Den norska kyrkan.

De fria organisationerna och kyrkan

Inom de fria organisationerna i norskt kristenliv har man ända från deras tillkomst under slutet av 1800-talet målinriktat värnat om sin självständighet och oavhängighet av den officiella kyrkan. Detta har dels sin grund i en kyrko- och ämbetssyn som medför en hög grad av skepsis till prästämbetet, och dels har man varit medveten om den svaghet som finns i den officiella kyrkan när det gäller värnandet om läran.

I början av 1900-talet rasade en hård strid i Den norska kyrkan om de grundläggande trosartiklarna i den apostoliska trosbekännelsen. Anledningen var utnämningen av den liberala Johs. Ording till professor i dogmatik vid den teologiska fakulteten i Oslo 1904. De starka reaktionerna som detta medförde fick två höjdpunkter:

1. Det ledde fram till bildandet av Menighetsfakulteten 1907, som skulle vara en oavhängig teologisk utbildningsinstitution på Bibeln och bekännelsens grund.
2. Det stora mötet i Calmeyergatens missionshus i Oslo i januari

1920, där 950 representanter för de frivilliga organisationerna från hela landet var samlade för att rådgöra om hur man skulle bemöta den liberala teologin.

Drivkraften i kampen mot den liberala teologin blev efterhand prof. Ole Hallesby (utnämnd till professor i dogmatik vid Menighetsfakulteten 1913), som också var motorn bakom Calmeyergatemötet. På detta möte antogs två riktlinjer som kom att få avgörande inflytande på hur organisationerna senare förhöll sig till den officiella kyrkan. Dessa två beslut fick senare namnet "Calmeyergatelinjen", och löd:

1. Bibeltrogna kristna får inte "gå in i frivilligt samarbete med den som har brutit med Bibelns auktoritet –".

2. "Inom det frivilliga kristna arbetet vill vi vaka över att man till tillsyningsmän och arbetare endast väljer folk som utan förbehåll ställer sig på Skriftens grund enligt vår kyrkas bekännelse".

Med dessa beslut drogs en klar gräns mellan de frivilliga organisationernas och den officiella kyrkans arbete. Gränsen var läromässigt definierad, och medförde att organisationerna kunde samarbeta på lokalplanet endast där det var präster som höll fast vid Skrift och bekännelse. För övrigt bedrev organisationerna sitt arbete på bönhuset (på finlandssvenska används oftast *bönehus*, red. anm.) i självständig oavhängighet både när det gällde inre och yttre mission.

Med Calmeyergatemötet blev inflytandet från den liberala teologin starkt begränsat för en lång period, inte bara inom organisationerna, utan också till en stor del i kyrkan. Orsaken till det senare låg inte minst i att Menighetsfakulteten efter hand kom till att bli den institution som utbildade den stora majoriteten av präster till Den norska kyrkan. På grund av att majoriteten av det norska prästerskapet blev så pass starkt konservativt präglad, uppstod där efter hand också ett närmande mellan kyrka och organisationer, något som under efterkrigstiden ledde till att man började att se de två som komplement till varandra: Den officiella kyrkan och organisationerna var två olika arbetsgrenar som hade ansvar för var sitt område i uppbyggandet av Guds rike, och som därför ömsesidigt kompletterade och förutsatte varandra. Det blev vanligt att tänka på det kristna arbetet i bilden av en ellips: Liksom ellipsen har två brännpunkter, så har också kyrkan det. Så kunde idealet för kristenfolket bli formulerat på detta sätt: "Till gudstjänst i kyrkan på förmiddagen, och i bönhuset på kvällen."

I praktiken ledde detta till att majoriteten av dem som tog ansvar för arbetet i den officiella kyrkan (till exempel i kyrkoråd eller kyrk-

ligt ungdomsarbete), var troende med sitt andliga hem och sin grund i bönhuset. Denna kontakt och detta samarbete mellan kyrkfolk och bönhusfolk har i och med den läromässiga glidningen inom den officiella kyrkan de senaste 10–15 åren fått två följder: För det första har delar av bönhusets folk blivit präglade av den läromässiga urvattningen inom kyrkan, något som ger utslag i en förlust av andlig klarhet och kraft i många sammanhang. För det andra, – där bönhusfolket har bevarat vakenheten – har det medfört avstånd mellan kyrka och bönhus, och till sorg och djup frustration eftersom det verkar omöjligt att vända den utveckling som den officiella kyrkan befinner sig i. Tillsammans med många av prästerna har många bland lekfolket nu börjat ställa sig frågan hur länge det är möjligt att bli kvar i kyrkan utan att samtidigt förlora integriteten och med den trons klarhet och fasthet.

b) På lokalplanet

Det läromässiga sönderfallet och den andliga nöd som detta föder har också fått tydliga genomslag på lokalplanet i kyrkan. Här finns det betydande skillnader från plats till plats, något som naturligt nog hänger ihop med historiska förhållanden och lokala skillnader. Men det kan vara nödvändigt här att särskilt peka på skillnaden mellan städerna och landsbygden.

Städerna

Det ser ut som om liberala präster och teologer har en förkärlek till de större städerna. Därför återfinns regelmässigt en högre andel av dessa i prästerskapet här än i den övriga delen av landet. Samtidigt finns det ett drag i kristenlivet i städerna, att organisationerna och bönhuset inte har en så central ställning som på landsbygden. De som söker sig till de stora bönhusen i städerna är till stor del inflyttade eller så härstammar de från inflyttade till staden. De flesta stadsbor går till kyrkan.

De senaste 30 åren har det emellertid skett stora förändringar i prästerskapet, och därmed i förkunnelsen. Flera falska lärare får prästämbeten i stadskyrkorna, samtidigt som ”moderat konservativa” präster i växande grad står för en förkunnelse som är tom på innehåll. Vidare finns det ett ökande antal kvinnliga präster. För troende kyrkofolk blir detta ett växande problem, och allt flera slutar

som andligt hemlösa. De kommer inte till rätta med kvinnliga präster, eller också är förkunnelsen i deras kyrka sådan att den inte ger något att leva av. Till sist orkar de inte mer, och beger sig på vandring i hopp om att finna andlig föda i en annan kyrka. Vi har med andra ord fått ett "andligt flyktingproblem" i kyrkan. Dessa känner en stor grad av kärlek och lojalitet till den kyrka de är döpta in i och har levt hela sitt kristna liv i, och kan därför inte tänka sig att lämna kyrkan. Men de är drivna på flykt av herdar som inte förstår att ge fåren mat. Dessa kan nog komma till andra kyrkor och få höra Guds ord, och så få mat för sina själar. Men de har inte längre något andligt hem, ingen församling och ingen *koinonia* där Kristi kropp växer och uppbyggs i ett heligt samfund. Det blir en ensam vandring och ett ensamt kristenliv, där man är hänvisad till att vara en flyktig gäst än här och än där.

Många unga har mindre lojalitet till sin gamla kyrka. De ser och upplever tomheten i en del av det som försiggår, upplever att de inte får hjälp för sitt andliga liv och inte får någon möjlighet till ett fullvärdigt kristenliv i en gemenskap. Dessa flyr i stort antal till frikyrklig gemenskap, framför allt av karismatisk karaktär. Det verkar som om kyrkans ledning i mycket liten grad har upptäckt och låter sig oroas av det stora läckaget av unga. Att frustrationen över kyrkans skröplighet bland de unga också fört dem från evangelisk-luthersk kristen tro i och med att så många går över till nya karismatiska församlingar, är inte bara en tragedi för kyrkan, utan lika mycket för de unga själva, som med detta binds i en lagisk kristendomsförståelse som fort kan bli ett tungt strävande. Dessa nya församlingsbildningar, som ofta kan ses som import av en religiös utgåva av "the American dream", är ett typiskt stadsfenomen.

I Norge finns det emellertid också ett par lutherska frikyrkor: 1) Den evangelisk-lutherska Frikyrkan ("Frikyrkan"), som är ett relativt stort kyrkosamfund med ca 20 000 medlemmar, och 2) Det evangelisk-lutherska Kyrkosamfundet (DELK), huvudsakligen koncentrerat till Öst-Norge, med drygt 3 500 medlemmar. Särskilt den första av dessa två har de senaste åren haft en jämn tillströmning av unga människor som går ut ur Den norska kyrkan. Antagligen hänger detta till stor del ihop med att Den evangelisk-lutherska Frikyrkan i en viss grad har öppnat sig för karismatiska mötesformer.

Det är emellertid en stor fråga hur man skall kunna ta sig an alla de andligt hemlösa som Den norska kyrkan har fått de senaste åren, och som ofta motsvarar Jesu ord om att "de var rivna och slagna som får utan herde" (Matt 9:36). Mot bakgrund av lärokonflikten kring

homosexualitetsfrågan de senaste åren håller biskopsmötet på att utreda frågan om det skall ges rum för "alternativ tillsyn", dvs. att präster och församlingar som inte kan erkänna villfarande biskopar skall få möjlighet till att friställas i förhållande till den regionala biskopen, och i stället få en ordning som liknar den i Church of England med "Flying Bishops". Samtidigt önskar man också bearbeta frågan om det lokalt skall ges möjlighet att bilda "Valförsamlingar" på samma sätt som i Danmark, och att medlemskap i en församling inte längre skall vara geografiskt bundet till sockenkyrkan. Det återstår dock att se hur detta kommer att falla ut. Många är skeptiska till denna typ av lösningar, eftersom det kommer att innebära att man faktiskt accepterar den läromässiga pluralismen i kyrkan.

Landsbygden

På landsbygden står bönhuset vanligtvis långt starkare än i städerna. Delvis hänger detta ihop med att de stora väckelserna på 1800-talet och i början av 1900-talet satte djupare fotspår här, samtidigt som man i alla trakter som blev berörda av väckelsen byggde bönhus och fick en organiserad gemenskap och ett gemensamt arbete här. För det andra hänger det också ihop med norsk geografi: Avstånden är ofta stora och kommunikationerna har varit dåliga. Det kunde vara mycket långt till kyrkan, och i den lokala kyrkan var det kanske gudstjänst bara en gång i månaden, eller ännu mera sällan. Då säger det sig självt att bönhuset var en nödvändighet för att tros- och kristenlivet skulle bli bevarat. Där kunde de troende regelbundet samlas omkring Guds ord och bön utan att vara beroende av prästen, som man såg så sällan. På bönhuset fanns de heligas samfund, och där engagerade de troende sig för människors frälsning, antingen det var lokalt i bygden, eller på missionsfältet ute i den stora världen. Bönhuset har på så sätt haft en ovärderlig betydelse för att upprätthålla och bevara tron i det kristna Norge, för att forma och skapa andliga ledare, och för att skapa medvetande om andligt ansvar.

I dag har bönhuset på flera ställen en svag ställning i bygderna. Unga kristna samlas mångenstädes hellre i kyrkan än i bönhuset, och det kan ofta gå längre tid mellan det att de troende samlas till möten där. Kommer det en kvinnlig präst eller en präst som förkunnar i strid med Guds ord, finns det ofta inte kraft att stå emot. De troende är för få eller för gamla, och upplever därför resignation och modlöshet.

Där det har funnits troende präster som förkunnat Guds ord rätt,

har de troende gärna slutit upp kring dessa. Därför har det i många trakter rått ett nära förhållande mellan kyrka och bönhus. På andra platser, där lekfolket intog en mera radikal hållning (dvs. hade en viss anti-liturgisk inställning, tillsammans med skepsis mot det kyrkliga ämbetet), kunde avståndet mellan kyrka och bönhus vara stort, även om prästen var konservativ och bibeltrogen i sin förkunnelse.

Av denna orsak var också stora delar av de radikala lekmännen frikyrkligt orienterade från början (dvs. i slutet av 1800-talet). Detta gjorde bl.a. att många från denna flygel – som särskilt var koncentrerad till Vestlandet – önskade att gå ut ur Den norska kyrkan då de stora lärostriderna rasade som värst i början av 1900-talet. Prof. Hallesby önskade då också att det stora mötet i Calmeyergaten 1920 skulle komma med en resolution, där man principiellt gick in för att skilja åt kyrka och stat. Att han inte fick stöd för detta berodde på att man fruktade att fronten mot den liberala teologin skulle upplösas i kyrkopolitiska stridigheter, och att man därmed skulle inte skulle förmå avlägga en klar bekännelse utifrån Guds ord.

Det frikyrkliga draget inom lekfolket vändes emellertid under decenniet efter Calmeyergatemötet. Den viktigaste orsaken till detta var att den store predikanten och missionsledaren Ludvig Hope höll ett föredrag år 1922 (med titeln "Från Öst till Väst") i Broderringen på Vestlandet efter att ha kommit "chockskadad" hem från ett besök i Amerika. I föredraget gick han till angrepp mot frikyrkotanken (så väl som folkkyrkotanken), och visade på farorna en sådan tankegång hade med bakgrund av sina iakttagelser från USA. Hope utgav efterhand sina tankar i bokform (*Kyrkja og Guds folk*, Bergen 1923), en bok som senare kom att bestämma kyrkotanken och självförståelsen inom alla de konservativa organisationerna.

Hopes huvudtanke gick ut på att varje yttre kyrkobilddning eller organisation bara är en "byggnadsställning" som är rest som en hjälp till att bygga det egentliga Guds hus och Guds rike. Den yttre form denna ställning har är i och för sig likgiltig, bara det organisatoriska inte stänger för det viktigaste, nämligen evangeliets frihet. När Hope så avvägrade olika yttre kyrkliga organisationsformer mot varandra, fann han att både frikyrkligheten och folkkyrkligheten bjöd på stora faror för evangeliets förkunnelse. Den kyrkomodell som gav störst frihet för evangeliet var just statskyrkosystemet, både för att det garanterade en allmän kristendomsundervisning i skolan och för att de frivilliga kristna organisationerna i detta system hade de bästa arbetsvillkoren. Lekfolket skulle därför frimodigt låta statskyrkan

vara statskyrka, och så viga sig till sitt arbete i organisationer och på bönhus.

Konsekvensen av Hopes kyrkosyn är mycket pragmatisk, samtidigt som det bygger på en svag förståelse för att kyrkan också i sin yttre form måste vara teologisk grundfäst.

Frågan blir nu hur bönhuset lokalt har sett på sig själv. Det torde vara klart att bönhusrörelsen i Norge inte har önskat att se på sig själv så att den lokalt är att förstå som *församling*. Bönhuset var det ställe där de troende kom tillsammans omkring Guds ord, uppbyggde varandra i de heligas samfund, och arbetade till Guds rikes framgång. Det kommer därför också att vara otillräckligt att förstå bönhuset bara som en *förening* som endast arbetar för bestämda kristna ändamål. Men om man nu tänker sig en glidande skala i självförståelsen, där dessa två, *församling* och *förening*, representerar de två yttersta punkterna på skalan, kan mycket av bönhusets liv placeras mitt emellan dessa två. På några platser har man förstått sig själv närmare *föreningspunkten*, det har varit de platserna där man var mer ”kyrklig”. På andra platser såg man på bönhuset som liggande närmare *församlingspunkten*, det var där det radikala lekmannafolket höll till. Likväl önskade man på inga platser att ta steget fullt ut och betrakta arbetet i bönhuset som församling, något som blev markerat på två viktiga områden:

För det första önskade man inte ha dop på bönhuset, för man har varit medveten om dopets kyrkokonstituerande betydelse.

För det andra har de som är anställda som arbetare i organisationerna, inte fått titlar som leder i riktning åt församlingstanken (t.ex. ”äldste”, ”herde”, ”pastor”, ”föreståndare”, osv.).

På landsbygden har frikyrkligheten haft föga rum efter Ludvig Hopes föredrag på 20-talet. Och för att man traditionellt är mer konservativ här, har den nya öppningen för friförsamlingsbildningar som man finner i städerna ännu fått svagt genomslag i Landsbygdsnorge. Oftast är det också för få människor med i det lokala bönhuset för att kunna bygga upp ett församlingsliv som fungerar som ett reellt alternativ till det statskyrkliga.

c) Reaktionerna mot läroförfallet

Det har funnits en ökande medvetenhet och insikt inom olika delar av kyrk- och organisationsfolket om att det finns gränser för hur länge

man kan nöja sig med rent verbala reaktioner och protester mot utbredningen av villolära i kyrkan. Det tjänar föga att ”protestera inför hela världen, och dock bli med på färden”. Det läromässiga förfallet måste få kyrkliga och organisatoriska konsekvenser. Detta följer med inre nödvändighet av två orsaker:

För det första påbjuder både Bibeln och bekännelseskriterierna att man bryter med falska lärare².

För det andra kommer det ha ödeläggande följder för Guds folk om man inte tar detta steg som Guds ord föreskriver, då den falska läran får en smittoeffekt på Guds folk som de inte kan värja sig mot, där den blir tolererad. Det är detta aposteln kallar en ”surdeg”, när han säger att ”lite surdeg syrar hela degen” (1 Kor 5:6), och som det därför är nödvändigt för församlingarna att ”rensa ut” (v. 7).

I ”Traktat om påvens makt och överhöghet” (som finns i Konkordieboken, och alltså är bekännelseskrift), understryks den frihet församlingarna har till att inte lyda biskoparna när de påbjuder något som är i strid med Guds ord: ”Därför då biskoparna antingen omfatta falsk lära eller vägra att meddela vining, äro församlingarna nödgade på grund av gudomlig rätt till att genom sina i tjänst varande präster viga och förordna åt sig nya. Men det är biskoparnas ogudaktighet och våldsregemente, som vållat kyrkosöndringen och tvedräkten. Ty Paulus föreskriver, att de biskopar, som driva och försvara falsk lära och orätt gudstjänst, skola anses som ställda under förbannelse (Gal. 1:7–9)” (avsn. 72, SKB 352). Samma lära om församlingens frihet och fullmakt till att på grund av det allmänna prästadömet själv viga sina herdar när biskoparna går emot Guds ord finner vi i Luthers sändebrev till församlingen i Leisning (1523).

I Norge är det tre stora organisationer som äger bönhus och har bönhusförsamlingar i de stora städerna och på landsbygden:

1. *Norsk luthersk misjonssamband* (NLM), som är den största missionsorganisationen i Nord-Europa. NLM vid sidan av sitt yttre missionsarbete också ett betydande arbete hemma i Norge, där lokala bönhusförsamlingar och -föreningar utgör grundstommen i organisationens liv.

---

2. Rom. 16:17f; Gal. 1:8f; Tit. 3:10f; 2 Joh. v. 10; Confessio Augustana art. 7 och 28. Nödvändigheten av andlig brytning följer av definitionen av kyrklig enhet i CA 7: ”För kyrkans sanna enhet är det nog att vara ense om evangelii lära och förvaltningen av sakramenten”, vilken lär att enheten är betingad av sanningen i Guds ord.

2. *Indremisjonsselskapet* (IM) är som namnet säger en inremissionsrörelse. Den har det mesta av sitt arbete koncentrerat till Östlandet och i Trøndelag och Nordland. Denna organisation har förra året gått samman med en yttre missionsorganisation – Den norska Santalmisjon – och den nya sammanslutningen bär från början av 2001 namnet Normisjon.

3. *Inremisjonsforbundet* (ImF; tidigare Det vestlandske Inremisjonsforbundet) är också en inremissionsrörelse. Denna har sin huvudsakliga verksamhet koncentrerad i Västnorge, på Sörlandet och i Finnmark.

Från ledningen i alla dessa organisationer har det nu kommit klara signaler om att man med utgångspunkt i bönhuset vill öppna för bildande av självständiga församlingar som inte står under biskopens domsrätt.

IM har särskilt i Oslo och Stavanger stora och livskraftiga församlingar som kan utgöra ryggraden i en sådan framväxt. I IMs församlingssal i Oslo, Storsalen, är det t.ex. så stor tillströmning, att man måste ha tre gudstjänster varje söndag för att kunna få rum för alla. Statistiskt är det också ett faktum att Storsalen ensam har flera nattvardsgäster än hela övriga Oslo stift tillsammans. Också församlingen i Stavanger har upplevt en motsvarande tillväxt de senaste åren. Gemensamt för dessa två är att man till viss grad har öppnat sig för karismatiska mötesformer, och söker att kombinera detta med den traditionella gudstjänsten. Församlingen i Oslo har redan egen präst, men man har ändå inte gått till det formella steget att förklara sig som fri församling. Församlingen i Stavanger blev i samförstånd med den lokala biskopen självständig församling 1999. I IM:s huvudorgan "För Fattig och Rik" (nr 7, 1998) gick generalsekreterare Anfin Skaaheim klart ut och hävdade nödvändigheten av alternativa gudstjänstförsamlingar. Ett av huvudargumenten för detta var att han entydigt såg på homosexualitetsfrågan som kyrkosplittrande, och inte var villig till att följa med på de kyrkopolitiska kompromisserna som kyrkoledningen stod för.

Från NLM, särskilt genom generalsekreterare Egil Grandhagen, har det offentligt kommit mycket klara signaler om att det är önskvärt att församlingarna, där det finns tillräckligt med resurser till det, har anledning till att gå i riktning mot att bilda fria församlingar. NLM står i nära samarbete med Luthersk Missionsforening i Danmark, och har nog också hämtat impulser därifrån. Som känt har det med utgångspunkt i LM bildats en rad fria församlingar i Danmark

de senaste åren. Det som kännetecknar dessa är att man ofta inte går ut ur folkkyrkan, men blir stående i ett formellt medlemskap ("dubbelt medlemskap") samtidigt som man inte önskar att ha något med villfarande präster eller biskopar att göra. En liknande utveckling kommer antagligen ske på norsk mark. I Norge ligger man alltså något år efter Danmark i utvecklingen. Men uppbrottet har börjat, och ett avgörande tecken på att man nu är i färd med att bryta upp är att en rad församlingar i NLM har börjat döpa sina barn själva. Tidigare gick man till kyrkan för att få dopens sakrament, men nu önskar dessa församlingarna själv att ta ansvar för detta, och sålunda förbereda sig för att få ett fullvärdigt församlingsliv. Denna utvecklingen är nu i gång i alla de större stadsförsamlingarna.

Vid sidan av det läromässiga förfallet i den officiella kyrkan ligger det också en annan orsak bakom denna utveckling: Den yngre generation har i liten grad förståelse för att det skall vara nödvändigt att dela sig mellan kyrka och bönhus. Då har man ju inte något fullvärdigt andligt hem! Yngre familjer har ofta en mycket hektisk och krävande vardag, och det kan upplevas resursslösande att tvingas dela sig mellan två olika arbetsgrenar: kyrkans församlingsliv å ena sidan och sammankomsten på bönhuset å den andra. Därför är det en klar önskan bland många unga om att få "allt på ett bord", så att bönhuset kan bli ett fullvärdigt andligt hem, en självständig församling med allt vad det innebär.

Samma strömning gör sig också gällande inom Inremisjonsforbundet. Det var antagligen denna organisation som hade de starkaste frikyrkliga tendenserna före Ludvig Hopes föredrag 1922. Under de senaste åren har det både från ledningen i organisationen och från gräsrotterna kommit klara önskemål om en utveckling i riktning mot självständig församlingsbildning. Redan 1997 utkom ett häfte om arbetet på bönhuset, där generalsekreterare Karl Johan Hallaråker kom med klara signaler i denna riktning³. Den gången mötte han betydande skepsis i de övriga organisationerna, en skepsis som nu har vänts. Hallaråker har särskilt det senaste året målmedvetet följt upp denna linje, och det har också från gräsrotterna kommit starka signaler i samma riktning. I en av kretsarna, Sunnmøre Inremisjon, har kretsens styrelse gjort en utredning till årsmötet 2001, där man principiellt och praktiskt utreder frågor kring bildandet av egna inremissionsförsamlingar.

---

3. *Andligt ledarskap och den kristna församlingen i Bönhuset*. Sambåndet 1997.

ImF är organisatoriskt uppbyggd på något annat sätt än de övriga organisationerna. Organisationen är relativt decentraliserad i den meningen att den består av självständiga kretsar, som oberoende av den centrala ledningen anställer och avlönar sina arbetare. ImF är alltså ett paraply som samlar inbördes relativt oavhängiga kretsar, och det dessa har gemensamt är bl.a. Bibelskolan och andra skolor, huvudorganet *Sambåndet* och förlagsverksamheten med samma namn, samt arrangemang för vidareutbildande av förkunnare och arbetare. ImF äger antingen ensamt, eller på några platser tillsammans med andra organisationer, ett stort antal bönhus i "sina" områden, också i de större städerna. Det kommer naturligt nog att vara så att stadsförsamlingarna är de första ställena där man tar steget att bilda självständiga församlingar.

På landsbygden är problemet ofta också av organisatorisk art: Bönhuset ägs ofta gemensamt av flera organisationer, eller de troende är engagerade i verksamheten i flera organisationer samtidigt. Här kommer det – utöver de svårigheter som tidigare påvisades – att vara nödvändigt att hitta praktiska och organisatoriska lösningar när det gäller förhållandet mellan de olika organisationerna, något som antagligen inte är helt enkelt.

Oberoende av utvecklingen i de kristna organisationerna har det skett två spontana församlingsbildningar i södra Norge de senaste tio åren:

1. På *Sunnmøre*, i *Vanylven*, har det ända sedan 1990 funnits en församling på bönhuset som arrangerade egna söndagsgudstjänster. Orsaken till detta låg i att båda prästerna i församlingen var kvinnor, så att de troende inte längre såg det riktigt att söka sig till kyrkan. Församlingen har kallat sig för "Den gamla norska kyrkan i Vanylven", och den har troget hållit ihop genom de tio år som har gått sedan den grundades, trots stort motstånd i lokalmiljön. Församlingen försökte här få hjälp från biskopen till kyrklig betjäning, och sökte möjlighet att få egna gudstjänster med manlig präst utifrån. De blev inte bemötta med förståelse från biskopligt håll, och resultatet var att man till sist tog ett steg som den gången upplevdes som mycket radikalt.

2. I *Lunner på Hadeland* (som hör till Hamar stift, där Rosemarie Köhn blev utnämnd som den första kvinnliga biskopen år 1993), samlades åren efter Köhns utnämning en relativt stor skara till alternativt gudstjänstliv i bönhuset. Anledningen var där att församlingens två präster inte erkände Köhn som biskop för att hon var kvinna. Då

den ena prästen slutade sin tjänst och den andra blev allvarligt sjuk satte Köhn in kvinnliga präster som vikarier. Detta ledde till starka reaktioner bland de troende, som slöt upp omkring sin församlingspräst, Arne Sky. Gudstjänstlivet på bönhuset har pågått sedan 1995, och till stor del har det varit präster som hör till SKG (Samråd på Kyrkans Grund⁴) som har hjälpt församlingen till ett regelbundet gudstjänstliv.

”Strandebarm”

Vi kommer inte ifrån att säga några ord om ”Den fria norska kyrkan” i detta sammanhang. I gruppen som är samlade under detta namn, eller ”Strandebarm prosteri” som den hette tidigare, finner vi en helt speciell proteströrelse i Norge som både har egen biskop, egna präster och församlingar. Detta samtidigt som man inte har bildat ett självständigt kyrkosamfund, utan stannat kvar i Den norska kyrkan.

Strandebarm prosteri är en rörelse som långsamt har växt fram de senaste 25 åren. Det hela började med att församlingspräst Børre Knudsen (i Balsfjord i Nord-Norge) 1976 lade ner den statliga delen av sitt prästämbe i protest mot lagen om fri abort, som antogs detta år. Hans argumentation bestod i att

- den norska staten genom att anta en ogudaktig lag hade mist sin legitimitet som kristen överhet, och att
- i statskyrkosystemet var prästen dels kungens/statens tjänare, och dels Kristi tjänare. I analogi med det som prästerna i Den norska kyrkan gjorde under kyrkokampen under andra världskriget, då de lade ner den statliga delen av sina ämbeten samtidigt som de fortsatte i sin tjänst som präster, menade Børre Knudsen att det nu fanns skäl till att göra det samma. I detta sammanhang visade han till bekännelsen ”Kyrkans grund” som antogs av hela Den norska kyrkan på påskdagen 1942, och som på grundval av Luthers tvåregementslära drar upp gränsen mellan statens och kyrkans myndighetsområden.

Børre Knudsen blev fråntagen sin ställning som församlingspräst i en rättssak som gick ända till Högsta domstolen 1983. Han fortsatte

---

4. Högkyrklig organisation grundad 1991, som har haft som målsättning att skapa ett kyrkligt alternativ till det som sker i Den norska kyrkan, och förbereda ett *Exodus* från kyrkan.

emellertid sin tjänst som präst för en församling som samlade sig runt honom och stöttade honom i hans kamp. Efter detta var det två präster till, Ludvig Nessa (i Borg stift) och Per Kørner (ifrån Strandebarm i Bjørgvin stift), som blev frångått sina ämbeten p.g.a. protest mot abortlagen. Dessa två hade också sina församlingar som följde dem. Dessa tre präster och församlingar slöt sig tillsammans och valde den äldste av prästerna, Per Kørner till sin kontraktsprost, – därav namnet ”Strandebarm prosteri”.

Med homosexualitetskampen i Den norska kyrkan på 90-talet kom Strandebarm prosteri att få en speciell betydelse. Då biskoparna 1995 antog sitt uttalande om homosexuellt samliv var det en minoritet på tre som försvarade rätten till utlevd homosexualitet. De tre norska bekännelsesrörelserna FBB (För Bibel och Bekännelse), KF (Kyrklig Förnyelse) och SKG (Samråd på Kyrkans Grund) kom då med ett uttalande där dessa tre biskopar blev dömda som falska lärare, och uppmanade präster och församlingar i dessa stift att bryta gemenskapen med dem. Efter hand var det flera präster som tog steget att bryta med dessa biskoparnas tillsyn, de flesta av dem tjänade i Nord-Hålogaland där Ola Steinholt var biskop. En rad församlingsråd i denna landsdel tog också samma steg. Brytningen innebar att man inte ansåg biskopen som något annat än en statstjänsteman, och i övrigt avstod man från varje form av *communio in sacris* med honom.

Efter ungefär två år kom flera av dessa präster fram till att det blev ohållbart att leva utan någon kyrklig tillsyningsman. Att stå under kyrklig tillsyn är både en rätt och en plikt för en präst i Den norska kyrkan. Två av prästerna som bröt med den statliga biskopen, kyrkoherde Olav Berg Lyngmo i Kautokeino och kyrkoherde Arne Thorsen i Gamvik (också i Finmark), slöt sig efter hand till Strandebarm prosteri. I Kautokeino, där den övervägande delen av församlingen är samisk, och där laestadianismen är mycket stark, slöt både församlingsrådet och en betydande andel av församlingen upp om sin församlingspräst. Då de kyrkliga myndigheterna inte var villiga till att ge alternativ tillsyn från en renlärig biskop, beslöt Strandebarm prosteri gemensamt att viga sin egen biskop. Valet föll då på Børre Knudsen. Efter en längre betänketid, och också stora anfäktelser, svarade han ja till kallelsen.

Den 6 april 1997 blev Børre Knudsen så vigd till alternativ biskop i Kautokeino kyrka i Finmark. Vigningen väckte våldsamt offentlig uppmärksamhet, och Kautokeino svämmade dessa dagarna över av

journalister. Reportagen från vigningen var lika olika som journalisterna var det. Det enda de hade gemensamt var att ingen var neutral. Därför gav också de flesta en förvriden och negativ bild av vad som föregick. Men vittnesbördet från vigningen blir dock bestående – inte minst det tal som Børre Knudsen höll denna söndag. Med utgångspunkt i söndagens text, där Jesu ord om binde- och lösenyckeln är centrala (Joh. 20:23), band han offentligt landets överhet som är ansvarigt för abortlagen och partnerskapslagen, samt också kyrkans ledning, som blev anklagad för att vara medskyldiga i dessa folksyn-der, för att de inte själva för striden, utan stillatigande godtar dem.

Både före och efter vigningen har det stått stark strid om giltighe-ten av Knudsens episkopat. Från strandebarmernas sida har man i motsats hävdad att något av poängen med vigningen är att den demon-strarer att den officiella kyrkoledningen har förlorat sin bibliska legitimitet.

Prästerna i Strandebarm prosteri önskade för det första att vig-ningen skulle vara ”på Bugenhagenskt vis”. I Danmark och Norge har vi varit utan den apostoliska successionen efter reformationen, eftersom Luthers nära vän och medarbetare Johannes Bugenhagen vigde de första dansk-norska biskoparna 1536 utan att själv ha del i kanonisk rätt biskopsvigning (dvs. del i den romersk-katolska suc-cessionen av biskopar). I linje med detta var det därför Per Kørner som förrättade vigningen.

För det andra begrundade man rätten till att göra detta utifrån reformatoriska förebilder, t.ex. utifrån Luthers sändebrev till försam-lingen i Leisnig (1523)⁵: När de katolska biskoparna inte ville ordi-nera rätta evangeliska präster, har församlingen själv rätt (på grund av det allmänna prästadömet) att ta detta steg.

Under åren efter vigningen har Børre Knudsen visat sig vara en rätt biskop både i sin förkunnelse och i sin tillsyn över församling-arna som har slutit sig samman. Han har ordinerat två präster till tjänst i ”Den fria norska kyrkan”, en i Bergen, och en i Oslo. I Bergen fanns det redan en församling som regelbundet kom samman till gudstjänst under Per Kørners ledning. Han behövde medhjälpare, och Finn Indrebø, en beläst och teologiskt mycket god skolad lekman blev kallad till tjänsten. Vintern 2000 blev Einar Bryn (som var ut-bildad teolog) ordinerad till att göra tjänst i Oslo stad, där ”Den fria norska kyrkan” önskade bilda en ny församling. Denna församling

5. På svenska finns ett nästan likartat brev till de böhmiska bröderna, BV 1984.

är i dag i tillväxt och söker efter ett eget kyrkohus för sammankomsterna.

”Den fria norska kyrkan” representerar något som för många är ett reellt alternativ. Man önskar medvetet vara kvar i Den norska kyrkan, då man ser sig själva som de egentliga arvtagarna till och förvaltarna av Den norska kyrkans lutherska arv. Kyrkan har som helhet övergett detta arv, och ”Den fria norska kyrkan” står kvar som en rest, eller som en befrielseörelse inom en kyrka som är ockuperad av främmande makter.

Det återstår ännu att se vilken väg ”Den fria norska kyrkan” kommer att utvecklas vidare på. Hittills har den stått relativt isolerad från huvudströmmen i de fria organisationernas lekmanarbete. Orsakerna till detta kan vara flera, men på ledande håll har man inom dessa organisationer känt sig främmande för den starkt kyrkliga profilen som ”Den fria norska kyrkan” har. På gräsrotsnivå finns det emellertid både intresse och stor respekt för den kamp som Børre Knudsen och hans gelikar har fört. Kampen har kostat dem väldigt mycket, men de har burit kostnaderna med frimodighet, något som många kristna förstår att värdesätta.

Sammanfattning

Det verkar som om läroförfallet i Den norska kyrkan inte har gått lika långt som i Sverige och Danmark. Men genom de kyrkliga råden och organen har den läromässiga pluralismen blivit institutionaliserad, något som antagligen inom loppet av några få år kommer att leda till att Den norska kyrkan är där man nu är i våra grannländer. Det växande missnöjet bland de kristna, reaktionerna mot politiseringen av läran och förhandlingar om det heliga har lett till att stora delar av kyrkfolket och prästerskapet har förlorat tilliten till kyrkans ledare. Därför ser många det nu så att tiden är inne för uppbrott.

Hur snabbt vidareutvecklingen kommer att gå är inte lätt att säga. Men det kommer att vara helt avgörande för vägen vidare att man klarar av att sätta organisatoriska och kyrkopolitiska hänsyn åt sidan, så att man kan handla kompromisslöst i linje med Guds ord.

SVERIGE

Sverige övergick definitivt till reformationen genom Uppsala mötes beslut 1593. Svenska kyrkan blev en statskyrka med kungen som högsta formella överhuvud. Först från 1.1.2000 lösgjordes kyrkan från staten. Högsta beslutande organ är kyrkomötet.

Antalet medlemmar är ca 7,4 miljoner, vilket motsvarar 83,5 % av folkmängden. 1999 döptes 74,2 % av de barn som föddes under året och 53 % av årskursen blev konfirmerade.

Kyrkokansliets adress: Sysslomansg. 4, 751 70 Uppsala;
Tfn: (018) 16 95 00; fax: (018) 16 96 40; webbadress: <<http://www.svenskakyrkan.se/>>.

1. Fria kyrkor och församlingar

Evangelisk-Lutherska Kyrkan i Sverige

konstituerades 1968, men går tillbaka på S:t Martins församling i Stockholm, som grundades 1961 med sedermera teol. dr Tom G.A. Hardt som pastor. Kyrkan består endast av denna församling. Den har ett 30-tal medlemmar. Några medlemmar finns även i Finland. Sedan Tom Hardts död 1998 är kyrkoherdetjänsten vakant. Ordf. Torbjörn Holmberg, Sveavägen 96, 113 50 Stockholm; tfn: (08) 673 37 67.

Kyrkan står i nattvards- och predikstolsgemenskap med **S:t Petri evangelisk-lutherska församling** i Bengtsfors. Kyrkoherde: Sten Rydh, e-post: <sten.rydh@telia.com>.

Lutherska Konkordiekyrkan, LK, har sin bakgrund i en församling som bildades 1976. Den konstituerades som kyrka 1984. Kyrkan har ett 20-tal medlemmar och består endast av en församling. Pastor är Staffan Bergman, Hägerstensbrinken 90, 129 37 Hägersten; tfn: (08) 88 77 35. Tidning är *Lutheranen*. Webbadress: <http://home.swipnet.se/konkordiekyrkan>.

Lutherska Bekännelsekyrkan, LBK, konstituerades 1974 av några församlingar i Sverige och Norge, som hade bildats från 1973. Dess första ledare var pastor Per Jonsson i Landskrona. Kyrkan verkar i nära anslutning till Stiftelsen Biblicum i Uppsala (från 1998 i Ljungby). Kyrkan splittrades 1987 till följd av en kyrkotuktsfråga, men snart accentuerades splittringen i en lärostrid om ämbetet och nattvarden. LBK har i dag ca 240 medlemmar i åtta församlingar i Sverige och två i Norge. Tidning: *Bibel och bekännelse*.

Nuvarande ordförande i kyrkostyrelsen är pastor Egil Edvardssen, adress: Solåsveien 209, 4330 Ålgård, Norge; tfn: (+47) 51 617 540; e-post:

<egile@omega.rl.no>. Webbadress: <http://www.LBK.cc/>.

Evangelisk-Lutherska Bekännelsekyrkan, ELBK. Efter delningen av LBK 1987, antog minoriteten efter någon tid namnet ELBK. Kyrkan har fem församlingar i Sverige och två i Norge med 110 medlemmar. Tidning: *Gratia*.

Kyrkostyrelsens ordförande är Asbjørn Hjorthaug, Rugdeveien 3, 1823 Knapstad tfn: (+47) 69921132; e-post: <asbj.hjorthaug@c2i.net>. Webbadress: <http://www.elbk.org>.

ELBK står i gemenskap med **Lutherska församlingen i Stockholmsområdet, LFS**, och **Lutherska församlingen i Umeåområdet, LFU**, vilka bildades 1988 efter en lärostrid inom Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner (MBV). De har tillsammans ett 40-tal medlemmar. Tidning: *Lutherskt Församlingsblad*.

Pastor i LFS är Ingemar Andersson, Skälbyvägen 28, 191 49 Sollentuna; tfn: (08) 965 013; e-post: <ingemar.08965013@telia.com>. LFU:s pastorer är Henning Lindmark, Ostvägen 97 D, 902 62 Umeå; tfn: (090) 187 734; och Tore Karlsson, Pl. 367, 905 91 Umeå; tfn: (090) 382 48; e-post: <hissjo@swipnet.se>.

Fria lutherska församlingar

I Sverige finns olika grupper av fria evangelisk-lutherska församlingar. De äldsta är olika friförsamlingar från 1800-talet. I Norrland finns det fortfarande några kvar av de gamla så kallade separatisterna, lutherska friförsamlingar som samlas kring läsning av Luther och nattvardsfirande.

I Skåne och Småland finns det några lutherska friförsamlingar med missionsvänner från Bibeltrogna Vänner som har sin bakgrund i 1800-talets väckelse. Det var Oscar Ahnfelt som tog initiativ till bildande av sådana friförsamlingar. Sådana finns i Markaryd och

i Hjårsåslilla/Hästveda. I dessa friförsamlingar samlas missionsvänner till fria nattvardsgångar. I övrigt har missionsvännerna sitt andliga hem i missionshusverksamheten. Vanligtvis har dessa friförsamlingar dock endast nattvardsfirande, inte dop eller kyrkliga förrättningar som begravning. Dessa friförsamlingar har också kallats "de sydsvenska nattvardsföreningarna". De flesta är formellt med i Svenska kyrkan.

I västra Skåne bildades 1976 **Församlingsgemenskap av Bibeltrognare**. Det är en församlingsgemenskap av missionsvänner med regelbundna nattvardsgångar i Ingelstråde och i Svalöv. Församlingsgemenskapen har också dop och jordfästningar. Medlemmarna är i övrigt aktiva i lokala missionsföreningar. Församlingsgemenskap av Bibeltrognare fungerar alltså inte som en hel församling, utan som ett komplement till föreningsverksamheten. Vid sammankomsterna följs upprättade ordningar, som finns för nattvard, dop, jordfästning samt invigning av tjänare. De som tjänstgör är tjänare som är kallade och invigda av Församlingsgemenskapen. De är också predikanter inom MBV, ELMsv eller NSM. Församlingsgemenskapen har ett 40-tal medlemmar. Vad gäller frågan om medlemskap i Svenska kyrkan, anser de att den bör prövas efter vad som bäst gagnar Guds rike. Denna fråga är öppen för de enskilda medlemmarnas övervägande och ställningstagande.

Vice ordf./sekr.: Lennart Johansson, Ingelstråde Pl.6321, 263 91 Höganäs. Tel. (042) 33 50 22. E-post: <len.jo@swipnet.se>.

De följande fem fria evangelisk-lutherska församlingarna är alla fristående församlingar. De fyra förstnämnda har bakgrund i Missionssällskapet Bibeltrognare Vänner. Det samlade medlemsantalet i dessa fem församlingar är ca 220 personer. Se även s. 225ff.

Silverdalens Evangelisk-Lutherska Församling. Ordf. Mats Larsson, Storgatan 4, 577 51 Silverdalen. Tel.: (0495) 408 44. E-post: <mats.silverdalen@swipnet.se>.

Vännäsbygdens Evangelisk-Lutherska Församling. Ordf. Rolf Smetana, Tjärngatan 10, 911 30 Vännäs; tfn: (0935) 514 33; e-post: <rolf.smetana@home.se>.

Umeå Evangelisk-Lutherska Församling. Pastor Martin Burman, Cirkelgatan 22, 904 21 Umeå; tfn: (090) 124550; e-post: <martin.burman@biology.umu.se>.

Vallberga Evangelisk-Lutherska Församling. Pastor Gunner Jensen, Klarabäcksgatan 13 C, 312 34 Laholm; tfn: (0430) 146 02; e-post: <jensen@zeta.telenordia.se>.

Sydöstra Smålands Lutherska Församling, SSLF. Församlingen har sin verksamhet i Nybro-området i Sydöstra Småland. Pastor Gunnar Nilsson, Ravelshöjd 140, 382 93 Nybro; tfn: (0481) 400 00.

2. Väckelserörelser

Evangeliska Fosterlandsstiftelsen, EFS, grundad 1856, har verksamhet i hem- och utlandet. EFS har under senare årtionden alltmer närmat sig Svenska kyrkan och har i dag ett samarbetsavtal med Svenska kyrkan och är helt integrerat med denna. Avgående missionsföreståndare: Bertil Johansson (ny är ej utsedd).

Adress: Sysslomansgatan 4, 751 70 Uppsala; tfn: (018) 16 98 00; fax (018) 16 98 01; e-post: <efs@efs.svenskakyrkan.se>. Webbadress: <http://www.svenskakyrkan.se/efs>.

Missionssällskapet Bibeltrognare Vänner, MBV, konstituerades 1911 med

bakgrund i en lärostrid inom Evangeliska Fosterlandsstiftelsen 1909–1911. Striden gällde Bibelns trovärdighet, och i denna strid fasthöll den grupp som kallades "Evangeliska Fosterlandsstiftelsens Bibeltrogna Vänner" att hela Bibeln är Guds ofelbara Ord med oinskränkt auktoritet. 1911 uteslöts dessa ur EFS och Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner konstituerades som ett självständigt evangelisk-lutherskt missionssällskap.

MBV bedriver och stöder bibel- och bekännelsestroget verksamhet i hem- och utland. Det har en omfattande predikoverksamhet i Sverige och missionsverksamhet i flera länder i Afrika och Sydamerika. Det finns ett 90-tal föreningar och vänggrupper med ca 5 000 medlemmar/understödare i olika delar av Sverige. Tidning: *Till Liv*, redaktör: Fredrik Carlsson.

Sällskapet har alltid varit oberoende av Svenska kyrkan och det är fritt för medlemmarna att ställa sig olika med hänsyn till kyrkotillhörighet. Enligt ett årsmötesbeslut 1986 ställer missionssällskapet sig positivt till att sällskapets vänner bildar egna fria församlingar.

Adress: Upplandsgatan 43, 1 tr, Box 6160, 102 33 Stockholm; tfn (08) 332 523; fax (08) 345 818. Webbadress: <<http://www.msbv.se>>.

I södra Sverige finns flera regionala föreningar som är äldre än MBV, med vilka MBV samverkar. Det är **Nordöstra Skånes Missionsförening, NSM**, bildad 1858, med predikoverksamhet i östra Skåne och Blekinge, **Evangelisk-Luthersk Mission sydväst, ELMsv**, bildad 1860 (tidigare Hässleholms Lutherska Missionsförening), med predikoverksamhet huvudsakligen i västra Skåne, och **Kristna Ungdomsförbundet i Sydsverige, KUS**, bildat 1905, som har verksamhet bland barn och ungdomar i södra Sverige.

NSM, webbadress: <<http://www.msbv.se/nsm>>.

ELMsv, webbadress: <<http://www.msbv.se/elm.sv>>.

KUS, webbadress: <<http://www.kus.org>>.

Östra Smålands Missionsförening är en självständig missionsförening i Småland som bildades 1863. Föreningen har egen predikoverksamhet och understöder MBV:s yttre mission samt Luthersk Litteraturmission. Utvecklingen i dag präglas av vilshenhet på grund av den svenskkyrkliga utvecklingen och olikartade ställningstagande. Tidning: *Östra Smålands Missionsblad*.

Ordf.: Harry Johansson, Venaborg, 577 93 Hulfsfred; tfn (0495) 602 11.

Evangelisk-Luthersk Samling, ELS (tidigare Lutherska Bibelstudiestiftelsen) är verksam i Västerbotten och uppstod som en reaktion mot liberaliseringen inom EFS i slutet av 1960-talet. Se närmare presentation på s. 235ff. ELS bedriver en praktisk församlingsverksamhet och friskolverksamhet i Mariehemskyrkan, Mariehemsv. 7, Box 3010, 903 02 Umeå. Tidning: *Pietisten*, redaktör Jan Nilsson, tfn: (0935) 120 00; e-post: <j-nilsson@mail.bip.net>.

Den **laestadianska väckelsen** är delad i flera grupperingar på samma sätt som i Finland och Norge. Östlaestadianerna, eller **Fridsföreningarnas Fridsförbund**, har sitt centrum i Uleåborg och sin svenska verksamhet i Torne och Kalix älvdalar. Västlaestadianerna eller **Den Ursprungliga Apostolisk-Lutherska Förstföddas Församling i Sverige** styrs centralt från Gällivare. De sistnämnda har i slutet av 2000 börjat med egen sakramentsförvaltning. Västlaestadianerna räknar ca 10 000 sympatisörer.

3. Organisationer som har fört eller för kyrkokamp

Nya Vaktaren utgavs under åren 1908–68 av Axel B. Svensson, MBV:s mångårige ledare. Tidningen har haft stor spridning och har varit redskap för en orädd kyrkokamp, där utgivaren med stor frimodighet påpekade avsteg från luthersk lära och kämpade för Bibelns fulla trovärdighet. Efter Axel B. Svenssons död blev domprosten G.A. Danell redaktör för tidningen fram till 1993, då redaktörskapet övergick till kyrkoherde Jan-Åke Karlsson. Adress: Vi-restads prästgård, 343 73 Virestad; tfn/fax: (0476) 230 11. Webbadress: <<http://www.crossnet.se/kfflt/vaktaren.htm>>.

Kyrkliga Förbundet för evangelisk-luthersk tro, KF, bildades 1923 som en motreaktion mot den liberala teologins inflytande och Lilla katekesens borttagande från skolundervisningen. Det är verksamt i de sydvästra delarna av Sverige. KF har 11 lokalavdelningar och två ungdomsavdelningar. Sympatisörerna uppskattas till några tusental personer. KF ger ut *Kyrka och Folk*, redaktör: Josef Axelsson. Se vidare s. 208ff.

Adress: Tråringen 52 1/2, 416 79 Göteborg; tfn: (031) 707 42 93. Webbaddress: <<http://www.crossnet.se/kfflt>>.

KF är huvudman för *Församlingsfakulteten i Göteborg*, som drivs av Peter Isaac Béens utbildningsstiftelse. Dess studierektor är teol. dr Rune Imberg. Adress: Södra vägen 61, 412 54 Göteborg; tfn: (031) 778 35 40; fax: (031) 778 35 48; e-post: <info@forsfak.been.o.se>; webbadress: <<http://www.forsamlingsfakulteten.been.o.se>>.

Lutherstiftelsen grundades 1955 och verkar huvudsakligen inom Göteborgs stift. Den vill utgöra ett komplement till den verksamhet som sker inom Svenska kyrkan, som man är kritisk men organisationsmässigt lojal till, och är uttalat

motståndare till kvinnliga präster. Den samverkar delvis med Kyrkliga Förbundet, Församlingsfakulteten och Svenska kyrkans fria konsistorium. Tidning: *Göteborgs Stifts-Tidning*. Teol. dr Timo Laato är från 2000 anställd för att starta en pastoral kurs från hösten 2001. Ordf. komminister Ragnar Block, Berghems prästgård, 511 96 Berghem; tfn: (0320) 41001.

Stiftelsen Biblicum. År 1968 tog teol.dr. David Hedegård och domprosten G.A.Danell initiativet till ett bibelinstitut i Uppsala, som fick namnet Biblicum. Biblicum har verkat för bibeltrogen teologisk forskning och undervisning i Uppsala, i många år under ledning av teol.dr Seth Erlandsson, och flyttade 1998 till Ljungby. Särskilt under sina första år var Biblicum aktiv i kritik av avfallet inom Svenska kyrkan genom utgivningen av tidskriften *Biblicum* och en rad böcker. Biblicum har ordnat kortare och längre teologiska kurser. En betydande verksamhet var samarbetet med Stiftelsen Svenska Folkbibeln, där Biblicum bar huvudansvaret för översättningen av Nya testamentet.

Adress: Hantverkarg. 8, 341 36 Ljungby; tfn: (0372) 863 03. Expeditionen sköts av Carl Peterson, Norra stationsg. 29, 287 72 Traryd; tfn: (0433) 625 80; e-post: <carlpe@mbox301.swipnet.se>. Webbadress: <<http://www.biblicum.org>>.

Svenska kyrkans fria synod konstituerades 1984. Preses är biskop em. Bertil Gärtner i Göteborg. Synoden omfattar 16 dekanat. Medlemsantalet är ca 1 500, men antalet sympatisörer kan räknas i flera tusen. Synodens strävan är att samla gammal-, hög- och lågkyrkliga, vilket kommit särskilt tydligt fram i de av Gärtner sammankallade Linköpingsmötena 1997 och 2000 (<<http://www.linkopingsmotet.com>>). Adress: Synodens kansli, c/o Uddling, Plogg. 6, 193 32 Sigtuna; tfn: (08) 59 25 62 87.

Webbadress: <<http://www.algonet.se/~hfalk/synod.htm>>. Se vidare s. 201ff.

Förarbetet till synodbildningen skedde i **arbetsgemenskapen Kyrklig Förnyelse, aKF**. Ordförande: domprost Ove Lundin, Visby. Adress: Box 2133, 750 02 Uppsala; tfn: (018) 24 48 84; e-post: <aKF@kyrkligfornyelse.org>; webbadress: <<http://www.kyrkligfornyelse.org>>.

Föreningen **Trosblick** utger sedan några år en tidskrift med samma namn. Den innehåller uppbyggliga artiklar och redogörelser för/ kritik av det kyrkliga läget. Redaktör är BV:s tidigare ordförande, Claes Johansson, Bastuselet 31, 922 93 Vindeln; tfn och fax: (0933) 510 75.

Svenska kyrkans utveckling – avfall, protester, förlamning och förödelse

En kortfattad krönika om en lång utförsbacke

Per Gustafsson

I. Fädernas kyrka i Sveriges land

Kärast bland samfund på jorden. Så börjar och fortsätter psalm nr 169 i 1937 års svenska psalmbok. Få psalmer hänger sig, likt denna, åt kyrkoromantik kring ett specifikt samfund. Biskop J. A. Eklund, en av fäderna i den så kallade ungkyrkligheten, skrev psalmen 1909. Kyrkoromantiken, som denna psalm är ett tydligt tecken på, var dock inte byggd på lösa, tillfälliga känslor. Den uttrycker det faktum att Sveriges folk, vid 1900-talets början, behövde besinna sig på det kristna arvet, tillgångarna, den gångna förda kampen och rusta sig till fortsatt strid. Detta kyrkomedvetande kommer också till uttryck i Eklunds kyrkohistoriska verk *Andelivet i Sveriges kyrka*.

Också i Sverige finns tillgång till en kampfylld kyrkohistoria – den kamp som uppstår när somliga människor väcks till och lever i tron på Den Korsfäste och Uppståndne Kristus. Han har också ”bland oss upprättat sin kyrka och församling” (ur Dopritualet i 1942 års handbok). Andra med samma dop har tagit kraftigt avstånd. Att Herrens kyrka är upprättad bland oss kan dock lätt romantiseras, precis som Julevangeliet, ty med denna sanning har också en annan sanning hela tiden funnits med: Det fanns inte rum för Kristus i härbärget. Ibland var denna ”platsbrist” tydligare än annars. Vid de tillfällen i

---

Per Gustafsson (f. 1951) har genomgått internutbildningar och yrkesutbildning, bl.a. skötarutbildning inom psykiatri (avslutad 2000), samt studier i teologi, pedagogik och psykologi. Han antogs som prästkandidat i Svenska kyrkan 1990, vilket avbröts 1993. Yrkesverksam inom dagligvaruhandel och möbelindustri 1970–98. Venia 1987–93.

Lokala förtroendeuppdrag i Svenska kyrkan; ordf. i Dekanatet i Kronobergs län 1991–92 (Synoden), synodmötesombud 1987–92, ledamot i Kyrkliga Förbundets stiftskommitté i Växjö stift från 1993, ordf. 1997–98/99; styrelsen för SSM från 1993 (sedan 1999 Sydöstra Smålands Lutherska Församling, SSLF); sammankallare till Evangelisk-Lutherskt Samråd 1993–96. Medverkat i närradio sedan 1990; artiklar i många tidningar sedan 1980-talet.

Adress: Lindås skola, 340 30 Vislanda; e-post: <gustafsson.per@telia.com>.

historien då det levande Ordet på nytt väckte människor till besinning och sökte plats i världen, blev tron ofta hänvisad till kojan snarare än till slottet. Så länge det har funnits levande kristendom (Abel) har det också funnits en falsk (Kain). En som vredgas över Guds Sanning och godhet och inget hellre vill än döda Livet.

Vår Herre Kristus mötte samma öde då man sade att Han var besatt av en ond ande, som inte böjde sig för sin tids skriftlärd, fariseerna och överstepräster och deras stadgar. Han, som är Försönaren, är också den stora förebilden för Livets öde i världen intill slutet.

Man behöver inte läsa mycket svensk kyrkohistoria för att – också här – bli varse kampen och spänningen mellan levande och död kristendom, mellan institutionell maktfullkomlighet och levande väckelseförkunnelse, mellan döda präster och levande präster, mellan evighetsinriktade människor och vanekristna. Kort sagt – mellan Kristus och världen.

Kampen och ordningen

Kampen kunde utan anpassning i åtskilliga århundraden föras *inom* den svenskkyrkliga organisationens ramar. För dem som har blivit övertygade om Guds Ords sanningar i alla stycken fanns också den välgrundade övertygelsen att Svenska kyrkans yttre struktur och ordning stod i samklang med de ordningar *Herren Gud* upprättat för "sin kyrka och församling" här på jorden. Inom denna yttre ordning levde såväl döda som levande lemmar. Något annat är heller inte möjligt i denna syndens värld. Några "rena församlingar" i den meningen att alla där skulle vara *med nödvändighet* levande, finns inte. Däremot finns både en *lära* och en *ordning*, vilka måste fasthållas såsom rena, då de har upprättats av Herren själv för sin kyrka.

Undertecknad har blivit övertygad om att det vi nu ser i Svenska kyrkan (bland många andra) är följderna av att man bryter ned Guds egen ordning mellan man och kvinna. Den ordningen är upprättad i skapelseordningen, befalld av samme Skapare på syndafallets dag och bekräftad i Kristi apostoliska bud för sin församling (1 Mos. 3:16, 1 Tim. 2:13, 1 Kor. 14:34ff, Ef. 5:24). Det vi nu ser är ett enormt sammanbrott i såväl samhälle som kristna samfund, "ty Gud låter icke gäckas sig" (Gal. 6:7). Av särskild betydelse är att det sker under kyrklig täckmantel.

Oordningens art är upplösande

Det har under 1900-talet skett uppenbara brott mot den av Herren

grundlagda strukturen för Hans församling. Svenska kyrkans gamla ordningar är nu upplösta. Det som var en självklarhet för fäderna, bland annat kyrkotillhörigheten (då den givna grundläggande strukturen ännu var rådande) måste därför ställas i relation till det som skett under 1900-talet i samhälle och kyrka. Fäderna hade häpnat. (Upp. 17:6)

Laglöshetens ande/oordningens ande har dels drabbat själva grundstenen för ett *samhälles* överlevnad; ty till man och kvinna skapade Han dem. Att upphäva den ordningen (t.ex. genom att inte värna om äktenskapet eller genom att erkänna homosexuella förhållanden som likvärdiga äktenskap) är just Laglöshet i dess djupaste mening. Föraktet för skapelseordningen är dödsstöten för ett samhälle. Vi behöver inte ha skarp syn för att se hur samhällsdöden sprider sig, under sken av liv och livaktighet. Ett samhälle där man inte heller drar sig för att, legaliserat, döda sin egen avkomma med fosterfördrivning är i grunden sjukt. Upplösningens ande går fram i samhället.

Laglöshetens ande/oordningens ande har också drabbat *Svenska kyrkan*, bland många andra samfund. Särskilt påtaglig är den till följd av denna kyrkas dominans i Sverige. Där görs alltmera sällan den åtskillnad mellan man och kvinna som Herren, i sitt Ord, gör åtskillnad på. Han är Ordningens Gud och kan inte motsäga sig själv i sin kyrkoordning/ församlingsordning. I tron är "icke man eller kvinna" (Gal. 3: 28), men likväl är, till kyrkan/församlingen här på jorden, Kristi vilja beträffande åtskillnaden mellan man och kvinna uttalad genom samme apostel. Detta kan inte ett nutida, sekulariserat jämställdhetstänkande ändra på hur mycket man än försöker. Man drar endast en dom över sig, vilket vi idag kan se med våra egna ögon. Svenska kyrkan kämpar nu för att åter erövra en plats i folkets hjärtan. Problemet är att det sker på Guds Ords bekostnad. Ty har man inte Gud och Hans Ord med sig, får man Honom emot sig. Till sist får man också folket emot sig.

Det fäderna inte fick se

Våra fäder kunde väl ana – och några uttalade med bävan – vad som skulle kunna ske i avfallets tid. Deras råd om kamp inom den svensk-kyrkliga organisationen (t.ex. C. O. Rosenius och V. Rundgren) skall dock ses mot bakgrunden av att de ännu inte sett varthän det skulle gå. De såg inte hur mycket av eftergifter för tidsandans stadgar som skulle fordras. Vi ser det de *inte* fick se, och vår bävan borde vara långt större än deras då vi nu *ser* hur det gått utför med Fädernas

kyrka i Sveriges land. Hon må, bland många svenskar, ännu vara "kärast" (i romantisk, känslomässig, mening) bland samfund på jorden. Hon har dock inte hållit sig till Herrens Ord. Det är den avgörande bristen. Det som Herren förväntar sig av sin syndareförsamling på jorden är att hon låter *ramarna* vara de av Honom påbjudna: Guds Ord och sakramenten förvaltede/utdelade/mottagna på det sätt Han själv fastslagit. Då går det också kyrkan/församlingen väl, annars inte. Såsom namnet Israel inte hjälpte, då Herrens profet Jeremia förkunnade domen över Israel (Jer. 5:30-31), så hjälper inte heller *namnet* "kyrkan". Se också sändebreven i Upp. 2-3!

Inom den givna "ramlagen" för Guds folk/kyrkan får det vara just så som våra bekännelseskriterier uttrycker saken: "Det är icke nödvändigt, att nedärvda människobud eller religiösa bruk eller yttre, av människor föreskrivna former för gudsdyrkan överallt äro lika" (Augsb. Bek. VII "Om kyrkan"). Men när vi talar om man och kvinna i församlingen då talar vi inte om något mindre än om *Herrens bud*. Med detta påstående får de kristna idag hela den etablerade kyrkligheten emot sig. Och det är då vi ska ställa frågan om vi, med Luther, är beredda på att denna "småsak" kan kosta ära, liv och allt.

Det är alltså inte så att vi endast har fått en Herrens befallning om att gå ut i hela världen och predika Evangelium för allt skapat. Fädernas kyrka i Sverige var också upprättad med en *ordning* för förmedlingen av detta budskap. Välsignelse eller förbannelse hör, i långt högre grad än människor idag i allmänhet tror, ihop med frågan om man tar hänsyn till Honom som är ordningens Gud och icke oordningens. Och före alla andra ämbeten och uppgifter står detta grundläggande faktum: *till man och kvinna skapade Han dem*. Det är skapelsens "vigning".

Ungkyrkligheten

Ovannämnde J. A. Eklund var en av företrädarna för den s.k. unglyrkorörelsen. Denna fångade under 1900-talets första årtionden upp människor och stämningar. Ungglyrkorörelsen hade sitt ursprung och sin ledning främst bland unga teologer, som med ungdomlig entusiasm ville skapa ett kamporgan mot såväl uppgivenhet och likgiltighet bland de kristna som mot kyrkofientlighet i folket. Man ville slå vakt om Svenska kyrkans unika ställning och möjlighet i det svenska folket.

Ungglyrkorörelsen gick i början av seklet ut på bred front över hela landet med flera begåvade ledare som var beredda att bjuda både

kyrkofientliga socialister och ateistiska kulturpersonligheter kamp om Sveriges folk. J. A. Eklund var den egentlige idégivaren till detta företag, men de som till sist kommer att framstå som denna rörelses främsta är biskoparna Nathan Söderblom och (framför allt) Einar Billing.

Den förre utvidgade det nationellt svenskkyrkliga perspektivet mot den världsvida, yttre, kyrkogemenskapen (bland annat som initiativtagare till det "ekumeniska mötet" i Stockholm 1925), den senare var "arkitekt" för den svenska, religiöst motiverade, folkkyrkan: Syndernas förlåtelse ges i Svenska kyrkan åt folket. Klarast sker detta i den vita sockenkyrkan, där prästerna framförallt skulle vara brobyggare mellan kyrka och folk och på så sätt förverkliga den teologiskt motiverade folkkyrkotanken. Folket skulle övervinnas i sin likgiltighet eller fientlighet till att bli samhällsmedborgare med en välvillig inställning till den kyrka som så tydligt avtecknade sig i de gamla kyrkobyggnaderna, i de historiska banden samt i de människor som på synligt sätt – genom vigning och prästkrage – framstod som garant för den heliga historiens fortsättning, vigda därtill av vördnadsbjudande biskopar under mäktiga valv. Den långa historien skulle riktigt *kännas*. Och folket skulle få sina högtider. De unglyrkliga entusiasterna ville skapa fred mellan kyrka och folk och det är på sitt sätt betecknande att Nathan Söderblom för sina insatser fick Nobels fredpris 1930.

Det låg förvisso något gott i unglyrkligheten intentioner att omsluta alla i folket. Emellertid bidrog denna strävan till att delar i den kristna tron – såsom omvändelsens och trons nödvändighet samt den dubbla utgången och ett evigt helvete för de förtappade – tonades ner. Likaså tonades den mörka bakgrunden till Kristi återlösningsverk – syndafallet – ner. Sådant smakade för mycket allvar och "blix och dunder". Man strävade efter en ljus kristendom "för hela folket", en den ljusa sommarhagens kristendom. Kristus, "den klara morgonstjärnan" som fordrar en bekännelse av det nattsvarta mörkret hos oss själva, fick inte det rätta utrymmet. Det blev en romantiserad, förtyglad, falskt positiv kristendomsuppfattning, åtminstone i förlängningen av unglyrkligheten. *Människan* blev större. Och därmed blev Kristus ofrånkomligt mindre.

Fädernas kyrka i förvandling

Att denna linje förstärkts genom en sekulariserad, nutidskulturanpassad folkkyrklighet, under senare 1900-talet i många av de svenskkyrkliga församlingarna, råder ingen tvekan om. Svenska kyrkans

präster predikade under 1900-talets lopp generellt allt mindre det totala syndafördärv som fäderna predikade. Många av dem som kom att stå i Svenska kyrkans predikstolar hade dessutom ett "stulet ämbete" genom att de fått det av Rättens och ordningens förvrängare. Skriftens och Luthers ord om att församlingens tjänare skall tas ur de troendes krets nonchalerades av de kyrkliga ledarna. Alltmer blev tjänarna endast prövade efter denna världens sed och i någon intellektuell lärosal samt fick utföra lydnadsprov, kröka rygg och vifta på svansen. De sökte och fick en god inkomst och behövde inte lida nöd. Deras välgörare i biskopsskrud hade ställt frågor om de var villiga att lyda den oordning som ockuperat Fädernas kyrka. Ett stort antal avslöjade redan genom sitt uppträdande att de stod där i strid med Kristi bud, ty kvinnor får icke uppträda som lärare i Kristi församlings offentliga predikoämbete. Då är det inte längre fädernas kyrka. De betroddes uppgiften av människor med ringa intresse för sann kristendom. Därmed blev Kristus förskjuten. Fädernas kyrka är stadd i förvandling.

Vad hade J. A. Eklund sagt om han levat idag och sett utvecklingen från ung, ivrig kyrklighet till dagens folkkyrklighet med dess livaktiga dödsryckningar? Han hade med säkerhet blivit deprimerad, ty "aktionen" gällde ju att dra folket till fädernas kyrka. Det blev tvärtom. Folket och dess många präster uppfyllde visserligen en tid många kyrkorum och lokaler. Det tycktes nästan ibland vara väckelse, men många försvann samtidigt i ett träsk av villolärar, halvsanningar och egen verksamhet just därför att de samlades till falska lärare och inte noga prövade andarna enligt apostelns ord (1 Joh. 4:1ff).

Fädernas kyrka fick efterhand biskopar i ledningen som förstått att hålla sig väl "med kejsaren", vilket de också fordrade av dem de insatte genom *sin egen, påvliga vigning* (se Luther: *Om kyrkans babyloniska fångenskap*, kap. VI) understödda av en mot Gud upprorisk ordning. Samtidigt nekades de bekännelsetrogna tjänare efter Guds sinne. Det blev efter världens sinne, ty så ville det förvärldsligade kyrkfolket ha det. Man ville ha sina sömnmedel, och fick dubbel dos. Allt stod dock inte väl till, trots försäkringar om att ingen annan väg fanns att gå. Det var folkets önskemål och inte Guds bud som blev vägledande.

Hur kunde det gå så fel?

"Vida hon famnar från strand till strand", skrev J. A. Eklund fortsättningsvis i psalmen och beskrev därmed det ideal som framöver skulle bli Svenska folkkyrkans. Vida famnande i såväl geografisk som

andlig mening. Omfamnande alla i en vacker sockenkyrka där högtider serverades för stunden till hugade religiösa konsumenter som inte fick störas. Svenska folkkyrkan skulle framförallt uppfatta sig själv – så menade unglyrkligheten – som den Nådeanstalt där hela Sveriges folk får syndernas förlåtelse.

Men predikan om synden försvann. *Omvändelse* i dess bibliska mening predikades alltmera sällan. In i denna kyrka fördes man "av födsel och ohejdad vana". Där döptes man, där konfirmerades man, där vigdes man, där begravdes man. En och annan avskildes också för tjänst i denna kyrka. På J. A. Eklunds tid endast män, men redan på 1920-talet visade sig de första tecknen på det som skulle förvandla Guds och Fädernas kyrka i Sverige till det avkristnade folkets och de s.k. teologernas tummelplats – så småningom till en feministisk och inomvärldslig experimentverkstad. Då kom de första signalerna om att kvinnan måste få rätt till prästerlig tjänst. Sedan följde de kyrkliga förändringarna slag i slag med de politiska förändringarna. Politikerna och den liberala s.k. teologin ockuperade gemensamt fädernas kyrka och den alla omfamnande kyrkan började gå in på folkviljans väg. 1963 demokratiserades biskopsvalen. Folkviljan blev normen medan Guds Ord fick en alltmer undanskymd plats. Unglyrklighetens entusiasm och hänvisning till de nationella, historiska banden satte oförutsedda spår i folket.

Från fädernas kyrka till vår kyrka

Det blev "hembygdskyrka" och så småningom "vår kyrka". Efter fädernas kyrka kom vår kyrka som "vi" naturligtvis fyller med det vi vill ha. "Vi" var förvisso en del i historien, vilket betydde "rätten" att vi själva sätter vår tids prägel på innehållet. Till det utbildades experter av prästerligt slag som lärde sig att tyda, tolka och följa folksjälens och folkets vilja. Så följde, av unglyrklighetens entusiasm att dra folket till kyrkan, en medveten, undermedveten eller omedveten strävan: att tala och handla så att detta folk inte blev bortstött med allvarliga påminnelser om dom och evighet. Det blev ett förfalskat evangelium. Folket skulle vinnas för kyrklig verksamhet mer än för Kristus. Därför gick det fel även om det höll till en tid och inte märktes omedelbart. Det var en smygande förvandling. Under tiden detta pågick framträdde då och då profeter i folket, men de nonchalerades som "fundamentalister" eller "mörkermän". Det viktigaste blev att hoten mot "vår kyrka" undanröjdes.

Svenskkyrklig av födsel och ohejdad vana

I Sverige var – och är – man således i allmänhet medlem i Svenska kyrkan. Svenska kyrkan säger sig vara luthersk. De flesta är dock helt omedvetna om vad ”luthersk” innebär. Det ersattes också ofta i folket av benämningen ”Svenska statskyrkan”. Det var en trygg, oförarglig, statlig religion man bekände sig till. En som kunde skapa högtider utan att vara personligt närgången.

Att vara ”frikyrklig” har varit – och är alltjämt – att vara baptist eller pingstvän eller något liknande. Det är ”dom som är religiösa”. För folkflertalet är det i stort sett obekant vilka kännetecken en luthersk kyrka har. Man vill endast ha sina förrättningar och högtider. Detsamma gäller tyvärr en mångfald präster. De har blivit tjänstemän/tjänstekvinnor som uträttar det folket frågar efter. Det som nu är kvar av den gamla ungkyrkligheten är en gammal strävan efter enighet, men den har fått helt nya drag genom en rad folkliga påbud och ordningar. Demokrati enligt politisk modell infördes i Svenska kyrkan. Vilseledande nog behölls det lutherska namnet. Den lutherska kyrkan känner bara en Norm: Skriften allena.

Avguden

Bekännelsen till ”en Herre och en Gud” skulle, under 1900-talets gång, alltmer komma i skymundan till förmån för en annan herre och en annan gud. *Demokratin*, med dess anspråk på folkmajoritetens överhöghet blev under 1900-talet folkets gud. Så ock den officiella Svenska kyrkans. Allt måste skaffas undan som fränkande folket dess nyvunna myndighetsutövning genom valda ombud. Ungkyrkligheten blev en tid något av ”brobyggare” mellan kyrka och folk, men blev också en förmedlande länk mellan 1800-talets väckelsetid och 1900-talets nedrivningstid. Dess fäder ville säkert folket väl i en tid när den liberalteologiska yran började sprida sig men samtidigt ville den göra kyrkan *stor*. Det skrevs och talades mycket om Kyrkan på 1900-talet. Folket ställdes alltmera sällan inför väckelsetidens avgöranden. Lagen förkunnades mindre och mindre. Man var kristen redan genom sitt medlemskap. Det gällde bara att upptäcka det. Man var kristen genom att vara en lem i ett folk och ”på köpet” medlem i *sin* kyrka, genom att delta i en eller annan gudstjänst och ta del av de kyrkliga förrättningarna. Man betalade ju skatt för sin *rätt*. Väckelsetidens drastiska omvändelser blev ansedda som onödiga i sin radikalitet. Så fördes en kristendom vidare som förlorat inte så lite av evighetsallvaret. Och sedan tog *Folkkyrkan* över på allvar.

Svenska kyrkan skulle under den senare delen av 1900-talet komma att förvandlas till den plats där *folkets* demokratiska majoritetsbeslut skulle förverkligas. Människor skulle inte längre omvändas i genuin mening i enlighet med Petri pingstpredikan. Stynget i hjärta och samvete blev alltmer en sällsynthet. Svenska kyrkan blev – i linje med folkets eget krav på kyrkans anpassning till samhällsordningarna – en genompolitiserad organisation med religiös service. Kyrkoråd efter kyrkoråd valdes efter de politiska mallarna.

Folkets ”bästa” blev i verkligheten detsamma som folkets egen vilja uttryckt i demokratiska beslut. Samvetena dövdades och anpassningen ökade. Samhälle och kyrka skulle vara ett kött och fick inte vara i motsättning och i strid med varandra. Svenska kyrkan blev en spegel och en del av det samhälle i vilket hon verkade. Och detta var det outtalade eller uttalade målet i ”den nya folkkyrkligheten”. Därmed förlorade Svenska kyrkan sin profetiska kraft, ty hon ville vara folkmajoriteten till lags och förlorade sig i ständiga anpassningar efter folkflertalets uppfattning om vad kyrka är. Nya ledare, vuxna denna uppgift, kom att träda i funktion. Folkets avgud var på god väg att ställas upp i templet, som en gång grundades som *Herrens tempel i Norden*.

Den devalverade och omformade folkkyrkotanken

E. Billings ”religiöst motiverade folkkyrka” utvecklades, genom såväl politiska som kyrkliga beslut under 1900-talet till det som skulle kallas en ”rikstäckande och demokratiskt styrd folkkyrka”. Guds nåd skulle visserligen framhållas men med nödvändighet devalverad. Folkets likgiltighet och fiendskap mot Den Helige Guden måste ju sopas under mattan. Folkkyrkotanken utvecklades alltmer till tanken som krävde förverkligande: folket är sin egen gud!

Ett sådant folk behöver inte Guds Nåds Evangelium. Den gudlösa politiken och det kyrkliga etablissemangets samverkade. Det tidigare tillkännagivandet av Svenska kyrkan som Guds Nådesanstalt för folket blev nu Institutionen där folket självt, genom sina präster och politiker, tillsade sig Guds nåd i förlitande på sin egen höghet och myndighet.

Denna ”höghet och myndighet” tog sig allt tydligare uttryck under de många beslut som under 1900-talets senare hälft förvandlade Svenska kyrkan i dess officiella gestalt till ett sjunkande skepp. Beslut på denna kyrkas ”kommandobrygga” togs i strid med Rederiets (läs Ordets) förelägganden.

Till devalveringen av folkkyrkotanken hör också det faktum att det framförallt var individen och dennes personliga önskemål som skulle ges utrymme på ett sätt som inte svarar mot den bibliska kyrkosynen med Församlingen som Kristi kropp, underordnad Huvudet i sina göranden och låtanden. Smörgåsbordets teologi tog plats i församlingarna.

Beslut av en självmyndig kyrka

Svenska kyrkan framstod såsom ett *självverkande*, självständigt, nådemedel utan erkänt *beroende av* och utan *underkastelse under Ordet*. En institution av *ex opere operato*-typ, i stil med den romersk-katolska kyrko- och sakramentsläran. *Svenska kyrkan tillsade sig själv, genom beslut och ordningar, i strid med Den Heliga Skrift rätten att, i grunden, omskapa fädernas kyrka.*

Folket som objekt för Guds nåd – vilket var grundtanken i den religiöst motiverade folkkyrkan – blev alltmer en sak för folket såsom handlande subjekt. Den autonoma, självgående, självbestämmande folkkyrkan följde som en frukt av ett liberalteologiskt, akademiskt, historisk-kritiskt förhållningssätt till Bibeln, som sedan i praxis överfördes till den svenskkyrkliga ordningen. Under senare delen av 1900-talet (från 1958 och framåt), klaggjorde kyrkomötet och dess läronämnd att såväl Bibeln som bekännelseskrifterna blott är att räkna som historiska dokument av äldre årgång utan förpliktande innehåll. Underförstått: varje tid (=varje tids människor) får och måste sätta *sin egen prägel* på vad kyrka och kristendom är samt vara mån om att inte drastiskt avvika från *vår* tids ideal. Av Svenska kyrkan utvalda teologer redogjorde för sin myndighet bl.a. i skriften *Bibelsyn och Bibelbruk* (1970).

En inre, förödande motsägelse

Det uppstod alltmer en brännande inre motsättning i Svenska kyrkan. Den inre motsägelsen skulle visa sig i kommande ordningar där Bibeln nonchalerades. Svenska kyrkan var på väg att bli "ett rike som kommit i strid med sig självt". Grunden och uppdraget hon en gång fick som Fädernas kyrka gick förlorade i egna Skriftfrämmande påhitt. Maktspråket ljöd: Folkflertalets vilja gäller såsom lag.

Snart sagt inget blev sig likt av det som för ännu bara någon generation sedan bar spår av arvet från fäderna.

Men till detta är inte först och främst eller endast den politiska ledningen, "kultureliten", den officiella kyrkliga ledningen på olika

nivåer, eller ens den sekulariserade allmänheten ensamt och allena skyldigt. Såväl det s.k. trogna kyrkfolket som dess ledning blev delaktigt genom anpassning och underlåtelsesynd. Man följde lärofadern Luther blott i de avseenden när det inte kostade för mycket. Få trädde som den åttafaldigt nominerade, men nonchalerade biskopskandidaten G. A. Danell upp till kamp. Därför blev han heller inte utnämnd. Han blev inte heller uppskattad ens i de bekännelsetrogna leden, när det blev tal om praktiska konsekvenser. G. A. D. förde fram tanken på ett "exodus" ur Svenska kyrkan men fick knappast något gehör. Den inre motsägelsen blev accepterad som ofrånkomlig. Samexistens blev idealet.

Hur blev det med folket?

Folket ville ha och fick ledare som gav det som kliade i öronen och tillfredsställde ögonen. Det kom många sådana. Ledare på olika nivåer gjorde allt för att tillfredsställa folkets och framförallt den s.k. kulturelitens begär efter nyheter och sensationer. TV:n kom in som ett verksamt medel att förlöjliga kristen tro direkt in i hemmen och ur riksradiation försvann snart de gudstjänster och andakter där bekännelsetrogna förkunnare tidigare fick medverka. De ersattes genom effektiv censur med välanpassade förkunnare. Ett förut likgiltigt folk fick stöd för att bli fientligt till kyrka och kristendom. Med kyrkliga ledares bistånd!

Hungern och törsten i folket släcktes emellertid inte av den ständiga anpassningen till politiska och kulturella krav. De andliga behoven gjorde att en del i folket tog andra vägar än till Svenska kyrkan. New Age och andra nyandliga rörelser blev ett andligt surrogat för somliga. Bokfloden vittnade om ett andligt vakuum och vanföreställningarnas religion växte sig stark.

Allt fräckare kyrkliga bruk och gudstjänster

Den systematiska avkristningen, som förberetts antiteologiskt på de teologiska fakulteterna, fördes vidare i allt snabbare takt med hjälp av Svenska kyrkans ledare och många präster i samarbete med politikerna. Man ville ju inte låta folket försvinna från Svenska kyrkans bänkar. Men hur skulle det folk, som blivit systematiskt avkristnat, hållas kvar i kyrkbänkarna? Församlingsstrategier utformades med syfte att "nä folket". Närvaron skulle styrkas med statistik.

Gudstjänstformer utan avskräckande predikoinslag eller "otäcka" bibliska syndabekännelser infördes i allt hastigare takt. *Musik* i alla

dess former fick "hemortsrätt" i Svenska kyrkan. Kyrkorna blev *konserterlokaler*. Den världsliga *kulturen* vällde in i kyrkorna. Uttrycket "*kort andakt*" infördes för att folket skulle komma samman utan att riskera en uppskakande predikan (vilken för övrigt i allmänhet inte gavs heller). S.k. *folkliga mässor, clownerier och dansbandsmässor* samt allehanda upptåg bland präster och församlingsledning såg dagens ljus och intog de traditionsrika helgedomarna. *Högtidliga, men tomma, ceremonier* infördes för allehanda tillbehör. Tillsynsmännen, *biskoparna* (vilka under 1990-talet kompletterades med två kvinnor) hade inget att invända mot förödelserna och den verkliga tillsynen blev ett minne blott. I strid med det Ord som ger klara besked både om hur det ska vara med biskoparna själva och vad deras tillsyn går ut på: att bevara församlingarna för falsk lära, falsk gudstjänst och befordra ett rätt kristet liv. Till allt detta blev samtliga biskopar oförmögna då de underkastat sig tidsandan på både det personliga och läromässiga planet.¹

Mässor, med stark anknytning till romersk-katolsk lära och sed, blev allt vanligare. *Försöksordningar* gällande liturgi och s k alternativa gudstjänstformer såg dagens ljus. *Bekännelseprocesser* (läs förnekelseprocesser) startades och roddes iland med både Liten och Stor Bok som resultat och med stora delar av svenska kyrkans episkopat/prästerskap som delaktiga i spridandet (1992 resp. 1993).

Med ärkebiskopligt bistånd befordrades en *fotoutställning* i hädisk anda i det som av många i Svenska kyrkan betraktas som Rikshelgedomen (Uppsala domkyrka 1998) – ett tydligt tillmötesgående av de krav på erkännande av homosexuell utlevnad och s. k. partnerskap som under senare år blev alltmer högljudda. Utställningen med namnet "Ecce Homo", spreds sedan över Sverige och världen. Protesterna från de inomkyrkliga bekännelserörelserna och andra nonchalades. Det i förstone kyliga förhållningssättet från Vatikanen gentemot ärkebiskop K-G Hammar byttes emellertid i en ärkebiskoplig audiens hos påven. Ett tecken på den ytliga ekumenikens betydelse.

I århundradets och årtusendets sista skälvande minuter blev det

---

1. Ett försök att, mitt i all nedmontering, ändå hävda biskopsämbetet och dess roll i nutid framlades i en rapport från den officiella samtalsgruppen mellan Svenska kyrkan och Stockholms katolska stift (1988). Där kan märkas betoning av biskopsämbetet som ett ovillkorligt "enhetens ämbete". Den "rätta kyrkan" befinner sig under biskoplig glans. Biskopens personliga lära, bekännelse och liv ställs "bakom ämbetet" på ett obibliiskt och olutherskt sätt. De apostoliska förmaningarna för församlingsföreståndarna ställs åt sidan och ett principiell skillnad mellan biskop och präst hävdas. Givetvis också mellan präst och lekman.

dags för Svenska kyrkans och statens s.k. ändrade relationer till varandra, reglerad i en *ny kyrkoordning*, samtidigt som en ny, officiellt antagen, samt av historisk-kritisk bibelforskning präglad, *bibelöversättning* blev överlämnad till såväl statsminister Göran Persson som Svenska kyrkan. En symboliskt viktig markering. Sambandet mellan folk och kyrka var inte brutet i den mening som bekännelserörelserna hoppats sedan 1970-talets intensifierade debatt, när de sade att "kyrkan måste befrias från de statliga banden". Dessa band satt mycket djupare än vad en formell skilsmässa kunde ändra på.

De s.k. ändrade relationerna mellan stat och kyrka i Sverige kunde därför vid millennieskiftet, efter ett mångårigt manglande och förhållande, genomföras under mycket betryggande förhållanden, ty samhället och Svenska kyrkan hade kommit ideologiskt närmare varandra än någonsin de senaste 10–15 åren. De samhälleliga normerna och besluten blev bekvämt och smärtfritt införlivade i den kyrkoordning som skulle gälla efter "skilsmässan". Svenska kyrkans självständighet i förhållande till det svenska samhället och dess värderingar var oskadliggjord genom en mångårig och omfattande de-formationsprocess i vilken Svenska kyrkans biskopar och många präster deltagit. Genom aktivt eget arbete eller genom underlåtenhet att "träda fram i gapet". Hur hade det kunnat gå så långt?

Det avgörande beslutet

Hela den ovannämnda utvecklingen kan kopplas till ett i historien tydligt sammanbrott. Den nedbrytande betydelsen av den s.k. ämbetsreformen 1958, då kvinnor delgavs rätten till Ordets tjänst och utövande av det offentliga prediko- och läroämbetet, kan inte nog framhållas. Detta beslut kullkastade själva grunden: Skriftens myndighet i och över kyrkan och hennes ordning. Beslutet tar avstånd från såväl skapelse- syndafalls- som frälsningsordning. Sett i historiskt ljus – med alla de förändringar, delvis nämnda ovan, som följt efter 1958 – kan detta beslut och dess praktiska tillämpning betecknas som ursprunget till att Svenska kyrkan på allvar började sjunka.

Detta beslut var i sig en *basun* om flera, med nödvändighet kommande, olyckor om man satte beslutet i verket, ty *där bröts ordningen. Där bröts Den Heliga Skrift som Auktoritet i kyrkan sönder*. Laglöshet i betydelsen *o-ordning* bröt sedan ut. Alltsedan 1960-talet har laglösheten beträffande Guds ordningar mellan man och kvinna mångfaldigats.

Det har gått över 40 år sedan den första prästvigningen av kvinnor

genomfördes i Sverige. Med början i 1986 års handbok framställdes krav på anpassning till "vår kyrkas ordning". Från och med denna handboks antagande har de nyprästvigde, i enlighet med det nya ritualen, lovat att följa "vår kyrkas ordning" (det tredje prästvigningens löftet). Detta är en förändring av tidigare prästlöften, som gällde "Kyrkans lag och ordning" enligt orden i 1942 års handbok, vilket måste sägas vara löften till den Kyrkans ordning vi har i Skriften. Ordalydelsen förklarades senare av biskopsmötet i skriften *Att bli präst i svenska kyrkan* (1994) att tillämpas i prästrekrutering och vigning. Biskopsmötets skrift fastslår: *Lojaliteten avser Svenska kyrkan och hennes ordning* (vilken är den ordning som gäller från och med 1986 års handbok) men Svenska kyrkans biskopsmöte drar sig inte för att samtidigt vidare framhålla: *en lojalitet som ytterst gäller kyrkans Herre*. Så förankrad hos kyrkans Herre anses alltså ämbetsreformen vara, trots Skriftens tydliga avståndstagande till kvinnor som församlingsherdar! Kandidaten måste offentligt förklara sig villig att följa Svenska kyrkans införda ordning och dessutom bevisa det genom närvaro i gudstjänst tillsammans med kvinnlig präst samt bevisa sig kunna mottaga nattvarden av kvinnlig präst, vilket sker redan under den pastorala utbildningen och upprepas – om nödvändigt – före prästvigningen.

Hela den ovannämnda skriften från biskopsmötet är en utomordentlig förklaring av vilka eftergifter inför tidsandan som fordras av en prästvigd i Svenska kyrkan sedan 1987. Kan sådana givna löften och eftergifter skapa förtroende för dem som underkastat sig sådant? Vari ligger den påstådda apostoliska successionen? Underkastelse under nutida "apostlar och myndigheter" synes tyvärr också vara fallet bland en del i de "bekännelsestroga" leden som fått för sig att den giltiga vigningen är den som sker genom en biskop av svenskkyrklig, officiell typ, ägande "successionen". Inte kan man väl på allvar tro att sakramentens giltighet och kyrkans bestånd beror på denna form av prästvigningens förfarande? Eller kan det rentav vara så att man, också i de s.k. bekännelsestroga leden i Svenska kyrkan fått för sig att det fordras en vigning till "*character indilebilis*" för att utdela sakramenten rätt? Kring denna punkt uppstår många frågor när vi ser vilken vikt det läggs på en "rätt prästvigning" som dock *inte* är rätt enligt apostolisk ordning.

Den provning som föregått prästvigningar på senare år också av s.k. bekännelsestroga kandidater uppehåller sig framförallt vid frågan om samarbetsvilligheten med kvinnliga kollegor. Aposteln Paulus, Herrens särskilda redskap, måste alltså förnekas och

upphävas. Dessutom viger ju de insatta och vigande biskoparna hejdlöst kvinnor och kan därför inte vara annat än tydligt villfarande biskopar som man måste fly enligt Matt. 7:15, 2 Tim. 3:5. De kristna får i enlighet med Luther och bekännelseskriterierna sköta saken själva, men det har varit långt till detta reformatoriska steg i de inomkyrkliga rörelserna.

Frukterna idag är tydliga. Vilsenheten är utbredd bland människor på ett sätt som knappast kan överdrivas. Man har förkastat den ordning mellan man och kvinna som Den Helige Guden har fastställt för såväl samhällets bestånd som kyrkans. Människor söker intala sig det välsignelsebringande i sakernas tillstånd, men Guds ordningar låter sig inte ruckas på utan förödande följder.

Det svenska folket har ibland framställts som mönster för utvecklingen i världen och våra politiska ledare suger gärna på karameller med den smaken. Man har i vårt land förhävt sig, såväl politiskt som kyrkligt och gjort sig själv till gud. Det har fått ödesdigra följder för hela vårt folk.

Är Svenska kyrkan Estonia?

Förberedelserna för den antikristliga andens framträdande i vårt land har varit mångåriga och smygande. Det lär dock inte vara någon tillfällighet att det datum då beslutet om kvinnor i predikoämbetet fattades 1958 (26 september) i tiden sammanfaller med en senare katastrof – Estonias förlisning i september 1994. En tydlig, Guds egen illustration av följderna av felaktiga, egensinniga beslut. Då Estonia gick ut, i förlitande på egen styrka utan att människor tog hänsyn till de omständigheter som rådde och de vädrets varningar som föregick utfärden, demonstrerades på ett förskräckande sätt vilka följder felaktiga beslut får. Estonia gick till botten. Förtroendet till Estonias egen styrka och föraktet för vädrets varningar kan jämföras med det förtroende människor 1912 gav den "osänkbara" atlantångaren Titanic.

Bland de gudstjänster som följde på Estonias förlisning, kan den nämnas som blivande biskopen i Stockholm, Caroline Krook, ledde i Storkyrkan. Där fanns anklagelser mot Gud men ingen självrannsakan. Samtidigt gavs de omkomna ett ovillkorligt löfte om liv efter döden. Vem tog sig rätten att tilldöma de drunknade liv? Väckelseordet saknades helt i de gudstjänster och minnesstunder som kom efter katastrofen. Jesus sade: "Om ni inte omvänder er skall ni alla sammalunda förgås" (Luk. 13:5).

De ödesdigra besluten och förändringarna sammanfattade

1958 – Kvinnans behörighet till herdeämbetet i Svenska kyrkan beslutas i strid med Herrens Ord.

1981 – Den statliga bibelkommissionens utgåva NT-81 med bibelkritiska kommentarer utkommer och marknadsförs. I översättningen kan noteras att Herren och den helige Ande nu är nedtonade till "herren" resp. "anden".

1982 – Kyrkomötet sammanträder utan att biskoparna som tidigare varit självskrivna ledamöter i kyrkomötet får rösträtt. Dessa finns nu representerade i en kyrkomötets läronämnd med yttranderätt men ej beslutanderätt i kyrkomötet. En rådgivande funktion kvarstår.²

1982 – Den s.k. samvetsklausulen (upprättad 1958) avskaffas, dock ännu utan direkta åtgärder mot dem den skulle skydda – motståndarna mot kvinnopräster.

1986 – Ny kyrkohandbok, ny evangeliebok (med NT-81 och reviderat GT) samt ny psalmbok antas av kyrkomötet. Nya prästlöften på väg.

1992 – *Lilla boken om kristen tro* utkommer för utdelning till de svenska hushållen. Innehållet är tunt och åtskilliga viktiga läropunkter utelämnade.

1993 – *Befrielsen* (eller *Stora Boken om kristen tro*) utkommer som jubileumsskrift men säger sig också i inledningen vara "ett tidsdokument" vilket bättre stämmer med innehållet än det anförda titelordet. Den mottas under stort jubel och bifall av många i den svenska kristenheten.³

1993 – Biskopsmötet uttalar sig om nödvändigheten av att alla som skall prästvigas, män såväl som kvinnor inte får underkänna giltigheten i vigningen eller de sakramental handlingarna oavsett kön, för att få prästvigning.

1994 – Kyrkomötet beslutar om nödvändigheten av att också bejaka kvinnliga prästers sakramentsförvaltning för att få prästvigning och tjänst i Svenska kyrkan.

---

2. Denna principiellt viktiga förändring innebär dock inget i praktiken då dessa biskopar, sedan länge, i sina biskopliga råd och beslut, redan går på samma linje som kyrkomötesmajoriteten. Den bekännelse de försvarar och är tillsynsmän över är den nutida bekännelsen till *Panta rei* (=allting flyter). De är inte biskopar i Skriftens mening.

3. 1999 utkom en motskrift (av P. A. Grunnan) med en rättvisande titel: *Den stora befrielsen från kristen tro*. Redan i nära samband med Stora Bokens utgivande kom dock en utomordentlig recension signerad Claes Johansson/Rune Karlsson i vilken Stora Bokens avsaknad av kristen substans avslöjades).

1997 – Kyrkomötet beslutar med stor majoritet att begära dels a) Centralstyrelsens utarbetande av förslag till kyrklig kungörelse med innebörden att utestänga dem som inte erkänner kvinnor som herdar i Guds församling från prästvigning dels b) att vända sig till regeringen med begäran om en förordning genom vilka endast den som "är beredd att samverka i alla med tjänsten förenade uppgifter" skall få bli kyrkoherde.

1998 – Kyrkomötet beslutar i enlighet med 1997 års kyrkomötesmajoritet och Centralstyrelsens förslag. Kandidaten skall i handling bevisa sin underkastelse. 1997 års hänvändelse till regeringen om kyrkoherdar i tjänst är i legaliserad funktion. Prövning sker och somliga får detta omdöme: Förklarad ej behörig (har ej lämnat förklaring enligt § 3, 3:e p. förordn. om prästtjänst). Andra blir däremot "behörig-förklarade" genom att lämna skriftlig förklaring om samarbetsförmåga.

1998 – Den hädiska fotoutställningen *Ecce Homo* presenteras med stöd av kvinnlig domprost och manlig ärkebiskop. Protester nonchaleras.

1999 – Kyrkomötet antar en ny kyrkoordning i vars första avdelnings första paragraf det tillägg står som kullkastar hela den välformulerade inledningen. "Andra av Svenska kyrkan bejakade dokument" ingår nu i den samlade bekännelsen, vilket leder till att sådana dokument mycket väl kan upphäva såväl Bibeln som de klassiska bekännelseskriterierna. Detta har redan bevisats och kan ses praktiserat i det nutida kyrkolivet och än mer i det nedan omnämnda arbetsmaterialet. (Se 1999!)

1999 – Diakoner och diakonissor blir införlivade i den, för prästvigda, nödvändiga samarbetsdeklarationen. Alla i s.k. vigningstjänst, som det numera heter, måste kunna samarbeta med alla i denna vigningstjänst.

1999 – Arbetsmaterial med förslag till ny kyrkohandbok, evangeliebok och bönbok skickas ut på remiss. Drastiska förändringar föreslås. Bl.a. föreslås att det s.k. inklusiva, feminiserande språket skall införas. Den Treenige Guden, Fader, Son och Ande föreslås bli förändrade till "Skaparen, Befriaren och Livgivarskan" (en påhittad treenighet för att "möta behoven"), ordet "Herren" skall minimeras och "Herrens välsignelse" blir följaktligen bara "välsignelsen". Med mera.

1999 – Svenska kyrkans biskopsmöte meddelar "pastorala råd" beträffande dem som ingått registrerat partnerskap" vilket sägs kunna ske i kyrkorum inför anhängiga. När kommer "vigselskravet" att gälla

för prästvigning? O-ordningen har dock redan varit i bruk utan åtgärder från biskopligt håll.

1999 – Den statliga bibelkommissionen utkommer med Bibel 2000 vilken i riksdagen överlämnas till statsminister Göran Persson samt tas i bruk första söndagen i advent med en ekumenisk gudstjänst i Uppsala ledd av ärkebiskopen K-G Hammar. Utgåvan skall kompletteras med noter (av välkänd typ) och utges såsom ”fullständig” 2001. Bibeln reducerad till ”kulturarv”.

II Protester och proteströrelser

Vilka har reagerat på förfallet i Svenska kyrkan?

Till dem som reagerat hörde *Tom G. A. Hardt*, som tillsammans med några likasinnade upprättade S:t Martins församling i Stockholm redan 1960. Flera s.k. bekännelsekyrkor eller fria församlingar följde så småningom.

Den övervägande delen bekännelsetrogna försökte emellertid överleva genom att delta i och upprätta olika forskansningar samtidigt med olika försök att inifrån påverka Svenska kyrkans ledning till besinning.

Högkyrkliga med stark bindning till Rom och ekumeniska strävanden däråt p.g.a. ett olutherskt episkopalt ideal med påven i centrum. Till dessa kan räknas *aKF* (arbetsgemenskapen Kyrklig Förnyelse) samt *FKE* (Förbundet för Kristen Enhet).

Här finner man sällan några starka invändningar mot romersk lära och sed.

Kyrklig Samling kring Bibeln och bekännelsen (kallad samarbetsråd), vilken vid sitt bildande efter ämbetsbeslutet 1958 samlade människor ur olika traditioner, även laestadianer och missionsvänner. Biskopen i Göteborgs stift 1949–1970, Bo Giertz, var under många år KS:s självklare ledare. De s.k. 17 punkterna som skulle ge praktiska råd för den praktiska kyrkokampen blev dock med åren ”bortglömda” eller ”friserade”.

Bibeltrogna Vänners ledare i Sverige, tillika mångårige redaktör för *Nya Vaktaren* (1908–1967), *Axel B. Svensson*, sökte i det längsta inta en positiv hållning till KS, trots att han där märkte att viljorna stred och att det lutherska arvet inte alltid hölls så högt som han önskade. I NV skrev han ett halvår före sin död om KS att han tyckt sig märka ”att man på vissa håll inom Kyrklig Samling har börjat

anse, att man får försöka böja sig för det som skett och bjuda till att ändå leva i fred inom kyrkan”.

Axel B. Svenssons iakttagelse visade sig vara riktig. Många i de kyrkliga tjänsterna var beredda att böja sig för organisationen Svenska kyrkans krav på anpassningsförmåga.

”*Gammalkyrkligheten*” är den samlande beteckningen på sådana grupper eller organisationer som räknar bl.a. H. Schartau, P. L. SELLERGEN och A. NORBORG till sina fäder på svensk mark. Både *Kyrkliga Förbundet för evangelisk-luthersk tro* och *Lutherstiftelsen* (där Axel B. Svensson först var styrelsemedlem men sedan ansåg sig nödsakad att utträda p.g.a. dess aversion mot bl.a. C. O. ROSENIUS och lekmanaförkunnelse) har sitt fäste på svenska västkusten där det gammalkyrkliga arvet länge präglade de kyrkliga förhållandena. I detta ingår en hög uppskattning av teologisk utbildning, prästvigning och ämbetet i dess specifikt prästerliga form och i motsvarande grad tveksamhet mot icke biskopligt prästvigdas förkunnelse och sakramentsförvaltning. Inställningen kan ha dämpats något i takt med att de biskopliga prästvigningarna i Svenska kyrkan inte ges med mindre än att vederbörande ”rätte lärare” underkastar sig det nutida uttagningsförfarandet för prästvigning. Teologisk universitetsutbildning är dock ännu högt uppskattad i gammalkyrkligheten, men anses nu behöva kompletteras. Sedan 1993 bedrivs sådan på *Församlingsfakulteten* i Göteborg. I såväl KF:s som LS:s regi anordnas ”komplement” (i form av gudstjänster, föredrag, kurser och s.k. kyrkodagar) till den verksamhet som man kritiserar sker i Svenska kyrkan. Samtidigt är banden till Svenska kyrkan starka.

Den gammalkyrkliga traditionen kännetecknas av ett starkt intresse för och förtrogenhet med förkunnelse, själavård och kristendomens innersida, vilket varit till hjälp för oräkneliga människor i vårt land. Samtidigt har en viss koncentration på innersidan lett till att kyrkans yttersida kommit i skymundan. Man förhåller sig relativt passiv till Svenska kyrkans ledning. Genom den delvis pietistiska bakgrunden framstår ecclesiola in ecclesia som något av ett ofrånkomligt mönster och ideal (frågan är väl när smärtgränsen är nådd). Därav följer också att de lutherska utsagorna om kyrkans yttersida delvis hamnar i ett vakuum.

Övriga ”rester” med anspråk på bekännelsetrohet inom Svenska kyrkan är *missionsföreningar* i olika delar av vårt land, vilka bedriver förkunnelse med kallade predikanter i missions- och bönhus samt i hem. Sakramenten mottas i Svenska kyrkan. (se G. JENSSENS samt

M. Vigilius' artiklar!) Detta sker också i den i norra Sverige utbredda laestadianska väckelsen där den s.k. västliga riktningen i praxis intar en mer restriktiv attityd till Svenska kyrkan än den östliga.

På senare år har Oasrörelsen etablerat sig som en folksamlade rörelse men med relativt ointresse för konfessionella frågor. Ett visst samband med den s.k. karismatiska rörelsen föreligger.

Den på gammal EFS-bakgrund vilande *Evangelisk-Luthersk Samling* (Umeå-Skellefteåområdet) intar en självständig hållning till Svenska kyrkan medan dess medlemmar i stor utsträckning är formella medlemmar i Svenska kyrkan.

Två grenar på det unglyrkliga trädet

Hög- och gammalkyrkligheten i Sverige kan ses som två grenar på det unglyrkliga trädet. Ungkyrklihetens *Fädernas kyrka* är också för dessa "kyrkliheter" den givna utgångspunkten. Man utgår dock från olika ideal vad beträffar *fäderna*.

A) Den *gammalkyrkliga*, konfessionellt medvetna men begränsat kyrkomedvetna grenen utvecklade under tidens gång en slags "präst- och församlingsskongregationalism". Man är nöjd om man får arbeta och leva i fred i "sin egen församling". Här har man också sedan länge haft vanan att åka för att höra "rätte lärare", samtidigt som man "tillhör" sin geografiska "hemförsamling" och således Svenska kyrkan. Att man i gammalkyrkligheten organisatoriskt håller sig till Svenska kyrkan har hittills varit en självklarhet. Kritik mot Svenska kyrkan är inriktad på dess läromässiga förfall. Predikan, präst och lära är huvudord i gammalkyrkligheten.

B) Den luthersk-konfessionellt svaga men starkt kyrkomedvetna och ekumeniska grenen kan *höglyrkliheten* sägas vara. Man betonar samhörigheten med "de stora kyrkorna" och tonar gärna ner det konfessionellt lutherskt präglade gentemot romersk lära och praxis, till förmån för internationella jämförelser. Påvliga uttalanden, anglikanska biskopar eller mellankyrkliga förbindelser anges ofta för att ge skäl för uppfattningen att Svenska kyrkan slagit in på fel spår. Här kan också det konfessionslösliga men ekumeniskt kyrkliga arvet från N. Söderblom märkas. Liturgi, präst och kyrka är huvudord i höglyrkliheten.

De två grenarnas reformatöriska ideal

Det lutherska arvet vilket en gång lämnades till hela vårt folk via de svenska reformatörerna, främst Olaus Petri, har avgörande

betydelse för gammalkyrkligheten. Men av lika avgörande betydelse är den själavårdserfarenhet som kommer till uttryck i de pietistiska fädernas predikosamlingar. Man betonar framförallt *reformationens innersida*. Luthers insatser betraktas främst utifrån denna inre aspekt.

För högkyrkligheten är Svenska kyrkan framför allt en förvildad men dock utväxt från ”den katolska kyrkan” i dess romersk-påvliga gestalt, vilken en gång kom till vårt land, före reformationen, i kraft av s.k. apostolisk succession. Bland de svenska reformatorerna står Laurentius Petri ett steg högre än Olaus Petri. Anledningen kan delvis spåras i den kyrkoordning från 1571, som bär LP:s signum. Bl.a. hävdas där biskopsämbetets gudomliga karaktär på ett sätt som saknas hos de tyska reformatorerna. LP intog här en förmedlande ståndpunkt vilken kommer till uttryck i kyrkoordningen av 1571.

Kyrkoordningen med dess tyngdpunkt på biskoparna ansluter närmare till den engelska än den tyska reformationen. Man betonar i högkyrkligheten främst att Svenska kyrkan vid reformationen behöll det obrutna sambandet med ”moderkyrkan”. Därav betoningen på *kyrkans yttersida* och ämbetets oförändrade karaktär av apostoliskt ämbete. Luther betraktas ibland som en onödig splittrare.

I de båda anförda idealen kan spåras en spänning mellan å ena sidan lärans och innersidans betydelse och å andra yttersidans och biskopens betydelse. Det blev kanske så att den svenska reformationen avstannade genom Olaus Petri död? Här finns i varje fall skillnader mellan tysk och svensk reformation som kan förklara t.ex. bundenhet vid biskopsämbetet och bibehållen prästvigningspraxis med beroende av den s.k. apostoliska successionens betydelse på bekostnad av den läromässiga oföränderligheten. Man kan i högkyrkliga kretsar få höra att om påven skulle ändra praxis – t.ex. ifråga om kvinnliga präster – så vore det möjligt att även här göra det.

Svenska kyrkans fria synod

Synodens målsättning

Synoden bildades 1983–1984 med föresatsen att ”I bön om den Helige Ande, efter Bibelns ord, på Svenska kyrkans beännelses grund, befria, bevara och förnya Svenska kyrkan som en levande och missionerande kristen kyrka, som söker den enhet Herren bad om för att världen skall tro”.

Synodens stadgar säger – i varje fall hittills – att den förutsätter

medlemskap i Svenska kyrkan för medlemskap i Synoden. Utträde ur Svenska kyrkan medför automatiskt utträde ur Synoden.

Synoden sade sig vid bildandet vilja samla gammalkyrkliga, högkyrkliga och lågkyrkliga och ta vara på dessa gruppers olika traditioner. Som Synodens ledare framstod den då ännu i tjänst varande biskopen i Göteborgs stift, Bertil Gärtner.

Synoden fick, i den beredskapsställning den först intog inför hoten om kommande utstötningsmekanismer, en kyrkoliknande uppbyggnad med en förhållandevis stark ställning för prästerna. Årliga "synodmöten" tar i likhet med kyrkomöten upp motioner angående Synodens väg. Då firas också gudstjänster, ofta enligt "högkyrklig modell".

Orsaker till Synodens tillkomst

Synodens tillkomst var en direkt följd av att kyrkomötet 1982 beslutade att *kyrkans högsta läromyndighet* skulle övergå från biskoparna till det nya politiska kyrkomötet. Det var en principiellt viktig förändring. Att biskoparna varken då eller sedan kan kallas verkliga läromyndigheter ingick inte i grundorsakerna till Synodens bildande. Man avsåg inte heller brytning med biskoparna. Däremot förelåg hot från biskopar och kyrkopolitiker om det olyckliga skulle ske att en synod bildades. Senare uttalades att prästvigningar från synodens sida skulle medföra "brott mot svenska kyrkans ordning". Det blev inga prästvigningar varken under 1980- eller 1990-talen av den art som ställt saken på sin spets. Jfr beroendet av Laurentius Petri kyrkoordination vad gäller biskopen. Problem inträffar vid biskopens eventuella avvikelser från kristen tro och kristet liv. Hittills har dock bekenntelsens ord om förhållandet till avfallna, vägrande biskopar inte följts. De hålles ännu för att vara biskopar om än avvikande.

1982 avskaffades den s.k. *samvetsklausulen* som upprättades i samband med 1958 års ämbetsbeslut till skydd för till beslutet tveksamma eller avståndstagande. I samvetsklausulens bortskaffande låg bara i förlängningen hotet om förbud mot prästvigning för dem som tog avstånd från beslutet. Synodens folk menade därför att det blev "en avdramatisering av kvinnoprästfrågan" (E. Petrén i skriften *Kyrkan och Synoden*, s. 68). Med det avsågs att frågan, "fastän inte löst teologiskt", var bringad till en lägre nivå på dagordningen. Det viktiga ansågs vara att prästerna fick "arbetsro".

Synoden bildades också på beslutet att *kyrkomötet tilldelades myndigheten* att meddela föreskrifter om Svenska kyrkans lära. En

myndighet som kyrkomötet fått genom delegering från riksdagen, varvid "ett kyrkomöte utan representation för läroämbetet" (= biskoparna) är i funktion. Biskoparna fick plats i en läronämnd med en rådgivande uppgift.

Synodens inställning till samexistens

Ett par insatser från synodalt håll för att bevara den inomkyrkliga samexistensen kan noteras.

1987 utkom ett dokument, utarbetat av dekankollegiet i synoden med titeln *Communio in Sacris – om samarbete med kvinnliga präster*. Dokumentet snarare uppmanar till samarbete med än avståndstagande från kvinnliga präster. Där påpekas bland annat "det breda spektrum av uppgifter, där det inte föreligger några svårigheter att samarbeta med kvinnliga präster". Här kallas också de kvinnliga prästerna "systrar i tron", vilket lär bli svårt att definiera då dessa "systrar" i Trons fundament, Skriften, anges vara ägnade åt andra uppgifter.

1993 utkom dokumentet *Kyrka, Ämbete, Enhet* (Rapport från en samtalsgrupp 1990–1993, utsedd av arbetgemenskapen Kyrklig Förnyelse, biskopsmötet, Svenska kyrkans centralstyrelse och Svenska kyrkans fria synod). I skriften deklarerar bl.a. att det "ur teologisk synpunkt finns två möjliga och tolkningsmässigt hedervärda huvudståndpunkter i frågan om kvinnor som präster och biskopar. Materialet i bibeln och kyrkans tradition kan inte sägas vara entydigt ... men om en kyrka erkänner att en tvistefråga är hermeneutiskt mångtydig kan splittring undvikas". Representanterna aKF/Synoden ställer sig även bakom följande gemensamma skrivning med Svenska kyrkans officiella företrädare, under rubrikerna:

1) Den kyrkosyn som förenar oss

Svenska kyrkan bekänner den allmänneliga kristna tron, tillhör den världsvida kyrkan och manifesterar Kristi kyrka. Därför måste vår kyrka ständigt granska sig själv i relation till Kristi kyrka, dvs. i relation till bibeln och till kyrkans bekännelse reformera sådant som inte svarar mot Guds avsikt. Kristi kyrka är en, helig, allmännelig och apostolisk och kommer till uttryck också i Svenska kyrkan. Det som gör kyrkan finns i Svenska kyrkan. Kyrkans främsta kännetecken beskrivs i den augsburgska bekännelsens sjunde artikel. Andra kännetecken för kyrkan är enligt Luther syndernas förlåtelse, kallelsen och

vigningen av särskilda tjänare åt evangelium, bönen, lovsången och tacksägelsen samt korset. Bekännelsen att Kristi kyrka är *en* innebär en förpliktelse till synlig enhet inom och mellan kyrkorna.

2) Den ämbetssyn som förenar oss

Biskop, präst och diakon i svenska kyrkan. Ett biskopsbrev om kyrkans ämbete (1990) uttrycker en grundläggande och eumeniskt väl förankrad syn på kyrkans ämbete. Biskopsbrevet som hänvisar till svenska kyrkans vigningsordningar framhåller att den särskilda tjänsten i kyrkan inte delegeras från de döptas och troendes prästadöme utan är en gåva från Gud och konstitutiv för kyrkan. Kyrkans ämbete beskrivs som treledat. Biskop, präst och diakon har tre olika uppdrag inom ett och samma ämbete.⁴

Det kan vidare noteras att det finns samsyn i samtalsgruppen i fråga om vigningar och sakramentens giltighet enligt följande:

Kristusrepresentationen i prästämbetet har debatterats under de senaste årtiondena. En konsensus har vuxit fram: kyrkans ämbete är Kristusrepresentation.

Detta är en klar avvikelse från lutherskt synsätt.

Gruppen aKF/Synoden för vidare fram tanken på ett kvinnligt ämbete:

För oss som ser kyrkans herdeämbete som ett manligt ämbete, vore det angeläget med ett brett bibelteologiskt och systematiskt studium med syfte att modellera fram konturerna till ett kvinnligt ämbete. Kyrkan behöver inte bara fäder utan även mödrar.⁵

Det är inte känt huruvida Synodens eller aKF:s representanter reviderat sina uppfattningar. Det framgår dock att man från aKF/Synodhåll varit angelägna om att söka samexistens. Det noterades

4. I en not förklaras att det i samtalsgruppen också fanns uppfattningen att ämbetets fullhet finns i biskopsämbetet. Prästens och diakonens uppdrag är delegationer ur detta ämbete. Här kan noteras att Luther driver en annan linje framförd bl.a. i Herdabrev till de böhmiska bröderna.

5. Det lär vara svårt att i Skriften och hos Luthers finna stöd för den tanken, vilket inte innebär att kvinnan skulle vara utan "mödrauppgift" andligt sett. Många exempel finns på detta. Men förslaget "luktar" tidsanpassning.

också tacksamt att den egna uppfattningen i ämbetsfrågan i samtalsgruppen betraktades som "en av två hedervärda ståndpunkter".⁶

Kritik mot synoden

Den kritik som från Svenska kyrkans ledning, kyrkopolitiker och massmedia framfördes mot Synoden, bestod till stor del i att där inte fanns "vanligt folk". Kritiken är givetvis befogad om man med "vanligt folk" avser "omedvetna och desorienterade människor". De som anslöt sig till Synoden var i högsta grad medvetna om Svenska kyrkans utveckling och läge. De var också medvetna om avsaknaden av andligt ledarskap i många av Svenska kyrkans församlingar. De var medvetna om politikernas övertagande av besluten som rörde Svenska kyrkans inre angelägenheter. Många av dem som anslöt sig var samtidigt orienterade mot "ekumenisk storskalighet". Ett mindre antal såg faran i att Synoden orienterade sig bort från det genuint lutherska i kyrkosyn, ämbetssyn och sakrametsförvaltning, men ville ändå se synoden som ett hoppfullt tecken på att något skulle hända i den kyrkliga stiltjen.

Vilka gick in i Synoden?

Synoden kom till stor del att bestå av högkyrkligt orienterade präster och lekmän. Gammal- och lågkyrkligt orienterade förblev i minoritet. I dessa senare kretsar var till en början tveksamheten stor till vad en högkyrkligt orienterad rörelse skulle kunna leda till på det konfessionella och ekumeniska planet. Hur skulle det gå med den lutherska läran? Hur blev det med påven? Skulle de romersk-påvliga dogmerna och gudstjänstbruken ges utrymme? Skulle en oluthersk ämbetsuppfattning bli dominerande med "representationslära" och betoning av den prästvigdes *character indilebilis*? Skulle det kanske bli en ren "prästsynod"? Många föredrog att inte ansluta sig utan fortsätta i sina respektive svenskkyrkliga sammanhang och missionsföreningar och följa Synodens öden och äventyr på avstånd.

Massmedia var inte sena att "ta itu med kvinnoföraktet i Synoden" och "den romerska Synoden". Anklagelsen för kvinnoförakt är utan grund. Av taktiska skäl valdes också en kvinna till ordförande. Den

---

6. I verkligheten hade man ju också erkänt att Svenska kyrkans och dess centralstyrelsens uppfattning var av samma hedervärda slag. Har aposteln Paulus uttryckt sig så om den uppfattning och den praxis som är emot Herrens bud? Här kan reduceringen av Bibeln till "teologisk och hermeneutisk plocklåda" märkas. För samexistensens skull.

andra kritiken är mer berättigad. För den som var med är det tydligt att vissa delar i Synodens undervisning och praxis i gudstjänstbruket var klart olutherska och inriktade på att upprätthålla de internationella kontakterna med "de stora kyrkorna". En viss centrerings kring prästerskapet kunde också märkas. Däremot fick inte lutherskt orienterade samfund och kyrkliga bruk samma uppmärksamhet. Det skulle vara "allmänkyrklig prägel" på Synodens sammankomster.

De nordiska kontakterna bedömdes också från början som viktiga. Det gällde i synnerhet den norska motsvarigheten, *Samråd på Kirkens Grunn*, samt kontakter med den anglikanska kyrkan.⁷

Därför blev Synoden hög- och svenskkyrklig

Att Synoden blev en högkyrklig samling, trots talet om den ovan nämnda samlingen mellan de tre "kyrkligheterna" är inte så konstigt. Förarbetena till Synodens bildande skedde i arbetsgemenskapen Kyrklig Förnyelses sammanhang 1979–1980, bl.a. i besvikelsen över att skilsmässan kyrka-stat inte blev av 1979 och i insikten om att levande församlingsliv och att präster "av den gamla tron" skulle kunna bli en "bristvara".⁸

Utvecklingen inom Synoden

Sedan sin begynnelse har den fasta skaran medlemmar behållits konstant, dess präster har fortsatt varit av den "högkyrkliga modellen" men med god förmåga att praktiskt smälta in i den svenskkyrkliga formen med dess nya böcker, präster och gudstjänstordningar. Givetvis med de val som däri möjliggörs. Man har inte velat framstå som skyldig till splittring. Dess ledare har varit ett s.k. dekanallegium

7. 1999 bildades den *Nordisk-katolska kyrkan*. En av de mera framträdande personerna i det norska Samrådet, prästen och ordföranden för Kirkelig Fornyelse i Norge, Roald Flemestad, lät sig då prästvigas av den polske gammalkatolske biskopen Peplowski. Grunden för den nya kyrkobilddningen anges vara "den odelade kyrkans ortodoxa och katolska tro, men det lutherska arvet skall bevaras i den mån det har förmedlat denna tro" (SPT 33–34, 2000).

8. Samtidigt kan man konstatera att Erik Petrén, en av Synodens mera framträdande män, i sin skrift *Kyrkan och Synoden* redan 1984 skriver: "Hela skeendet efter kyrkomötet 1982, då de som håller fast vid Svenska kyrkans gamla tro och ordningar såg möjligheten öppna sig att de ändå tills vidare kan leva och arbeta i sin kyrka, går i en annan riktning" (än att de behöver förbereda sig för att överleva på andra villkor), nämligen: "Det som framhävs är samhörigheten med Svenska kyrkan. Synodfolket har ju aldrig velat lämna Svenska kyrkan. Formuleringar som kunde tolkas som uttryck för tankar om en alternativ kyrka har försvunnit och ersatts med ord om arbete inom Svenska kyrkan".

(motsvarande prostar) och Bertil Gärtner. Genom de senaste svenskkyrkliga besluten att beskära möjligheten till prästtjänst i Svenska kyrkan för dem som är av högkyrklig sort har möjligen Synoden tvingats till reträtt vad gäller "samhörigheten med Svenska kyrkan", men vart vänder man sig i så fall?

En av de ledande personerna, Dag Sandahl, framkallade inomsynodal turbulens då han inför det årliga synodmötet år 2000, hävdade att Synoden gjort sitt då den förlorat i sina strävanden att påtagligt ändra Svenska kyrkans kurs. Hans förslag om att upplösa Synoden, bifölls dock inte av årsmötet. Biskop Gärtners ställning stärktes.

Linköpingsmöten samlar fler än Synoden

Gärtners stärkta ställning har att göra med det landsmöte han personligen kallade till 1997 i Linköping, med förklaringen att de som kom dit gjorde det "utan att alls vilja lämna sin kyrka". År 2000 (också Linköping) har denna viljeförklaring ersatts med "Jag tror det är viktigt att inbjudan till ett nytt Linköpingsmöte är öppen för alla som vill slå vakt om bekännelsen till Jesus, känner kallelsen till förnyelsen av kyrkan (obs! inte uttryckligen "svenska kyrkan") och det personliga livet. Vem som helst är välkommen". Medan Synodens profil sänkts har B. Gärtners stärkts.

Gärtners ställning som ledare har stärkts av det faktum att flera idag än för tio år sedan i s.k. gammal-, men framförallt lågkyrkliga kretsar känner behov av ett tydligare kyrkligt alternativ. Men de känner också behov av en ledargestalt. Till viss del synes det vara så att man är beredd att låta den lutherska bekännelsen vara en andrahandsfråga till förmån för en större, synlig enhet kring ledaren och biskopen Gärtner. Man skall också vara medveten om att den yngre generationen, till viss del även en del ur den äldre, känner frustration över sakernas tillstånd i tynande missionsföreningar och glest befolkade församlingskyrkor och inte heller begriper sig på skillnader i läro- ämbets- och kyrkofrågor. Man söker gemenskap i en kaotisk tillvaro och stöd för en angripen tro i ett sekulariserat samhälle. Vid L97 noterades att åtskilliga ur den yngre generationen från gammal- och lågkyrkligt håll sökte sig dit.

Man torde kunna påstå att Synodens betydelse delvis ersatts med biskopen Gärtners person och ämbete. Man torde även kunna påstå att den lutherskt, konfessionella bekännelsen – som till viss del var formulerad i Synodens stadgar – har tonats ner i kallelsen till L2000. Samtidigt finns den där genom mötestemat: Jesus är min Herre, Kyr-

kans Herre och allas Herre, vilket också kan ses som en markering mot Svenska kyrkans officiella hållning till ordet "Herren". Luthers bekännelse i hans kamp mot en antikristlig kyrkoinstitution var att Skriften och dess Herre gäller mer än alla påvar, biskopar och kyrkomöten "då de så ofta tagit fel". Frågan som återstår att få svar på är vad denna bekännelse kommer att betyda i praktiken under och efter Linköpingsmötet. Är kanske biskopliga efterföljare till den åldrande Gärtner på gång i enlighet med tanken på apostolisk succession?

Kyrkliga Förbundet för evangelisk-luthersk tro

Kyrkliga Förbundets målsättning

Kyrkliga Förbundets målsättning uttrycks i stadgarna från dess bildande "att inom vår svenska kyrka arbeta för bevarande och främjande av biblisk kristendom enligt vår från fäderna mottagna evangelisk-lutherska apostoliska tro samt för bevarande och stärkande av vår svenska kyrka i denna anda gentemot oberättigade och mot denna anda stridande inflytelser och övergrepp".

När Kyrkliga Förbundet bildades 1923 var det en följd av den katekesstrid som 1919 ledde till att katekesundervisningen skulle tas bort ur den Svenska folkskolan. Detta skedde med benäget bistånd av ovannämnde N. Söderblom. Andra orsaker var den liberala teologins inflytande på de teologiska fakulteterna och de strömningar i Svenska kyrkan som fjärmade sig från det lutherska arvet.

Kyrkliga Förbundet har sedan bildandet betytt mycket som riktningsgivare för en stor del av det bekännelsetrogna kyrkbänksfolket. Många präster har genom åren funnit ett stöd och andningshål i KF. Kyrkodagarna, som från början bestod i just dagar; reducerades senare till endagarsmöten. De blev under en följd av år gammalkyrkliga manifestationer med stora deltagarskaror. Man har i sin ledning alltid haft präster verksamma i Svenska kyrkan. Någon gång även med biskops namn. Den självklara mötesplatsen har alltid varit Svenska kyrkans tempelbyggnader. Tidningen Kyrka och Folk har alltsedan starten varit den kanal genom vilken KF fört ut sina tankar om och reaktioner på den kyrkliga utvecklingen.

Var finns Kyrkliga Förbundets folk?

Det gammalkyrkliga arvet med dess svenska lärofäder har särskilt präglat den svenska västkusten, men även andra delar i södra Sverige kan sägas vara "gammalkyrkliga fästen". Eller var, ty nu är det inte längre vad det var. I takt med att nya, välutbildade men

konfessionellt omedvetna, generationer präster kommit ut i församlingarna⁹, har lärofädernas undervisning, bestraffande predikningar och förmaningar alltmera kommit i skymundan. Det gammalkyrkliga kyrkfolket som sökt hålla sig till "rätte lärare" har fått allt svårare att finna dessa. Många i den genuina gammalkyrkligheten har också gått ur tiden.

Att som präst arbeta "inom vår svenska kyrka" innebär en mångfald svårigheter för den som alltjämt vill verka där med Fädernas kyrka som riktmärke. Det "kyrkbänkfolk" som velat få själaföda av "rätte lärare" har tvingats till insikt om att Svenska kyrkan i sina beslut och ordningar inte låtit sig påverkas av den i KF:s stadgar uttalade viljan att stärka Svenska kyrkan mot främmande inflytelser och övergrepp.

Den kyrkosyn som präglat Kyrkliga Förbundet alltsedan starten – *ecclesiola in ecclesia* – har ytterligare accentuerats genom de svenskkyrkliga åtgärderna. Man bedömer Svenska kyrkan som djupt fallen, men söker alltjämt verka i en slags "nödkongregationalism". Den osynliga kyrkan har fått ökad aktualitet – en följd av att de sju lutherska kännetecknen på kyrkan blivit allt mera sällsynta. För att stärka det "trogna kyrkfolket" har olika gudstjänstgemenskaper upprättats.

Vad är då Svenska kyrkan för Kyrkliga Förbundet? Svenska kyrkan är dels den synliga organisationen, dels den "rest" som ännu lever i Svenska kyrkan och "med rätta" kan kallas Svenska kyrkan i Svenska kyrkans organisation. (Det är inte alltid lätt att veta vilken av "storheterna" som avses.)

Varför står Kyrkliga Förbundet kvar?

Kvarblivandet i organisationen Svenska kyrkan motiveras med de vid bildandet 1923 upprättade stadgarna att "*inom vår svenska kyrka arbeta*" och med bristen på alternativ. Alternativet Svenska kyrkans fria synod intar Kyrkliga Förbundet en delvis avvaktande hållning till. Här finns dock olika inställningar. Kyrkliga Förbundet har inte – likt Synod och aKF – blivit inbjudet till officiella samtal med Svenska kyrkans ledning. De samtal som förts har antingen varit som en del i den samlade bekännelsetrohetens försök till samling (t.ex. Kyrklig Samlings s.k. Falköpingskonferenser under 1990-talet och dess samling i Rom 1999, och som deltagare i Evangelisk-Lutherskt Samråd

9. Församling är i den svenska gammalkyrkliga begrepps bilden alltid den från medeltiden upprättade socknen, dess sockenkyrka och dess geografiska gränser.

1993–1996) eller på lokalplanet med respektive stiftsbiskop. Det senare har blivit fallet vid avvikelse från Svenska kyrkans ordning med upprättandet av gudstjänstgemenskaper på enskilda personers och/eller Kyrkliga Förbundets initiativ. Försök att få tillgång till kyrkobyggnader som inte används till gudstjänster varje söndag har gjorts, men ibland har man mött motstånd från pastorat och stiftsledning. Beroendet av Svenska kyrkans kyrkobyggnader kan bedömas som stort. Gudstjänster i hem har hållits där tillgången till ”rätte lärare” inom rimligt avstånd bedömts som obefintlig.

Att Svenska kyrkan bland KF:s medlemmar kallas ”vår kyrka” är inte minst beroende på att merparten dess medlemmar och sympatisörer står kvar i organisationen. Så länge man gör det räknar man det givetvis som sin rätt att göra anspråk också på kyrkobyggnaderna. I Svenska kyrkan är ju dessutom av Svenska kyrkans församlingar anställda präster verksamma (viktigt för hållandet av de s.k. kyrkodagarna med en *pastor loci* som värd) och man betalar kyrkoavgift.

Att Svenska kyrkan räknas som ”vår kyrka” beror dock mest på det *läromässiga historiska* arvet från den tid då fäderna fritt fick verka. Svenska kyrkan är ”vår kyrka” genom att den gamla bekännelsen ännu är kvar i de fornkyrkliga bekännelserna och de reformatoriska bekännelseskrifterna. Samtidigt ställs Kyrkliga Förbundet och dess medlemmar och sympatisörer inför det problem som delvis ovan angivits: vilken ställning har dessa bekännelser i praktiken i dagens Svenska kyrka som, på ett helt nytt sätt sedan fädernas tid, tvingar till ställningstaganden i konkreta kyrkoordnings- och bekännelsefrågor? Gamla löften om samvetsfrihet är brutna och nya ålägganden om anpassning till den rådande ordningen har de senaste åren ställt helt nya frågor till Kyrkliga Förbundet än dess fäder ställdes inför.

Den gamla skillnaden mellan bekännelse- och ordningsfrågor har brutits.¹⁰ Det är dock numera en bekännelsefråga att klart ta ställning för kvinnliga präster för att komma ifråga för tjänst i Svenska kyrkans församlingar. Svenska kyrkan godtar inte, som 1981, enligt sina beslut dessa två uppfattningar. Alla andra bekännelse- och moralfrågor är numera ”fritt flytande”. Varken läro- eller kyrkotukt bedrivs utom för kvinnoprästeriets upprätthållande.

---

10. 1981 fastslog en statlig utredning (SOU 1981:20, Omprövning av samvetsklausulen – Män och kvinnor som präster i Svenska kyrkan): ”Själva grundproblemet ligger i att Svenska kyrkan godtar två uppfattningar som förenliga med sin bekännelse”.

Det blir därför – hur man än vänder sig – en bekännelsefråga, dvs. en fråga som kräver ställningstagande i praktiken. Inför denna världens kejsare och härskare.

Finns någon kritik mot Kyrkliga Förbundet?

Kyrkliga Förbundet har inte på samma sätt som Synoden fått utstå massmedial eller svenskkyrklig kritik. Det har säkert med Kyrkliga Förbundets låga men lojala kyrkliga profil att göra. Media har siktat in sig på ”kvinnoprästmotståndarna i Synoden”. KF har inte profilet sig i kvinnoprästfrågan på samma sätt.

De gamla fäder som Kyrkliga Förbundet vilat på är fäder som i fråga om praktiska kyrkofrågor förhållit sig relativt tillbakadragna. Det var självklart för dem att Svenska kyrkan, mitt i alla sina brister, alltid var Fädernas kyrka i Sveriges land. Hon hade behållit Ordet som auktoritet över alla påvar och andra svärmeandar och hon hade behållit den kyrkliga ordningen som kunde finna stöd i samma gudomliga Ord. Rätteligen kallade och renlärliga kunde – på fädernas tid – bli insatta i tjänst genom biskoplig vigning *utan att behöva ge avkall på någon punkt*. Frågan om kvinnliga präster var aldrig brännande för dem, men de kände till såväl Skriftens som Luthers ord i saken.

Hur de idag hade ställt sig vet vi inte, men vi har skäl att anta att de skulle ”rört om i grytan” mer än deras efterföljare i Kyrkliga Förbundet. Övertygelsen om Ordets auktoritet skulle medfört större praktiska svårigheter med obibliska kyrkliga påbud. Vi vågar kanske t.o.m. tro att de, likt Luther, blivit bannlysta för trots mot kyrkan? Det blev aldrig aktuellt under deras kamp för en rätt tro i Sverige. De kunde verka inom de givna ramarna utan samvetsbetänkligheter. Det fanns också då ett medvetet kyrkfolk som kunde sin Bibel.

Från Svenska kyrkan har Kyrkliga Förbundet senare år sällan fått kritik av samma slag som Synoden. Kyrkliga Förbundets lojalitet med Svenska kyrkan – liksom för övrigt även Lutherstiftelsen – har knappast behövt ifrågasättas.

Vilka är Kyrkliga Förbundets huvudfrågor?

I likhet med sina fäder har Kyrkliga Förbundet huvudsakligen hållit sig till den dogmatiska och etiska sfären. I förkunnelse, i undervisning, i förmedling av vad dessa fäder lärde. Med anledning av de senaste årens händelser på det kyrkliga området har kritiken mot Svenska kyrkan tilltagit. Främst gäller kritiken det *läromässiga*

förfallet, medan profileringen varit lägre i frågan om kvinnliga präster, även om man tar avstånd från dem.

Kyrkliga Förbundets egna kandidater för herdetjänst står nu utanför möjligheten att bli vigda enligt svenskkyrklig ordning om de inte i praktiken uppvisar villighet att samarbeta med kvinnliga kollegor. Ett flertal kandidater har dock låtit sig prästvigas av Svenska kyrkans biskopar med löfte om trohet mot "vår kyrkas ordning" sedan denna lydelse kom in i prästvigningsritualet (1986). Detta gäller för övrigt också kandidater ur såväl den lågkyrkliga- som högkyrkliga gruppen. Begreppet "vår kyrkas ordning" kräver därför tolkning eller anpassning, eller att man inte bryr sig om prästlöftets innebörd. Uppmärksamheten och rådgivningen har varit inriktad på "att komma igenom", inte på vilket sätt.

Sedan prästvigningsstoppet (vilket biskopsmötet beslutade 6.10. 1993 och bekräftades av kyrkomötet 1994, i förstärkande ordalag och genom kyrklig kungörelse legaliserades 1997–1998, i vissa stift hade det varit reellt stopp mycket längre), har två vägar angetts som förenliga med KF:s linje:

1) Att låta sina kandidater provas i det relativt nyinrättade Svenska kyrkans fria konsistorium (1996), vilket är ett slags "nöddomkapitel" i Kyrklig Samlings regi. 1998 genomfördes den första prästexamen varvid kandidaterna fick bekräftelse på sin kallelse enligt konsistoriets sätt att se på saken. De fick då också rättighet av konsistoriet att kalla sig SMC (= *sacri ministerii candidatus*). Konsistoriet med biskop B. Gärtner i spetsen menar sig dock inte ha mandat att i egen regi ordna prästvigningar. Dessa kandidater sägs efter sin prästexamen vara på väg in i uppgiften som "lekmannapredikanter".

2) Att låta sina kandidater prästvigas av utländsk biskop, i dennes kyrka och med löfte om tjänst däri. Med den underförstådda tanken att dessa skulle kunna återvända till Sverige så småningom. Ett par sådana vigningar på utländsk mark har företagits. Till Sverige har dessa sedan då och då kunnat återvända och verka som "lekmannapredikanter".¹¹

11. Det är uppenbart att denna handlingslinje innebär ett undvikande av öppen konflikt med Svenska kyrkan och dess biskopar och är i strid med såväl Svenska kyrkans bekännelseskrifter (*Ausburgska bekännelsen XXVIII*, *Apologin*, *Schmalkaldiska artiklarna* samt *Om påvens makt och överhöghet*) som Luthers uttalanden och råd i dylika fall (bl.a. i *Om koncilierna och kyrkan*, *Om kyrkans babyloniska fångenskap*, *Herdabrev till de böhmiska bröderna*).

Under 1990-talet har i Kyrka och Folk då och då framkommit den meningen att "vi, då biskoparna vägrar vigning har rätt att ta saken i egna händer". De olika skäl som

Vad gäller det läromässiga förfallet i Svenska kyrkan framförs denna kritik offentligt framförallt i Kyrka och Folks spalter.

Kyrkliga Förbundet har också en utbredd närradioverksamhet i vilken förkunnelsen förutsätts hålla sig på en uppbygglig – ej kyrkokritisk – nivå. Man är även där rädd om sin kyrkolojala hållning.

Vad menar Kyrkliga Förbundet med reformation?

Behovet av *reformation* har gång efter annan påtalats i Kyrka och Folks spalter under många år. Det tycks dock som om man i KF förväntar sig en reformation utan ”den lutherska spetsen”, dvs. en reformation utan att saker och ting ställs på sin spets i den egna yttre, kyrkliga verkligheten. I KF:s sammanhang är den inre reformationen avgörande. Den är nog så viktig. Så började ju också den lutherska reformationen. Men därpå följde ju också en yttre kamp. Det lutherska arvet är läran och kyrkoreformationen.

Kan problemet med reformation och vad det innebär i yttre avseende ha att göra med koncentrationen på innersidan och betoningen av den osynliga kyrkan i Kyrkliga Förbundet? Det förefaller vara på det sättet. Men frågan som kan ställas är om reformation kan inträffa utan egen insats. Det lär inte bli någon behövlig reformation i Sverige om inte bannlysningar av i tjänst varande präster träder i kraft. Vi är ju medvetna om att Luther hade just den ställningen i kyrkan att han inte kunde nonchaleras. Romersk präst och munk gjorde ett synligt uppror, inte av egen kraft men genom Guds Andes kraft. Den synliga kyrkan var inte oviktig för Luther, samtidigt som han var helt klar över att denna inte var alldeles detsamma som Kristi kyrka. Men för att Kristi sanna kyrka skall vara tillstädes fordras dock yttre kännetecken, vilka han närmare utvecklar i skriften Om koncilierna och kyrkan.

Vår tids koncilier och biskopar är av den arten att de lutherska skrifterna är synnerligen aktuella i sin kyrkokritik och i sin beskrivning av vad kyrkan är. Luther kallade ordet kyrka ”ett blint ord”. Det finns kanske också skäl att kalla detta ord ett ”förblindande ord” eftersom tankarna så snart ordet ”kyrka” nämns lätt fastnar i organisatoriska *storheter*. Vi må betänka att folket på Luthers tid inte heller förstod sig på annat än att den organisatoriska storheten Påvekyrkan både kallades och var kyrkan. I vårt land har Svenska kyrkan

---

lett till en annan praktisk hantering av problematiken, skall inte här närmare utredas. Det torde dock stå klart att oron för anklagelsen för sekterism och självförvållad schism samt diverse personliga motiv stått bakom det praktiska handlandet.)

intagit samma position i folket fastän hon – precis som påvekyrkan – förvanskat och förskingrat det apostoliska, Skriftenliga arvet med allehanda egna stadgar och förelägganden vilka ska uppfyllas för att tillfredsställa makterna som råder här i mörkret.

Vad vill Kyrkliga Förbundet?

I Kyrka och Folk 11/2000 avger KF:s nuvarande ordförande kyrkoherde Ulf Jonsson en förklaring eller tolkning av vad Kyrkliga Förbundets stadgar från 1923, kan sägas stå för idag.

Förutom de givna hänvisningarna till Förbundets uppgift att stå för Biblisk kristendom och undervisning och utan anpassning predika ett fulltonigt bibliskt budskap "liksom Herrens profeter gjorde det i Gamla Testamentets tid", samt korta förklaringar av orden luthersk och apostolisk, kommer också i artikeln några rader om förhållandet till Svenska kyrkan.

Ämbetsuppfattningen sägs kunna sammanfattas med benämningen "episkopal ämbetssyn", medan fädernas främsta tillgång för oss var att de "framhöll vikten av *den objektiva försoningsläran och nådens ordning*".

Förhållandet till Svenska kyrkan sammanfattas under rubriken *Inom men inte under Svenska kyrkan*. Hur detta ska gå till förklarar UJ på följande sätt: "Vi ställer oss bakom Svenska kyrkans kyrkoordination på alla de punkter där vi inte kan finna någon avvikelse från evangelisk-luthersk apostolisk tro".

Till det omistliga i Svenska kyrkans tradition hör – enligt UJ – att Svenska kyrkan ännu har kvar bekännelseskrifterna med Konkordieboken och 1878 års utveckling av Luthers Lilla katekes, där församlingssynen/kyrkosynen formuleras efter orden i Augsburgska bekännelsen VII (p. 159). Vidare lekmännens ansvar att slå vakt om och ansluta sig till en förkunnelse där Gud Ord rent och klart predikas och Sakramenten efter Kristi ord och instiftelse utdelas, samt det ansvar vi som människor har i enlighet med orden ur psalmen i svenska psalmboken: Två väldiga strida om människans själ.

Att allt detta hör till "Svenska kyrkans *tradition*" där den varit som bäst kan vi vara eniga om. Men är "traditionen" också i aktuellt bruk?

UJ skriver vidare ner "de lärosatser Svenska kyrkan infört på senare tid och som vi finner oförenliga med troheten mot Guds ord såsom det är oss givet i den heliga Skrift":

- Prästvigning av kvinnor
- Välsignelse av homosexuellt partnerskap
- Den inriktning Svenska kyrkans mission alltmer intar.

Samtidigt avger UJ den förklaringen att dessa tre ämnesområden ”på intet sätt utgör våra viktigaste lärofrågor”. Det är frågor ”där den teologiska debatten står idag”.

Angående prästvigningsfrågan skriver UJ: ”Förbundet ser de män som med bevarat avvisande av kvinnliga präster och rent samvete låtit sig prästvigas till tjänst i Svenska kyrkan som en tillgång för hela Svenska kyrkan och i linje med förbundets uttolkning av stadgarna när det heter att förbundet skall arbeta för bevarande och stärkande av vår svenska kyrka i denna anda gentemot oberättigade och mot denna anda stridande inflytelser och angrepp.” Angående dem, med avslutad teol. kand., som idag ”inte ser någon möjlighet av prästvigning eller blir avvisade till tjänst i Svenska kyrkan på grund av svenska kyrkans officiella syn på ämbetet ser förbundet (dem) likaväl som en resurs för hela Svenska kyrkan och Sveriges folk och önskar möjliggöra meningsfulla arbetsuppgifter i enlighet med stadgarnas formulering” (om bevarande och främjande av biblisk kristendom).

Några reflektioner

Kyrkliga Förbundets ordförande uttrycker ett förhållningssätt som är svenskkyrkligt lojalt men näppeligen lutherskt till sin natur.

1. Luther förnekade inte att det i romerska kyrkan förekom kristna människor och att dessa, trots sin kyrkas förfall, kunde bevaras i en rätt tro, *men* detta innebar inte att Luther blev lugnad, eller räknade upp avvikelser möjliga att leva med. Snarare kände han sig tvingad att – för Ordet och sitt vid Ordet bundna samvetes skull och även för folkets skull – offentligt angripa denna kyrkas läror och praxis, vilket skedde offentligt i såväl ord som handling. *På varje avvikande punkt!* Hans syn på överheten, som av Gud förordnad, innebar förvisso inte underkastelse under en *kyrklig* överhet som trotsade Guds Ord, men däremot beredvillighet att lida pina och död om så fordrades för Sanningens rätt över kyrkan. Därmed blev också saker och ting klarare. Den osynliga kyrkan är inte alldeles osynlig. Inte heller är hon utan rätt att gripa till försvar mot den officiella kyrkan.

Närmare utvecklar han också detta förhållningssätt i en predikan över Joh. 16:4, där det bl.a. står:

Ett är att heta och kallas så, ett annat att vara kyrkan. Därför måste man fasthålla denna skillnad och efter Pauli exempel inskräpa, att icke alla som bär namnet, är Guds folk och kyrkan. På så sätt får man både ljus i saken och kraft att trotsa deras förargliga bannlysning och fördömelse och säga: vilken ära för mig att ha blivit bannlyst av dem! Ty deras bannlysning lyser blott med namnet, såsom allt deras övrigt prålade väsen.

Luther menade sig alltså inte göra illa mot den sanna kyrkan då han gick i kamp med den falska och prålade. Han var på det sättet "rädd om församlingarna". Men han förstod sig på att församlingarna skulle kunna splittras, vilket då var en Ordets splittring. På liknande sätt måste Svenska kyrkan på ett påtagligt sätt ställas inför faktum. Men hyser hon ännu inom sig dem som – likt Luther – inte står ut med hennes förvillelser för samvetets skull? Kan följden även idag bli bannlysning? Ja, men inte förrän det sker att Guds tjänare i vilken ställning de än är, inte underkastar sig orättmätiga, uppdiiktade anspråk.

2. Luther hade förvisso inte nöjt sig med "meningsfulla arbetsuppgifter" för dem som påven och hans biskopar vägrade vigning p.g.a. deras trohet mot Skriften. Han såg också till att prästvigningar genomfördes! Vägran av biskopar med maktanspråk är tecken på att just detta *måste* ske. Protesten måste visa sig på just den punkt där förbudet infinner sig. Detta har också under många år påpekats i Kyrka och Folk av skilda skribenter.

3. Skriftens och Luthers syn på kvinnliga präster är att de inte alls hör hemma i en kristen kyrka. Det finns anledning att ställa frågan vad UJ avser med dem som låtit sig prästvigas "med bevarat avvisande av kvinnliga präster och rent samvete". Det torde vara så att prästvigning alltsedan 1986 års handbok och prästvigningsritual, fordrat anpassning till kvinnliga präster i enlighet med orden: Vill ni i er tjänst följa *vår* kyrkas ordning...? (Ger detta kanske möjlighet till särtolkning enligt "vårkyrkomodellen"?). Hur det rena samvetet skall uppnås *om man gett akt på detta löftes innehåll och fordran*, och det bör man ju göra om man ska träda i tjänst med tjänstgöringsföreskrifter, är en gåta. Det lär bli så att man – trots förklaringen om att inte verka under Svenska kyrkan – likväl blir hennes lydige tjänare.

4. Den lutherska aversionen mot *alla* människostadgar i kyrkan saknas i UJ:s genomgång av de nytillkomna svenskkyrkliga lärosatserna och villkoren. De tycks mest vara debattämnen av det slag som kommer och går. Det torde knappast vara så att de tre punkter

UJ pekar på är ”dagsländor” i den kyrkliga debatten. De är i likhet med de romerska dogmerna komna för att stanna, växa och utvecklas. Som vi också kan konstatera har skett både i den romerska och svenska kyrkan; i Rom under en lång tidsrymd, i Svenska kyrkan under en mycket kortare.

III. Sammanfattande synpunkter

Såväl Svenska kyrkans fria synod som Kyrkliga Förbundet för evangelisk-luthersk tro har från olika väsentliga utgångspunkter sökt att verka för en förändring till det bättre i Svenska kyrkan. Utvecklingen har emellertid kommit dithän att det svenskkyrkliga skeppet har gått på grund genom trots mot Gud och navigering efter falska sjökort. Att detta skepp nu tagit in vatten, fått slagsida och börjar sjunka är tyvärr en verklighet. Detta skepp hade inte heller några löften om att nå Hamnen om inte de ursprungligen fastställda anvisningarna för en lycklig färd följdes. Det betyder inte att enskilda personer med nödvändighet dras med i djupet, men många behöver bli uppväckta ur en vanemässig slummer.

När Luther och de övriga reformatörerna på sin tid försökte få en ändring till stånd i den romerska påvekyrkans lära och ordningar, blev han djupt missförstådd. Han betraktades som kyrkans värste fiende, fastän det var tvärtom. Så kommer också de att betraktas som idag finner de folkkyrkliga dogmerna och dess påvar vara ett verkligt hot mot att nå Hamnen.

Det finns anledning att repetera profeten Elias tal på Karmel till folket och dess profeter: *”Hur länge vill ni halta på båda sidor? Är det Herren som är Gud så följ efter Honom; men om Baal är det, så följ efter honom.”* (1 Kon. 18:21)

Det gamla Israel svarade inte med ett ord, och det var ord nog. Det var för mycket för dem att tvingas välja då de nu hade vant sig vid att ha Herren och Baal sida vid sida i sin gudsdyrkan. Risken är ju att vi också vänjer oss och anser oss befriade från valet. Det finns ju också mycket hos oss själva som vägrar att ta striden med den etablerade och förvärldsligade kyrkan. Ty det vi kan vänta är inte i första hand en förbittrad värld, även om den delen kommer att finnas med. Det vi först och främst har att vänta vid en allvarligt menad och oundviklig reformation är den officiella kyrkans hat. Så blev profeterna hatade av sitt eget folk, så blev apostlarna utkörda ur sina ”egna synagogor”, så blev Luther utdriven ur det egna stora samfundet, så blir också

vi om vi tar Herrens Ord och ordningar på allvar. Han betraktades i sitt folk som besatt av en ond ande då Han förkastade fariseernas stadgar.

Bekymren för den inomkyrkliga minoriteten

Folket i Synoden och gammalkyrkligheten har blivit alltmer kring-skuret, förpassat till marginalen och utan reellt inflytande på sin kyrkliga verklighet och samtidigt sökt inrätta sig efter ständigt flyttade gränser. Frågan som ställts i dessa sammanhang har under senare år ofta formulerats "hur bevarar vi vår hemortsrätt i den Svenska kyrka som är vår?" Ty detta folk älskar med tilltagande olycklig kärlek institutionen Svenska kyrkan, hennes gamla, oförfalskade be-kännelse och hennes kyrkobyggnader, och har ofta levt med i henne under många år under förfallets gång, arbetat för och hoppats på en ändring. Med tiden har många av de gamla kämparna lämnat kyrkbänk och tjänst och samtidigt har detta folk fått se sina tänkta tjänare ställas utanför möjligheterna att med bevarad integritet betjäna med Ord och Sakrament i ostympad ordning i Svenska kyrkans församlingar.

Det är ett krympande folk. Ännu betraktar somliga det möjligt att fortsätta inom organisationen därigenom att de ännu har tillgång till en "rätt präst" eller ett relativt "gott pastorat". Eller så är de helt enkelt bundna vid namnet "kyrkan". Utvecklingen har dock gått allt snabbare mot ett utplånande av den kristna apostolisk-lutherska be-kännelsen till Ordet i dess fullhet och oinskränkbara auktoritet i Svenska kyrkans församlingar.

"Av Svenska kyrkan bejakade dokument" föreskriver ordningar och gudstjänster i strid med sin påstådda be-kännelse, vilka församlingens tjänare skall ge löfte om att hålla sig till och "kyrkfolket" förväntas ansluta sig till. Förtroendeklyftan mellan för ordningen lojala präster och medvetna församlingsbor blir uppenbar. Den inre motsägelsen är uppenbart ett problem. Det behövs ett nygammalt återupprättande av förtroendet mellan de kristna i olika tjänaruppgifter. Det blir allt svårare i de nuvarande församlingarna i Svenska kyrkan. Frågan är om inte den då och då aktualiserade reformations-tanken omöjliggjorts genom de många eftergifter och anpassningar som redan skett. Ty det blir, som vi ser av exemplet Luther, ingen sann reformation om inte de kyrkliga förhållandena ställs på sin spets. Obenägenheten att ställa saker och ting på sin spets har lett till en problematisk kompromissvillighet för att överleva. Och ett förtroende kapital som "ätits upp".

Att tvingas välja

Att inte välja är också ett val. Att välja det goda är ur luthersk synpunkt ett problem. Vi vet att vi människor står utan makt att välja det goda. Vår vilja är trålbunden i allt som hör till det gott är. I sin skrift *Om den trålbundna viljan* ger Luther klart besked om vår oförmåga att omvända oss. "Ordet omvända (sig) brukas i Skriften i två betydelser, lagisk och evangelisk. I lagisk är det ett ord för fordran och befallning. I evangelisk betydelse är det ett ord, som innebär tröst och gudomligt löfte, genom vilket inget fordras av oss, men Guds nåd erbjudes oss, ty Herren säger: Jag vill vända mig till er."

När vi tvingas inse att vårt gamla kära samfund lämnat Ordet som är Grunden, tvingas vi till ett val. För vi kan ju inte låtsas att det inte har hänt. För Luther medförde i varje fall uppvaknandet inte passivitet. Är det samfundet eller Ordet som får bestämma vår färd idag? Det var ju den frågan Luther ställdes inför. Luther vände sig till Ordet vilket inte skedde av hans egen kraft utan därigenom att Herren vände sig till honom i hans personliga nöd, som uppkommit av hans svar på omvändelseordets ordets fordran "Du skall omvända dig. Du skall vara from." Så blev det en verklig nöd både över hans eget tillstånd och kyrkans tillstånd. Därur kom den Evangeliets kraft som ledde till trots mot kyrkans människostadgar och föregivna nödvändiga traditioner. Och det blev rörelse bland folket.

Det s.k. religionsbytet har länge pågått i vårt land och Svenska kyrkan är i färd med att på punkt efter punkt inrätta sig efter människostadgarna. Vi talar ofta om "traditioner" och det finns förvisso en viktig och avgörande tradition i betydelsen "den tro som en gång för alla blivit överlämnad åt de heliga"(Jud. 3), likaväl som det finns förkvävande, förlamande och förödande traditioner.

Vi får inte heller glömma att det i kyrkliga förfalls- och avfallstider är ett väckande profetiskt ord vi och alla människor behöver för att vakna upp ur den livsfarliga slummern. Får inte detta profetiska ord enligt Herrens ordning ljuda oavkortat i folkkyrkan, blir själva uppbrottet ur henne, profetian om det tillstånd i vilket hon riskerar att dö. "Vakna upp du som sover och stå upp ifrån de döda så skall Kristus lysa över dig" (Ef. 5:14).

Vi ville gärna att detta uppbrott skulle leda till folkkyrkans besinning och vi vet inte vad Herren har i beredskap om vi följer Hans vilja. Varken med oss eller det folk Han också vill väcka. Alla är ju återlösta genom *Ett* Blod, likväl har detta Blod följts av mer blod på kyrkohistoriens mark. Vi får vara beredda på allt, men framförallt

på att Herren inte överger dem han kallat till sin efterföljelse. Det kan komma många fler till del och välsignelse än vi anar i den ringa början. Luther kunde ju inte heller ana att hans egen nöd och Guds Nåd skulle komma många andra nödställda till hjälp.

Kan reformationen upprepas?

Det påpekas då och då att den lutherska reformationen inte kan upprepas. Den påstås vara en mans verk och följde på den tidens kyrkliga förfall med dess speciella läromässiga problematik.

Att betrakta den lutherska reformationen är emellertid att betrakta vad Herren kan göra genom redskap som ger upp allt eget för att finna en nådig Gud snarare än en nådig kyrka. Det är alldeles sant att den lutherska reformationen inte kan upprepas av oss. Men likväl behöver den upprepas. Till det behöver Herren ge frimodiget.

”Frukta inte för dem, ty jag är med dig för att rädda dig, säger HERREN.” Och HERREN räckte ut sin hand, rörde vid min mun och sade till mig: ”Se, jag lägger mina ord i din mun. Jag sätter dig i dag över folk och riken, för att du skall rycka upp och bryta ner, förgöra och fördärva, bygga upp och plantera.” (Jer. 1:8–10)

Kom ihåg den första tiden då ljuset kom till er. Ni fick utstå en hård kamp och mycket lidande. Somliga utsattes för offentligt åtlöje och blev hånade och plågade, andra stod sida vid sida med dem som behandlades så. Ni led tillsammans med fångarna och fann er med glädje i att bli berövade era ägodelar, eftersom ni visste att ni ägde något bättre, något som består. Kasta därför inte bort er frimodighet, som ger stor lön. Ni behöver uthållighet för att göra Guds vilja och få vad Han har lovat. *Ty ännu en kort liten tid, så kommer Han som skall komma, och Han skall inte dröja.* (Hebr. 10:32–37)

Källförteckning och litteraturhänvisning

(tryckår gäller använd upplaga)

Svenska kyrkans bekännelseskriterier, 1957.

Luthers Lilla Katekes med 1878 års utveckling.

Luther, M: *Om kyrkans babyloniska fångenskap*, 1982.

Luther, M: *Herdabrev till de böhmiska bröderna om rätta sättet att förordna och tillsätta församlingens herdar*, 1984.

- Luther, M: *Om koncilierna och kyrkan*, 1994.
 Luther, M: *Om den trålbundna viljan*, 1925
 Luther, M: *Herrens Jesu Kristi avskedstal* (utlagt och förklarar), 1918.
 Luther, M: *Kommentar över Bergspredikan*, 1990
 Luther, M: *Om en kristen människas frihet*, 1987.
 Wislöff, C F: *Martin Luthers teologi*, 1984.
- Gustafsson, B: *Svensk kyrkohistoria*, 1973.
 Martling, C H: *Fädernas kyrka och folkets*, 1992.
 Lundgren, G: *Den nya religionen*, 1983.
 Rosendal, G: *Den ockuperade kyrkoprovinsen*, 1982.
 Sandahl, D: *Vida hon famlar*, 1973.
 Sandahl, D: *Kyrklig splittring*, 1993.
 Petré, E: *Kyrkan och Synoden*, 1984:
- Blidö, S: *Kyrka i kris*, 1980.
 Imberg, R: *Biskops- och domprostutnämningar i Svenska Kyrkan 1866-1989*, 1991.
 Rundgren, V: *Förbundets folk*, 1987.
 Kyrkliga Förbundets samlingsverk: *Kyrkfolkets samling*, 1925–1943: *Redlig kristendom 1955–1959; Kristus allena 1960–1978; Till Guds ära 1979–1985*.
 Södergren, V: *Vägar vi gått och vägen fram*, prästmötesavhandling 1945.
- Bengtsson, E: *Axel B. Svensson, en levnadsteckning*, 1979.
 Hedegård, D: *Ekumenismen och Bibeln*, (andra uppl. av den 1953 tryckta Söderblom, påven och det stora avfallet).
- Johansson C/Karlsson R: *Recension av Befrielsen – Stora Boken om kristen tro*, 1994.
Communio in sacris – om samarbete med kvinnliga präster, dekanalkollegiet i Svenska kyrkans fria synod, 1987.
 Biskopsämberet: *Rapport från den officiella samtalsgruppen mellan Svenska kyrkan och Stockholms katolska stift*, 1988.
Kyrka Ämbete Enhet: Rapport från en samtalsgrupp 1993.
Att bli präst i Svenska kyrkan. Riktlinjer utarbetade av Biskopsmötet 1994.
- Harper, M: *Jämlika och Olika, om manligt och kvinnligt i kyrka och familj*, 1994.
 (Författaren var präst i Engelska kyrkan med sympatier för den s.k. karismatiska väckelsen och konverterade till den ortodoxa kyrkan.)
- Tidskrifter, spridda nummer av:
Svensk Pastoraltidsskrift, Kyrka och Folk, Kyrklig Samlings informationsblad, Nya Vaktaren, Svenska Kyrkans Tidning.

Ett andligt hem

Olika evangelisk-lutherska församlingsinitiativ i Sverige under 1980- och 1990-talen

Gunner Jensen

Bakgrund

I denna artikel beskrivs 5 olika evangelisk-lutherska församlingsinitiativ i Sverige under 1980- och 1990-talen. Gemensamt för alla initiativen är en djup samvetsnöd på grund av den kyrkliga situationen och en insikt om behovet av en hel församlingssamfund, ett andligt hem med en rätt förkunnelse och sakramentsförvaltning. Fyra av dessa församlingsinitiativ har bakgrund i Bibeltrogna Vänner.

Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner är ett fritt lutherskt missionssällskap. Det har alltid varit oberoende av Svenska kyrkan och det har bland missionssällskapets medlemmar och vänner alltid funnits olika syn på kyrkotillhörighet. Majoriteten har tillhört Svenska kyrkan, men de flesta har haft hela sitt gudstjänstliv i missionshusverksamheten. Verksamheten inom Bibeltrogna Vänner har varit utformad som en predikoverksamhet, ofta med tillresande predikanter, och med lokala föreningar eller vängrupper som ansvarar för söndagspredikningar och barnverksamhet m.m. Men sakramentsförvaltningen har ofta varit ett problem. På vissa platser har det funnits nattvardsföreningar, (så kallade lutherska friförsamlingar), där några missionsvänner har varit medlemmar och fått nattvarden, men de var inte "hela församlingar", utan endast grupper av missionsvänner som samlades då och då till nattvardsfirande.

Dessa missionsvänner hade i övrigt sitt andliga hem i missionshuset tillsammans med andra missionsvänner som gick till Svenska

Gunner Jensen (f. 1961 i Danmark) blev Cand. theol. från Köpenhamns Universitet 1991. Missionär i Kenya 1993–1994. Resepredikant i Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner i Sverige från 1995 och pastor i Vallberga Evangelisk-Lutherska Församling från 1998. Litterär produktion: *F.G. Hedbergs teologiske udvikling*, 1990.

Adress: Klarabäcksg. 13 C, 312 34 Laholm; e-post: <jensen@zeta.telenordia.se>.

kyrkan för att få sakramenten. Men på många andra platser har missionsvännerna levt nästan utan nattvarden, så problemet med förhållandet till kyrkan och sakramentens bruk har funnits.

Under de senare årtiondena har man försökt lösa problemet med sakramentsförvaltningen på olika sätt; på några platser har man börjat kalla någon präst från Svenska kyrkan till att ha nattvard och dop i missionshuset eller på någon missionsgård, på andra platser har man försökt lösa det med en församlingsgemenskap med dop och nattvard vid sidan av föreningsverksamheten. Under 1980- och 1990-talen har olika grupper av missionsvänner löst problemet genom att bilda fria evangelisk-lutherska församlingar som är helt oberoende av Svenska kyrkan. Det är dessa sistnämnda församlingar som denna artikel skall beskriva. Tanken med denna artikel är alltså inte att redogöra för alla de olika sätt på vilka man har försökt lösa frågan om sakramentsförvaltningen och de kyrkliga förrättningarna (begravning och vigsel).

När det gäller problemet med sakramentsförvaltningen och församlingsgemenskapen och relationen till Svenska kyrkan, så har ledarna inom Bibeltrogna Vänner också varit medvetna om detta. I minneskriften *"Missionssällskapet Bibeltrogna Vänners historia under tiden 1911–1961"* skrev missionssällskapets mångåriga ordförande Axel B. Svensson i ett avslutande kapitel om "Den andliga utvecklingen i vårt land" om hur allvarligt beslutet om kvinnliga präster i Svenska kyrkan var:

Men det finns även tragiska moment i den här berörda utvecklingen. Främst gäller det Svenska kyrkans tydliga, länge förberedda och pågående men genom prästvigningarna palmsöndagen 1960 fullbordade avfall. Detta kommer att nödga B.V. taga sin ställning till kyrkan under omprövning efter Guds ord. Denna omprövning kan ej undgås under det nya halvsekel, vari sällskapet ingår i juni 1961.¹

Så allvarligt såg Bibeltrogna Vänners ledare på den kyrkliga situationen i Sverige 1961. Sedan dess har avfallet från Guds ord i Svenska kyrkan fortsatt med rasande hastighet. På grund av utvecklingen inom Svenska kyrkan (se exempel längre fram) har frågan om, hur man skall förhålla sig blivit allt mer aktuell.

Några av Bibeltrogna Vänners missionsvänner valde under 1970- och 1980-talen att lämna gemenskapen inom BV och gå med i olika fria lutherska församlingar som inte samverkar med BV; det gäller församlingar inom Lutherska Bekännelsekyrkan och Evangelisk-

Lutherska Bekännelsekyrkan samt Lutherska Församlingen i Umeå- och Stockholmsområdet. Detta har också haft betydelse för diskussionen inom BV.

Det skall inte här ges någon närmare redogörelse för diskussionen inom Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner om förhållandet till Svenska kyrkan. Men som bakgrund för beskrivningen av församlingsbildningarna skall här kort omtalas Bibeltrogna Vänners årsmötesbeslut 1986.

På 1980-talet fick Missionssällskapet Bibeltrogna Vänners styrelse sig ålagt av årsmötet att arbeta med frågan om missionssällskapets förhållande till Svenska kyrkan, och hur allvarligt man bedömde läget, framgår av detta citat från styrelsens rapport till årsmötet 1986:

Förutsättningarna för Bibeltrogna Vänners verksamhet som missionssällskap har genom kyrkans uppenbara avfall avsevärt förändrats. Även om tillståndet i vissa församlingar inom Svenska kyrkan kan synas förhållandevis gott, har dock de senaste årens utveckling på den kyrkliga fronten gjort klart, att Svenska kyrkan som sådan inte längre kan utgöra något andligt hem för evangelisk-lutherska trosbekännare. I all synnerhet som de olika lokala församlingarna inte är autonoma, dvs. självbestämmande och självständiga, utan bundna av kyrkomötets beslut m.m.²

Vad skulle man göra? Årsmötet 1986 beslöt att sällskapet fortfarande skulle vara ett missionssällskap; man ombildade alltså inte sällskapet till en fri kyrka. Men samtidigt beslöt årsmötet att öppna för fria lutherska församlingar. Årsmötet beslöt om en rad "att-satser", där en hade denna ordalydelse:

*att evang.-lutherska församlingar kan växa fram inom BV. En sådan utveckling bör ej hindras eller motarbetas utan fastmer uppmuntras.*³

Bibeltrogna Vänners årsmötesbeslut 1986 uppmuntrar alltså missionsvänner som är i nöd i denna fråga att bilda evangelisk-lutherska församlingar. Så har också skett. Flera fria evangelisk-lutherska församlingar som samverkar med Bibeltrogna Vänner har bildats på olika orter.

Några församlingar

En församling i Småland – Silverdalens Evangelisk-Lutherska Församling 1989

I nordöstra Småland finns ett litet bruksamhälle som heter Silverdalen. I själva samhället har egentligen ingen luthersk missionsverksamhet funnits. Däremot har inom Lönneberga församling, till vilken orten Silverdalen räknas, tidigare funnits begränsad verksamhet av Östra Smålands Missionsförening.

I Silverdalen finns också sedan 1981 en kristen evangelisk-luthersk friskola som en fristående luthersk skolstiftelse i nordöstra Småland har grundat. Skolan var en väsentlig anledning till att några familjer med anknytning till Bibeltrogna Vänner från olika håll flyttade till Silverdalen under 1980-talet, och de såg ett behov av en luthersk församlingsverksamhet. De samtalade om detta och under tiden de funderade över detta fick de möjlighet att köpa ett kapell som en pingstförsamling inte längre hade användning för. 1989 konstituerade missionsvännerna *Silverdalens Evangelisk-Lutherska Församling* som sedan dess har haft sin verksamhet i det gamla kapellet, som renoverades och fick namnet Lutherska Kapellet.

Församlingen sammanfattar bakgrunden med följande ord:

Med anledning av det fortsatta avfallet från Guds Ord inom Svenska Kyrkan, där läroupplösningen idag är i det närmaste total, har undertecknade sett det nödvändigt att finna en lösning, där predikan och sakramentens förvaltande kan ske i överensstämmelse med Guds Ord. Med önskan att förbli vid Guds Ord och den evangelisk-lutherska bekännelsen som sanna uttryck för Skriftens lära, har vi bedrivit detta arbete under mycken bön om att Guds vilja måtte ske och att allt måtte tjäna till Herrens ära och människors frälsning. Enligt mänskligt sätt att se saken, har arbetet gått långsamt. Vi har dock varit måna om att ställningstaganden och lösningar skulle få växa fram. Så har också skett, och när vi nu som yttre bevis på Guds ledning, fått en lämplig gudstjänstlokal "lagd i våra händer", har vi inte kunnat annat än i tacksamhet till all nåds Gud gå till verket med de yttre angelägenheter som bildandet av en församling medför.⁴

Silverdalens Evangelisk-Lutherska Församling har söndagsgudstjänster, bibelstudier, barn- och ungdomsverksamhet och lägerverksamhet. Två pastorer som har kallats och invigts av församlingen

ansvarar för församlingens huvudsakliga verksamhet, men församlingen har också under alla åren haft regelbundna besök av tillresande predikanter från Bibeltrogna Vänner.

Två församlingar i Västerbotten – Umeå Evangelisk-Lutherska Församling 1989 och Vännäsbygdens Evangelisk-Lutherska Församling 1989

I Norrland finns det också två fristående evangelisk-lutherska församlingar som har bildats av lutherska missionsvänner från Bibeltrogna Vänner.

Umeå Evangelisk-Lutherska Församling bildades av missionsvänner i Umeå 1989 och församlingen har sin verksamhet i Bibeltrogna Vänners lokal, Lutherska Kapellet, på Pilgatan i Umeå. Här fanns det redan en lokal BV-förening och en del av BV-föreningens medlemmar ansåg det nödvändigt med en egen församling med egen sakramentsförvaltning och kyrkliga förrättningar. Man hade tidigare under en tid haft egna fria nattvardsgångar och nu tog man steget och bildade en fri församling med alla nådemedlen. Församlingens pastor Martin Burman sammanfattar bakgrunden med dessa ord:

Anledningen var att Bibelns undervisning om den kristna församlingen blivit tydlig för många av vännerna och steget från att ha egna nattvardsgångar till att bilda en församling kändes inte så stort och framförallt rätt. Att leva i ett församlingslöst tillstånd upplevdes inte särskilt bra av vännerna. Särskilt viktigt att det bildades en församling var det för familjer med barn som skulle döpas.

Umeå Evangelisk-Lutherska Församling har efterhand utökat sin verksamhet, så att den förutom högmässor och kyrkliga förrättningar också har barnverksamhet och församlingshelger. Det fanns inte full enighet bland missionsvännerna i Umeå om nödvändigheten av församlingsbildningen; det har varit vissa spänningar och olika synpunkter, men man har trots allt lyckats bevara ett broderligt förhållande mellan missionsvännerna, vilket också ses av att många icke-medlemmar deltar i församlingens verksamhet.

Också i Vännäs har en grupp bland missionsvännerna i Bibeltrogna Vänner bildat en församling. *Vännäsbygdens Evangelisk-Lutherska Församling* bildades 1989, och har sin verksamhet på Missions- och ungdomshemmet Fridhem i Vännäs. Denna församling ansvarar för nattvardsgudstjänsterna på Fridhem och för dop och kyrkliga förrättningar och dessutom en årlig församlingshelg, medan en lokal

missionsförening och Fridhem ansvarar för den övriga verksamheten. Inte heller i Vännäs fanns det full enighet bland missionsvännerna om nödvändigheten av att bilda församlingen, men det råder även här ett broderligt förhållande mellan dem, och även de bland missionsvännerna som inte formellt är medlemmar i församlingen tar del i församlingens gudstjänster.

På liknande sätt som i Silverdalen har både Umeå-församlingen och Vännäs-församlingen kallat och invigt egna pastorer som tjänar församlingarna med Ordet och sakramenten.

En församling i Halland –

Vallberga Evangelisk-Lutherska Församling 1998

I byn Vallberga i södra Halland (5 km från Laholm) bildades 1998 ännu en fri evangelisk-luthersk församling. Församlingsstyrelsen har sammanställt en redogörelse för denna församlings bakgrund och denna redogörelse skall här citeras i sin helhet:

Redogörelse för bakgrunden till församlingens bildande.

Församlingen konstituerades lördagen den 28 mars 1998. Dess uppgift är, som det ses av stadgarna, att verka för att människor föres till tro på Kristus och bevaras i tron genom Guds ord och sakramenten.

Församlingens historiska bakgrund

Församlingen har sin historiska bakgrund i Våxtorps Evang. Luth. Missionsförening, en förening som bildades 1887 som en frukt av den lutherska väckelsen i Våxtorp-området under 1800-talets sista årtionden. Man byggde också ett missionshus i Våxtorp, och föreningen hade verksamhet i Våxtorp i över 100 år. Föreningen ville orubbligt fasthålla Bibeln som Guds ord och vara trogen mot den evangelisk-lutherska bekännelsen. Efter Missionssällskapet Bibeltrogna Vänners grundande 1911 samverkade föreningen med Bibeltrogna Vänner.

Men missionshuset var gammalt och i dåligt skick. Därför blev det sålt och rivet 1992, och föreningen hade ingen egen lokal under några år. Men på ett extra årsmöte i juli 1997 beslöt föreningen att köpa en villa i Vallberga, Skottorpsvägen 3, som blev ny gudstjänstlokal och fick namnet "Lutherska Kapellet".

I samband med beslutet om husköp vid det extra årsmötet i juli 1997 kom också frågan om en eventuell bildning av en evangelisk-luthersk församling upp från flera medlemmar. Årsmötet

var positivt till detta och uppmanade styrelsen till att arbeta vidare med denna fråga. Under bön till Herren om hans vägledning bearbetades frågan och förslag till stadgar utarbetades. Ett medlemsmöte i januari 1998 ställde sig positivt till styrelsens förslag.

På föreningens årsmöte den 28 mars 1998 beslöt medlemmarna enhälligt att lägga ner föreningen och att överlåta alla föreningens ägodelar till den nya församlingen. Samma dag konstituerade medlemmarna i Jesu namn Vallberga Evangelisk-Lutherska Församling.

Motiveringen till församlingsbildningen fanns huvudsakligen i två huvudpunkter: 1) det allvarliga kyrkliga läget, avfallet från Guds ord inom Svenska kyrkan, och 2) missionsvännernas önskan om en hel församlingsgemenskap, ett andligt hem med både Ordets predikan och sakramenten.

1) Det allvarliga kyrkliga läget.

Med sorg har vi sett Svenska kyrkans avfall från Guds ord. På punkt efter punkt har Svenska kyrkan avvikit från Guds ord och den lutherska läran. Som exempel kan nämnas, att Svenska kyrkan i strid med Bibelns lära har *kvinnliga präster och biskopar*; att Svenska kyrkans *nya nattvardsritual 1976 har tydliga inslag av en romersk-katolsk nattvardslära* (mässofferlära) som står i skarpaste strid med den lutherska huvudartikeln om rättfärdiggörelsen genom tron; att det i Svenska kyrkan *numera i gudstjänsterna används NT 81*, – en bibelöversättning som är starkt influerad av bibelkritiken; att Svenska kyrkans biskopar (Biskopsmötet) i oktober 1993 kom med ett uttalande som innebar ett *prästvigningsförbud för bibeltrogna teologer*; att Svenska kyrkan (kyrkomötet 1996) *antog den "Gemensamma deklARATIONEN om rättfärdiggörelseläran"*, som avgivits av Lutherska Världsförbundet och Romersk-Katolska kyrkan. Dessutom har Svenska kyrkans biskopar lagt fram ett förslag till *förbön för homosexuella vilka ingått partnerskap*. Uppläggningsen liknar en vanlig vigselakt. Genom en sådan förbönsakt är det fråga om att man i själva verket välsignar synden.

Hela denna utveckling är mycket allvarlig. Det går så lätt så, att man vänjer sig vid falsk lära, utan att man tänker på hur farligt det är. Det var mot denna bakgrund vi såg det nödvändigt med församlingsbildningen, också med tanke på ansvaret

för det uppväxande släktet. Det är inte med förakt, utan med sorg och smärta vi ser avfallet från Guds ord. Vi känner och vet genom Guds ord också vårt eget onda hjärtas art, hur uselt och dåligt det står till även bland oss. Men vi har fått Guds ord oss anförtrott, och detta förpliktigar oss. Därför kan vi inte följa med Svenska kyrkan i avfallet från Guds ord.

2. Behovet av ett andligt hem

Missionsvännerna hade också en önskan att kunna få ett andligt hem, en hel församlingsgemenskap med *både* Guds ords predikan *och* sakramenten; en församling där Guds ord predikas i enlighet med Bibeln och där barnen kan bli döpta och växa upp och där nattvarden förvaltas, till trons styrkande och bevarande.

Ensamma är vi svaga. Men den gode Herden vårdar sina får genom Ordet och sakramenten. Det är en nåd och rikedom från Gud att få komma tillsammans och styrkas i tron, uppbyggas, uppmuntras och få andlig näring för troslivet genom Ordet och sakramenten. Det är välbehövliga vilostunder under vandringen, när Herren dukar sitt bord för syndare.

Det är med stor tacksamhet till Gud vi ser hur han har lett allt. Vi ser det som en stor nåd från Herren, att han har gett oss ett andligt hem, där vi kan få samlas omkring Guds ord och sakramenten. Det är vår bön, att han vill välsigna Ordet och sakramenten till syndares frälsning och att församlingens verksamhet kan få bli Guds namn till ära.

Vallberga Evangelisk-Lutherska Församling
Församlingsstyrelsen
Vallberga, 4 juli 1998

Som det ses av ovannämnda redogörelse finns det ingen lokal missionsförening i Vallberga, utan Vallberga Evangelisk-Lutherska Församling tar hand om och ansvarar för hela verksamheten i Lutherska Kapellet, koncentrerat kring Ordets predikan och sakramentens förvaltning. Församlingens verksamhet innehåller t.ex. gudstjänster och högmässor på sön- och helgdagar, bibelstudier och barnverksamhet. Dessutom har församlingen anordnat lägerdagar. Församlingen har en egen pastor, men man har också haft regelbundna besök av predikanter från Bibeltrogna Vänner.

Församlingen i Vallberga har sedan grundandet 1998 utökats med flera medlemmar. Det samma gäller också de tidigare omnämnda

församlingarna i Silverdalen, Umeå och Vännäs som alla under åren sedan församlingarnas grundande har upplevt en positiv utveckling med flera nya medlemmar.

Ett församlingsinitiativ med annan bakgrund – Sydöstra Smålands Lutherska Församling

Det är inte bara bland missionsvänner med bakgrund i Bibeltrogna Vänner som det under de senaste åren har bildats evangelisk-lutherska församlingar. I sydöstra Småland finns i Nybro-området en församling med gammalkyrklig bakgrund. En grupp av trogna gudstjänstbesökare, huvudsakligen med anknytning till Madesjö kyrka vid Nybro, hade lärt känna varandra. De bildade som en följd av prästviggningsförbudet i Svenska kyrkan december 1993 en lokal missionsförening, Sydöstra Smålands Missionsförening.

Att bilda en sådan lokal missionsförening var ett ovanligt steg för en sådan grupp med gammalkyrklig bakgrund, men de ansåg det vara nödvändigt att handla som en konsekvens av biskopsmötets prästviggningsförbud. De samlades regelbundet till bibelstudier och gudstjänster i det lokala församlingshemmet och i hemmen. Detta var nödvändigt på grund av förkunnelsen i Svenska kyrkan. De ansåg sig, allt eftersom utvecklingen fortskred, inte längre kunna vara med om gudstjänsterna i Svenska kyrkan. 1998 blev missionsföreningen utestängd ur församlingshemmet och de fortsatte med egna gudstjänster i hemmen med både dop och nattvard. I samband med detta lämnade de Svenska kyrkan, till vilket även Ecce Homo-utställningen i Uppsala Domkyrka starkt bidrog. De konstaterade att de i praktiken var en församling och har också bytt namn till *Sydöstra Smålands Lutherska Församling*.

Församlingen är fristående utan någon anknytning till någon särskild väckelserörelse, men man har kontakter till andra bekännelse-trogna lutherska grupper som t.ex. Evangelisk-Luthersk Samling i Umeå och flera av de tidigare omnämnda församlingarna.

Att hitta vägen fram

Det är en svår tid vi lever i. Bibeltrogna lutheraner i de nordiska länderna frågar i dag ofta var vägen fram går. Det finns flera faror. Det finns anpassningens fara, att undan för undan komma bort från Bibeln och den sunda läran. Faran är stor, att man så småningom påverkas av avfallet och börjar vänja sig vid falsk lära, utan att man

tänker på, hur allvarligt detta är. Det finns fara för världslighet och andlig sömn. Det finns fara för egenrättfärdighet. Det finns fara för onödiga söndringar och onödiga murar gentemot andra lutherska kristna som man i själva verket delar samma tro med.

De lutherska kristna som har tagit initiativ till dessa församlingsbildningar har i ödmjukhet försökt att finna en väg fram. De har ansett det nödvändigt med ett regelbundet bibeltroget gudstjänstliv och en rätt sakramentsförvaltning. Tron behöver näras genom Guds Ord och sakramenten.

Samtidigt har man i de omnämnda församlingarna försökt att ha en öppen attityd till andra lutherska kristna och en öppenhet till samverkan och gemenskap, så långt detta är möjligt. Splittringar kan vara nödvändiga, men det finns också en verklig risk för onödig splittring som inte har sin grund i Guds ord, utan i personfrågor och människors svaghet. Det behövs verkligen stor nåd och visdom från Gud, när det gäller att hitta rätta vägen fram, inte minst i en tid som vår.

De lutherska kristna som står bakom de församlingar som beskrivits ovan har sett det som en möjlig väg fram att bilda evangelisk-lutherska församlingar med både predikan, nattvard, dop och kyrkliga förrättningar (som begravning m.m.). Alla de omtalade församlingarna i Silverdalen, Umeå, Vännäs, Vallberga och Nybro är helt oberoende av Svenska kyrkan. Man kan säga att de har blivit verklighet som en följd av nöden, men församlingsmedlemmarna har också ansett församlingsbildningen vara en positiv möjlighet; inte bara som något man har känt sig tvungen till på grund av nöden. Man har sett en fullständig församlingsverksamhet som en stor tillgång, som något mycket positivt, – *ett andligt hem*.

Hur skall det gå svenska folket i framtiden? Hur skall det gå för oss och våra barn? Skall vi få komma saliga hem, då är det av Herrens Jesu nåd allena. "Farorna i världen äro många" står det i en sång.⁵ Faran finns i vårt eget onda, bedrägliga hjärta och i den falska läran som bedrager och för vilse. "Ingenstädes är här i syndens värld något paradiset att vänta ty varthän man än tar vägen har man sitt onda hjärta med sig" (Fjellstedt).⁶

En fullkomlig och perfekt församling finns inte på denna jord. Så är det också med de församlingar som har nämnts här. De består alla av enbart syndare. De lutherska kristna som har tagit initiativ till dessa församlingsbildningar anser långt ifrån sina församlingar för att vara "rena" och ofelbara församlingar. Som exempel på detta kan

nämnas ett citat från en redogörelse från Vännäsbygdens Evangelisk-Lutherska Församling:

För oss står det klart att man kan hålla Guds ord för historisk sanning och likväl personligen sakna livet i Gud. Vi behöver alla pröva oss själva, om vi är i tron. Man kan mitt under ivrig kamp för sanningen själv förlora livet och andligen dö och förstenas i formalism och egenrättfärdighet. Vi har sålunda inte slutit oss samman i denna församling i den meningen, att vi på något sätt är bättre än andra, vi gör heller inte anspråk på någon som helst ensamrätt på sanningen.⁷

Vad det här är fråga om, är alltså inte en strävan efter perfekta och "rena" församlingar utan saken gäller något annat. Saken gäller *ett andligt hem*, saken gäller *Ordet och sakramenten!* Hur kan vi på bästa sätt se till, att Herrens ord och sakramenten kan få göra sin gärning ibland oss, till frälsning för syndare? Vi behöver den gode Herdens vård och hans ofelbara Ords vägledning genom denna farliga värld. Vi behöver en kristen församling, ett andligt hem för oss och våra barn.

Samvetsnöden är stor för många, och det är en angelägen fråga: Kan Svenska kyrkan bli ett andligt hem för oss själva och för våra barn? För mig personligen måste jag svara nej till denna fråga, det vågar jag inte. Vi har ett stort ansvar för det uppväxande släktet. Att få samlas till Ordets predikan är en stor förmån, men vi behöver också dopet och nattvarden. Enligt min uppfattning finns det ett behov av hela församlingar, där man kan samlas omkring *både* Ordets predikan *och* sakramentens bruk.

I detta sammanhang kan man peka på behovet av att studera Bibelns och den evangelisk-lutherska kyrkans bekännelseskrafters undervisning om den kristna församlingens rättighet att kalla sina egna herdar som kan predika Guds ord och förvalta sakramenten.

Det är lätt att ta fel och man skall inte förhastat sig, utan överväga olika handlingssätt, när det gäller den praktiska utformningen av kristen missions- och församlingsverksamhet. Att pressa fram något utan att det finns andlig förståelse för saken gagnar inget. Sådana församlingsinitiativ bör få växa fram. Det behövs samtal och undervisning i Guds ord och mogna andliga ledare som handlar vist. Men det är nog också värt att betänka denna fråga: Vågar vi låta bli att handla, så som läget är för Guds folk i Sverige i dag, med det ansvar vi har också för det uppväxande släktet? Och till dem som inte själva är övertygade om det rätta i sådana församlingsinitiativ i nuläget, kan

man ställa frågan: Vågar ni försöka lägga hinder i vägen för liknande församlingsinitiativ?

Viktigt är det att allt som görs får ske i *Jesu namn*, och inte i vårt eget namn, till Jesu ära, och inte till vårt namns förhärlikande. Det är viktigt att gå fram under bön. "Om du inte själv vill gå med, skall du inte alls låta oss dra upp härifrån" (2 Mos. 33:15). "Jag skall leda dem där de går bedjande fram" (Jer. 31:9).

Vi kan förvänta oss svåra stunder och prövningar. Det ser vi av Guds ord. Men vi får be om den gode Herdens vägledning, att han visar oss vägen fram, och vi får be att han håller oss intill sig, så att vi inte kommer bort från huvudsaken, Jesus Kristus och hans död i vårt ställe. När vi samtalar om den rätta vägen fram i en svår situation, så får vi inte under allt detta glömma att påminna varandra om evangeliet, om den fasta grund som har lagts till vår frälsning. "Ty någon annan grund kan ingen lägga än den som är lagd, Jesus Kristus" (1 Kor. 3:11).

Måtte Herren Gud genom Ordet och sakramenten bevara oss alla i trons enfald, där Herren Jesus Kristus och hans fullbordade verk är allt för vårt hjärta. Måtte han bevara oss i en full förtröstan på Guds ords orubbliga sanning.

Viktigast av allt är att vi är trogna Herren och hans ord. Han bär de sina i tjänstens strid, då de går med bud om sin Frälsare, och får uppleva motstånd, hån, förlöjligande och likgiltighet. Vi skall inte låta Själafienden fylla oss med missmod på grund av vår egen svaghet och skröplighet. Inte heller skall vi låta honom fresta oss till att förhäva oss.

Herren Kristus är trogen sina löften till sina lärjungar. Jesus är herden som är med de sina och som bär dem under striden och stormen, ja, under alla växlande tider. Han har själv sagt: "Jag är med er alla dagar intill tidens slut" (Matt. 28:20).

Se till vårt dyra fosterland; må evangeliets not
allt flera själar samla in och lägga för din fot!
Sänd trogna tjänare alltjämt att bärga in din säd,
och med ett ymnigt nådesregn ännu ditt Sion gläd!⁸

Noter

1. "Missionssällskapet Bibeltrogna Vänners historia under tiden 1911–1961", utgiven av sällskapets styrelse, Stockholm 1961, s. 205.
2. "Rapport till Bibeltrogna Vänners årsmöte 1986", Hässleholm 1986, s. 93.
3. "Missionssällskapet Bibeltrogna Vänners årsberättelse för 1986", Markaryd 1987, s. 16. De nio "att-satserna" som årsmötet 1986 ställde sig bakom hade denna lydelse:
 "Styrelsen vill sålunda framhålla:
 att Bibelns lära om församling och kyrka tecknar för oss en klar och tydlig bild av den grund varpå Kristi sanna kyrka vilar, och även hur den till det yttre är organiserad och fungerar,
 att BV:s historiska bakgrund visar på det rika och välsignade arv vi fått att förvalta. Den påminner oss om vårt stora ansvar enligt missionsbefallningen, men också om vår plikt att se till att 'inte ryckas med i de tygellösa villfarelse'. 2 Petr. 3:14–18,
 att Svenska kyrkans fortsatta avfall från Bibeln och bekännelsen är något mycket allvarligt och försätter oss i en situation som för många medför svår samvetsnöd,
 att missionsvännerna besinningsfullt och vaket bär fram hela vår verksamhet inför Herren, och i bön för varandra går varligt och broderligt fram. Att svåra stunder och prövningar är att vänta för BV, är tämligen säkert om vi vill förbli vid och göra skäl för namnet 'bibeltrogna'. Blir vi kvar på grunden, så skall allt avlöpa väl. Och grunden är Herren Jesus själv, hans dyra Ord och evangelium som är nog för syndare till salighet. Apg. 4:12, 1 Kor. 3:11,
 att en relationsförändring till Svenska kyrkan måste växa fram. Att Bibeltrogna Vänner ombildas till en kyrka kan endast ske om årsmötet skulle besluta om upplösning av missionssällskapet och konstituering av en kyrka,
 att evang.-lutherska församlingar kan växa fram inom BV. En sådan utveckling bör ej hindras eller motarbetas utan fastmer uppmuntras,
 att det vid församlingsbildning är angeläget med överensstämmelse i t ex stadgar och gudstjänstordningar. BV:s styrelse står därför till förfogande för vidare rådfrågning och upplysning,
 att bildandet av fria församlingar inom BV inte på något sätt bör inverka hämmande på missionsverksamheten. En levande församling är missionerande. Styrelsen vill därför mana missionsvännerna till gemensamma ansträngningar i det missionsarbete vi alla fått av Herren både i hemland och hednavärld,
 att bevarandet av 'det gamla BV' inte är att låta det smälta in i den för dagen härskande liberalteologien och bibelkritiken. Ett bevarande av BV kan endast ske om det förbliver vid 'våra två främsta principer, den om Bibeln som Guds Ord och den om trohet mot den evangelisk-lutherska bekännelsen. Med dessa två principer står eller faller Bibeltrogna Vänner". Se "Missionssällskapet Bibeltrogna Vänners årsberättelse för 1986", Markaryd 1987, s. 14–16.
4. "Bilaga till stadgar för Silverdalens Evangelisk Lutherska Församling" s. 1.
5. Lova Herren nr 387.
6. Citat från ett brev av P.Fjellstedt, tryckt i N. Rodén: "Den evangeliska väckelsen i Kalmar Län till Greve A. Stackelbergs död (1871), första delen", Norrköping 1952, s. 386. Stavningen har moderniserats.
7. "Information från Vännäsbygdens Ev-Luth. Församling" undertecknat av Claes Johansson och Rolf Smetana, juni 1994. s.1.
8. Lova Herren nr 136.

Vittnesbörd från en ”bönhuskyrka”

Jan Nilsson

En kort teckning av Evangelisk-Luthersk Samling

Evangelisk-Luthersk Samling, ELS, heter en luthersk-roseniansk förening som huvudsakligen verkar i Umeå- och Skellefteåområdet i Västerbotten. Den har liksom BV sina rötter i Evangeliska Fosterlandsstiftelsen, men bildades först 1971 efter att bibelsynsfrågan ställts på sin spets. Förkunnare och kristenfolk, som reagerade över att den historisk-kritiska bibelsynen skulle få mer eller mindre officiell hemortsrätt på EFS skola Johannelund och i rörelsens styrelse, bildade organisationen. Tanken och hoppet hos de flesta av grundarna var nog att det tämligen konservativa Västerbottensdistriktet skulle inse vad den historisk-kritiska metoden egentligen innebär för kristen tro och kristet liv.

Lutherska Bibelstudiestiftelsen (LBS), som föreningen hette då, skulle ha till uppgift att ordna predikningar, bibelstudier och mötesdagar på Bibelns ofelbara grund. Den ledande och samlande gestalten i början får sägas ha varit Tore Nilsson. Trots detta satt han aldrig i någon styrelse. Arne Hansson var anställd som pastor 1972–1983 och var även han en av de tidiga ledarna.

Idag finns liksom då en gemensam styrelse för hela organisationen, en ”praktisk” styrelse med både kvinnor och män. Vi har inte bildat underföreningar. ELS har nu tre anställda förkunnare. Sommaren 2000 anställdes Göran Holmgren, 1996 anställdes Henric Staxäng och 1983 anställdes undertecknad. Alla verkar i både södra och norra länsdelen. Göran Holmgren bor i norra Västerbotten och har ett särskilt ansvar i det området. Henric Staxäng, som är prästvigd i

Jan Nilsson (f. 1959) har efter samhällvetenskaplig linje på gymnasiet gått bibelskola och sedan förkunnarlinjen på Fjellhaug skoler i Oslo. Anställd som predikant i ELS sedan 1983. Arbetar för närvarande 75% som rektor och lärare på Mariaskolan, en kristen grundskola i Umeå, och 25 % som predikant i ELS. Redaktör för ELS tidning *Pietisten*. Går för närvarande den statliga rektorsutbildningen.

Adress: Fågelstigen 31, 911 35 Vännäs; e-post: <j-nilsson@mail.bip.net>.

Svenska kyrkan, har ett särskilt ansvar för Mariehemskyrkan. Under tecknad har tidigare arbetat heltid, men arbetar nu endast 25 % inom ELS och resten inom en kristen friskola, Mariaskolan, som delvis håller till i Mariehemskyrkan. Förutom predikouppgiften är jag redaktör för vår tidning *Pietisten* och har haft ett övergripande ansvar för verksamheten. Det sista håller på att trappas ner och fördelas.

Från starten hade LBS kontakt med flera präster och församlingar och många medlemmar hade sitt andliga hem i sin lokala kyrkoförsamling. Efter den utveckling som varit är det få som har det så, förutom de medlemmar och sympatisörer som kommer från Tavelsjöområdet. ELS har ett medlemsregister som omfattar ca 120 personer, men de som mer och mindre regelbundet kommer till möten, bibelstudier och gudstjänster är betydligt fler. Sedan lång tid är ELS det andliga hemmet för många av oss. För andra är det en gudstjänstgemenskap att resa till ibland, eller den organisation som sänder resande predikanter till den plats där man bor. Vi betonar medlemskapet i Kristi osynliga Kyrka, inte medlemskapet hos oss. Många av våra understödjare har aldrig möjlighet att besöka våra predikoplatser. Dessa har i regel den huvudsakliga kontakten via "Pietisten". Förmodligen når vi också en del för oss okända genom närradion i Skellefteå och Umeå.

I Skellefteåområdet har vi vår lägergård, Ytterstfors Kursgård (tidigare Byskehemmet), som ligger i Byske. Sedan 1972 har vi på Ytterstfors haft månadslånga konfirmandläger ungefär vart annat, vart tredje år. Där har vi också läger, bibeldagar och enskilda predikotillfällen. Vi nyttjar också ofta Degerbyns bönhus i utkanten av Skellefteå, förutom att vi har möten och gudstjänster i byar runt omkring och även i Piteåområdet. Ibland har vi även söndagsgudstjänster i BV:s lokal i Skellefteå.

I Umeå hade vi från början en lägenhet som gudstjänstlokal, men sedan början på nittioalet har vi en egen kyrka, Mariehemskyrkan, som vi köpt av Svenska kyrkan. Denna "bönhuskyrka" har betytt mycket för oss på olika sätt och har underlättat för oss i vår önskan att vara en missionerande församling. Ganska ofta får vi besök av människor vi inte känner på söndagens förmiddagsgudstjänster. De människor som regelbundet möter upp har bakgrund i ELS, BV, EFS, Svenska Kyrkan, Laestadianska församlingar m.fl. sammanhang. Några har aldrig tillhört eller gått i någon församling tidigare. Eftersom Umeå är en universitetsstad och har ett regionsjukhus så kommer många unga, både från Sverige och Finland, flyttande för

kortare eller längre tid. Detta betyder mycket för Mariehemskyrkan. Bland ungdomarna där är det en liten minoritet som "har umeådialekt".

I södra Västerbotten besöker vi också en del byar och servicehus samt Tavelsjö församling. Då och då upplåter en del av våra vänner sina hus till stugmöten. Vi har ungdomssamlingar både i norra och södra Västerbotten och söndagsskola i Umeå.

För många som inte har kännedom om Västerbotten och den historiska, andliga och kyrkliga situationen här torde det vara mycket svårt att förstå sig på ELS. Även vi som hör hemma här kan ibland fundera över den organisation vi än så länge arbetar i. Den är också både organisatoriskt och ekonomiskt svag, men hittills har Herren uppehållit.

ELS har ett ganska vittförgrenat kontaktnät i nordens "kyrkogeografi" och får ofta besök av förkunnare från andra församlingar och organisationer på Skriftens och bekännelsens grund. Detta är något som har berikat oss i hög grad. Vi har fått korsets budskap förmedlat till oss genom många olika nådegåvor.

ELS vill inte vara "sig själv nog" och vet sig vara en mycket liten del av Guds världsvida, synliga, Kyrka. Den egentliga, den osynliga, känner bara Herren själv. Synen på kyrkan, predikoämbetet och sakramentsförvaltningen varierar i ELS, inom vissa ramar. Några av medlemmarna har erfarenheter eller lokala förhållanden som gör att man i det längsta vill skjuta på det som alla nog vet kommer, utgåendet ur Svenska kyrkan. Församlingen upplever vi att Gud redan har skapat.

Vi har också alla velat vara till stöd för de präster som fortfarande kämpar i en alltmer avfallen kyrka. (Tyvärr ersätts kampen allt oftare med anpassning.) Det finns kyrkoförsamlingar där det är sådana gynnsamma förhållanden att vi menar att det, trots mörkret i kyrkan i stort, har varit det riktigaste att hitintills fortsätta arbetet inom kyrkans ram. För vår del är samröret med denna kyrka dock inte längre så stort. Av Svenska kyrkan får vi ibland låna lokaler på tre platser. I Tavelsjö har vi fortfarande ett samarbete med församlingen genom komminister Daniel Holmberg. Men kontakt finns som tidigare nämnts med kämpande präster och kyrkfolk på andra håll i landet.

Genom att de allra flesta fortfarande är medlemmar i Svenska kyrkan så bidrar vi genom våra kyrkoavgifter med några hundra tusen kronor varje år till en till stor del helt oförsvarlig verksamhet.

Under en tioårsperiod handlar det om några miljoner, pengar som skulle kunna användas till förkunnare eller missionärer. Vi hoppas att vi har varit så tydliga i förkunnelse och ställningstaganden att vi inte har varit till förförelse för någon genom att fortfarande stå kvar. (Bland de förkunnare vi kallar minskar andelen kyrkomedlemmar.) För vårt arbete i de bygder där vi fått vår kallelse har vi hittills funnit det vara det som tjänat evangeliet bäst. Må Gud förlåta oss om vi tagit fel och i alla händelser leda oss vidare på vägen till dess han kommer tillbaka.

Bland det myckna som skrämmar inom Svenska kyrkan finns även det alltmer tydliga närmandet till Katolska kyrkan och dess syn på rättfärdiggörelsen, mässoffersläran, Kristusrepresentation i gudstjänsten m.m. Dessa icke-evangeliska element dyker också upp i den starkt högkyrkligt påverkade och styrda "alternativrörelsen" som samlar allt fler i Sverige. Tanken om den "apostoliska successionen" har utan tvivel sövt många kristna i vårt land. Man har ofta blint följt blindade eller kompromissande ledare därför att de varit vigda av en statskyrkobiskop. För andra har det invanda statskyrkosystemet varit den enda tänkbara församlingsformen och många har därigenom blivit "kokta grodor", genom att sövas av en mycket lagom förkunnelse i en förtroendeingivande miljö. (Släpper man ner en groda i hett vatten försöker den kämpa sig upp. Sätter man den i kallt vatten och långsamt ökar temperaturen blir den kvar och dör.)

Personligen tror jag inte på någon ny landsomfattande kyrkobilddning, men hoppas på ett bättre samarbete mellan de lutherska församlingarna och gudstjänstgemenskaperna framöver. En sådan modell vore kanske minst lika biblisk som den kyrksituation vi varit vana vid. Kanske kyrkans första och sista tid på vissa sätt blir ganska lika varandra?

Men mest hoppas jag att Herren Jesus snart kommer och att jag då inte somnat in i döden i den sömniga frestelseid vi har satts att leva. Det behövs en genomgripande väckelse och predikoförnyelse bland allt Guds folk i våra nordiska länder. De mer eller mindre officiella församlingarna utanför statskyrkorna är inget undantag.

Faran från Rom – några utdrag ur *Pietisten*

Sammanställningen gjord av Ola Österbacka

Ur Pietisten 5/1999

”Ecce homo” och det katolska inflytandet

Många spaltmeter har skrivits om händelsen i Uppsala domkyrka och om den bannlysning som KG Hammar har satt sig själv under när han vägrar göra bättring.

Många olika reaktioner har kommit på det skedda. Några väntade och nödvändiga, andra överraskande klarsynta, och några rent skrämmande.

Till de sistnämnda hör en artikel införd 14/10 i Svenska Dagbladet. Den har skrivits av Sverker Tronêt, präst i Nynäshamn och dekan i synoden.

Under rubriken ”Hammar leder sin hjord vilse” skriver författaren ner flera riktiga, välformulerade och tänkvärda tankar.

Avslutningen är dock en oerhört skrämmande lovsång till påven och de obibliska romersk-katolska trosföreställningarna. Tronêt skriver:

Vi är många som nu är mycket tacksamma till den gode påven Johannes Paulus II. Han skulle mycket väl ha kunnat ta emot Hammar under hövliga och diplomatiska former. Biskopen av Rom skulle ha kunnat tga precis som Svenska kyrkans alla biskopar, utom en, har gjort. Men påven bryr sig om oss. Han har, som den gode herde han är, gett sig ut från den stora hjorden, för att söka efter en förlorad liten hjord och för att varna den för den avfallne ärkebiskopen.

En herde för sina får

Påven har genom försynens skickelser kommit att, också för Svenska kyrkan, fullgöra det uppdrag han fått av Jesus själv: ”Var en herde för mina får ” (Joh 21:16). När svenska kyrkans högste herde leder sin hjord vilse har Petri efterföljare, hela hjordens herde, ingripit och avslöjat den falske herden. Till sin kyrkas ledning och bevarande, ända till tidens slut, har kyrkans Herre förordnat aposteln Petrus och hans efterföljare – påven, som han leder på ett speciellt sätt. (Matt 16:17–19) Det är inte första gången i historien som denna anordning visat sig vara nödvändig.

Sverker Tronêt, präst i Nynäshamns församling,
dekan i Svenska kyrkans Fria synod, ordförande i förbundet
för kristen enhet”

Farlig tid och farlig andlighet

Ovanstående belyser återigen att vi lever i en mycket farlig tid. Det är bra att påven har intagit en etiskt mycket bättre ställning än Hammar och vår havererade kyrkas ledning. Det är bra att människor i Sverige reagerar, och inte minst att präster och andra i mer eller mindre ledande funktion gör det.

Men romersk-katolska kyrkan är ett mycket allvarligt andligt hot. Påven gör alltjämt rent antikristliga anspråk som ”Kristi ställföreträdare”, vår Frälsare och Herre blir alltjämt åsidosatt, blir alltjämt ”beroendegjord” av människan på olika sätt, inte minst när det gäller prästämbetet. Nattvarden blir alltjämt förvanskad till ett vårt ”offer”, i stället för det oförskyllda mottagandet av Kristi offer, fullbordat en gång för alla. Alltjämt riktas bön till människor, alltjämt ber man för döda enligt sin obibliska syn på tillvaron efter döden.

Via svenska kyrkan går det en väg in i denna sfär av ”gudaktighetens sken” där Jesus är förminskad och skymd och människan och det mänskliga på många sätt fått helt fel plats. Tänk bara på en av nattvardsbönerna ”vi bringar dig våra gåvor av markens frukt och människors arbete” (brödet och vinet). I sammanhanget är dessa ord direkt hädiska!

Samling omkring Jesus

Men det går ytterligare en väg in i den farliga tankevärld som är den romersk-katolska. Den går via vissa av dessa sympatiska människor som är mycket angelägna om kyrkans traditioner, mycket angelägna om kvinnoprästfrågan till exempel. Människor vi har så mycket gemensamt med.

Detta är en stor fara i vår ande-, gemenskaps- och ledarfattiga tid. Vi tror knappt våra ögon när vi ser vad som hänt, hur fort det gått, hur glesa leden är. Vi faller lätt i farstun för personer, rörelser och riktningar som ser ut att stå för Skrift och bekännelse och dessutom ser ut att kunna vara samlande.

Det är tid för samling omkring Jesus, omkring Bibeln och bönen. Vi lever i en stor frestelsetid då satan kommer grov och fin, svart och vit. Mer än stora manifestationer behöver vi förnyelse i vårt förhållande till Jesus. Här duger inga ställföreträdare, vad namn de än skulle ha. Med svartsjuk kärlek trängtar Guds Ande efter oss, må ingen

människa på något sätt komma emellan. Som du är, är du köpt från alla dina synder och Herren vill bo i ditt hjärta idag. I hans namn får du komma fram till Himlens tron idag och förnyas och växa till i Nåden.

Vaka själ och bed!

Hos Jesus får vi också utbedja oss vaksamhetens gåva. Det är också av Honom vi må utbedja oss vishet när det gäller arbetsgemenskapen i Guds rike i den sista tiden. Det finns till exempel många levande kristna inom den katolska kyrkan, detta trots dess lära. Det gör inte att vi kan ha någon arbetsgemenskap med den.

Om allt detta skulle vara mycket att skriva av någon mer insiktsfull, klok, erfaren och kunnig än undertecknad. Men även dörrvakaren skulle vaka. Vilka vi än är måste vi pröva det som sker. I ödmjukhet inför Kyrkans Herre och inför hans ord. Ordet ensamt är ofelbart.

När det gäller Sverker Tronêts artikel i SvD så emotser många av oss Bertil Gärtners eller den övriga synodledningens tillrättaläggande. Detta har skrivits offentligt, i en av landets största tidningar, och Tronêts ställning som dekan i synoden har åberopats. Det måste kommenteras om man inte ska få intrycket att även synoden menar att påven är "hela hjordens herde".

Må Gud välsigna alla levande kristna i denna förförelsens tid. Må Han utvidga skaran och må han samla och rusta sin osynliga kyrka att verka i det synliga på ett för evangeliet gagneligt sätt.

Ur Pietisten nr 6/1998

Nutida ord om och av påven

När det gäller det högst reella andliga hotet från katolicismen får man ofta höra att det är så väldigt annorlunda nu. Efter andra vaticankonciliet och senare skeenden så verkar det ibland som om alla problem med den romersk-katolska kyrkan skulle vara undanröjda.

Det verkar vara mycket angeläget att närma sig Rom, också för sådana som vill framstå som evangelisk-lutherska banerförare. Företrädare för synoden har som argument mot kvinnliga präster framfört att denna ordning hindrar oss från att ha gemenskap med de stora kyrkorna, läs: Katolska kyrkan. Skriften är klar nog när det gäller kvinnliga präster, katolikernas nuvarande inställning är inte så intressant i sammanhanget.

1995 utkom boken "Våga hoppas" på svenska. Det är en intervjubok där en Vittorio Messori i nära samarbete med påven och Vatikanen samlar påvens tankar. På försättsbladet står att boken är "redigerad" av Vittorio Messori. Vi skall inte på något sätt recensera boken, bara ge några exempel på att den romersk-katolska kyrkan med påven i spetsen är lika farlig idag som på Luthers tid. När det gäller moraliska frågor och även vissa grundläggande trosfrågor så har man mer att fara med än de urvattnade lutherska statskyrkorna i väst. Men frågan är om detta inte idag fungerar som en bedräglig slöja över ett antikristligt anlete. De ord vi skall citera är inte alla skrivna eller talade av Johannes Paulus själv, men var viss om att hela denna bok är granskad och godkänd av Vatikanens höga vederbörande.

Ord om påven och påveämbetet

Han är inte i första hand en av världens stora, utan den enda människa som vissa ser som en direkt förbindelse med Gud; i honom ser de ställföreträdaren för Jesus Kristus, den andra personen i Treenigheten.

En direkt förbindelse med Gud, ställföreträdare för Jesus Kristus. Dessa tankar, lite vagt formulerade av Vittorio Messori strider å det kraftigaste mot Bibelns lära. Vi har En medlare, En väg till Gud, Jesus Kristus. Ingen annan väg finns, ingen annan förbindelse med Gud. Ingen representant eller ställföreträdare för honom kan någonsin accepteras. I vår broder möter vi Kristus, men när det gäller förbindelsen med Gud får vi inte bedröva Guds Helige Ande med ovanstående obibliska tankar.

Vi fortsätter med några ord av Johannes Paulus:

Och därför, tack vare den Helige Andes verk, kunde Kristus lita på Petrus, han kunde stödja sig på honom – och de andra apostolarna. Liksom han senare kunde stödja sig på Paulus...

Den stora människan träder fram. Kan ni se Jesus stödja sig på Petrus? Underförstått ligger här att Kristus ännu idag kan stödja sig på Petrus, påven menar sig ju vara Petri efterträdare.

Ord om människan

En människa som tror på de skapade varelsernas inneboende godhet, kan upptäcka skapelsens alla hemligheter och ständigt förbättra det verk Gud gett henne.

Var möter vi människans "inneboende godhet" i Bibeln? "Se, i synd är jag född, och i synd har min moder avlat mig." Ps 51:7.

Ord om religionerna

Det skrivs mycket om religionerna i "Våga hoppas", men vi tar en sammanfattning som Anders Piltz har i bokens svenska förord. (A.P. framträder ofta i radioprogrammet "Andrum" och tituleras då "Fader".)

I Våga hoppas betonar han [påven] på ett överraskande sätt enheten mellan de religioner som hittills mest fäst sig vid sina skiljaktigheter. Han hyser dock stor respekt för judendom och islam och för alla andra som tar det gudomliga på allvar. Mahatma Gandhi är en av dessa religiösa lärare som fascinerat honom djupt, liksom de judiska tänkarna Buber och Rosenzweig. Påvens nya ekumenik fick sitt första stora uttryck vid det interreligiösa bönemötet för fred i Assisi 1987, inte utan protester från de egna leden. När det tredje årtusendet går in ämnar påven göra en vallfärd till berget Sinai tillsammans med judiska och muslimska trosbekännare för att markera vår kulturs början, när lagen gavs till Mose på berget."

I den katolska kyrkans ambition att samla ihop allt till en enhet så ligger kanske mer än någon människa kan och vågar formulera än så länge. Det finns en makt som har tänkt att samla både dem som tillber förfädernas andar, hinduismens miljoner gudar och dem som hittills kanske till vardags mött Jesus Kristus i Bibeln och andaktsböcker av Luther, Rosenius, Laestadius och Schartau. Samla dem i en enda Stor religiös enhet.

Är detta hjärnspöken? Jag tror tyvärr inte det. Kan det ske? Det är på gång. Toleransen är mycket stor. Utom mot dem som tror att Jesus är den enda vägen till Gud, att Bibeln är Guds ofelbara ord, att vi behöver ta emot Jesus och födas på nytt för att bli frälsta och att de "nådelösa" religionerna är av den onde.

Ord om bön för de döda

Slutligen ber kyrkan för de döda och denna bön säger mycket om kyrkans verklighet. Den säger att kyrkan förblir i hoppet om ett evigt liv. Bönen för de döda är nästan en kamp med dödens och förstörelsens verklighet, som tynger ner människans liv på jorden.

Bibeln säger inget om vare sig skärseld eller möjlighet till omvändelse efter döden. Tvärtom slås det i berättelsen om Lasarus obönhörligt fast att efter döden kan ingen förändring ske. Jesus nerkämpade dödens och förstörelsens verklighet, han är Hoppet vi får fly till idag. Människor ska inte sövas med falskt hopp om hjälp efter döden.

Ord om Maria

Påven skriver:

Totus tuus. ("Till fullo din", Johannes Paulus motto. Reds. anm.) Dessa ord uttrycker inte bara fromhet, de är inte bara uttryck för hängivenhet; de är något mer. Under andra världskriget då jag tjänstgjorde som fabriksarbetare, drogs jag till denna Mariavördnad. Till en början hade jag tyckt att jag borde få distans till barndomens Mariavördnad för att inrikta mig mer på Kristus. Tack vare den helige Louis-Marie Grignion de Monfort förstod jag sedan att den sanna vördnaden av Guds moder egentligen är kristocentrisk, den är djupt förankrad i Guds treenighets mysterium, och i inkarnationens och återlösningens mysterium. På så sätt återupptäckte jag Mariafromheten, men med en djupare förståelse. Denna mogna form av andakt till Guds moder har följt mig under åren: även encyklikorna Redemptoris Mater och Mulieris dignitatem är frukter av denna.

När det gäller vördnaden för Maria, måste var och en ha klart för sig att det inte bara rör sig om hjärtats behov, en känslomässig böjelse, utan att den också motsvarar den objektiva sanningen om Guds moder. Maria är den nya Eva, som Gud ställer inför Kristus, den nye Adam. Det börjar med bebådelsen, fortsätter med födelsenatten i Betlehem, bröllopet i Kana i Galiléen och korset på Golgata, fram till pingstens möte: Kristi Återlösarens moder är kyrkans moder."

Stackars Maria! Det är väl att hon inte behöver läsa detta! Att bedja till en människa, att tala om Maria som den nya Eva, liksom i bredd med Kristus som den nye Adam. Detta är ett brott mot Guds första bud, upphöjt till fromhet.

Det finns mer i boken att ta upp, inte minst mässofferstankarna förstås. Det ska också sägas att det är mycket i denna bok som vi kan och skall skriva under på vilken dag som helst. Detta ändrar dock icke det faktum att den romersk-katolska kyrkans grundinriktning från reformationens dagar är oförändrad. En oklar bild av människan

och hennes möjligheter att medverka till sin frälsning. En förminskad Kristus, en förstorad människa, en förvanskad Maria och en kyrka och ett ämbete som på många sätt tar Kristi plats. En gudstjänst som skymmer det fullbordade frälsningsverket och det en gång för alla runna blodet.

Varför ge sådan plats åt detta i Pietisten? Vi har väl större hot i oss och omkring oss än katolska irrläror? Förvisso. Men dessa läror gör sig starkt påminda i psalmbok och gudstjänstordningar av idag. Och på något obegripligt vis så dyker en katolskt färgad fromhet mer och mer upp i "konservativa" evangelisk-lutherska kretsar. Den pockar på, och får en otillbörlig och till synes "självklar" vördnad.

Gud hjälpe oss! Må Herren sända nya reformatorer, väckelseredskap både bland katoliker, lutheraner och alla andra, men helst må kan komma själv. Snart.

Ur Pietisten nr 1 / 1999

Aktuellt i tiden

Intervju med den nye katolske biskopen Anders Arborelius

Den fjärde januari intervjuade Ulf Elving Sveriges nye katolske biskop, Anders Arborelius, i ett radioprogram. Bland allt småprat sade den femtioårige biskopen en del bra saker. Till exempel ville Arborelius inte använda ordet "gudsbild". Han menade helt riktigt att det uttrycket egentligen är en "skyddsmekanism" för att *inte* möta Gud. När man talar om gudsbilder ställer man människan i centrum och förminskar Gud.

Han sade dock något anmärkningsvärt om skillnaden mellan påvestolen och KG Hammar i fråga om homosexualiteten och framställningen av Jesus som homosexuell och aidssjuk i utställningen *Ecce homo*. "Det är en accent som ligger olika". "Det blåser över", sade biskopen angående kontroversen mellan Rom och Uppsala. Bibeln hördes aldrig i resonemanget.

Han välkomnade en återförening mellan den romersk-katolska och den lutherska kyrkan och menade, helt riktigt, att "sjumilasteg" tagits i den riktningen de senaste åren.

Det finns ingen försvarbar anledning att vänta det goda från Rom. Vilka förändringar som helst är möjliga när inte Skriften ensam är

grund och absolut måttstock. Vad kan inte ske med en ny påve när inställningen är att en vigning är huvudsaken och att påven med automatik är Petrus efterträdare och dessutom Kristi ställföreträdare?

Synodens syn på påven?

I Pietisten nr 5/1998 skrev vi under "Aktuellt i tiden" om en artikel som prästen och dekanen (en "region- eller stiftsansvarig" för synodens verksamhet) Sverker Tronêt skrivit i SvD. Han skrev med anledning av ärkebiskopens försvar för "Ecce homo". Tronêt angriper helt riktigt Hammar, men uttryckte även att påven är "hela jordens herde" och att påvedömet är nödvändigt. Hela artikeln andas stor tillit till den romersk-katolska kyrkan.

I slutet av artikeln i Pietisten skrev undertecknad:

När det gäller Sverker Tronêts artikel i SvD så emotser många av oss Bertil Gärtners eller den övriga synodledningens tillrättaläggande. Detta har skrivits offentligt, i en av landets största tidningar, och Tronêts ställning som dekan i synoden har åberopats. Det måste kommenteras om man inte ska få intrycket att uppfattningen att påven är "hela hjordens herde" även är synodens.

Inför det här numret har undertecknad tagit kontakt med Sverker Tronêt och Bertil Gärtner för att få ett klarläggande av dessa två älskvärda personligheter.

Sverker Tronêt medger att han önskar, och arbetar för, en återförening mellan den lutherska och den romerska kyrkan. Dock arbetar han främst för en förnyelse i Svenska kyrkan. Han beklagar att reformationen ägde rum, framför allt därför att den blev kyrkosplittrande. Liksom katolska kyrkan själv medger han dock att missförhållanden rådde "under slutet av medeltiden".

Tronêt är mycket positiv till den nuvarande påven och kretsen närmast honom där han menar att "det finns en verklig trohet". Katolska kyrkans närmande till andra religioner menar han är överdrifter och hänvisar till sina goda kontakter inom katolska kyrkan.

Tronêt utesluter inte att en del av kyrkan kan komma att "återförenas" med katolska kyrkan, eller att enskilda i större antal kan komma att officiellt konvertera. Det stora målet, att Svenska kyrkan återförenas ser han inte som realistiskt idag. På frågan om han trodde att det kunde gå att ena synoden omkring en konvertering till Rom var han tvekan, även om han önskar det. Tronêt upplevde

Linköpingsmötet som mycket positivt, det visade att "det är mer som enar än skiljer".

Tronêt är ordförande i "Kristen enhet", en organisation som verkar för Svenska kyrkans återförening och rekommenderar deras programskrift "Katolsk tro i Svenska kyrkan" för den som vill sätta sig in i deras strävan.

Sverker Tronêt är realistisk om sin egen ställning och säger att han inte är representativ för synoden, att han står ute på den ena kanten. På den andra står väl då personer ur BV och andra organisationer. I mitten står, enligt Tronêt, Bertil Gärtner som en samlande kraft.

Det var ett gott samtal med dekanen från Nynäshamn. I god anda och konstruktiv atmosfär fick vi konstatera att vi har olika syn på den katolska kyrkan och påveämbetet. Tronêt har även fått höra och korrigera vad jag återgivit av samtalet.

Undertecknad har som sagt även samtalat med Gärtner för att få reda på hans och synodens syn. När jag sedan ringde honom och ville läsa upp några rader som jag skrivit så ville han inte att det skulle skrivas något om hans inställning till påven och katolska kyrkan eftersom han inte uppfattat vårt samtal tidigare som en intervju.

Personligen är undertecknad inte riktigt lugnad vad gäller synodens färdriktning och inställning till den stora romerska kyrkan och dess lära.

Från olika håll har jag fått höra om det tackbrev till påven som synodföreträdare skrivit, adresserat till "Hans helighet". Nog ska vi vara tacksamma för att påven knäppte Hammar på näsan, men jag undrar vad Luther och andra lärofäder hade haft för kommentar.

Vi har anledning att glädja oss över det vittnesbörd som kom fram i dokumentet "Grunden och gränserna" som fastslogs vid Linköpingsmötet. Det behövde Sveriges folk höra och vi tackar för det som blev sagt. Sverige behöver höra ännu mer och ännu tydligare bibliska vittnesbörd. Men Sverige behöver inte bön för döda, katolsk syn på rättfärdiggörelsen, nattvarden, helgonen och kyrkan m.m. Och Sverige behöver inte en ny kyrkostruktur som blir ännu mer lutande åt Rom än den avfallna statskyrkan. Vi behöver heller ingen ekumenik med Rom innan en dramatisk väckelse från Gud raserat det människor byggt och vänt den kyrkan tillbaka till den enfaldiga troheten mot Kristus.

Det vi verkligen behöver är en Andeburen och skriftenlig förkunnelse som dömer synden, kallar dagens människor till Kristus och målar Honom som korsfäst till fullkomlig försoning för alla världens

synder. Ett rent evangelium utan inblandning av våra gärningar. Vi måste få behålla hela nattvardens nåd utan obibliska mässoffertan-
kar. Vi behöver verkligen få behålla Vägen fri, att få komma till Gud
genom Medlaren Jesus Kristus allena, utan småmedlare därunder.

Man blir bekymrad över den allt större floden av romersk-katolsk
litteratur som strömmar ut via uttalat evangelisk-lutherska kana-
ler.

Gud bevara oss för den ständiga påverkan, det ständiga nötandet.
Låt oss hålla fast vid Kristus allena, Skriften allena, Tron allena.

Ur Pietisten nr 2/1999

"Alla vägar bär till Rom..."

Det går inte att låta bli att än en gång sätta sökarljuset på det tids-
tecken som blir allt mer påtagligt. Inte bara i vårt land, utan i våra
grannländer och utöver vår värld.

Under februari hade jag ett telefonsamtal med pastor Yobu i Cheb-
role i Indien. Han inleder närmast med att säga att han är förskräckt
över hur de evangeliska väckelserörelserna börjar söka gemenskap
med Katolska kyrkan. Det är något helt nytt och för honom oförklar-
ligt.

Ja, just nu förefaller Roms tjusning att tillta med onaturlig kraft.
Nedan följer några aktuella observationer.

Tendens i Norden

Enligt samstämmiga uppgifter från Sverige, Norge och Danmark
sker det bland unga människor oväntade konverteringar till katolska
kyrkan. Oväntade därför att det inte bara är allmänkyrkliga som går
över, utan även unga människor från hitintills bibeltrogna evange-
lisk-lutherska rörelser. Vägen är ofta kontakter med högkyrkligheten
och en tilltagande ämbets- och kyrkofokusering. Man får bland unga
lutheraner idag möta en förvånande aningslöshet inför katolicismen.

Artikel om "evangeliskt" kloster

I "Insidan", KUS ungdomstidning, finns i februarinumret en artikel
om Alsike kloster. Den som skriver är en charmig och begåvad ung
person som för övrigt finns bland bönebarnen på försättsbladet i min
fars efterlämnade Bibel.

På tre sidor intervjuas syster Marianne och klostret presenteras. På klostret har man ofta arbetat mycket hedervärt för nödställda människor, inte minst flyktingar. Syster Marianne säger enligt artikeln att kristendomen inte är en religion utan sanningen. Men man kan undra vad som menas när hon sedan säger att man med muslimerna "delar det djupaste".

Ett av styckena i artikeln inleds på följande vis:

Hur gör man om man vill gå i kloster?

Åk och hälsa på systrarna/bröderna. Prova om drömmen stämmer.

Vi och våra ungdomar behöver stillhet vid Guds Ord och behöver även få ta emot kallelse till tjänst, men Gud bevara oss för klosterdrömmen. Även om den har ett evangeliskt sken. En Kristi brud blir man genom dopet och tron, inte genom konstfulla vigningar; gudstjänsten får vi ha varhelst Gud sätter oss i samhället och äktenskapet är Guds egen ordning. Om vi inte är kallade till äktenskap så behövs vi ändå som kuggar i samhälle, släkt och församling. Kloster tanken finner vi inte i Bibeln. Egenrättfärdigheten är en tillräckligt svår fiende ändå, utan att vi göder den i självpåtaga gärningar och katolskt inspirerade livsmönster.

Med detta sagt vill jag än en gång säga att systrarna i Alsike har gjort mycket mellanmänniskt gott.

"Ecce homo" har "blåst över"

Precis som Sveriges nye katolske biskop Anders Arborelius sade i intervjun vi citerade i förra numret så har "kontroversen" mellan Svenska kyrkan och Rom blåst över. Enligt uppgift så är KG Hammar välkommen till påven i maj.

Kyrklig Samling till Rom?

En del av våra läsare har läst om hur Karlstads stift sänder 200 personer på en resa till Rom och Vatikanen. Nu är det inte bara Svenska kyrkan som ska resa dit.

Kyrklig Samling (KS) heter en rörelse som har ambitioner att verka samlande för de bekännelsetroga inom kyrkan. Med tiden har KS blivit en högkyrkligt präglad organisation där synen på ämbete, kyrka, sakrament och tradition närmar sig den katolska kyrkan.

KS håller i det "nödkonsistorium" som enligt många förhoppningar skulle examinera unga bekännelsetroga präster för vidare prästvigning, förmodligen av Bertil Gärtner.

KS har inbjudit till ett kyrkligt samråd hösten 1999. Avsikten är att inventera läget i Svenska kyrkan. Inbjudan har gått ut till den egna styrelsen, dekanerna i synoden och till synodrådet. I dessa sammanhang finns personer från olika konservativare evangelisk-lutherska rörelser i Sverige. Platsen för samrådet blir Rom, där man måhända ska få hjälp med att bedöma läget i Svenska kyrkan.

Kloka människor som är verksamma i dessa kretsar har försökt få KS att avstyra, flytta och omforma samrådet. Förmodligen lär samrådet i Rom inställas, om inte annat av taktiska skäl. Om resan blir av eller inte så gäller det för dig, käre läsare, att hålla dig vaken över det som sker.

Avlaten lever

Hör du till dem som tror att den romersk-katolska kyrkan genomgått stora och genomgripande förändringar? Så att den inte alls är den förvillande andemakt som Luther hade att kämpa med? Så att till exempel avlaten är ett minne blott?

Du har i så fall fel. Avlaten lever. Man kan få de fullständiga villkoren för den särskilda jubileumsavlaten om man slår upp Katolska kyrkans hemsida på Internet. Efter ett långt tal av påven kommer det motsvarande tre A4-sidor med information om avlaten du kan få i samband med tusenårsskiftet. Om du uppfyller vissa villkor.

Ur Pietisten nr 5/1999

Medvetenhet, likgiltighet och aningslöshet i Rom

Katolsk medvetenhet

Nu händer det mycket i Rom. En drygt fem meter hög avgudabild har rests i Peterskyrkan och invigts den 13 november 1999. Den föreställer en kvinna vi känner som "Den heliga Birgitta" (1303–1373), vilken nu enligt katolska kyrkan har blivit ett av EU:s skyddshelgon. Det är i år 650 år sedan hon kom till Rom och firandet av henne blev inledningen på katolska kyrkans millenniefirande, enligt K G Hammar (DN 14/11).

Birgitta hade säkert många mänskliga förtjänster och har varit en person som förtjänar aktning på många sätt. Bortom mänskliga mytbildningar och irrläror kanske hon även var en kristen, Gud allena vet. Men en bildstod för tillbedjan är en avgud, och Herren delar inte sin ära med någon.

I en av Birgittas uppenbarelser sägs att hon är en förbindelselänk mellan Gud och människan. Skriften säger att vi har En medlare där- emellan, Herren Jesus, som ensam köpte oss till Gud med sitt blod.

Genom tron på Jesus allena blir vi saliga, hans rättfärdighet är det enda vi har av förtjänst inför Gud.

Rättfärdighetsdeklarationen som nyligen upprättats mellan lutherska och katolska företrädare är det dokument som sägs upphäva skillnaderna på den mest avgörande punkten, hur människan blir salig. Deklarationen är en av många medvetna steg på vägen mot den stora enhetskyrkan, som genom att visa olika ansikten åt olika håll ska kunna famna allt (även de andra religionerna) utom den kristendom som bara känner en väg till Gud: Jesus Kristus.

Nu blir Sverige och Norden charmat med att vårt lands enda av Rom kanoniserade helgon får bli EU:s skyddshelgon. När Birgittas- tatyn i Peterskyrkan avtäcktes var K G Hammar, biskop Wadensjö, de pensionerade ärkebiskoparna Werkström och Weman samt våra kvinnliga biskopar närvarande vid gudstjänsten tillsammans med påven. Tyvärr var också vårt kungapar närvarande och de fick även en halv timme med påven i hans privata bibliotek.

Svenskkyrklig likgiltighet

Det verkar inte ha varit svårt för Hammar och andra "evangeliska" att sälja reformationens återupptäckta evangelium för en grynväl- ling. Tanken om Den Stora Kyrkans allt överträffande betydelse, vär- dighet och glans delar man med Rom. Svenska kyrkan står numera också för ett inomvärldsligt evangelium. Då väger Bibelns Jesus inte så tungt, han som är omistlig för syndaren, som fått synden och Nå- den uppenbarad av Gud. Han som är nog till Frälsning också för mig, ensam nog. Och han blir mig till frälsning bara om han får stå ensam som berömmelse och tröstgrund.

När Bibelns Jesus och frälsningsförkunnelse väger lätt kan man bli överens, fast man enligt sina bekännelser inte är det.

K G Hammar är en villolärare och en som Kristi församling inte ska erkänna. Att påven och Hammar firar gudstjänst tillsammans borde öppna ögonen på oss alla.

Bekännelsetrogen aningslöshet

Det har undrats mycket över vad som fick de evangelisk-lutherska representanterna som i höst åkte till Rom att verkligen åka dit.

Här är det bäst att inte skriva för mycket, men nog väjde påvens näsknäpp på K G Hammar en del i vågskålen. Vad trodde initiativtagarna till resan? Vad hoppades man och vad hoppas man i denna dag? Vart pekar kompassnålen?

Vad tänker man nu när Den Stora Kyrkan än en gång visar sig kunna svälja allt? När påvens näsknäpp på ärkebiskopen inte visade sig ha något innehåll? Även om man säkert inte är överens om homosexualiteten och annat, i alla fall inte än.

I Skåne firade nyligen människor med stark anknytning till konservativa evangelisk-lutherska grupper gudstjänst med biskop Christina Odenberg. Vad håller man på med? Vilken kyrka vill man tillhöra?

Det är inte bara från Rom (eller en avfallen svensk kyrka) som faran kommer, men att det romerska dragsuget skulle bli ett problem för så många så långt in bland de evangelisk-lutherska, det hade man inte kunnat tro för bara tio år sedan.

Det är inte bara från Rom eller något annat lätt definierat problemområde faran kommer. Faran kommer inifrån och utifrån. Det handlar om onskans makter. Den otäcka treenigheten djävulen, världen och köttet.

En kan frälsa, *En* kan väcka, *En* kan göra oss rena och rättfärdiga. *En* kan bevara oss från fatal aningslöshet.

Mina synder och brister är förfärande, mina svagheter är många och skamliga. Men min Jesus är större än allt detta, hans blod räcker också för mig. Därför vågar jag tro att jag får vara Guds barn och därför vågar jag också skriva detta.